ئىلى دەرياسى

3

1982

مەركىزىي مىللەتـ
لەر نەشرىياتى ۋە
ئاپتونوم رايونلۇق
ئەدەبىيات ـ سەنئەتـ
چىلەر بىرلەشمىسىـ
دىن كەلگەن بىر
قىسىم يولداشلار
ۋىلايىتىمىزدىكى
ئاپتورلار بىلەن
سۆھبەتتە.

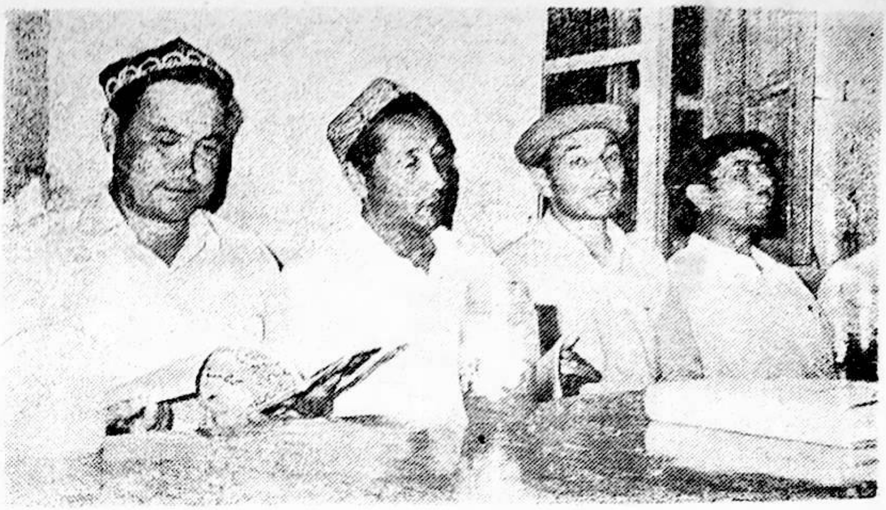

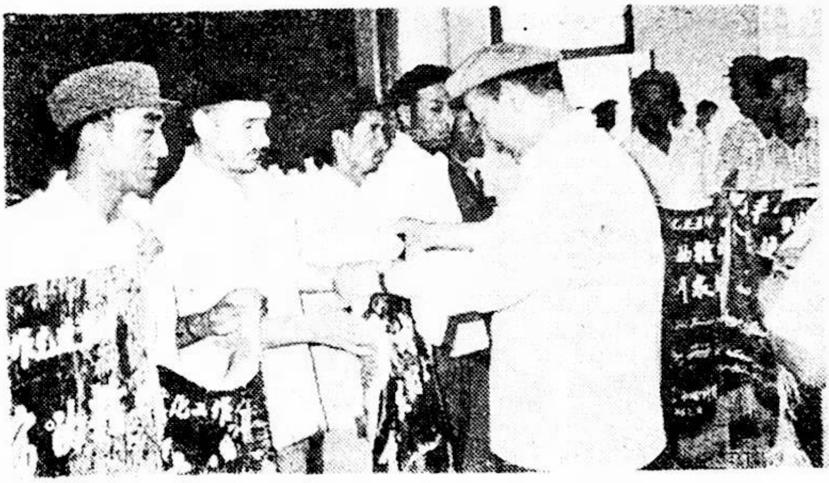

ۋىلايەتلىك پارتـ
كومىتېتنىڭ مۇئاۋىن سېكـ
رېتارى يولداش ئابـ
دۇرېشىت ئاۋۇت مەدەـ
نىيەت خىزمەت يىغىنىغا
قاتناشقان ئىلغار ئوـ
رۇنلارنىڭ ۋەكىللىرىگە
مۇكاپات بۇيۇمى تارـ
قاتماقتا.

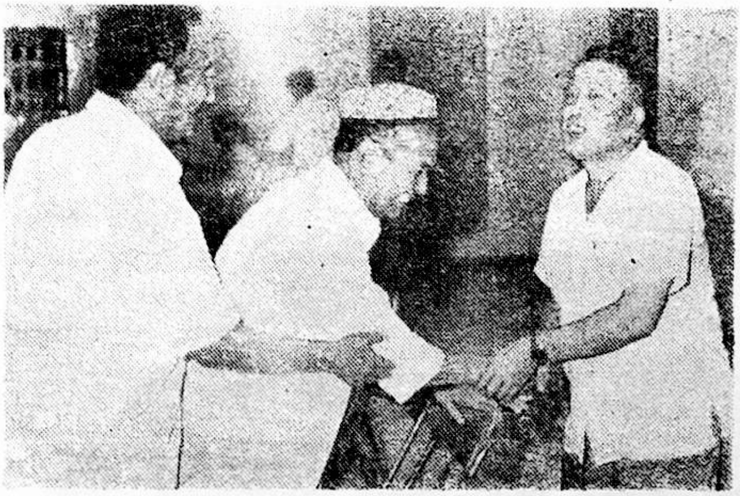

ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ سېكـ
رېتارى جىڭ شىڭشىڭ، خالىـ
ساقى ۋە ئۆزىنىڭ ئىنىسى ئابـ
دۇللا (يەنپى) نىڭ ئايرىلغىـ
لى ئۇزاق بولغان يۇرتىغا كەلـ
گەنلىكىنى قارشى ئالدى.

سۈرەتنى رەجەپ يۈسۈپ
تارتقان

يېڭى قاشتېشى

(پەسىللىك ئەدەبىي ژورنال)

(تۆتىنچى يىل نەشرى)

خوتەن مەمۇرى مەھكىمە مەدەنىيەت-مائارىپ باشقارمىسى
«يېڭى قاشتېشى» تەھرىر ھەيئىتى تۈزدى

يېڭى قاشتېشى
(پەسىللىك ژورنال)

1982 - يىل 3-سان
(4-يىل نەشرى، ئومۇمى 13-سان)

بوستاندا

1 بۇنى ئۇچرىشىش دېسىڭىزمۇ بولىدۇ.........(ھېكايە).............. سىدىق قاۋۇز
12 سېنى سۆيمەك مېنىڭ بەختىم.............(شېئىر)............ئابدىرېھىم ئىسمايىل
13 ئىككى شېئىر.............................(" ").................ئابدۇللا كېرەم
14 ۋەتەنگە ئەھدىم..........................(" ")................ئەيسا ياسىن
14 شېئىرلار ....(" ")...........ئەرشىدىن راشىدىن
17 شېئىرلار ....(" ")........... ئابدۇرېھىم ئېلى
21 سىيالكا «بالىسى»...........(ھېكايە) ....مەمتىمىن ئابدۇلى
28 ئىككى شېئىر ....(شېئىر) ....مەمتىمىن قۇربان
29 «يېڭى قاشتېشى»غا مەدھىيە.............(" ")...........ئۇبۇلھاشىم قاسىم
30 ئىككى شېئىر..............................(" ") ....ئاۋۇت ساۋۇت
31 گۈلۈم ھەققىدە مۇخەممەس...............(" ")...........ئابدۇكېرىم مەخسۇت
32 نەدە ....(" ") ....تۇرسۇنىياز
33 خىيالەتلىك دىيار. قەدىمى دەريا............(" ") ....مەتىلى سايىت
34 گۈزەل سانجۇ..............................(" ") .... تۇرسۇنمەت ھۈسەين
36 ئۇ خاتا قىلغىنىنى تونۇدى...............(ھېكايە)..........ئابدۇللا غازى
43 ئەقىللىق توشقان..........................(مەسەل) ....ماخمۇتجان ئىسلام
45 تونۇش ناخشا ....(شېئىر)..........ئامىنە تۇردى
47 دوختۇرنىڭ كېسىلى نەدىن كەلدى.......(ھېكايە)..........ئەبەيدۇللا ھاشىم
54 پىروزا بىلەن يېزىلغان شېئىرلار... (چەتئەل ئەدەبىياتىدىن) جاپپار ئەھمەت تەييارلىغان
58 پاچاق چىقارغان تۇخۇم.................... (بالىلار چۆچىكى) يۈەن جۈگاڭ تەرجىمىسى
66 ياخشى يېزىلغان شېئىر....................(ئوبزور) ... ئابلىمىز توختى، مەتقاسىم ئەكرەم
69 ئەخمەتشا قارىقاشنىڭ يېڭىدىن تېپىلغان ئەسىرى - مېيۋىلەر مۇنازىرىسى.........
70 ئىگەچى............................... (خەلق چۆچىكى)......خېلىل ئېلى تەييارلىغان
83 غايىپ ئىنكا ....(" ") ....نۇرى كېرەم تەييارلىغان
90 شېرۋەرۇباتىلار..............................(شېئىر) .... داۋۇت مەتنىياز
91 مەسەللەر..................................(مەسەل) ....مۇھەممەت ئىمىن
94 ئىككى شېئىر..............................(شېئىر) .... ئەرشىدىن تاتلىق
95 ئۇسۇل ....(" ") .... سىدىق كېرەم
96 قىسقا خەۋەرلەر...

(ھىكايە)

سىدىق قاۋۇز

«چىپ-چىپ»، «چىپ-چىپ...»

ئاسما ئۇكول نەيچىسىدىن تامچىلاۋاتقان قاننىڭ بىرخىل رىتىمدىكى ئاۋازىنى ھىسابقا ئالمىغاندا، تاشقى كېسەللەر بۆلۈم 15-ياتاق ئادەتتىن تاشقىرى سۈرلۈك ۋە جىمجىت ئىدى.

ياش تاشقى كېسەللىكلەر دوختۇرى قاسىم كېسەلخانا تىزىسىنى قولىغا ئېلىپ بىرقۇر كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن، تىڭشىغۇچنى كېسەلنىڭ يۈرىكىگە قويۇپ يەنە بىرقېتىم ئىخلاس بىلەن تەكشۈرۈپ چىقتى. ئۇ زەخمىلەنگۈچىنىڭ يۈرەك ھەركىتىنىڭ تەدرىجى جانلىنىشقا يۈزلەنگەنلىكىنى بايقىدى بولغاي، كۆزلىرىدە خۇرسەندلىك ئالامىتى ئەكس ئېتىپ، چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى.

ئارىدىن يىگىرمە مىنۇتتەك ئۆتۈپ زەئىپ گەۋدە ھەركەتكە كەلدى. مانا، بىركىلودىن ئۆشۈقراق ساپقان، ئون نەچچە كىلوگىرام شىپالىق مەلھەم ئۆز قۇدرىتىنى كۆرسىتىشكە باشلىدى. بولا ئەمەس، پىشقەدەم خەلق ئازاتلىق ئارمىيە جەڭچىسى-مەلۇم قىسىم دېخانچىلىق مەيدانىنىڭ چاڭجاڭى گاۋيىڭ، ياش شوپىر شياۋفاڭ، ئۇچسۇتكىدىن بېرى كېسەل يېنىدىن ئايرىلمىغان دوختۇر قاسىم، بەس-بەستە قان، ياقجان تەقدىم قىلغان جەڭچىلەر، جىنايەتچىلەرنى تەلتۆكۈس تورغا چۈشۈرگەن جخ ئىدارىسىنىڭ كادىر ۋە جەڭچىلىرى.... ئۇنى ئۆلۈم گىرداۋىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، يورۇقلۇقنى كۆرۈش بەختىگە مۇيەسسەر قىلدى.

كىتابخان، مەن بىلىمەن، سىز «بۇ كېسەل كىم، ئۇنىڭغا نېمە بولغان، ھەربى قىسىم دېخانچىلىق مەيدانى، جخ ئىدارىسىنىڭ كادىر ۋە جەڭچىلىرىنىڭ كېسەل بىلەن قانداق مۇناسىۋىتى بار؟» دېگەن مەسىلىلەرنى بىلىشكە قىزىقىۋاتىسىز. شۇڭا سىزنىڭ رايىڭىزغا بېقىپ ھىكايەمنى ئەڭ ئەۋۋەلى، ئەڭ قىزىق يېرىدىن باشلىماقچىمەن.

بوپتۇ، ھازىرچە كېسەلنىڭ سەل-پەل ھوشىغا كەلگىنىنى، قوۋۇرغا ۋە يانپىشىدىكى پىچاق ئۇرۇلغان جاراھەت ئېغىزىنىڭ ئېچىشىپ ئاغرىۋاتقانلىقىنى، ئۇ لەۋلىرىنى تامشىپ ئۆز ئەتراپىدىكىلەرگە نېمىلەرنىدۇ دېمەكچى بولسىمۇ، تاۋۇش دولقۇنى ئېغىز دەرۋازىسىدىن ئۆتەلمىگەنلىكىنى، ئاخىرىدا «مەن نېمە

بولدۇم، چەرچىن مال بېسىلغان ھارۋا نەدە
قالدى، بۇكېسەل كارۋىنىغا كىم ئەگىلىپ قوي-
دى؟...» دىگەنلەرنى خىيالىدىن ئۆتكۈزۈ-
ۋېتىپ يەنە ھۇشىدىن كەتكىنىنى دىمەي تۇ-
راي.

★

بۇلۇماقتەك سېمىز ئاتلاردىن توتى قو-
شۇلغان رىزىنكە چاقلىق ھارۋا يېرىم يول-
دىن ئارقىسىغا قايتىپ ناھىيىلىك سودا
كوپېراتىۋىنىڭ ئامبىرى ئالدىغا كەلگەندە
ئامبارچى ئالىقاچان ئىشتىن چۈشۈپ كەت-
كەن ئىدى. كۈزەتچىنىڭ ياردىمى بىلەن ئام-
بارچى ئۆيىدىن چاقىرتىپ كېلىنىپ، مال
ئېلىش پاكتورىدىكىدىن ئوشۇق چىقىم قىلىپ
بېرىلگەن بىرتېڭمىق قارا چەپەرقۇت، بىرتې-
ڭمىق توپا رەڭ دىكارەخ قايتۇرۇلغان چاغدا
ئامبارچىنىڭ قانچىلىك خۇرسەنت بولغىنى-
نى دىمەيلا قويايلى. پەقەت ئامبارچىنىڭ
«رەخمەتسىزگە يولداش قاۋۇل، ھەقىقەتەن-
مۇ ئىسمى جىسمىغا لايىق كومپارتىيە ئەزاسى
ئىكەنسىز...» دىگەنلىكى؛ قاۋۇلنىڭ كۆلۈمسى-
رەپ تۇرۇپ: «ئەرزىمەيدۇ، مال دولەتنىڭ، بىز-
دە دولەت مەنپەئەتنى قوغداش، نەپسانى-
يەتچىلىك قىلماسلىق ئىدىيىسى تۇرغۇزۇلمى-
سا، ئۆزخىزمىتىمىزگە نىسبەتەن مەسئۇلىيەت-
چانلىق پوزىتسىيىسى بولامسا قانداق بول-
دۇ؟...» دەپ جاۋاپ بەرگەندە ئامبارچىنىڭ
ھەم خۇرسەنت، ھەم خىجىل بولغىنىنى...سوز-
لىسەكلا كۆپايە قىلار.

شۇنداق قىلىپ ئۆستىگە لىق مال بېسىلغان
ھارۋا ئاسماندا تۇنجى يۇلتۇزلار كوزقىسىش-
قىلى باشلىغاندىلا، ئاندىن، ئابايام ئارقىسى-
غا قايتقان جايىغا كېلەلىدى.

ھارۋا قارىماي ياتقۇزۇلغان خوتەن-قا-
رىقاش تاشيولىنىڭ كەنتىدىن ئايرىلىپ چول-
گە كىرىپ كېتىدىغان قايرىلمىسىغا يېقىنلاش-
قانچاغدا ئەتراپ خېلىلا قاراڭغۇلىشىپ

كەتكەن ئىدى. قاۋۇل ئەگەر ھېلىقى ئىككى تاي
مالنى تاپشۇرمەن، دەپ يولدىن يانمىغان
بولسا، ھېلىغىچە كۆكشى سوداكوپېراتىۋىغا
ماللىرىنى چۈشۈرۈپ، ئاتلارنى ئوتقا قويۇپ،
ئۆيىدە ئىسسىقىنا ئاش ئىچىۋاتقان بولات-
تى. مانا ئەمدى بىر نەچچە كىلومېتىرغا سو-
زۇلغان مەھەللىسىز، ئادەمسىزچوللۈكتە، يە-
نە كېلىپ تۈم قاراڭغۇ كېچىدە كېتىۋاتىدۇ.

«ھۇشيار بولغۇلۇق!» دەيتتى ئۇ ئۆز-ئۆزى-
گە پىچىرلاپ. دىمىسىمۇ ئات ھارۋى-
سىغا بېسىلغان ھەرخىل كەزماللار، سەيفۇڭ
ماشىنىسى... بۇئازپۇللۇق نەرسەئەمەستە!

قاۋۇل ئاتلىرىنى جىدەللەپ ھەيدىگەچ
ئەتراپقا قاراپ-قاراپ قوياتتى. ئاتلارمۇ
ئىگىسىنىڭ كۆڭلىدىكىنى چۈشەنگەندەك پۇش-
قۇرۇشۇپ، قۇلاقلىرىنى دىڭتۇتۇپ، يورغىلاپ
ماڭماقتا ئىدى.

— ھارۋىكەش، بىزنى ھارۋىڭىزغا قوندۇ-
رۇۋېلىڭ، كېچىدە يالغۇزماڭغاندىن ھەمرابى-
لەن ماڭغان ياخشى!...

يول ياقىسىدىكى ئىگىز-پەس دوڭلۈكلەر
ئارىسىدىن ئېتىلىپچىققان توت گەۋدە قا-
ۋۇلنىڭ خىيال يىپلىرىنى ئۈزۈپ، چۆچىتىۋەت-
تى. ھەش-پەش دىگىچە بۇلار ھارۋا يو-
لىغا-قاۋۇلنىڭ ئالدىغا يېتىپ كەلدى. قا-
راڭغۇدا ئۇلارنىڭ تەق-تۇرقى، رەڭگى-رو-
يىنى ئانچە پەرق ئەتكىلى بولمايتتى. يولۇچىلار-
نىڭ ئارىسىدىكى ئىگىزرەك كەلگەن بىرسى
چاقىغىنى ياندۇرۇپ موخۇركىسىنى تۇتاش-
تۇرغان ئارىلىقتا قاۋۇل ئۇلارنىڭ ئەپتى-
گە غىل-پاللا كوز يۈگەرتىشكە ئۈلگۈردى.

يۈزى دۈگىلەككىنە كەلگەن، بۇرنى پاناق،
قۇشچاڭگىسىدەك پاخپاق چاچلىرى پىشانى-
سىنى يوگەپ تۇرغان ئاۋۇ بىرسى-چاخماق كۆل-
لۈك كالتە بەك كوينەك كىيىۋالغان بولۇپ،
بىر قارىماققا پىچوكانغىلا ئوخشايتتى. يەنە
بىرسىنىڭمۇ كاۋاچچېچىكى رەڭگە مايىل رەخت-
تىن تىكىلگەن كەڭ پۇچقاقلىق ئىشتىنى

قىزىل خىرومىدىن تىكىلگەن ئىگىز تاقىلىق بېتىنكىسىنى يېچىپ كەلگەن بولۇپ، يېشىغا نامۇناسىپ ھالدا قويۇۋالغان بۇرۇتى بولمىسا، بەئەينى ئايال كىشىنىڭ ئۆزى ئىدى.

قاۋۇل «لاپ» قىلىپ ئۇچقەن ئوت يۇرۇغىدا ئۇلارنىڭ كورۇنۇشىنى چالا-بۇلا كۆزەتتى-دە، كوڭلى ئەنسىزلەندى.

—مەن ئالدىرايمەن، -دېدى ئۇ ئىلاجىسىز سىلىق سوزلەشكە تىرىشىپ، -ئۇنىڭ ئۇستىگە كورۇپ تۇرۇپسىلە، ھاۋا ئۇستىدە ئولتارغىدەك ئورۇنمۇ يوق، بەختىڭلار بولسا بىرەر يېرىم قۇرۇق ھاۋا ئۇچراپ قالار، خوش!

قاۋۇل «دىرت-چۇ!» دەپ ئاتقا قاتتىق بىر قامچا سوقتى. ئىگىسىنىڭ كوڭلىنى بىلگەندەك، ئاتلارمۇ تاكىراڭشىپ چېپىشقا چۇشتى.

ھېلىقى توتويلەن ھاۋاجايىدىن قوزغىلىپ بولغىچە بىرسى ئۇيانىدىن، بىرسى بۇيانىدىن كېلىپ ئوزىنى ھاۋۇدىغا ئورۇپ ئۇلا ئۇستىگە چىقىۋېلىشتى. قاۋۇل گەپ قىلىپ بولغىچە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بۇرۇتلۇق گەپ باشلاپ:

—قانداق تاش يۇرەك ئادەمسىز، بىز ھاۋىڭىزغا ئولتۇرۇۋالغانىغا چاقىرى ئۇپراپ تىشلىپ كېتەمتى، -دېدى. ئاندىن يېنىدىكىلەرگە:

—مەزمۇتراق جايلىشىپ ئولتۇرۇڭلار، -دەپ جىكىلىدى.

ئۇلار بىلەن گىڭژ-گىڭژ لىشىپ تۇرۇشنىڭ پايدىسىزلىغىنى ھىس قىلغان قاۋۇل ئىملەرنىدۇ قونىغىغا پۇكۇپ:

—مېنىڭ ھاۋامغا چىقىمساڭلار بولمايدىغان ئىش بولسا مەيلى، ئەمىسە تاماكۇنى ئوچۇرۇپ، ئوبدان جايلىشىپ ئولتۇرۇڭلار، ئاتلار شاش، يىقىلىپ كەتسەڭلار، مەندىن رەنجىمەڭلار!، -دېدى-دە، قامچىسىنى بىر لوشىغا سوقتى. «دىرت-چۇ!...»

★

ئەلەنتە كېيىنۋالغان كېچە يواۋچىلىرى-نىڭ كىملىگىنى بىلگۈڭىز كېلەر. ئەلۋەتتە. مەن ئۇلارنى سىزگە تاپخانلىرىمغا باشتىنراق تونۇشتۇرۇپ ئوتىمەن، كېيىنكى بايانلىرىم چۇشۇنۇكسىز بولۇپ قېلىشى تۇرغان گەپ:

يۇرت ئىچىدە «غالىپجىدەل» دەپ نامى بار ئاۋۇ بىرسىنىڭ «ھونىرى» كوپ. ئۇنىڭ قولىدىن «ھەممە ئىش» كېلىدۇ. يېشى ئەمدىلا 25-26 لەرگە كىرگەن غالىپ «غايە، ئەخلاق، ئىستىقبال، توھپە، تۇزۇم، ئىنتىزام» دىگەن سوزلەرنىڭ بەزىسىدىن ئولگۇدەك قاچىدۇ. بەزىسىدىن ئۇمىتمۇ قىلمايدۇ. ئۇ ئىش تۇزۇمىگە، زاۋۇتنىڭ مەشغۇلات پىرىنسىپلىرىغا رىايە قىلمىغانىنىڭ ئۇستىگە، ئەخلاقسىزلىق كوچىسىدا، ئەيشى-ئىشرەت سورۇنلىرىدا خېيىمنىڭ چۇشۇپ قېلىشىغا باقماي چېپىپ يۇرۇيدىغىنى. تەشكىل، ئاتا-ئانىسى قانچە قېتىملاپ تەربىيە، نەسىھەت قىلىپمۇ يامان يولدىن بەزدۇرەلمىگىنى ئۇچۇن، زاۋۇتتىن ھەيدەلگەن. كىشىلەر ئۇنى «ئىشى يوقلار شىركىتى» دىكى «لاغاي دۇكىنىدا پىتنە-پاسات مالىرىنى ساتىدۇ، جېدەل-ماجرا تۇغدۇرۇش پونكىتىنىڭ چاڭجاڭى» دەپ ئاتايدۇ. ئەشۇ «غالىپجىدەل» بىركۇنى قاپقىنى ھوسىدەك كوكەرتىۋالسا، يەنە بىركۇنى تىرناق ئىزلىرىدىن پەيدا بولغان قان داغلىرى بىلەن يۇزلىرىدىكى «گۇل» چېكىۋالىدۇ. ئۇنىڭ قانچە قېتىملاپ ئامانلىق ساقلاش ئورگانلىرى تەرىپىدىن سوراققا تارتىلغىنىنى ساناش قىيىن، لېكىن 2 قېتىم ئەمگەك بىلەن ئوزگەرتىلگىنى راست.

ماۋۇ بىرسى «بۇرۇتلۇق سېلىم»، «سېلىم يانچۇق» دىسە ھەممىسى بىلىدىغان «مەدىنى يىگىت». يېشى يىگىرمىگىمۇ بارماي بۇرۇت قويىۋالغىنى «مەدىنى» لىكىنىڭ بەلگىسى، ئەلۋەتتە. ئاتىسى شەھەرلىك باسما زاۋۇتىدا، ئانىسى ئاپتۇۋۇز شىركىتىدە بېلەتساتقۇچى بولۇپ ئىشلەيدىغان سېلىم-ئا-

ئىلىسىدىكىلەرنىڭ «ئاق بالام، كۆك بالام» دەپ تولا ئەركىلىتىپ، ئۆزىنىڭ رايىغا بەكراق بارغانلىقىدىن بولسا كېرەك، كىچىكىدىنلا ئەكە-ناياق بولۇپ ئۆستى. مەكتەپ يېشىغا تولغاندا، يولنى مەكتەپكە سېلىپ قويۇپ دالىدا، بۇلۇڭلاردا پوستەك، كېيىن قەرت، ئاخىرىدا قىمار ئوينايدىغان بولۇۋالدى. تولا ئۇتتۇرۇپ قەرزدار بولۇپ قالسا، دەسلەۋىدە ئۆيىدىن، كېيىنچە باشقىلارنىڭ يانچۇغىدىن مال-مۈلۈك، پۇل-پۈچەك «ئارىيەت» ئېلىپ تۇرىدىغان بولدى. يېشى چوڭايغانسېرى، خەرجىگە بېقىمەي نەپسى ۋە يۈرىكى چوڭىيىپ زاۋۇت ئامبىرىدىن ۋە خولۇم-خوشنىلارنىڭ ئۆيىدىن پۇللۇق بويۇملارنى ئوغرىلايدىغان بولۇۋالدى. بىچارە ئاتا-ئانا ئوغلى سېلىمنىڭ ئاللىقاچان سېتىپ سۇ قىلىۋەتكەن نەرسىلىرىنى تولەش ھەساۋىغا ئۆي ئىچىدە قىينىلىپ يۈرگەنلىكى، ئىقتىسادىي جەھەتتىنمۇ بەكراق ئەل-يۇرت ئىچىدە باش كۆتەرگۈسىز بولۇپ قېلىۋاتقانلىقى بىلەن سېلىمنىڭ ئەسلا چاتىقى يوق.

ھېچ ئامال قىلالمىغان ئاتا-ئانا ئۇنى ئۆيگە سولاپ قويۇپمۇ باقتى. نەدىكىنى!، ئۇ چالا قالغان ئۆي بىساتلىرىنى يۇدۇپ، ئۆز ئۆيىنىڭ ئارقا تېمىنى تېشىپ شۇ يەردىن چىقىپ كەتكىنىچە ئىككىنچىلەپ بوسۇغىغا پۇت قويمىدى. مەكتەپتىنمۇ ئايرىلىپ، كەسپىدىشى «غالىپ جىدەل»گە «ۋەزىر» بولدى.

مىجىت سا، مەتنىياز شەيتان دېگەن مونو ئىككىسى بۇ توپقا يېڭىدىن قوشۇۋېلىنغان (قوشۇلغان ئەمەس، بەلكى قوشۇۋېلىنغان!) شاگىرتلار. ئۇلارنىڭ كىتاپخانلىرىمىزغا تونۇشتۇرغىدەك پەۋقۇلئاددە گەۋدىسى يوق. شۇنداقتىمۇ ئازراق ئىزاھات بەرمەي بولماس:

ھەپتە ئىلگىرى كىنوخانىلارنىڭ بىرىدە «سىرلىق بوت» دېگەن فىلىم قويۇلدى. يېڭى كىنونى كىمنىڭ كۆرگىسى كەلمەيدۇ دەيسىز، شۇڭا بېلەت بوتكىسى ئالدى مىغ-مىغ ئادەم ئىدى. بىر-بىرىگە قوشنا ئولتۇرىشىدىغان مىجىت سا بىلەن مەتنىياز شەيتان چۈش بولماستىلا بۇ يەرگە كېلىپ ئۇن نەچچىدىن بېلەت سېتىۋېلىشتى. ئۇلارنىڭ بەختىگە كەچتە ئادەم كوپ بولغاچقا، بېلەت باھاسى ئورلەپ 40 فۇڭغا چىقتى. مىجىتنىڭ قولىدا 13 دانە، مەتنىيازنىڭ قولىدا بىر دانە بېلەت قالغان ئىدى، تۇساتتىن كەينىدىن بىرسىنىڭ: «ساتامسەن؟» دېگەن ئاۋازى بىلەن تەڭ ئوكدۇلسىغا «ۋاق!» قىلىپ ئۇرغىنىغا ئاچچىغى كەلگەن مىجىت، كەينىگە بۇرۇلۇپ چوجەخورازدەك ھورپەيدى. ھورپەيدى-يۇ، ھورىغا چۇشۇپ شۇك بولۇپ قالدى. ئۇلارنىڭ يېنىدا «غالىپ جىدەل» بىلەن «سېلىم يانچۇق» مەسلىكىدىن ئارانلا دەلدەڭشىپ تۇراتتى. مىجىت بىلەن مەتنىياز بۇ ئىككىسىنى بىلگەچكە ئارتۇقچە گەپ قىلمىدى.

—ۋاي سويىملار، پۇلۇمنى بەرمەمدىكىن، دەپ تىترىشىۋاتامسەن، ئالەماۋۇ پۇلنى، ئاشىقىنىغا گازىر ئېلىپ كەل، كىنو كۆرمىمىز، دېدى غالىپ جىدەل. مىجىت گەپ قىلماي ئىككى يۈەنلىك پۇلنى ئۇنىڭ قولىدىن ئالدى-دە، بېرىپ گازىر ئېپكەلدى.

بۇگۈن قايسى بىرمومىن سەھرالىقنى قاخشاتقان سېلىم بىلەن غالىپنىڭ سېخىيلىقى تۇتۇپ كەتكەنتى. شۇڭا بۇ ئىككى بېلەت تىجارەتچىسىنى ئانچە-مۇنچە مېھمان قىلغانىمۇ بولدى. كىنودا بىر قېتىم باشقىلاردىن ئورۇن تالىشىپ، يەنە بىر قېتىم «قۇلۇغۇمنىڭ تۈۋىدە پوچاك ئاتتىڭ» دەپ قىسقا جىدەل قىلىشقا ئۇلگۇرگەن غالىپ بىلەن سېلىم، «بېلەتچى»لەرنى ئەتە ئۇچرىشىشقا كوندۇرۇپ خوشلاشتى.

مىجىت بۇ يىل تولۇق ئوتتۇرىنى تۈگىتىپ، ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئوتەلمىگىنى ئۈچۈن ئائىلىسىدە لاغايلاپ يۈرەتتى. مەتنىياز بولسا ئەمدىلا 9-سىنىپنى تۈگەتكەن، تەتىلدىن كېيىن 10-سىنىپقا كىرىشى لازىم ئىدى.

كىنودىن چىققانىنىڭ ئەتىسى مەجىت ئۆيىدە ئاغىنىسى مەتنىيازنى كۈتۈپ ئولتۇراتتى. سېلىم بىلەن غالىپ ئۆيگە كىرىپ كەلدى. ئۇلار بىر بوتۇلكا ھاراق ۋە ئازراق تولا زاكوسكىمۇ ئالغاچ كېلىشكەن ئىدى.

— ئاناڭدىن قورقۇۋاتامەن؟ ۋاي سويما! — دېدى غالىپ جىددەل يېرىم چاقچاق، يېرىم مەسخىرە ئاھاڭدا، — سېنى كۆڭلىمىز تارتىپ ئۆيۈڭگە كەلدۇق، بىرەر رومكىدىن ئىچىشكەچ پاراڭلىشارمىز؟...

ئۇ، مەجىتنىڭ «ماقول-ياق» دېيىشىگىمۇ باقماي، كارۋات ئۈستىگە چىقىپ ئولتۇرۇۋالدى. سېلىم شىرەنى جايلاشتۇردى. ئەمدى رومكىنى ئەكەلمەي بولمىدى. ھايال ئۆتمەي يېتىپ كەلگەن مەتنىيازمۇ بۇ سەپكە قېتىلدى.

ھاراق شۇنداق ھىلىگەر سوھبەتداشكى، ئۇ بەزىدە تېگى-تەكتى ئېنىق بولمىغان، ئۆزئارا سىنالمىغان كىشىلەرنىمۇ ئۇلپەتلىك زەنجىرىگە باغلاپ قويىدۇ. بۈگۈن ئۇلارمۇ بىر ئاز قىزىشقاندىن كېيىن بوتۇلكا يېنىدا دوست بولۇپ قېلىشتى.

بوتۇلكىنىڭ تېگى كۆرۈنەي دېگەندە، غالىپ مەيدىسىنى كېرىلگەنچە جوزىغا مۇشلاپ سۆزلىگىلى باشلىدى:

— بىز ئەمدى دوستلىشىپ قالدۇق، سىلەر ئىنىكىلار، نەۋاقىچە بېلەت ئېلىپ-سېتىپ جېنىڭلارنى قىيىنىماقچى، كونىلاردا «بورۇ تىتىكى ئاشتا قوساق تويماپتۇ» دېگەن گەپ بار. مەكتەپنىڭ توپىسىنى يالاپمۇ تاپقان كۆنۈكلار «ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىدى» دىن يىراققا بارالمىدى. شۇنداق ئەمەسمۇ، يا؟... ئۇ بىر-بىرىگە باغلاشمايدىغان بىرتالاي گەپلەرنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن يەنە گەپ باشلىدى:

— چوڭچۇپ قالدۇق، چوڭچۇپ!... بىلىپ قويۇڭلار، «قۇرۇق يىگىت ئەمەن يۇرايدۇ» جۇمۇ!... ھەممىسىنىڭ جاجىسى — پۇل. پۇل تېپىشنى بىلمەيەك ھالىڭغا ۋاي. قانداق دەيسىم ئاغىنىلەر؟ ئۆمەس. ئەلەس كۆزلىرى بىلەن سېلىمغا قاراپ قويىدى.

— غالىپنىڭ گېپى راست، — دېدى سېلىم ۋە ئۇنىڭ سۆزىنى قۇۋۋەتلەپ پاراڭغا چۈشتى، — ماۋۇ ئىككىڭلار بىلمەيسىلە، بىز دېگەن يولنىڭ ئۈستىدە غېل تېپىلمىدىغان نوچىلار. ئەگەر ئىككى-تۆت موچەنىڭ تۇشۇگىدىن يومۇلۇپ يۈرمەيلى، دېسەڭلار غالىپنىڭ گېپىگە كىرگىنىڭلار، بىزگە قولقانات بولغىنىڭلار ياخشى!

مەتنىياز بىلەن مەجىت بىر-بىرىگە قارىشىپ، ئاندىن ئاۋۇ ئىككىسىگە ھاڭۋېقىپ قاراپ قېلىشتى.

— مېنىڭ پىكرىمچە، — دېدى غالىپ، — مۇبادا سىلەر ماقول كۆرسەڭلار، ئۈرۈمچى، لەنجۇ، شاڭخەيلەرنى ئايلىنىپ كەلسەك، چوڭ شەھەرلەرنىڭ قوينى كەڭ، پۇل تېپىش، تىرىكچىلىك قىلىش يوللىرىمۇ تولا.

مەجىت بىلەن مەتنىياز «ئۈرۈمچى، شاڭخەي» دېگەن سۆزلەرنى ئاڭلاپ ھەۋەس بىلەن ئورۇنلىرىدىن قىمىرلاپ قويىدى. بۇ ئىككى «سويما»نىڭ ھەركىتىنى كۆزىتىپ تۇرغان سېلىم پەيتىنى تۇتۇپ دەي-دە يىگە سالغىلى تۇردى.

ساماۋى خىياللار بىلەن ئۆزىنى ئاللىقاچان چوڭ شەھەرلەر قۇچىقىدا، بىردۇۋە بەش ئون يۈەنلىك پۇللارنى ئارىسىدا كۆرگەن مەجىتقا بۇ گەپ ياغدەك ياقتى بولغاي، ئاغىنىسى مەتنىيازغا مەسلىھەت سالغاندەك قىلىپ:

— مەتنىياز، سىلىچە قانداق؟ تەۋەككەل قىلىپ بىر ئايلىنىپ كەلەمدۇق-يا؟ — دېدى. مەتنىياز سەل ئىككىلەنگەن ھالدا ئېيتتى:

— ئايلىنىپ؟ ئۇنداق ئاسان ئەمەستۇ؟ ئۆيدىن چىققاندىن كېيىن، ماشىنا كىراسى، خەجە-خىراجەتنىڭ ھەممىسىگە پۇل كېتىدىغان گەپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە مېنىڭ تېخى بىر يىللىق ئوقۇشۇم بار...

— قويۇڭلار «ئوقۇش-پوقۇش» دېگەننى، مانامەن ئوقۇمىدىممۇ، ئاخىرى بىرنىپ يەنە «ئىمتىھان»، يەنە شۇ «ئۆتەلمىدىڭىز» دىن باشقا گەپ بولمىسا...

بىر بوتۇلكا ھاراقنىڭ ئېزىتقۇ كـۈچى،
ئۇنىڭ ئۇستىگە غالىپجىدەل بىلەن سېلىم يانـ
چۇقنىڭ زەيسالماي ئاتقان پاختىسى بۇئىكـ
كى«سويما»نى بىردەمدە ئەيۋەشكە كەلتۈردى.
ئۇلار «تاپقانـنى تەڭ يەپ، بارنى تەڭ
خەجلەپ» «پـۇلنى ياقا يـىرتىمن، رىسقىنى
يول ئۇستىدىن» تاپماقچى بولۇشقا قوللاشتى...
شۇكۈنكى ئولتۇرۇشتا «سەپەرگە تەييارلىـ
نىش ۋاقتىمىز بەش كۈن بولىدۇ» دەپ ئـېلان
قىلدى «كوپىنى كورگەن» غالىپجىدەل. باشقىـ
لار ئۇنىڭ رايى بويىچە ئىش تۇتتى. ئۇلار چارـ
شەنبىنى «قۇتلۇق كۈن» قىلىپ تاللىۋالدىـ
دە، تەۋەككۇللاسىغا قەدەم بېسىپ «دالا يۇرۇـ
شى»غا ئاتلىنىپ كەتتى.

ئېيتماققا ئاسان، ئەمما شەرقىي ناھىيە
دىن ۋىلايەت مەركىزىگە كېلىپ بولغىچە ئۆتكەن
3ـ4 كۈن ئىچىدە سەپەر مۇشەققىتى ئـۇلارنىڭ
مومىسىنى كۆزىگە كورسەتكەن ئىدى. سەپەرنىڭ
دەسلىۋى خېلى يامان ئەمەس ئۆتتى. لېكىن
سوڭىغا قاچىلىۋالغان نانلار ئاخىرلىشىپ،
خېلى ئاچلىق-ئۇسسۇزلۇق، خېلى قۇم-بوران
قىيىنچىلىقى تۇردۇيدى، مىجىت بىلەن مەتنىياز-
نىڭ «ئورۇمچى، شاڭخەي» ھەۋىسى سۇيۇن
كۆۋۈكىدەك يىرىلىپ توگىدى. شۇنىداقتىمۇ
نىمە ئامال، ئۇلار ئىككى«يېتەكچى» نىڭ دىگىنىـ
نى قىلىپ، قاقتى-سوقتىدىن كېلىدىغان پۇلـ
نىڭ كوزىگە تەلمۇرۇپ، ئاران دىگەندە ۋىلايەت
مەركىزىگە كېلىۋالغانىمۇ بولدى.

سېلىم مال بازىرىدا سوقۇلۇپ يۇرۇپ، بىر
دىخاننىڭ كالاسا تقـان 230 يۇەن پۇلىنى سۇـ
غۇرۇۋېلىپ، غالىپقا تاپشۇرغانـدىن كېيىن،
سەپەرچىلەرگە سەل-پەل جان كىردى. ئەجىرـ
سىز كەلگەن پۇلنىڭ بەركىتى بولمىدىـ2 كۈن
ئىچىدىلاشا مالغا ئۇچقاندەك خەجلىنىپ تۈـ
گىدى. قايسى بىر كادىرنىڭ يانچۇغىغا سېـ
لىنغان قول سېلىمنى تۇتۇپ بەرگىلى تاس قالـ
دى. ئەپلىشىپ بەرمىگەن «ھونەر»دىن رەنجىپ
ئارانلا قېچىپ كەلگەن سېلىمنىڭ ئالدىرىتىـ
شى، غالىپنىڭ بۇيرۇغى بۇئىككويلەننى «خوـ
تەن قېيى»نى بويلاپ يۇرۇشكە مـەجبۇرلىدى...

★

غەلىتە يولۇچىلار توغرىسىدا مـۇشۇنچىلىك
ئىزاھ بەرسەك كۇپايە قىلار، ئەندى مەنكىـ
تاپخانلىرىمنى ھارۋىنىڭ ئۇستىگە-قاۋۇلـ
نىڭ يېنىغا باشلاپ كېلىمەن.

قاۋۇل ئۇزىنى مۇھاسىرە قىلىپ ئولتۇرغان
يۇچۈن ھەمرالارنىڭ كوڭلىدە قانداق مۇدـ
دىئا بارلىغىنى تازا ئاڭقىرالمىغان بولسىمۇ، ئەمـ
ما «بۇلار چوقۇم ياخشى ئادەملەر ئەمەس!»
دىگەننى قـايتا-قايتا مـۇقىمداپ كېلىۋاـ
تاتتى.

بۇتوپنىڭ سەركىسى بولغان غالىپ جىدەل
ئۇزدىچەچوت سوقماقتا: «خۇدا خالىسا، سەل
دالدىغىراق ئوتۇپ ھارۋىكەشنى جايلايمىز.
ھارۋا ئۇستىدىكى يـۈك-ماللار، 4 ئـات، بىر
ھارۋا... ئەڭ كېمىندە 3ـ4 مىڭ يۇەن، ياق 5 مىڭ
يۇەن، يانچۇغىدا بىر-ئىككى يۈز يۇەن بولـ
شىمۇ مۇمكىن... پۈتۈن تەئەللۇقات بەش ھەسـ
سە قىلىنىدۇ. مـەن ئىككى ئۇلۇشنى ئالىمەن،
سېلىمغا بىر يېرىم ئۇلۇشنى بېرىمەن، ئاۋۇ
ئىككىسىگە بىر يېرىم ئۇلۇشنى بەرسەم تەلـ
پىگىنى ئاسمانغا ئاتىدۇ...»

ئۇ، يانپاشلاپ ياتقان جايىدىن لىككىدە
كوتۇرۇلدى. ئاندىن ئەتـراپقا بـىر قۇر كوز
يۇگۇرتۇپ چىقتى. ئەتراپ جىم-جىت، كوز يەتـ
كۇدەك ئارىلىقتا نە بىر ئوي، نە بىر توپ دەرەخ
كورۇنمىگىنىدىن خوشاللانغان غالىپ، ھارـ
ۋىكەش قاۋۇلغا سىنچىلاپ سەپسالدى.

«خېلى كۇچى بار، قاۋۇل بىرنىمىدەك قىـ
لىدۇ. كۇچىمىز يېتەمدۇ؟ ئەلۋەتتە يېتىدۇ، چۈنـ
كى ئۇ دىۋە بولغاندىمۇ يالغۇز، بىز توت. دەرـ
ھال تۇتۇش قىلىش كېرەك! ناۋادا بىرەر ئاـ
دەم يا كى ھارۋا-ماشىنا ئوتۇپ قالسا، كىم
بىلىدۇ...» غالىپ شۇ خىيالـلارنى كاللىسىـ
دىن غىل-پال ئوتكۇزدى-دە، قاۋۇلغا يېقىنـ
لاپ كېلىپ گەپ تەشتى:

— بۇرادەر، بىزگە ئازراق ياردەم قىلىۋەت. بىز مۇساپىر يولۇچى، خەجە-خىراجىدىن قىسىلىۋاتىمىز، يالغان دېدىممۇ يا، ئاغىنىلەر؟ ئۇ، «پەيت كەلدى، تەييارلىنىڭلار!» دېگەندەك قىلىپ، قالغان ئۈچەيلەنگە خىتاپ قىلدى.

— راست، راست شۇنداق، — دېدى سېلىم بىشارەتنى چۈشىنىپ.

— ياردەم قىلىمىز؟ بولىدۇ، تەخىر قىلىڭلار، مەھەللىگە يېتىپ بارغاندا چوقۇم ياردەم قىلمىسام بولمايدۇ، — دېدى قاۋۇل كىنايە تەلەپپۇزدا. قاۋۇل ئۇلارنىڭ گەپ-سۆزىدىن مەقسەتنى تامامەن چۈشەنگەن ئىدى. شۇڭا ئاتلارنى تېخىمۇ تېز ھەيدىگەچ ئۇلارغا قانداق تاقابىل تۇرۇش چارىسىنى ئويلىدى.

— نېمە، مەھەللىگە بارغاندا؟ بىزنىڭ نەسىدىن تەلىپىمىز يوق، ھەممە نەرسە نەق بولغىنى ياخشى، — دېدى سېلىم كورەڭلىك بىلەن.

— ئۆكىلار، سىلەر ئالجىپ قالمىغانسىلەر؟ بىرىنچىدىن يېنىمدا نەق پۇل يوق، ئىككىنچىدىن پۇلغا بۇ شورلۇق ساينىڭ توپىسىنى ئالمايدىغانسىلەر، پۇل دېگەن بازار-رەستىدە لازىم، شۇنداقمۇ؟...

— «يولتۇزمۇ كورۈندى»، — غالىپ سېلىمغا قاراپ قويدى. بۇ ئۇنىڭ «ۋاقىت يەتتى، ئىش باشلايلى» دېگىنى ئىدى. مەقسەتنى چۈشەنگەن سېلىم:

— توختات ھارۋاڭنى! گەپ ئەگىتمەي يانچۇغىڭدىكى پۇلنىڭ ھەممىسىنى ياخشىلىقچە ئالدىمىزدا قوي! — دەپ ھۆكىردى.

— تىرىت...ۋۇ...ئاستىراق،...

— پۇلغا تۇرامەن، جانغىمۇ؟ غالىپ قاۋۇلنىڭ ياقىسىدىن ئېلىپ سىلكىشلىدى. سېلىممۇ يەڭلىرىنى شىمايلىغىنىچە ئۇنىڭ قولاق تۈۋىنى دەللەپ-ۋۇش ئاتتى. ئەمما قاۋۇلنىڭ بېشىغا تەككەن قولى «قىرىس» قىلىۋىدى، ئۇ «ۋاي» دېگىنىچە قولىنى ئۇۋۇ-لاپ قالدى. ئاڭغىچە «قاس» قىلىپ تەككەن مۇشىغا غالىپنىڭ كوزلىرىدىن ئوت چاقنىتىۋەتتى-دە، مۇللاق لىغىنىچە ھارۋا ئۈستىدىن يەرگە ئۇچۇپ چۈشتى. سوڭغا تەككەن پەشۋادىن ھوشىنى يوقاتقان سېلىم غالىپنىڭ ئۈستىگىلا يىقىلدى.

«سويما»لار سوغۇق شامالنىڭ شەپىسىنى سېزىپلا ئوزلىگىدىن سەكرەپ چۈشۈۋالغان ئىدى...

قاۋۇل ھارۋىسىنى ھەيدەپ كېتىۋېرىشمۇ بولاتتى، ئەمما، ئۇ بۇنداق قىلىشنى خالىمىدى. ئۇنىڭ بىر كومۇنىستتا بولۇشقا تېگىشلىك ۋىجدانى بۇرچى جەڭ مەيدانىدىن قېچىشقا يول قويمىدى. شۇڭا ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشتى.

بۇچاغدا قاۋۇلغا بولۇشۇشنى خالىغاندەك، بۇلۇتلار ئارىسىدىن يېرىلىپ چىققان ئاي ئەتراپنى سۈتتەك نۇرى بىلەن قاپلىغان ئىدى.

قاراپ تۇرۇپ قولىدىن چىقىپ كېتىۋاتقان 5 مىڭ يۈەنلىك مال-دۇنيانىڭ ئوتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە زاڭىلىقتا تەككەن مۇشنىڭ ئاچچىقى بىر بولۇپ، غالىپ جىدەلنى ئوتقا چۈشكەن قىلدەك تولغاندۇرىۋەتتى. ئۇ يىقىلغان يېرىدىن ئىمىلەكلەپ قوپتى ۋە يانپىشىنىڭ ئاغرىشىغا چىداپ تۇرۇپ ھەيۋە قىلدى:

— ھو خومپەر، ئاناڭنى!... خەپ سىنى...

قاراپ تۇر، يەرگە چاپلىۋەتمەيدىغان بولسام....

غالىپنىڭ سوزلىرىدىن مەدەت تاپقاندەك بولغان سېلىم قولىنى قىيمىرلىتالمايۋاتقىنىغا باقماي، خوجايىنىغا «ھە-ھو» قىلىشىپ، ھارۋا تەرەپكە ئىشەنچسىزلىك بىلەن يېقىنلىشىشقا باشلىدى. ئەمما مەتنىياز بىلەن مىجىت بولسا بۇ ئىش بىلەن مۇناسىۋىتى يوقتەك بىر تەرەپتە قاراپ تۇراتتى.

قاۋۇل دەسلەۋىدە مۇداپىئەدە تۇرۇپ قايـ
ىسى يېقىنلاشسا شۇنى ئۇتتۇرلۇق ئەدەپلىگەچ،
بۇ ئىككىسىنىڭ قانچىلىك گومپىسنى بارلىـ
غىنى دايىقاپ چىقتى. كېيىن ئۆزىنىڭ ھەرـ
بى قىسىمدا ئۆگەنگەن بىرقاتار ھۇجۇمـ
مۇداپىئە تاكتىكىسىنى ئىشقا سېلىپ ئۇلارنى
ئۇر-سۇر قىلىۋەتتى.

غالىپ بىرقانچە قەدەم نېرىدىن شوخىـ
شىپ كېلىپ، كۆچەپ سەكرىگەنچە قاۋۇلنىڭ
زاڭگىغىنى چەنلەپ پەشۋا ئاتتى. ئەمما، قاـ
ۋۇلمۇ بىرش كەلمىدى، ئۇجەبدەسلىك بىلەن
غالىپنىڭ پۇتىنى تۇتىۋالدى-دە، ئالدىغا
بىرتارتىپ، ئىشتىرىپلا قـويىۋەتكەنتى، ئۇ
شۇھامان يىلتىزىدىن كېسىلگەن تـېرەكتەك
ئوڭدىسىغا چۈشتى. قاۋۇلنىڭ دىققىتى غاـ
لىپقا بۇرالغان پۇرسەتتىن پـايدىلانغان
سېلىم يانچۇق ئىشتىنىنىڭ كەمىرىنى سۇـ
غۇرۇپلا قاۋۇلنىڭ بېشىغا توقا بىلەن ئۇرـ
دى، قاۋۇل چاققانلىق قىلىپ، كەمەرنى ئۇـ
نىڭ قولىدىـن «شارت» قىلىپ تارتىۋېلىپ
كەمەر بىلەن سېلىمنى ئۇرۇشقا باشلىدى....
كوك قۇم قاچىلانغان خالتىدىن ئىككىنى توـ
رۇسىغا ئېسىپ قويۇپ پەشۋاـھامپا ئىتتىشـ
نى مەشق قىلغان بۇئىككى كورەگنىڭ «پاـ
لۋان» لىغى بۇيەردە ئەسقاتماي قـالدى.

—سەنلەر،....ھۇ سويىملار، بىز بۇيەردە
جان بىلەن ئويىنىشىۋاتساق، ئىككىڭ تاـ
ماشا كوردۇۋاتامسەن؟! غالىپ جان ئاچـ
چىغى بىلەن مىجىت ساۋەمەتنىيازشەيتانلارـ
غا ۋاقىرىدى.

مىجىت بىلەن مەتنىياز ئۇرۇمچى، لەنجۇ،
شاڭخەي ۋە پۇل ھەۋىسىگە بېرىلىپ، ئۇلارـ
نىڭ كەينىگە كىرىپ ئويى ۋەيۇرتىدىن ئايـ
رىلغىنىغا خېلىدىن بىرى پۇشايمان قىلىـ
ۋاتقان ئىدى. ئوغرىلانغان كالا پۇلىسىنى
خەجلىگەندە بولسا نومۇسـتىن يۈزلىرىگە
ئوت ئېلىپ، يىگەن-ئىچكەنلىرى بەدىنىدىن
تېشىپ چىققاندەك بىئاراملىق ھـېس قىلىشـ
قانتى. مانا، بۈگۈن ئۇلار بولاڭچىلىق ۋە
قاتىللىق تەبىئىتىنى ئاشكارىلاپ، بۇئىككويـ
لەننىڭ نەپرىتىنى قوزغىغاچقا، ئۇلار خېـ
لىدىن بىرى نارازىلىق قەھرىنى ھەركىتىـ
دە ئىپادىلەش ئۈچۈن ئەپلىك پەيت كۈتىـ
ۋاتقان، يولىكەلسە ھارۋىكەشكە ياردەم كورـ
سەتمەكچىمۇ بولۇشقان ئىدى.

—ئاغىنىدارچىلىققا ياردەم يىدىغان توخۇ
يۈرەكلەر! تېزبولۇش، تېز!...دىدى سـېلىم
يانچۇق بىرتەرەپتە تۇرۇپ.

مەتنىياز بىلەن مىجىت ئـاستاغىنا كوز
ئۇرۇشتۇرۇۋالغانىدىن كېيىن، ئورنىدىن تۇردى.

—ئەپكەل پىچاقنى! غالىپ مەتنىيازنىڭ
غىلاۋىدىكى پىچاقنى يۇلۇپلا تارتىۋالدى،
ئاندىن قاۋۇلنىڭ ئالدىغا خىرىس قىلىپ كەلـ
دى. ئۇ بىر دەم ئۇيان، بىردەم بـۇيان
چوگىلەپ يۈردى-دە، پىچاقنى كوتەرگىنىچە
قاۋۇلغا ئېتىلدى. سـېلىممۇ يـەردىن بىر
چاڭگال شورلۇق توپىنى ئېلىپلا قاۋۇلنىڭ
كوزىگە چېچىۋەتتى. پۇرسەتتىن پـايدىلانـ
غان غالىپ قارا كۆچىنى پىچاق بار قوـ
لىغا يىغىپ «غاچ» قىلىپ ئـۇرغاندا، قاـ
ۋۇلـنىڭ سـول تـەرەپ سـاغرىسـىدىن
خېلىلا يوغان بىرقان بۇلىغى ئـېچىلدى.
ئاغرىقچە سېلىم يۈگۈرەپ كېلىپ قاۋۇلنىڭ
ئارقا تەرىپىگە ئۆزىنى ئاتتى. قاۋۇل ئاغـ
رىققا چىداپ تۇرۇپ سېلىم يانچۇقنى بويـ
نىدىن تۇتۇپلا، بېشى ئۈستىدىن ئارتىلدۇـ
رۇپ ئۈچ-توت قەدەم يىراققا ئېتىۋەتتى.
بۇچاغدا ئىككىنچى قېتىملىق پىچاق ئۇنىڭ
سول تەرەپ قىرۋۇرغىسىنىڭ ئۈستىگىلا سانـ
چىلىپ توختاپ قالدى.

قاۋۇلنىڭ بەدىنىدىكى ئىككى پىچاق ئىـ
زىدىن چىقىۋاتقان قان ئۇنىڭ كـويىنەك،
ئىشتانلىرىنى قىپقىزىل قىلىۋەتكەن ئىدى.
بىرئادەمنىڭ ئىككي ئادەمگە تـاقابىل

كېلىشى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىر سائەتتىن ئوشۇق جىددى ئېلىشىش ئاسان ئىش ئەمەس. يەنە كېلىپ قاۋۇلنىڭ ئىككى يېرىگە سانچىلغان پىچاق ئورنىدىن ئاققان قانمۇ ئاز ئەمەستە!

قاننىڭ كۆپ چىقىپ كەتكەنلىكىدىن بولسا كېرەك، ئۇ، ئۆزىنىڭ بەكمۇ ئۇسساپ، ماغدۇرسىزلىنىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى، پۇت قوللىرى بوشاپ، بېشى قېيىپ ئاستا-ئاستا ھوشسىزلىنىپ يىقىلدى....

تەكلىماكان چۆلى تەرەپتىن غەرپكە—ۋىلايەت مەركىزىگە قاراپ كېلىۋاتقان ئاپتومۇبىلنىڭ چىراقلىرىدىن چېچىلغان ئاپپاق نۇر تالالىرى تۈم بىرجۈپ ئوقيادەك تۈن قاراڭغۇلىقىنى يېرىپ ئۆتۈپ بارغانسېرى يېقىنلاپ كەلدى.

ھوشسىزلىنىپ يىقىلغان قاۋۇلنىڭ يانچۇغىدىن قانغا چىلاشقان 88 يۈەننى سۇغۇرۇپ ئېلىپ يانچۇغىغا جايلاپ بولغان غالىپ جىدەل:

—خەير، يولۇڭ ئوڭدۇل جەھەننەمگە بولسۇن!—دېگىنىچە پىچاقنى ئىگىز كۆتەردى، «توختا! ئەمدى نۆۋەت مېنىڭ» دېگەن ئاۋاز بىلەن تەڭلا قولىغا ئۇرۇلغان سىم قامچا ئۇنىڭ بىلىگىدە «قىزىل بىلەيزۈك» ھاسىل قىلدى. پىچاق ئاللىقاياقلارغىدۇ ئۇچۇپ چۈشتى. بۇ مەتنىيازنىڭ جىددى پەيتتىكى ھەركىتى ئىدى.

—ۋايجان... ۋاي قولۇم... غالىپ ئىنجىقلىغىنىچە قاۋۇلنىڭ ئۈستىدىن چەتلەشتى.

ھارۋىنىڭ ئۈستىدىكى تېڭىقلار ئارىسىدا نېمىنىدۇ ماتىلاپ يۈرگەن سېلىم يانچۇق غالىپنىڭ ئاللا-تۆۋىسىنى ئاڭلاپ، چۆچۈپ يەرگە چۈشتى-دە، بۇلار تەرەپكە يۈگرەپ كەلدى.

—نېمە گەپ، نېمە بولدى؟

—ماۋۇ سىيما خوجىسىغا چىشىنى ھىڭگايتىۋاتىمىدا، ۋاي قولۇم...

—مەتنىيازمۇ سەن، خىيالىڭدا سېلىمنىڭ قولى كارغا يارىمايدۇ، غالىپ بىسايىتىن پومىداقلىشىپ ھالىدىن كەتتى، ئەندى تەييار دۇنياغا ئۆزىچە ئىگە بولىمىز، دېيىشىۋاتقىنىڭلارمۇ بۇ؟ ئاكاڭ تېخى سەنىدەك سويىملاردىن نەچچىسىگە تېتىمىدۇ، بىلىپ قوي!

—تۈفى قانخور بۇلاڭچىلار!، —دېدى مەتنىياز بىلەن مەجىت،— بىزگە بىگۇنا جانغا زامىن بولۇپ، ئوغرىلاپ-بۇلاپ تاپقان نەرسەلەرنىڭ كېرىگى يوق! سەنلەرنىڭ ئۈرۈمچى، شاڭخەي ھەققىدە بىرتالاي ۋاززۇھا سېتىشقانلىرىڭغا ئالدىنىپ قىلغان-ئەتكەن گۇنالىرىمىزمۇ يېتەرلىك....

غالىپ جىدەل بۇ ئىمىيانچىلارنىڭ تازا كېلىشتۈرۈپ جازاسىنى بېرىش نىيىتىدە «ئۆلتۈردۈپتىمەن بۇ ئىككىڭلارنى» دېگىنىچە ھۈرپىيىپ كېلىۋاتقىنىدا سېلىم يانچۇق ئۇنى ئاستا بىرياققا تارتىپ پىچىرلىدى.

غالىپ جىدەل ھوشىغا كەلگەندەك بولۇپ ئارقىسىغا بۇرۇلدى. بۇرۇلدى-يۇ، چۆچۈپ كەتتى. ئاپتوموبىل ناھايىتى يېقىن-بىرەر يۈزمېتىر نېرىدا كېلىۋاتاتتى.

—خەپ توختاپ تۇرۇش، ھېساپلىشىۋالامىز تېخى.....

غالىپ بىلەن سېلىم كۈن نۇرىدىن قورققان شەپەرەڭدەك ماشىنا يورۇقى كېلىۋاتقان تەرەپكە ھولۇقۇش ئىچىدە يەنە بىر قېتىم قارىدى-دە، سېلىمغا قاراپ «يۈر!» دېگىنىچە قويرۇقنى خادا قىلدى.

كۆزۈپنىڭ ئىچى لىققىدە قوغۇن-تاۋۇزغا توشقان بۇ ئاپتوموبىل — مەلۇم قىسىم دېھقانچىلىق مەيدانىنىڭ بولۇپ، مەيدانىنىڭ چاڭجاڭى گاۋيىڭ، شوپىر شىياۋفاڭ بىلەن بىللە قىسىمغا قوغۇن-تاۋۇز يەتكۈزۈپ بېرىش ئۈچۈن كېتىۋاتاتتى.

—چاڭجاڭ-، دېدى شوپۇر شىياۋفاڭمۇ-
شىننىڭ سۈرئىتىنى سەل ئاستىلىتىپ،-قاراڭ
ئالدىمىزغا؟

گاۋچاڭجاڭ ماشىنا چىرىغىنىڭ يورۇغىـنى
ئاپپاق قىلىۋەتكەن يول ئۈستىدە نىمىلەرنى-
دۇ قىلىپ يۈرگەن ئىككى ئادەمنىڭ گەۋدىسى-
نى، يول ياقىسىدا بولسا لىققىدە يۈك بېسىل-
غان ئاتھارۋىسىنى ئېنىق كوردى.

—ئېھتىمال يۈكلىرى چېچىلىپ كەتـكەن
ھارۋىكەش بولسا كېرەك،-دېدى ئۇ سىنچىلاپ
قاراۋېتىپ ۋە شىياۋفاڭغا،-بىز بۇلارنىڭ يۈ-
كىنى تېڭىشىپ بېرەيلى،قانـداق،-دەپ سو-
رىدى.

—چاتاق يوق، ئەلۋەتتە شۇنداق قىلى-
مىز-دە!

ھەش-پەش دېگىچە ئاپتوموبىل ئۇلارنىڭ
يېنىغا كېلىپ قالدى. شىياۋفاڭ ماشىنىـنى
توختاتقۇزىۋىدى-. ماشىنا توختىشى بىلەن تەڭ گاۋ-
چاڭجاڭ كېپىنكىنى ئېچىپ يەرگە چۈشتى. نەدى-
مۇ يۈكلىرى چېچىلىپ كەتكەن ھارۋىـكەش
بولسۇن، ئىككى ياش يىگىت غەرق قانغا مې-
لەنگەن بىرگەۋدىنى قۇچاقلاپ نىمىلەرنىدۇ
دېيىشىۋاتاتتى.

—لاۋشياڭ، زىيىلا؟ چۈۋىنتىلىما؟ ① ...
گاۋچاڭجاڭ خەنزۇچە شۇنداق دېدى. مەتنى-
ياز بوگەيىنىڭ مەناسىنى چۈشەندى. ئۇنىڭ
خەنزۇچە ئاڭلاش، سۆزلەش قابىلىيىتى خېلى-
لا ئۈستۈن ئىدى. شۇڭا ئۇ قىلچە دۇدۇقلى-
ماي ئەھۋالنى قىسقىلا قىلىپ ئۇقـتۇردى،
گاۋچاڭجاڭ بىلەن شىياۋفاڭ ھوشسىز ياتقان
قاۋۇلغا، غالىپ جىدەل بىلەن سېلىم يانچۇق-
نى بىر دەملىك قويىنغا ئالغان كېيىچە قاراڭغۇ-
لىقنى بىرمىنۇتچە قاراپ تۇرغاندىن كېيىن،
شىياۋفاڭ بىلەن قىسقىلا قىلىپ مەسلىھـەتلەش-
تى: شىياۋفاڭ بىلەن مىجىت يارىدارنى ئېلىپ
دوختۇرغا بارىدىغان، گاۋچاڭجاڭ بىلەن مەت-
نىياز ئاتھارۋىسى ۋە يۈكلەرنى قوغداپ تۇ-
رىدىغان بولدى...

قاۋۇل دوختۇرخانىغا ئېلىپ كېلىنگەندە كې-
چە سائەت بىرگە يېقىنلىشىپ قالغان ئىدى.
دۇجۇر نىلىك بولۇۋاتقان ئىككى پەرىشتە-
را قىز ياپيېڭىدەك بولۇپ،ئىككى تەرەپكە چاپ-
تى. ھايال ئۆتمەي نۆۋەتچى دوختۇر قاسىمنى
قايتا-بىر كۆرسىتىپ قايتقاندىن چاقىرىپ كەل-
دى.

بىرقاتار تەكشۈرۈشتىن كېيىن قاسىم دوخ-
تۇرنىڭ چىرايىدا جىددىيلىك ئالامەتـلىرى
ئەكس ئەتتى، ئۇ سېستىرالارغا دېدى:

—قان بەك كوپ ئېقىپ كەتكەن،يۈرەك سو-
قۇشى ناھايىتى ئاجىز، ساغرىسىدىكى جارا-
ھەت ئېغىز نىنىڭ كەڭلىـكى 5سانتىمېتىر،
چوڭقۇرلىقى 6 يېرىم سانتىمېتىر، بىـر تال
قوۋۇرغىسى يېرىلغان، ئەھۋال خـەتەرلىك،
ناۋادا دەرھال قان سېلىنمايدىغان بولسا
ئۇنىڭ ھاياتىنى قۇتقۇزۇۋېلىش تەس.

شوپۇر شىياۋفاڭ، دوختۇر ۋەسېسـتىرالار-
نىڭ جىددىيلىشىۋاتقانلىقىدىن كېسەلنىڭ ھا-
ياتى خـەۋپ ئىـچىدە ئـىكەنلىـكىنى
ئـاڭلىقاچـان ھىس قـىلـغان ئـىدى،
شۇڭا دۇجۇرنىلىك بولۇمگە چىقتى-دە، ئۇزى
تۈرۈشلۈق قىسىم ماشىنا ليەنگە تېلېفۇن سو-
قۇپ ئومۇمى ئەھۋالنى قىسقىچە تونۇشتۇر-
دى، ئاندىن ناھىيىلىك ج خ ئىدارىسىغـا
تېلېفۇننى ئۇلىدى...

× ×

قاسىم دوختۇر ۋە گاۋچاڭجاڭ،ماشىنـا
ليەنىنىڭ بىرقىسىم كوماندىر- جەڭـچىلىرى
قاۋۇلنىڭ ئىككىنچى قېتىم ھوشىغا كەلگەـ
نىنى كورۇپ، خوشاللانغان ھالدا بىر-بىرى-
گە بېقىشتى.

—قانداق يولداش، ئۆزىڭىزنى ياخشى
سېزىۋاتامسىز؟

① يۈرتداش، نىمە بولدى،ھادىسە يۈز بەرگەن ئوخشىمامدۇ؟

قاۋۇل مىننەتدارلىق كوزى بىلەن ئۇز ئەتراپىدىكى بەشيۈلتۈزلۈق شەپكە كەيگەن قىرىنداشلىرىغا تەكشى قاراپ چىقتى. تۇساتتىن ئېسىگە كەلگەن ئات ھارۋىسى ئۇستىدىكى مال ئۇنى سەل خاتىرجەمسىزلەندۇردى بولغاي، «ئاتلار؟... بۇلاقچى؟...» دىگىنىچە توختاپ قالدى.

—خاتىرجەم بولۇڭ، ئاتلىرىڭىز ئوقۇ-ردا بوغۇز يەۋاتىدۇ، ھارۋىدىكى ماللار كوپراتىپ ئامبىرىغا ساق-سالامەت تاپشۇرۇلدى، —دىدى ناھىيەلىك ج خ ئىدارىسىنىڭ مەسئۇلى، ئاندىن «ھەمراھلىرىڭىز ئالىماقچان قانۇن تورىغا چۈشتى» دەپ قوشۇپ قويدى چاقچاق قىلىپ.

× ×

كىتاپخان مەن سىزگە سوزلەپ بەرمەكچى بولغان ھىكايىمىز مۇشۇ يەردە ئاخىرلاشتۇرماقچى. ئېھتىمال سىز خەلق ئازاتلىق ئارمىيە جەڭچىلىرىنىڭ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان ھامان ئۇزىنىڭ قىزىنىدىشىنىڭ ھاياتىنى قۇتقۇزۇش يولىدا بەس-بەس بىلەن قان تەقدىم قىلغانلىقىنى؛ قاۋۇلنىڭ بەدىنىگە قايتا ھارارەت پەيدا قىلغان، 2-قېتىم جان بەرگەن قاننىڭ خەنزۇ جەڭچىلەرنىڭ قېنى ئىكەنلىكىنى تەپسىلىي سوزلىمىدىڭىزغۇ؟ ج خ جەڭچىلىرىنىڭ تولۇق بىر كېچە-كۇندۇز جاپالىق ئىزدەۋىتىپ كا قىلمىشى، ئىز قوغلىشى جەريانىدا تارتقان رىيازەتلىرى، زىيانداشلارنىڭ قانداق ئۇسۇلدا قولغا ئېلىنغانلىقىنىمۇ ئېيتىپ بەرمىدىڭىزغۇ؟... دەپ سوئال قويىشىڭىز مۇمكىن.

مەن شۇنداقمۇ ئويلىغانىدىم، ئەمما، بۇ توغرىسىدا يازماسلىقنى توغرا تاپتىم. چېگرا رايونىمىزنى قوغداش، گۇللەندۇرۇش يولىدا پەرزەنت قوشۇنلارىمىزدىكى ئىلغان، مىليونلىغان قاۋۇللارنىڭ ھاياتىنى قۇتقۇزغان، ئۇزلىرىنىڭ ساپ قانلىرى بەدىلىگە كۇرمىڭلىغان قاۋۇللارغا قايتا جان بەخش ئەتكەن تۇرسا، ئۇلارنىڭ قايسى بىرىنى يېزىپ، سوزلەپ تۈگەتكىلى بولار؟...

خەلقىنىڭ خاتىرجەملىكى، مال-مۇلكىنىڭ بىخەتەرلىكىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىش، قانۇنىنىڭ قۇدرىتىنى نامايەن قىلىش يولىدا ھەركېچە-ھەركۇندۇز بىرىنچى سەپتە كۇرەش قىلىۋاتقان ج خ خادىملىرىنىڭ قايسى بىر توھپىلىرىنى ئېغىزدا سوزلەپ، قەلەمدە كويلەپ تۈگەتكىلى بولار؟...

شۇڭا مەن بۇ ھەقتە كوپ توختالماسلىق قارارىغا كەلدىم، بىزنىڭ جەمئىيىتىمىز، بىزنىڭ پرولېتارىيات دىكتاتۇرلىقىمىزدىكى سىتسىيالىستىك دەۋرىمىزدە ھەر سائەت ھەر مىنۇتتا ئومۇمنىڭ مەنپەئەتىنى، كوللىكتىپ مۇلكى ئۇچۇن بارلىقىنى قۇربان قىلىشقا تەييار تۇرالايدىغان قاۋۇلغا ئوخشاش شەخسىيەتسىز، نامسىز قەھرىمانلار، شۇنداقلا، ئۇزىنىڭ خاتا ماڭغان يولىدىن يېنىپ، ئەسكىلىكلەردىن قول ئۇزۇپ ئارقىغا قارىتىپ نەيزە ئۇرىۋاتقان خېلى كوپ مېھمەت ۋە مەتنىيازلار بارلىققا كەلمەكتە.

مانا بۇ-دەۋرىمىزنىڭ ئالاھىدىلىكى، مەن ئەشۇ دەۋر ئالاھىدىلىكى ھەققىدە قۇدرىتىنىڭ يېتىشىچە قەلەم تەۋرەتتىم، خالاس!، ئەمما، بۇ يازغانلىرىم تەسەۋۇرغا تايىنىپ يارىتىلغان ۋەقە ئەمەس، مۇشۇ نوقتىدىن ئالغاندا بۇ ھىكايەمنى ئوچېرىك دىسىڭىزمۇ بولىدۇ...

سېنى سۆيمەك- مېنىڭ بەختىم

(قەسىدە)

ئابدۇرېھىم ئىسمائىل

دىيارىم، ئەي ئېزىز جۇڭخوا، ساڭا جانىم پىدا بولسۇن،
مۇقەددەس تۇپرىقىڭ-خاكىڭ كۆزۈمگە توتىيا بولسۇن،
ماڭا سەندەك سۆيۈملۈك ئەل تېپىلماس ئۇشبۇ ئالەمدە،
ئىناۋەت-ئابرويىڭ ئۈستۈنۋە قەدرىڭ ئەتىۋا بولسۇن،
ھېساپلايمەن سېنىڭ بىرلە ئۆزەمنى بەختىيار شۇنچە،
بۇنىڭدىن غەيرى بەخت- دۆلەت مېنىڭچۈن نە راۋا بولسۇن؟
تېگىشمەيمەن پەرىدۇن تەختىگە پۇخرالىقىمنى ھېچ،
بۇنى يالغان دىگەن بولسام جېنىمغا مىڭ جازا بولسۇن!
گۈزەل باغرىڭ كۆڭۈل يايرايدىغان راھەت ماكانىمدۇر،
ئۆزەڭ جەننەت تۇرۇپ، جەننەت تەلەپ قىلسام گۇنا بولسۇن.
سېنىڭ قوينۇڭدا ئۆسكەن بىر شىۋاقىمۇ مەن ئۈچۈن ئەلاتۇز،
ئۇنى گۈلدىن تۆۋەن كۆرسەم كۆزۈم كور-نابىنا بولسۇن.
تەڭ ئەتمەيمەن گويا ئات كاللىسىدەك زەرگە چالمىڭنى،
بۇ سۆيگۈم ساندۇغىدا ھەر تېشىڭ دۇر-پۇربەھا بولسۇن.
ھوزۇر يامرار ۋۇجۇدۇمغا سۈيىڭدىن بىر يۇتۇم ئىچسەم،
ئۇنىڭ ئالدىدا كەۋسەرنى لەزىز كۆرسەم خاتا بولسۇن.
ھاۋايىڭدىن كېلۇر بۇيى مىسالى مۇشك- ئەنبەرنىڭ،
ئۇ، ھەرقانداق تۇزەلمەس دەرت، كېسەللەرگە داۋا بولسۇن.
تاپارمەن رۇستەمى داستان كۈچىنى يۇردا نانىڭدىن،
يېمەم ئاددى غۇراڭنى ئۇ، ماڭا ئالى غىزا بولسۇن.
خۇشالمەن، ئىپتىخارلىق مەن ساڭا پەرزەندە بولغانغا،
جۇدا بولسام مىنۇت سەندىن چىرايىم قەھرىۋا بولسۇن.
ئېرور قوينىڭدا ئۆتكەن ھەر كۈنۈمنىڭ ۋەزنى مىڭ يىلدەك،
دىلىمدا خوشلۇغۇم چەكسىزلىگى خۇددى ساما بولسۇن،

ساڭا مىلىق كوز تېگمەپ باقسامۇ تويمايمەن يانا ھەرگىز،
كىمىكى مېھرىسىز باقسا يۈزۈڭگە بى ھايا بولسۇن.
پۈتۈن ئىشقىمنى- ئەقلىمنى پەقەتلا سەن ئۈچۈن بەردىم،
زوۋانىمدا ئۇلۇغ نامىڭ داۋام ھەمدۇ-سانا بولسۇن.
ياشاي سەنچۈن، ئولەيسەنچۈن بولۇپ ئەمرىڭگە پەرۋانە،
كى ھەر ئىش- مەشغۇلاتىمدا يوقۇ-بارىم ۋاپا بولسۇن.
توكەي ئەجرىمنى-تەرىمنى كۆيۈڭدا قەھرىمانلارچە،
ياراتقان كەشپىيات-تۆھپەم راۋاجىڭغا ئاتا بولسۇن.
رىزا بولساڭ مېنىڭدىن چىن يۈرەكتە ئارمىنىم قالماس،
مەگەر ياتسامۇ گوردە ئولگىنىم ئەپسانە-جا بولسۇن.
سېنى كويلەپ كېچە-كۈندۈز ئاجايىپ زوق-شەۋق بەرلە،
يېقىملىق، خۇش ناۋا ئەيلەي، تىلىم بۇلبۇل گۈيا بولسۇن.

ئىككى شېئىر

ئابدۇللا كېرىم

ئاناۋەتەن-جۇڭخۇا ئېلىم

ئاناۋەتەن-جۇڭخۇا ئېلىم،
چىن يۈرەكتىن سويگەن يېرىم.
ساڭا شۇنداق ۋەدە قىلاي:
سېنىڭ ئۈچۈن پىدا جېنىم.

ئاناۋەتەن-جۇڭخۇا ئېلىم،
ساڭا سادىق مېنىڭ قەلبىم.
پارتىيەگە زىچ ئەگىشىپ،
سېنى قوغداش مېنىڭ قەرزىم.

ئانا ۋەتەن-جۇڭخۇا ئېلىم،
سېنى كويلەپ سايرار تىلىم.
ئومرۇم بويى سېنىڭ ئۈچۈن،
قىلسام ئەجرى مېنىڭ بەختىم.

ئاناۋەتەن-جۇڭخۇا ئېلىم،
ساڭا چىندىن كۆيەر دىلىم.
ساڭا ئەگەر بولسام ئاسى،
ئوتتا كويسۇن مېنىڭ تېنىم.

جاۋابىم

گۇۋا بولغاي جېمى ئالەم ۋەتەندىن ئۆزدىيارىم يوق.
ۋەتەن دەپ كويمە بۇجانىم خوشالمەن ئاھۇ-زارىم يوق.
ۋەتەنسىز ياشىسام بىر كۈن ئازابى مىلىك ئولۇمدىن تەس،
ۋەتەنگە قۇل، چاكار بولماق شەرەپتۇر، قىلچە ئارىم يوق.

ۋەتەن ئىشقىدا يانغاننىڭ يۈزى يورۇق، قارا بولماس،
ۋەتەنچۈن كەربالا كەزسەم مېنىڭ قەرزىم ئادا بولماس،
دىلىمدە ئورنىدى مەھكەم ۋەتەن ئەلا، خەلق ئەلا،
مەگەر ئوزگە ۋەتەن تۇتسام ماڭا ھەرگىز راۋا بولماس.

ۋەتەنگە ئەھدىم

ئەيسا ياسىن

ئاتاپ جاننى ۋەتەن قوينىڭدا ئىشلەي مەنمۇ بەسبەستە،
قىلاي تەقدىم ئەجر-تەردىن ياساپ شەنىڭگە گۈلدەستە.
ئۈمىت بىلەن دىدىڭ: «ئوغلۇم، كورەش! باغرىمنى پاك ساقلا»
ئادا قىلغۇم بۇ بۇرچۇمنى سوزۇڭنى چىڭ تۇتۇپ ئەستە.
يولۇڭدا جان پىدا قىلماقتىن ئارتۇق شان - شەرەپ بارمۇ،
ۋەتەن سىپنى رىزا قىلسام جىھنىم تەندىن چىكەتمەستە.
قىلالماي خىزمىتىڭنى گۈلباھارىم - ياشلىغىم پۈتتى،
يۈرەك زەرداپ بولۇپ ئاقتى ۋۇجۇدۇم تاپتى شىكەستە.....
ئۇلۇغ كومپارتىيەم شۇ «4 مەرەز»نى ئەيلىگەچ تارمار،
ياشاردىم، ياشىنىدىم — ياشلىققا قايتتىم زوقى ھەۋەستە.
ۋەتەن، باغرىڭنى گۈلشەن ئەيلىمەك كوڭلۇمدە ئارماندۇر،
تىكەننى سۇپۇرۇپ تاشلاپ تىكىپ ئانارۇ - جىنەستە...
ۋەتەن، باغرىڭنى گۈللەشتەك ئۈمىت يالقۇنلىغاچ ھەردەم،
بۇ دەم سالدۇق يېڭىشتىن گۈل پايانداز شايى، ئەتلەستە.
ياشانسامۇ ۋەتەن دەپ كۆي توقۇشنى ئىختىيار ئەتتىم،
نە ئارمان ياۋغا ئوق قىلسام قەلەم ماغدۇرى كەتمەستە.

شېئىرلار

ئەرشىدىن راشىدىن

قايتيولۇڭدىن بۇرادەر

تونۇشتۇراي «دوستۇم» نى،
بىلىڭلار ئەيخالايىق.
«توھپە» سىدىن مىنىڭ ھەزەر،
قىلىڭلار ئەيخالايىق.

سىلىق ئالار قەدەمنى،
(يەرنى ئاسراش كېرەك-تە!)
تىلى قايماق، (بىلمىدىم
نەسىر باردۇر يۈرەكتە؟)

سۆزلەر دائىم بىرزامان،
بىزار قىلغان «كۆرەش» تىن؛
ئىتتىپاق ھەم تىنچ بولۇپ،
ئىدارىنى تۈزەشتىن.

قاراشلىرى سىپايە،
كۈلكە ھەمرا يۈزىگە.
ئىشەنمەسكە نە ھەققىڭ،
ئۇنىڭ «ئوڭلۇق سۆزى» گە؟

بىراق باقساڭ زەڭسىلىپ،
قىلغان ھەر بىر ئىشىغا.
ئوخشىمايدۇ زادىلا،
ئۇنىڭ ئىچى تېشىغا:

مەندىن ئېلىپ «ئۇرۇق» گەپ،
ساڭا «بورداپ»سا تىدۇ.
گەپ ئالالماي بەزىدە،
بېشى شۇنچە قاتىدۇ.

قولىدا بار چوڭ ناسۇس،
يەلنى سالار كەسپى بار.
خەقنى سېلىپ ماجراغا،
مۆكۈپ ئالار قەستى بار.

بۇ كەسپىدىن ئاغىنەم،
نەپ-نەسىۋە ئالغاندۇ.
بۇ كەمگىچە شۇ كىمۇ،
قول ئۈزەلمەي قالغاندۇ.

قايت يولۇڭدىن بۇرادەر،
مېڭىۋاتقان يولۇڭ تار.
چاۋاڭ چىتقا يېيىلسا،
بولما يەنە خەستىن خار.

دوستۇمغا

شېئىر يازماق ئىستىكى بىلەن،
سۆز كانىنى مىڭ مەررە كېزىپ؛
قېزىپ ئۇندىن دۈررى-گۆھەرنى،
ئولتۇراتتىم مىسرالار تىزىپ؛

كىرىپ كەلدىڭ مەغرۇر تاراقلاپ،
خىيالىمنىڭ ئۈزۈلدى يىپى.
سۆزلەپ كەتتىڭ، ئەمما يەنە شۇ—
ئولتۇرۇشنىڭ، تانسىنىڭ گېپى.

پەسەنتىڭدە كۈلدۈڭ ئۆزەڭچە،
قويۇق قارا چېچىڭنى تاراپ.
كوڭلۈڭ ئىمىن تاپتى ئېھتىمال،
سۈلەتىڭگە ئەينەكتىن قاراپ...

دېدىڭ ماڭا: «ئازلا پىتۇ چېچىڭ،
چۆچۈپ كەتتىم قاراپ بېشىڭغا.
سانچىغىنى نىمىسى ئاقنىڭ،
يەتمەي تۇرۇپ تېخى يېشىڭغا؟»

چۈشىنىمەن قەلبىڭنى دوستۇم،
چۈشىنىمەن كۆيۈنگىنىڭنى.
چۈشەنمەيمەن ۋەلېكىن ھەرگىز،
چاچلىرىڭدىن سۆيۈنگىنىڭنى...

بىلمەسەڭغۇ ئۆلىدۇ ئادەم،
چاچمۇ گۆرگە بىللە كۆمۈلەر:
مېۋە بەرمەي ئۆتسە ھاياتىڭ،
ئەۋلادىڭغا قالار نىمىلەر؟

گۈلنى سۆيسەڭ...

گۈل ئاشىقى دەيدۇ بۇلبۇلنى،
ئۇنىڭ گۈلگە خۇشتارلىقى راس.
گۈل ئىشقىدا كۆيۈپ سايرىماق،
ئەجدادىدىن ئۇنىڭغا مىراس.

ئىزھار قىلىپ گۈلگە مېھرىنى،
سايرار بۇلبۇل گۈلشەنلەر ئارا.
دەرس بېرىدۇ سۆيگۈ-ۋاپادىن،
ئاشىقلارنى قىلىپ مەھلىيا.

بىراق باغۋەن، تۆكمەي ھالال تەر،
ئاچقاي قانداق باغلار گۈلجامال؟
سولسا گۈللەر تاپماي پەرۋىرىش،
بۇلبۇلدا بار ئۇنىڭغا نە ئامال؟

شۇڭا گۈلمۇ كورمەيدۇ راۋا،
ئوزىنىڭلا كۆيۈپ ئوتكەننى.
گۈلنى سويسەڭ، سوي چەۋەر باغۋەن —
گۈلگە ھايات بەخش ئەتكەننى.

ئۈزەمگە

سەندىكى غەيرەت شىجائەتلەر قېنى؟
نە ئۈچۈن ئۇچمايدۇ ئىلھام كەپتەرى.
قالدى ئاق نىچۈن ئىجادىڭدە پتىرى،
سەندىكى شېرىن خىيالەتلەر قېنى؟

بىل بۈگۈن بەرمەككە مەجبۇرسەن جاۋاپ،
تۇرما تىلچا يىناپ كى ۋىجدان ئالدىدا.
كەس ھۇرۇنلۇق يىلتىزىنى پالتىدا.
چۈش ئىجاتىنىڭ بەيگىسىگە، ئالغا چاپ!

شېئىرىيەت ھەققىدە

گۈەن يۇڭخې:

شېئىر قانچە قاملاشسا شۇنچە گۈزەل بولىدۇ، مەن ئېيتقان شېئىرى گۈزەللىك تاشقى جەھەت بىلەن ئىچكى جەھەت، ئابستىراكتلىق بىلەن كونكرېتلىق ئۆزئارا بىرلەشكەن گۈزەللىكتىن ئىبارەت: شۇنداقلا گۈزەل تەبىئەت مەنزىرىسى ۋە گۈزەل شەيئىلەرنىڭ گۈزەل كىشىلىك ھاياتى، كىشىلىك تەبىئىتى، قەلبى بىلەن بىرگەۋدىگە ئايلانغان گۈزەللىكتۇر. شېئىردا ئەگەر ئوبيكتىپ گۈزەل تۇرمۇش ئوبرازىنى تەسۋىرلەشكە دىققەت قىلىنمىغاي، سۇبيكتىپ ئىدىيولوگىيە، ئاڭ-ئىستەكلەرنى ئىپادىلەش ھەدەپ تەكىتلىنىۋېرىدىغان بولسا، ئاساسلا مەزمۇنى قۇرۇق، كورۇنۇشى سەت بولۇپ قېلىشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بەزىلەر ئۇنداق دەپ تونۇماي، بەلكى: شېئىر دېگەن ھېسسىيات بىلەن روھنىڭ مەھسۇلى، دەپلا ئېيتىدۇ. ئۇنداق پىكىرنىڭ يېرىملا توغرا ئېيتقان. شېئىر ئەسلىدە رېئال تۇرمۇش گۈزەللىكى بىلەن شائىرنىڭ ئالىجاناپ قەلبى گۈزەللىكىنىڭ تەبىئىي بىرلىكىدىن ھاسىل بولغان جەۋھەر بولۇشى كېرەك. ئوكىشلەرگە ئىلغار ئىدىيىۋى ئىلھام بېرىشى، ياكى تۇرمۇشنىڭ چىن مەنىسىنى يېشىپ بېرىشلا كۇپايە قىلمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئۇ يەنە كىشىنى گۈزەللىكتىن بەھرىمەن قىلالايدىغان ۋە گۈزەللىك تەربىيىسىگە ئىگە قىلالايدىغان بولۇشى كېرەك. مانا بۇلار بولسا ئۇنىڭ پەلسەپە لېكسىيىسى، سىياسىي ماقالە، فېلىيەتون ۋە نەسرى قاتارلىقلاردىن پەرقلىنىدىغان ھەممىدىن چوڭ ئالاھىدىلىكىدۇر.

ياسىن ھاۋازى تەرجىمىسى

شېئىرلار

ئابدۇرېھىم ئىلى

قاشتېشى ماكانى تاپماقتا كامال

خوتەن مۈلكى كى جەننەتتىن نىشاندۇر.

— ناۋايى

قاشتېشى ماكانى جەننەتتىن مىسال،
نەۋباھار يۈزىنى ئېچىپ كۆرۈندى بۇ ھال.
ھەر چىراي ئىلكىدە شاتلىق كۈلكىسى،
تاپقاچقا بارچە جان جانانىدىن ۋىسال.

كۆز ئېچىپ ھەريان باق ئەقلىڭ بولۇر لال.
شۇ ھامان ئويلايسەن شېئىردىن بىر خىيال:
دىل سۆيگەن دىلبىرىم بىلەن شۇ دەمدە،
قوينىغا ئالسىكەن ئەشۇ مەجنۇنتال.

باھارنىڭ ئاپتىۋى قىلىندۇ يال-يال،
چاققاقتا سۇلىرى ناۋات بىلەن بال.
مەيلى سەن تۇغۇلدۇڭ قايسى ماكاندا،
دەيسەنكى ئۆزەڭگە: بۇ دىياردا قال.

قاشتېشى لازىمدۇر، دەرياغا قول سال،
بولدى قىل ھايالىمىز سۇدىن قولۇڭ ئال.
كۆزلىرىڭ چاقنايدۇ ئاي-ھاي، قولۇڭدا—
قاشتېشى پاقىرار، بولسەن خوشال.

ئويۇڭدە ئاچسا گۈل خالىغانچە پال،
چىقىدىپلا ئالۇرسەن بۇندىن ئېسىل مال.

تېپلار ئەتلەسۇ، شايى- ئەپەكنىڭ،
قىزىلى، قارىسى ھەممە سېرىق، ھال.

گىلەملەر ھۈسنىدىن خىجىلدۇر ھىلال،
ھەر گۈلى سەنەمنىڭ مەڭزىدىكى خال.
ۋەسپىگە تېپىلماس جاھاندىن تەڭداش،
ھەيرانلىق ئىلكىدە بولۇر ئەقلىڭ لال.

باغئارا ياپ-يېشىل ياشارغان نىھال،
ئوينىشار ياپرىقى بىلەن شوخ شامال.
بۇلبۇللار ئىشقىدىن گۈللەر قىزارغان،
خالساڭ سەيلە قىل بۇندا بىمالال.

سىغمايدۇ يايلاققا ساتىمىز چارۋا مال،
تاغلاردا ئوينايدۇ بوغا ۋە مارال.
كەلمەكتە مەئىشەتلىك بەختىيار كۈنلەر،
سۆيگەچكە مېھنەتنى بارچە ئەر- ئايال.

پارتىيەم كۈچ بېرىپ، تېپىلىپ ئامال،
سەپەردىن زەپەرگە ئاتسالغاچ دەرھال.
قاشتېشى ماكانى، يىپەك ۋادىسى،
مەڭزىدە قان بۈگۈن، تاپماقتا كامال.

بۇلاق

خىيالىمدا تۆگە يېتىلەپ،
كارۋانلار چۆلدە، لەۋى گەز.
تەشنالىقتىن قىيىنلار جېنى ،
تەقدىرىگە سۆرەپ قىلار ئەرز.

قارايدۇ ئۆز ھەريانغا بېقىپ،
ئەزىم دەريا ئاقارمىكىن دەپ.
بەزەن كۆككە تىكەر كۆزىنى،
ھەق «رەھمىتى» ياغارمىكىن دەپ.

بىراق ئۇمىت-ئۇمىت پېتىچە،
تەشنالىقى قىينايدۇ ئۇنى.
قانچە قىلسۇن تاپالمايدۇ ئۇ،
يەر-كوكتىن بىر يۇتۇم سۇنى.
كىلەر كارۋان ئاخىرقى چەكتە،
چىدام بىلەن توگە يېتىلەپ.
ئەجەل بىلەن ئېلىشىپ شۇنداق،
بىر توقايغا كەلدى كېچىلەپ.
كوردى ئۇندا زىلال بۇلاقنى،
كوردى شۇدەم ياشاردى جېنى.

ھاياتقايتا كورسەتتى ۋىسال،
تومۇرىدا ئوينىدى قېنى.
ئىچتى قېنىپ بۇلاق سۇيىدىن،
تىنىدە مادار سەزدى شۇھامان.
چىقتى ھاردۇق، كۈچلاندى قايتا،
يۈرۈپ كەتتى مەنزىلى تامان...
ئاشۇ كىيىك كوزلۈك بۇلاقتەك،
بولالسام ئۇخچۇپ توختىماس.
تەشنالىقى قانغان ھەركىشى،
ئىدى بەلكىم مېنى ئۇنتۇماس.

مەكتەپ قەدرى

ساۋاقداشىم تاۋچېنىڭ،
بوۋىسى خوشخوي ئادەم.
چاچلىرى ئاق، ئاڭلىسام-
جەڭچى ئىكەن پېشقەدەم.

ھازىر ئۇنىڭ يېشى چوڭ،
پېنسىيىگە چىققانلىق.
(ئەلگە قاتقان توھپىسى
قەدرى-قىممەت تېپىغلىق)

ئوچۇق چىراي بۇ بوۋاي،
ئامراق، ئىجىل بىزلەرگە.
بىزمۇ خۇشتار ئەمەسمۇ،
ئەھمىيەتلىك سوزلەرگە.

x x

بىركۈنى ئۇ دەپ بەردى،
بىرھېكايە ئوتمۇشتىن.
ئوز بېشىدىن كەچۈرگەن،
مۇنداق ئىشتىن - كەچمىشتىن:

دىدى بوۋاي: سىلەردەك،
مەنمۇ بىر چاغ ياش ئىدىم.
مەھەللىدە بالىلار-
ئومىگىگە باش ئىدىم.

نوۋەتلىشىپ دۈشمەندىن،
كەنتىمىزنى ساقلايتتۇق.
ھۇشيار تۇرۇپ، ئەل-يۇرتنىڭ،
ئۇمىدىنى ئاقلايتتۇق.

سىنىپىمىز بار ئىدى،
بۇتخانىنىڭ ئىچىدە.
ئوقۇيتتۇق بىز ئۇ يەردە،
كۈندۈزى، گاھ كېچىدە.

ياغدى بىركۈن مەلىگە،
ياپونلارنىڭ توپ ئوقى.
كويۈپ كۈلگە ئايلاندى،
ئوي، دەل-دەرەخ...بار يوقى.

بولدى ئەشۇ قېتىمدا،
ئېغىر زىيان-تالاپەت.
نەسىنىپ، نە ئورۇندۇق،
قالمىغانتى سالامەت.

ياسىۋالدۇق قايتىدىن،
بورا بىلەن بىر سىنىپ.
جوزا - بەندىڭ بولمىغاچ،
خەت يازاتتۇق تىزلىنىپ.

مۇئەللىمنىڭ دەرسىنى،
دىققەت بىلەن ئاڭلايتتۇق.
ئۇ سوزلىگەن ساۋاقنى،
مىڭ ئاڭلىساق قانمايتتۇق.

شۇلداق قىلىپ ئارىلاپ،
ئوقۇۋالدۇق ئاز تولا.
كۆتمىگەندە بۇ يۇرتنى،
بېسىۋالدى ياپونلار...

بىر يىلى كۆز دۈشمەنلەر،
بېسىپ كىردى تۇيۇقسىز.
كىردى سىنىپ ئىچىگە،
دېدى: «چىقما بۇ يىرۇقسىز!

ـكۆڭچەنداڭنى كوردۇڭمۇ،
پارتىزانلار قەيەردە؟
ئېيت! ئەگەردە ئېيتمىساڭ،
جېنىڭ قالغاي خەتەردە...»

بىزدىن جاۋاپ ئالالماي،
مىلتىغىنى بەتلىدى.
قېلىچىنى سۇغۇرۇپ،
بوينىمىزغا تەڭلىدى.

ئېيتتى شۇ چاغ مۇئەللىم:
ـكېلىشتىڭلار نىمىشقا؟
بىزدە ھېچبىر گۇنا يوق،
رۇخسەت يوقمۇ ئوقۇشقا.

بۇ باللار بىلمەيدۇ،
پارتىزانلار بار جاينى.
كېرەك بولسا ئىزدەڭلار،
ئورمانلىق تاغ، كەڭ ساينى...

يوغان قوساق بىلەن ئۇ،
شۇ يۇسۇندا سوزلەشتى.
بىراق نامەرت دۈشمەنلەر،
بىزدىن قۇسۇر ئىزلەشتى.

ئالدى مېنىڭ ياقامدىن،
كوتمەك بۇرۇت باشلىغى.
يالاقچىلار ھەممىنى،
ئاختۇرۇشقا باشلىدى.

زورلۇق بىلەن قېينۇمدىن،
تارتىۋالدى كىتاپنى.
مىڭ گەز ئۇچتى ئەرۋايى،
كورۇپ ئوتلۇق خىتاپنى.

(ئېلىپكەلگەن يەنئەندىن،
بۇ كىتاپنى مۇئەللىم.
ئالار ئىدۇق ھەر كۈنى،
ئىنقىلاپتىن بىزتەلىم).

كوپتى چوڭى پوكاندەك،
كوزى جامدەك چەكچەيدى.
بىر ۋاقىراپ سەت بورنى،
تېخىمۇ سەت ماكچايدى.

بۇيرۇق قىلدى ھايداشقا،
مېنى دەرھال شىتاپقا.
چىڭ تۇگمىشتى مۇشتىنى،
ساۋاقداشلار شۇتاپتا.

قان تامىسىمۇ كوزىدىن،
چىل بورىدىن قورقامدۇق.
جان كەتسىمۇ، دۈشمەنگەـ
سىر دىمەزنى ئېيتامدۇق؟

«بىلمەيمەن» دەپ چىڭ تۇردۇم،
قاپىغىمنى ئاچمىدىم.
ئالدانمىدىم قەن ـ پۇلغا،
مىلتىغىدىن قاچمىدىم.

ئۇزۇپ مەندىن ئۈمىتنى،
«يۇۋاش» راقنى ئېھتىمدى.
كىچىك سەپداش شاۋلۇنى،
«يېقىن كەل!» دەپ قىستىدى.

توققۇز ياشلىق شاۋلۇغا،
ئالداپ «مانا قەن» دىدى.
ئېيتساڭ ئەگەر راستىنى،
قويۇپ بېرەي مەن دىدى.

بوش كەلمىدى شاكىچىك،
ئاتتى قەننى يۇزىگە.
دەرغەزەپتىن قان تولدى،
جاللاتلارنىڭ كوزىگە.

دەل شۇچاغدا مۇئەللىم،
تەييارلاندى چىقىشقا.
قوغداپ بىزنى خەتەردىن،
جاننى قۇربان قىلىشقا.

— تارت قولۇڭنى ياۋۇزلار،
بالىلاردا گۇنا يوق.
كېرەك بولسا ماڭا ئېيت،
مېنى ئاتقىن، قېنى ئوق! ...

كەلدى دۈشمەن غالجىرلاپ،
مۇئەللىمنىڭ قېشىغا.
بىر مۇش ئاتتى مۇئەللىم،
بۇرۇتلۇقنىڭ بېشىغا.

ئېلىپ كەتتى ئۇستازنى،
تۇتقۇن قىلىپ، باغلىشىپ،
قالدۇق «ئىست» دەپ ئامالسىز،
يۈرەكلەرنى داغلىشىپ.

بىردىن پۈتۈن كەنتنى،
ئېغىر قايغۇ قاپلىدى.
مۇئەللىمنى ئېتىشقا،
دۈشمەن ئېلان چاپلىدى...

پىچاق بىلەن تىلغاندەك،
ئېچىشتى ياش يۈرەكلەر.
باغۋىنىدىن ئايرىلىپ،
ئۇستىسىز قالدى كوچەتلەر.

شۇندىن كېيىن ھېچ ئىمكان،
تاپالمىدۇق ئوقۇشقا.
قورال ئېلىپ قوللارغا،
كەتتۇق جەڭگە-سوقۇشقا.

....

مانا بۈگۈن سىلەرگە،
مەكتەپ بىر باغ كەڭ كەتكەن.
يىغار شىرىن مېۋىلەر،
جاپا چەككەن-تەر توككەن.

قانچە بىلىم ئالساڭلار،
يوق سىلەرگە ھېچ توساق.
تەشنالىقنى قاندۇرار،
بىلىم پۈتمەس بىر بۇلاق.

زايە قىلماي پۇرسەتنى،
بۇلاقتىن سۇ ئىچىڭلار.
قاناتلىنىپ پەن بىلەن،
يۇلتۇزلارغا ئۇچۇڭلار...

x x

ئاڭلاپ ئىسىل سوزلەرنى،
خىياللارغا تولدۇق بىز.
بوش كەتكۈزگەن ۋاقىتقا،
ئەجەپ خىجىل بولدۇق بىز.

يەتتۇق ئويلاپ شۇندىلا،
بىز مەكتەپنىڭ قەدرىگە.
يوقكەن تەڭداش، مېھرىۋان،
ئۇستازلارنىڭ ئەجرىگە.

بولمىسا

گۈلگە تولغايمۇ دىيارىم غەمگۇزارىم بولمىسا،
كى رەقىپ بولغايمۇ يەكسان شەھسۇۋارىم بولمىسا،
ئەگمىگەي ئەردى بېشىنى تاغ، دېڭىز تىلسىملىرى،
تاغنى تالقان قىلغىدەك قۇۋۋەت-مادارىم بولمىسا.
گۈلنى كور، بۇلبۇلنى كورگىن، ئاڭلا خوش ئاۋازىنى.
قىلمىغاي بۇلبۇل ناۋا ۋاقتى باھارىم بولمىسا.
پۈركۈنۈپ گۈللەرگە ھەريان، تارقىدى خۇشبۇي بۇدەم،
بۇ ئىپارلىق كۈن قاياقتا، گۈل ناھارىم بولمىسا.
غەمگۇزارىم، شەھسۇۋارىم، تەنمادارىم پارتىيەم،
كويلىمەس ئەردى زىلالى، ئىپتىخارىم بولمىسا.

سېيالكا "بالىسى"

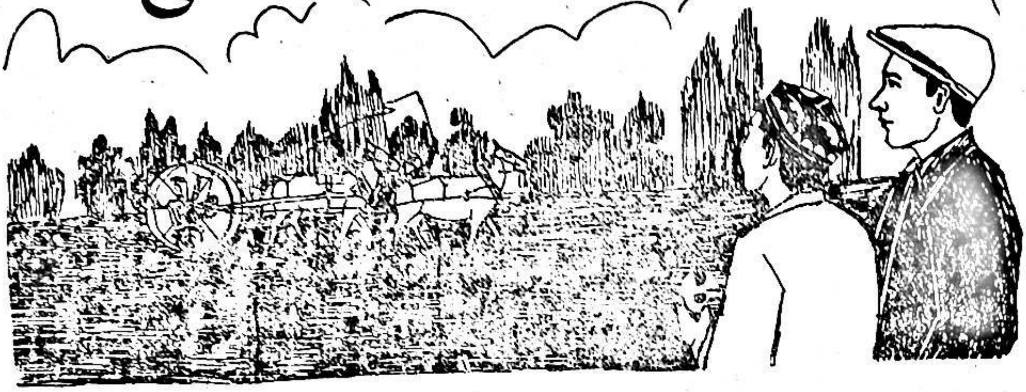

(ھېكايە)

مەمتىمىن ئابدۇۋېلى

ھەسەن بوۋاينىڭ ئەمدىلا ئۇيقۇغا ئېلىنگەن كۆزلىرى گويا يەر ئاستىدىن كېلىۋاتقاندەك بىر خىل شىر-شىر ئاۋازنىڭ تەسىرى بىلەن ئېچىلىپ كەتتى. «نېمە ئاۋاز بۇ؟» ئۇ، ئوڭدىسىغا ئۆرۈلۈپ خىيال سۈرگىنىچە كۆزلىرىنى تۇرۇسقا تىكىپ، زەڭ قويۇپ تىڭشىدى. بىراق، ئەمدى ھېچقانداق ئاۋاز يوق ئىدى. قۇلاقنىڭ غوڭۇلدىشى بولسا كېرەك. ئۇ، يەنە كۆنگەن ئادىتى بويىچە ئوڭ يېنىنى بېسىپ ياستۇققا قۇلاق تەككۈزۈشى بىلەنلا ئەشۇ غەلىتە ئاۋازنى ئېنىق ئاڭلىدى.

— ھەئە، يەنىلا ياغاچ ھەرىدەۋاتىدۇ، — دېدى ھەسەن بوۋاي زەردىسى قاينىغان ھالدا يوتقاندىن بېشىنىڭ ئۈستىنى كۆتۈرۈپ، — گەپ ئاڭلىمايدىغان بەزقۇلاق! شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا تۈنۈگۈن زىيانغا ئۇچرىغان بىر قانچە جىڭ بۇغداي، تەنە ئوقلىرى بىلەن تولغان كۆزلەر، مەسخىرىلىك چىرايلار... خۇددى ئۇچۇشۇۋاتقان توزغاق توزۇندىلىرىدەك ئارقا-ئارقىدىن پەيدا بولۇشقا باشلىدى.

×

باھار ئەتىگىنى. ئۇسېسى تازا ئۆزلىشىپ قالغان چوڭ بىر پارچە سالا ئېتىزدا يەنە بىر كۈنلۈك جۇشقۇن ھايات باشلاندى. دۈۋە ئوغۇت بېسىلغان قاتار-قاتار ھارۋىلار غىچىقلىشىپ ئېيتىلغان ناخشا ئاۋازلىرى، يەر شۇدىگەرلەۋاتقان «تۆمۈر بوقىلار»نىڭ سايراشلىرى، خۇددى سازغا تەڭكەش قىلىنىۋاتقان داپتەك كەتمەنلەرنىڭ گۈپ-گۈپلىرى ئېتىز ئۈستىنى ئاجايىپ جانلاندۇرۇۋەتكەن ئىدى.

بىراق، 1-مەشغۇلات گۇرۇپپىسىنىڭ ئەزالىرى بۈشات-خۇراملىقتا ئورتاق بولالمىدى. ئۇلار ئەتىيازلىق تېرىلغۇ باشلىنىش ئالدىدا 2-، 3-مەشغۇلات گۇرۇپپىلىرى بىلەن سان-سۈپەتتە مۇسابىقە ئېلان قىلغان ئەمەسمىدى؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە گۇرۇپپا باشلىقى مەتسايىم يوغان گەپ قىلىپ، مەن سۈپەتكە تولۇق كاپالەتلىك قىلغان ئاساستا، باشقا 2 گۇرۇپپىدىن ئەتىيازلىق تېرىلغۇنى 8 كۈن بۇرۇن تۈگىتىمەن، دەپ قويدى-دە! مانا تېرىلغۇ باشلىنىپ 2-كۈنى، يەنى ئۈلۈشكۈن 1-مەشغۇلات گۇرۇپپىسى ئىشلىتىۋاتقان بىردىن-بىر سېيالكىنىڭ ئۇرۇق تەڭشەش نوكچىسىنىڭ بىر رەزىمىسى ئىشلىمەس بولۇپ قالدى، ئۇرۇقنى قولدا سېلىۋىدى، ھەم سۈپەتكە دەخلى يەتتى، ھەم خېلى تېز مىدىرلىغان بولسىمۇ

ئىش ئاۋۇمىدى. 2-، 3-گۇرۇپپىنىڭ ئەزالىرى بولسا، ئۆزىنىڭ غەيرىتىنى مەتسايىم ۋە ئۇنىڭ ئەزالىرىغا ئەتەي كۆز-كۆز قىلىۋاتقاندەك بارئاۋازى بىلەن ھايھۇي قىلىشماقتا. ئۇنى دېمەمسىمۇ، ئۇلار تېپتوغرا بىر كۈنلۈك ئىشتا ئالدىغا ئۆتۈۋالدى-دە!

مەتسايىم ئىشلارنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، ئىش سۈرئىتىنىڭ بەك ئاستا كېتىۋاتقانلىقىغا قاراپ، تىتىلىق ئىچىدە ئېگىز بىر قىرغا چىقىپ مەھەللە تەرەپكە قارىدى. ئەمما، ئۇنىڭ ئىنتىزار كۆزلىرى كۈتكەن ئادەمنىڭ قارىسىنىمۇ كۆرەلمىدى.

— ئەستا، تېخىچە كەلمەيدىيا؟ — دېدى ئۇ، بېشىنى قاشلاپ.

شۇچاغدا ھەممەيلەننىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىپ بىر قىزنىڭ قوڭغۇراقتەك ئاۋازى جاراڭلىدى:

— قاراڭلار، ئەنە كەلدى! كېلىۋاتىدۇ!

ئەزالار گۈررىدە قاشقا چىقىپ، ئائىلىملىكلەر قورۇقسى تەرەپكە قارىدى. بىر يىگىت يىراقتىن شەكلى كىيىم تىكىش ماشىنىسىغا ئوخشاۋراق كېتىدىغان بىر نەرسىنى كۆتۈرۈپ كېلىۋاتاتتى.

بۇ 1-مەشغۇلات گۇرۇپپىسىنىڭ ئەزاسى تۇرسۇن ئىدى. ئۇ، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن، كومپىتېرنىڭ ئاددىي ساۋاتلىرىدىن خەۋىرى بار قىزغىن، جىگەرلىك يىگىت ئىدى. ئۇ، دەم ئېلىش ئارىلىقلىرىدا ياغاچچى مەمەتشا ئۇستامنىڭ ئۆيىگە بېرىۋېلىپ، ئۇنىڭ ئىشلىرىغا ياردەملەشكەچ ھۈنىرىگە چەنسېلىپ يۈردى. مەمەتشا ئۇستامۇ ئۇنىڭ چەۋەر قولى ۋە زېرەك كۆزلىرىدىن رازى بولۇپ، ئۆز قوسىغىدا بارلىرىنى قىزغىنلىق بىلەن تۆكۈپ بەردى. ئاندىن مەھەللىدىكى تۆمۈرچى قاسىماخۇننىمۇ ئۆزىگە رام قىلىۋېلىپ، بۇ ھۈنەرنىمۇ ئۆگىنىۋالدى. شۇنداق قىلىپ تېزئارىدا تۇرسۇن 2-مەمەتشا، 2-قاسىم ئاخۇن بولۇپ قالدى...

ئۇنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئەتىرىدىكى «5 نى بېكىتىپ، بىرنى مۇكاپاتلاش» ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى يولغا قويغاندىن كېيىن، ئۇ، 1-مەشغۇلات گۇرۇپپىغا ئەزا بولدى. ئۇنىڭ قەلبىدىكى قىزغىنلىق يۇرۇخلاپ قاينىغاندەك، ئۇنى كېچە-كۈندۈز جىم تۇرغۇزمايتتى. قانداق قىلىپ، گۇرۇپپىنىڭ ئىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش، ئىشلەپچىقىرىش ماشىنىلىرىنىڭ يېتىشمەسلىك ھالىتىنى ئۆزگەرتىش...؟ ھەممىنى پۇلغا ئالغان بىلەن بولمايدۇ-دە! يەنە كېلىپ، يامان چاغدا سىياسىيلىكنىڭ بۇزۇلغىنىنى؟ ئۇ، ئەنە شۇنداق بىر خىل روھنىڭ ئىلھاملاندۇرۇشى ۋە ھەيدەكچىلىكى ئاستىدا، كومپىتېرلىق ھېسابلاش ۋە سىياسىيلىكىنىڭ ئىچكى تۈزۈلۈشلىرىدىن پايدىلىنىپ، يەرلىك ئورۇق سېلىش ماشىنىسىنى لايىھەلەپ چىقتى ۋە قوراشتۇردى. ئۇنى بۇندىن ئىلگىرى 2 قېتىم سىناق قىلىپ، ئورۇق سېلىپ باققان بولسىمۇ، نەتىجىسىز بولۇپ چىقتى. ئۇنىڭدا ئىشلىتىلگەن ئورۇق خۇددى نودىن سۇ چۈشكەندەك كورۇلداپ چۈشۈپ، خالىغاندا تەكشىگىلى بولمايتتى.

— ئىشلە، يەنە ئىشلە! ئۈمىت بار، بۇ قېتىم جەزمەن نەتىجە چىقىرالايسەن!

— بۇ قېتىم مۇشۇنىڭدا نەتىجە يارىتالىساڭ، بىز جەزمەن ئۈزۈپ كېتىمىز، شەرەپ ئاۋال ساڭا، ئاندىن گۇرۇپپىمىزغا...

— ئەگەر بۇ نەرسەڭنى ۋۇجۇتقا چىقىرالىساڭ ئەكەل قولۇڭنى، يىل ئاخىرىدا ماڭا كېلىدىغان مۇكاپاتنى ئۆز قولۇم بىلەن ساڭا تەقدىم قىلىمەن!

ئەزالار ئەنە شۇنداق دېيىشكەن ئىدى. بۇ سۆزلەر خۇددى زېھىن ئاچقۇچى دورىدەك، ئۇنىڭ بارلىق نېرۋا پائالىيەتلىرىنى جانلاندۇرۇۋەتتى. ئۇ، بۈگۈن بىر كېچە ئۇخلىماي بۇ ماشىنىنى يېڭى لايىھە بويىچە ئىشلەپ كەلگەن

ئىدى. ئەگەر بۇما شىنا نەتىجە بەرسە، باشقا 2 كۆرۈپچىغا تىزلا يېتىشىشۇ بىلىش شۇ بىھىمىز ئىدى. شۇڭا، ئەزالار ئۇنىڭ تىزراق كېلىشىنى شۇنچە كۈتەتتى.

ئەرـئايال ھەممىسى يىغىلىشتى. بىرسىـ بىرسىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈۋېلىشقا تىرىشاتتى. ئۈممەتكوز لىرى بىلەن بېقىشاتتى. دورائارـ لاشتۇرۇپ تاللانغان ئۇرۇقنى يېڭى سېيالكىـ نىڭ ساندۇغىغا قاچىلاپ تاپنى توغرىلـىدى، تۇرسۇننىڭ دادىسى ھەسەن بوۋاي پەخىرلەنـ گەن ھالدا قامچىنى قىرلىغا ئالدىـدە، ھاۋا بوشلۇغىدا قاتتىق قارسىلداتتى.

ــنېرى تۇرۇڭلار، نېرى،...يا، بىسمىللا، تىردت!... چىلان تۇرۇق خېچېر ئانچە كۆچمەيلا سىيالكىنى لەرزانسىرەپ كەتتى.

ــھوي، بەلەن نەرسە بوپتۇ ئەمەسمۇ؟ قاـ راڭلار ئۇرۇقنىڭ چۈشۈۋاتقىنىنى!... بۇ يەردىمۇ ھەرھالدا ئەپلىشىپتۇ كاساپەتنىڭ!...

ــئەگەر مۇشۇنداق مېڭىپ بەرسە بـۇگۈن چۈشكىچىلا ئاۋۇلاردىن ئـۆزۈپ كېتىدىـغان بولدۇقتە!...

ــتۇرسۇنــ مېڭىسى بار نەرسە!...

دەل شۇچاغدا، ئېتىز نىـڭ بويىـدىن بىر ئايلىنىپ قاشقا كەلگەن «سىيا لـكا بالىسى» (ئەزالار بۇ ئەسۋاپنى شۇنداق دەپ ئاتىشـ ۋالغان ئىدى.) «تاراق» قىدە قىلىپ، ئۇـ رۇق ساندۇغىنىڭ بىرتال شېلىنى تاشـلاپ كەتتى. شال مىخلىنىپ بىر ئازمېڭىشىغىلا كەپشەر تومۇر بىلەن قاپلانغان چىشلىق چاق ئىشلىمەي قويدىـدە، «قاراس» ئاۋازچىقىرىپ سىنىپ كەتتى. ھەسەن بوۋاي، ئۆزۋاقتىدا خېچېرنى توختاتقان بولسىمۇ، 10 جىڭدىن ئارتۇق ئۇـ رۇق يۇمشاق توپىغا ئارىلىشىپ، يەردەچېچىلىپ ياتاتتى.

ــنىم بولدى؟

ــنىم بولاتتى؟ ئەشۇنداق بولدى. «3كۈن ئاتقان پاختا بىرچاپانغا يارىمىدي» دىـ

گەندەك بولدى،ــدىدى بىرياش تاپاقىلىپ.

ــھەي، بىزدىخان خەقكا ئىلمىزغا بېقىپ ئۆيلىشىمىزلازىمــدە،ــ دىدى بىر ساقاللىق بـوۋاي بېشىنىچايقاپ،ــ بىزنىڭقولىمىزـ دىن كەتمەندىن ئۆزگە نىمەكېلەتتى؟

ــئەگەر تۇرسۇندەكـلەر بـۇنداق نەرسىـ لەرنى ئىجات قىلالىسا، دۇنيانى ئالىم بېسىپ كەتمەمتى،ــ دىدى ئاق بوك كىيىۋالغان بىرـ سى.

ھەمـمەيلەن بوشىشىپ، چىرايلىرىنى پۈـ رۈشتۈرۈپ، مەيۈسلۈك ئىچىدە ئۆزئىـشلىرىغا كېتىشتى. ھەسەن بوۋاي قامچىنى تۇتـقانچە تۇرۇپقالدى. ئۆزئۆغلىغا قىلىنغان بۇسوزلەر ئۇنىڭ قۇۋۇرغىسىدىن تېشىپ، يۈرىگىنىڭ بېـ غىغا يەتكەن ئىدى. ئۇلارغا نىمەدىـگۈلۈك؟ 3قېتىم بولدى... مەدەت بەردى، ئۈممەتكۈتتى، يەنىلاشۇ...ــ ئاخىرى قوقاستەك بىرئاچچىق يۈرىگىدىن قوزغۇلۇپ مېڭىسىدىن ئۆتتىــدە، ئىككى لىۋى ئارىلىغىدا پارتلىدى:

ــماڭ، كەتمەننى قىرلۇڭغا ئال!

يەردەچېچىلىپ ياتقان ئۇرۇقنى تىردۇاتـ قان تۇرسۇنئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، قىرـ دىكى كەتمەننى قىرلىغا ئالدى...

... ...

ــئىشلەئۇكام، ئىشلە، دادىل ئىـشلەۋەر. دۇنيادا قانداق ئادەم بىرقېتىمدىلا چوڭ نەرـ سىلەرنى ئىجات قىلىپ چىققانلىـغـان؟

تۇرسۇن خاموش ھالدا بۇ ئىلھاملاندۇرـ غۇچ ئاۋاز كەلگەن تەرەپكەـ ئارقىسىغا قاـ رىدى، گەپ قىلىۋاتقىنى ـ دادۇي پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ سېكرىتارى بـولۇپ، ئۇنىڭ قېشىدىكى ئىشچى پوسۇنىدا كىيىم كىيىۋالـ غان ناتونۇش بىركىشى ئىدى.

بۇگۈن چۈشكە يېقىن ناھىيىلىك يېـزا ئىگىلىك سايمانلىرىنى رېمونت قىلىش كارـ خانىسىدىن بۇ دادۇيگە ئـۈچ نەپەر تېخنىك خادىم كەلگەن بولۇپ، ئۇلار «مەنىۋي مەـ

دىنىيەت يارىتىش ئېپى» پائالىيىتى داۋامىدا ئۆزلىگىدىن تەشكىللەنگەن «لېي فېڭدىن ئۆگىنىش گۇرۇپپىسى» نىڭ ئەزالىرى ئىدى. بۇ گۇرۇپپىنىڭ ئىككى نەپەر ئەزاسى باشقا مەشغۇلات گۇرۇپپىلىرىنىڭ تېرىلغۇ سايمانلىرىنى كوزدىن كوچۇرگىلى كەتكەن، بىر نەپەرى سېكرېتارنىڭ ئەھۋال تونۇشتۇرۇشى بويىچە تۇرسۇننىڭ لايىھىلىگەن ئۇرۇق سېلىش ماشىنىسى — «سىيالكا بالىسى» نى كوزدىن كەچۈرۈشكە كەلگەن ئىدى.

— سېكرېتار، «سىيالكا بالىسى» نى ئۇچىنچى قېتىم ياساپ باقسامۇ ئەپلەشمىدى، تېرىلغۇ ۋاقتى ئوتۈپ كېتىۋاتىدۇ، — دېدى تۇرسۇن گۇناھكار قىياپەتتە.

— دېدىمغۇ، بىر قېتىمدىلا ۋۇجۇدقا چىقىدىغان ئاسان ئىش نەدىكەن، ئەگەر تېرىلغۇنىڭ ئاخىرقى كۈنى بولسىمۇ ئىشىمىزدا مۇۋاپپىقىيەت قازانساق شۇ چوڭ غەلىبە!

— قېنى ئۇكا، «سىيالكا بالىسى» دېگىنىڭنى ماڭا بىر كورسەتكىنە، چاتىقى نەدىكىن، كورۇپ باقايلى، — دېدى ھېلىقى ناتونۇش كىشى.

— راست، — دېدى سېكرېتار بىر نەرسىنى ئېسىگە كەلگەندەك، — «ئاغرىقنىڭ ساقايغۇسى كەلسە تەۋىپ ئوزى كەپتۇ» دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ، مانا، ئۇستام ئوزى كورۇپ باقايلى دەۋاتىمدۇ، يۈر، تۇرسۇن، ھەممىمىز بىرلىكتە «سىيالكا بالىسى» نىڭ ئېيىۋىنى ئىزدەپ باقايلى.

ئۇچەيلەن ئىگەننىڭ كەينىدە تاشلىنىپ ياتقان «سىيالكا بالىسى» نىڭ يېنىغا كەلدى. ناتونۇش ئۇستا «سىيالكا بالىسى» نى ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ، ئۇيان-بۇيانلىرىنى قاراشتۇرۇپ چىقتى، يانچۇقىدىن تومۇر ئولچەگۈچنى ئېلىپ، ئۇنىڭ قايسى بىر جايلىرىنى ئولچىدى، ئاندىن توش يانچۇقىدىكى كىچىككىنە دەپتىرىنى ئېلىپ بىر نىمىلەرنى خاتىرىلىۋالدى.

ئۇستا، تۇرسۇنغا قاراپ «يامان ئەمەس قوراشتۇرۇپتىكەنسىزغۇ» دېگەندەك قىلىپ كۈلۈمسىرەپ قويغاندىن كېيىن:

— ئۇكا، ئەگەر خالىساڭ ئىككىمىز يەنە بىر قېتىم ئېتىشىپ كورمەيلىمۇ-ھە؟ «بالا»نى كوتەر، (ئۇ چاقچاق قىلىپ «بالا» دېدى، ئەلۋەتتە) ھونەرخانىغا ئېلىپ بېرىپ، بۇنىڭ ئىچ باغرىنى تىڭشاپ كورەيلى. كونىلاردا «ھەر دەرتنىڭ ئوزىگە چۇشلۇق داۋاسى، ھەممە كېسەلنىڭ شىپاسى بار» دەيدىغان گەپ بار، — دېدى.

تۇرسۇن سەل-پەل تىڭىرقاپ تۇرغان بولسىمۇ، سېكرېتارنىڭ ماقۇللۇق بىلدۈرۈپ لىڭشىتىۋاتقان بېشىغا قاراپ يەنىلا ئۇممىتلەندى. ئۇ، «سىيالكا بالىسى» نى كوتۈرۈپ يەلكىسىگە ئالدى-دە، ناتونۇش ئۇستىنى ئەگەشتۈرۈپ ئويى تەرەپكە قاراپ مېڭىپ كەتتى...

★

ئۇلار تۇرسۇننىڭ ھوجرىسى ئالدىدا بىر تەرەپتىن ھېلىقى «سىيالكا بالىسى» نى كوزدىن كوچۇرگەچ، يەنە بىر تەرەپتىن قىزغىن پاراڭلاشماقتا ئىدى:

— ئۇستام، ماڭا تېرىلغۇ ماشىنىلىرىنى لايىھىلەش-ياساش ھەۋىسى خېلى بۇرۇنلا پەيدا بولغان ئىدى، بولۇپمۇ دادۇيىمىزدە مەھسۇلاتنى مەشغۇلات گۇرۇپپىلىرىغا ھوددە بېرىش تۈزۈمى يولغا قويۇلغاندىن كېيىن، تېرىلغۇ سايمانلىرى يېتىشمەسلىكتەك زىددىيەت كېلىپ چىققاندىن كېيىن بۇ ھەۋەس تېخىمۇ كۈچەيدى. مەخسۇس تېخنىكا مەكتەپلىرىدە ئوقۇمىغاندىكىن قانچە قىلسامۇ بۇ نەرسىنىڭ بىر يېرىدىن بولمىسا، يەنە بىر يېرىدىن چاتاق چىقىپ زادىلا ئەپلەشمەي قويىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە.. ئادەمنى يادىتىدىغان ھېلىقىدەك بەزى گەپلەر...

تۇرسۇن سوزىنى توساتتىن توختىتىۋالدي.

— ياق، — دېدى ئۇستا ئۆزىنىڭ قولىنى تۇتقان ھالدا، — ھەممىنى ئاڭلىدىم، بەزى بولداشلار ئىشنىڭ دەسلىۋىدە بەزى گەپلەرنى قىلىدۇ، ئەپلەشمەي قالسا ئىپپەپلايدۇ، كېيىنچە، قاراپ تۇر ئۇكا، ئىشنىڭ نەتىجىلىك بولۇپ چىققاندا ئۇنداقلار خىجىللىقىدىن بېشىنى كۆتۈرەلمەي قالىدۇ تېخى! نېمىدىن قورققۇلۇق؟ دادىل پىكىر يۈرگۈز، ئىشلە. ھەرقانداق ئىش بىر نۆۋەتتىلا ئەپلىشىپ بېرىۋەرمەيدۇ. «بالا»غىنى قايتا ياساپ، بولەك سىناپ كۆرمەيمىزمۇ؟

ئۇستا، تۇرسۇنغا ئەنەشۇنداق تەسەللى بەرگەچ «سىيالكا بالىسى»نى يەنە بىر قېتىم تەپسىلى كۆزدىن كەچۈرۈپ چىقتى: چوكۇيدىغان يەرلىرىنى چوكۇدى، بوشۇتىدىغان يەرلىرىنى بوشاتتى، چىڭىتىدىغان جايلىرىنى چىڭىتتى، ئاندىن، چوڭ-كىچىك دېكا، چاق، ئوقلىرىغىچە ئولچەپ كۆردى، ئەڭ ئاخىرىدا ئۇرۇق قاچىلىنىدىغان خاپان ئىچىنى كۆزىتىشكە باشلىدى.

خاپان بىر يېرىم مېتىر ئۇزۇنلۇقتا بولۇپ، خاپاننى بويلاپ ئۇزۇنىسىغا ياتقۇزۇلغان ئوق ياغاچنىڭ ھەر بىر غېرىچ كەلگىدەك ئارىلىقىغا «+» بەلگىلىك پالاقمان بېكىتىلگەن ئىدى. بۇ پالاقمان — خاپان ئىچىدىكى بۇغداي ئۇرۇغىنى پەستىكى نوكەش تۇرۇبىغا ھەيدەپ بېرىش رولىنى ئوينايتتى. تۇرۇبا ئاغزىنىڭ پالاقمانغا دەللىكى تازا مۇۋاپىق جايلاشتۇرۇلمىغان. ئۇنىڭ ئۈستىگە پالاقمان يارئوق ياغاچنىڭ ئىككى ئۇچى زەنجىر ئارقىلىق «سىيالكا بالىسى»نىڭ چاقىغا ئۇلانغانلىقتىن، ئەگەر چاق ئايلانماي قالسا زەنجىر ماڭمايتتى-دە، ئوق چوكمىلەلمەي، نەتىجىدە پالاقماننىڭ ھەركىتى نورمالسىزلىشىپ، ئۇرۇق چۈشۈرۈشتە تەكشىسىزلىك يۈز بېرەتتى. بەك تېز مېڭىپ كەتكەندە بولسا زەنجىر تارتىشىپ چىشلىق چاقنى سۇندۇرۇۋېتەتتى.

ئۇستا «سىيالكا بالىسى»نى ئۇجۇر-بۇجۇرىغىچە تەكشۈرۈپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ يوقارقى نۇقسانلىرىنى ھېس قىلدى.

— ئۇكا، — دېدى ئۇ، تۇرسۇنغا، — بۇ جاڭۋانىڭ ھەممە كاجلىقى مۇشۇ ئۇرۇق خاپىنى ئىچىدىكى ئۈسكۈنىلەرنىڭ مۇۋاپىق جايلاشتۇرۇلماي قالغانلىقىدىن بولاۋاتقاندەك قىلامدۇ نېمە؟ قېنى ماۋۇ ئۇرۇق ھەيدىگۈچ پالاقماننى ئارئوق ياغاچنىڭ ئۇچىغا قاپلىقشاردىن بىرجۇپتىن بېكىتىپ كۆرەيلىچۇ.

ئۇستا ئىش سومكىسىدىن ئىككى جۇپ قاپلىقشار ئېلىپ ئوق ياغاچ جايلاشتۇرۇلغان ئويۇقچىغا مەھكەم جايلاشتۇردى. ئاندىن تۇرسۇن بىلەن بىرلىكتە نوكەش تۇرۇبا بېكىتىلگەن تاختاينى يەڭگۈشلەپ، ئاۋالقىسىدىن كىچىكرەك بولغان تۆشۈكچىلەرنى تېشىپ، تۇرۇبىنى بېكىتىپ مەھكەملىدى.

تۇرسۇن بۇ ناتونۇش ئۇستىنىڭ قائىدىگە ئۇيغۇن تەكلىپلىرى، ماھىرۋە ئەپچىل قوللىرى، بىر تەرەپتىن مەسلىھەت كۆرسەتكەچ، يەنە بىر تەرەپتىن ئىشلەشلىرى ئالدىدا ھەم ھەيران ھەم خوشال بولۇپ، خۇددى كىچىك بالىلارچە كۈلۈمسىرەيتتى.

ئۇلار كەچلىك غىزاسىنى يەۋېلىشقا بىرەر سائەتتەك ۋاقىت سەرپ قىلىشقاندىن كېيىن يەنە ئىش باشلىۋېتىشتى...

ھەسەن بوۋاي چاچراپ دېگىدەك ئورنىدىن تۇرۇپ، غەزەپ بىلەن يانئۆيگە كىردى. بۇ ئوغلى تۇرسۇننىڭ يېتىپ-قوپىدىغان ھوجرىسى ئىدى. ئۆي ئىچى شۇنچىلىك قالايمىقان ئىدىكى، بىر كىشىلىك ياتاق يىغىپ قويۇلغان كارۋاتتىن باشقا ھەممە جاي ياغاچ كېسىندىلىرى، تومۇر-تەسەك، ئەسۋاپ-ئۈسكۈنىلەر بىلەن توشۇپ كەتكەن ئىدى. ئۇ ئۆيگە كىردىيۇ، خۇددى يەل قويۇۋەتكەن چاقتەك «لاسسىدە» بوشاپ قالدى. چۈنكى، ئۆيدە تۇرسۇن بىلەن بىللە يەنە ھېلىقى ناتونۇش ئۇستا ۋە ئۇنىڭ

ئەككى نەپەر شىرىنگىمۇ بار ئىدى. ئۇلار شۇنچە قىزغىن ئىشلىمەكتە ئىدى.

ئىشىكنىڭ تاراقلاپ ئېچىلىشى تۇرسۇن قاتارلىقلارنى قاراشقا مەجبۇر قىلدى. ئۇستا، ھەسەن بوۋاينىڭ ئەلپازىدىكى غەزەپ ۋە چىرايىدىكى نارازىلىق ئالامەتلىرىنى كۆردى، ئەمما ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ قەستەنگە:

— ھوي، ھەسناخۇن، نىم بولدى بۇ كېچە-دە؟ ئوغۇللىرىنىڭ كارامىتىنى كۆرۈش ئىشتىياقى ئۇخلاتقۇزماي ياتۇ-دە؟! دېدى ئۇستام ھەسەن بوۋاينىڭ ئالدىغا كېلىپ قىزغىنلىق بىلەن.

— كارامەتمىش! — ھەسەن بوۋاي قوسىقىدا موگەۋاتقان ئاچچىقىنى تەستە بېسىپ، مەسخىرە بىلەن يۈزلىرىنى پۈرۈشتۈرۈپ، تۇرسۇنغا تازا بىر ئالىيىۋالدى، — يوغان گەپ قىلىپ يۈز چۈشۈرۈشنىلا بىلىدۇ. بۇ ئاق ساقىلىم بىلەن كىشىلەرنىڭ مەسخىرىسىگە قېلىپ يۈرىمەنمۇ ئەمدى؟...

— ھا، ھا، ھا... ئۇستام قاتتىق كۈلىۋەتتى. ئۇنىڭ كۈلكىسى ھەسەن بوۋاينىڭ ئاخىرقى سۆزلىرىنى ئۈزۈپ تاشلىدى، — سىز بۇنداق ئوغلىڭىزنىڭ بولغىنىدىن پەخىرلەنسىڭىز، خاتا قىلغان بولماسسىز، ئەلۋەتتە. مەن 28 يىل مۇشۇ كەسىپنى ئىشلىدىم، راستىمنى ئېيتقاندا قىلغانلىرىمنىڭ ھەممىسى ئالدىنقىلارنى دوراشلا بولدى. مەن تۇرسۇننىڭ ئىنتىلىشلىرىگە قاراپ ئۆمرۈمنى بىكار ئۆتكۈزگەنلىكىمنى ھېس قىلىۋاتىمەن. يېڭى نەرسە كەشپ قىلىش، ئاسان ئىشمۇ؟... ئۇ، قولىغا تۈنۈگۈن رەندە ئېلىپ، بۈگۈن مېنىڭ مۇشۇ ئىشلارغا يەتكۈزەلىدى، يەنە مەندەك 10 يىل مەخسۇس ئىشلىمىسە، ئىرىشىدىغان ئىشلارنى قىلىۋېتەر-ھە؟ بىز قېرىلار ياشلارنىڭ پۇتىغا ئەمدى پۇتلىشىپ يۈرمەيلى...

گەپ شۇ يەرگە كەلگەندە تۇرسۇن سىيالكىنىڭ پۈتكەنلىكىنى ئېيتتى.

— ماڭسىلا، قېنى، ئەككەيلەن بۇ نەرسىنى تۆمۈرىنى قايتا كۆرۈپ باقايلى. — ئۇستام دەرگۇمان بولۇپ تۇرغان ھەسەن بوۋاينىڭ قولىدىن تارتتى...

....

شەرق ئۇپۇقى ئوتقاشتەك قىزىرىپ، ئاستا-ئاستا قۇياش كۆتۈرۈلدى، تەكشى يېيىلغان قۇياش نۇرلىرى ئاستىدا، ياپ-يېشىل دەرەخ يوپۇرماقلىرى مەرۋايىتتەك يالتىراشقا باشلىدى...

مەتيىمىنىڭ كۆڭلى ئۇزۇن زارلىرىنىڭ كۆڭلىدىنمۇ بەك يايراپ كەتكەن. ئۇ، گويا نەچچە كۈنلۈك ئىچ پۇشۇقىنى بۈگۈن ئەتىگەندە چىقىرىپ بولغاندەك، ئاغزىدىن چاقچاق، يۈزىدىن كۈلكە كەتمەيتتى. ئۇ، ئۇزۇن قامچىنى قولىغا ئېلىۋېلىپ، چىلان تورۇق ئېيغىرنى پىشقان ھارۋىكەشلەردەك ئەپچىللىك بىلەن ھەيدىمەكتە.

سېكرېتارمۇ بۈگۈن سەھەردىلا بۈگۈرۈپ يېتىپ كېلىۋالغان ئىدى، چۈنكى، ئۇ تۈنۈگۈن سىيالكىنى قايتا سىناق قىلمىمىز، دېگەن ئىدى-دە! بۇ يېڭى نەرسىنىڭ كارامىتىنى كۆرمەي بولامتى؟ ئەنە، ئۇ بىرقانچە پېشقەدەم دېھقان بىلەن سىيالكىنىڭ كەينىدە يۈرۈپ ئۇرۇقنىڭ چۈشۈشىنى كۆزەتمەكتە.

ھەسەن بوۋاي يىراقراق بىر جايدا كۆزۈتۈپ تۇرماقتا. ئۇنىڭ كۆڭۈل ئاسمىنىدا تېخىچە شۇبھە ئىس-تۈتەكلىرى لەيلىمەكتە، يۈرىكى جىددىي سوقماقتا.

— قېنى، مەن باشقۇرۇپ باقاي، — ئەتىگەندىن بېرى كۆزۈتۈپ تۇرغان، تۈنۈگۈن تۇرسۇنغا تاپا قىلغان ھېلىقى ئاق بوك يىگىت سىناش نەزىرى بىلەن رىچاگ باشقۇرىدىغان جايغا كەلدى. ئۇ، قايرىدىغان جايغا كەلگەندە رىچاگنى ئازراق بېسىۋىدى، سىيالكىنىڭ ھالداملىكىدە كۆتۈرۈلدى، قېيىپ بولغاندىن كېيىن، رىچاگنى كۆتۈرۈپ قويغان ھامان يەنە دەل

جايىدىن ئۇرۇق چۈشۈشكە باشلىدى.

— سىلىڭچە، ئۇرۇقنىڭ چۈشۈشى قانداقراق؟ — دېدى ئۇستا ئۆزى بىلەن بىللە تۇرغان بىرقانچە دېھقانغا قاراپ.

— تازا ئوڭۇشلۇق، — دېدى 50 ياشلاردىكى بىر دېھقان قولىدىكى توپىنى قېقىپ، — مېنىڭچە، بۇنىڭ يەنە بىر ئالاھىدىلىكى — ئۇرۇق ئادەتتىكى سىيالكىغا ئوخشاش، بىر- بىرىنىڭ ئۈستىگە مىنىپ دېگۈدەك چۈشمەي چېچىلىۋىراق چۈشىدىكەن، بۇنداقتا، ھەربىر تال باشاقنىڭ تولۇق دان ئېلىشىغا پايدىسى ناھايىتى چوڭ.

— ئۆزى يېنىك، باشقۇرۇش، ئۇلاق سورەشكىمۇ بەك ئەپلىك ئىكەن، — دېدى مەتسايىم مەغرۇرلانغاندەك بىر قولى بىلەن بېلىنى تېيىنىپ، بىر قولى بىلەن قىسقا بۇرۇتلىرىنى ئېشىپ تۇرۇپ، شۇچاغدا گۈك بىلەن دەپتەرنى قولتۇقلاپ گۇرۇپپا بوغالتىرى يېتىپ كەلدى:

— مېنىڭچە، بۇ ئادەتتىكى سىيالكىغا قارىغاندا ئىشنى بەك ئاۋۇتىدىكەن، بۈگۈن ئەتىگەندىن ھازىرغىچە 18مو 8 فۇڭ يەرگە ئۇرۇق سېلىنىپ بوپتۇ، تۈنۈگۈن بىركۈنلۈك ئۇرۇق سالغىنىمىز ئاران 20 مو ئىدى.

مەتسايىمگا، مەن ئەمدى مۇشۇنى باشقۇراي، ئىككى كۈن ئىچىدە ئاۋۇ ئىككى گۇرۇپپىنىڭ ئالدىغا ئۆتكۈزىۋېتىشكە ھۆددە قىلاي، كارامەت نەرسە بوپتۇ، «سىيالكا بالىسى» ئەمەس، بەلكى راستىنلا بىر كەشپىيات!... — دېدى. سىيالكا باشقۇرۇۋاتقان ھېلىقى ئاق بوك يىگىت بۇلارنىڭ يېنىغا كەلگەندە، بىر ھازا كۈلكە كۆتۈرۈلدى. بۇ چاغدا ھەسەن بوۋاينىڭ ئاپئاق ساقال باسقان، تولغان مەڭزىدىكە كۈلكە يۈگۈرگەن ئىدى. ئۇ بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ سىيالكا قېشىغا — ئوغلى ۋە دېھقانچىلىق سايمانلىرىنى ياساش - رېمونت قىلىش كارخانىسىدىن كەلگەن تېخنىك ئۇستىلار قېشىغا يېقىنلاپ قالغان ئىدى....

ئەزالارنىڭ ھاياجانلىق كۈلكىلىرى، تۇرسۇننىڭ خوشال ۋە مىننەتدارلىق بېقىشلىرى ئىچىدە «لېيفېڭدىن ئۆگىنىش گۇرۇپپىسى» دىكى تېخنىك ئۇستىلار «مەنىۋى مەدەنىيەت يارىتىش ئېيى» ئېچىلدۇرغان گۈللەرنىڭ خۇش ھىدىنى بىپايان يېزا قۇچاقلىرىغا تارقىتىپ ياندى.

شۇنىمۇ ئېيتىپ قويايكى، نە تۇرسۇن، نە ھەسەن بوۋاي ئۇلارنىڭ ئىسمىنى، ئىشلەيدىغان سېخىنى قانچە سوراپمۇ بىلەلمىدى

تۇرسۇن لايىھىلەپ ياسىغان، ئۇستىلار ۋايىغا يەتكۈزگەن «سىيالكا بالىسى» شۇندىن تارتىپ، ئەزالار ئېغىزىدا بىر قىزىقارلىق، ئىپتىخار ھېكايىسىغا ئايلىنىپ قالدى......

شېرىيەت ھەققىدە

لياڭ شاۋچۈن: شېئىر دەۋر روھىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان بولۇشى كېرەك، شۇنداق بولغاندىلا ئۇنىڭدا جان بولىدۇ. ئەمما، ئۇ ھەرگىزمۇ ئاددىيلا ئەكس ئەتتۈرۈلمەسلىكى كېرەك.

گۈزەل-چىرايلىق گۈللەرنىڭ ھەممىسى ئۆزىگە خاس رەڭدە ئېچىلىدۇ، شۇڭا ھەرقايسىسىنىڭ ئۆز ئالدىغا زىبالىقى بولىدۇ. مەن ھەممە گۈللەر ھۆسنىنى تاللىشىپ ئېچىلىپ تۇرغان باھار مەنزىرىسىنى كۆرۈشكە خۇشتارمەن. سايراپ-كۈيلەيدىغان قۇش-جانىۋارلارنىڭ ھەممىسى ئۆزىگە خاس ئاۋازى بىلەن سايرايدۇ، شۇڭا ھەرقايسىسىنىڭ ئۆزگىچە ناۋاسى بولىدۇ. مەن بارچە قۇش- جانىۋارلارنىڭ ئەنە شۇنداق بەس-بەستە سايرىشىنى ئاڭلاشقا خۇشتارمەن. شائىر بولغۇچى كىشى ئەنە شۇنداق بارچە گۈللەر، بارچە قۇشلارنىڭ سەناسىدا ئۆزىنىڭ قانداق كۈيلەپ ناۋا قىلىشىنى بىلىشى كېرەك.

ياسىن ھاۋازى تەرجىمىسى

ئىككى شېئىر

مەمتىمىن قۇربان

كىچىك تەمبۇرچىغا

ئون ئالتىدە ئىكەن يېشىڭىز،
ئۇسمۇركەنسىز بۇرۇت چىقمىغان.
ئەمما تەمبۇر چېلىشىڭىزدىن،
تاپالمىدىم قىلچىلىك نۇقسان.

سىڭىپ كەتسە سىم سادىسىغا،
ئەۋازىڭىز ـ يېقىملىق راۋان؛
سىرتتا تۇرۇپ ئاڭلىغان كىشى،
دەيدۇ: «بۇندا باركەن ھۆسەنجان...»

زوقى بىلەن قارايدۇ سىزگە،
ئەرشتە تۇرۇپ ئاماننىساخان....
مەنسىتمەيتتىم بالىلارنى مەن،
بۇ پىكرىمنى قىلدىڭىز ۋەيران.

چىن قەلبىمدىن قىلدىم شۇ تاپتا،
سىزگە شاگىرت بولۇشنى ئارمان.

كىچىك تۇرۇپ يېشىڭىز شۇنچە،
ھەممىمىزنى ئەتتىڭىز ھەيران.

ئوتتۇزلاردىن ئاشسا يېشىڭىز،
سىزگە قايىل بولغۇدەك جاھان.
ئۇقام شاگىرت ئاشپەز ئىكەنسىز،
كۆڭلەپ خېمىر يۇغۇرىدىغان.

كىمدۇ سىزنىڭ يۈرىكىڭىزگە،
بۇ ئىشتىياق ـ ھەۋەسنى سالغان!؟
بارىكاللا ! بارماقلىرىڭىز ،
دەرت كۆرمىگەن تىرىشچان ئوغلان!
سىزدەك جۇشقۇن ياش تەمبۇرچىغا ،
تەشنا بىزنىڭ بەختىيار زامان!

تۇخۇم

(بىر دېخاننىڭ تىلىدىن)

كەلتۈرۈلدى پۈشۈرۈلگان تۇخۇملار،
داستىخانغا ـ تەخسە بىلەن ئالدىمغا.
توقچىلىقنىڭ شاتلىقىغا ئەگىشىپ،
نامرات كۈنلەر كەلدى شۇ دەم يادىمغا.

بىكار يۈرۈپ تۇغسا بىرنى مەكىيان،
بولاتتى ئۇ ئون بەش پۇڭغا سازاۋەر.

بولغان ئىدى ئىشلىسەممۇ كۈن بويى،
دارامىتىم بىر تۇخۇمغا باراۋەر.

چۆمۈچ ئۆتكەچ ئۆزىمىزنىڭ قولىغا،
ئاشۇردۇق بىز مەھسۇلاتنى ھەسسىلەپ،
سوتسىيالىزىم دېگەن مۇشۇ ئەمەسمۇ،
تۇخۇم يەسەك سانىمايلا تەخسىلەپ.

خوتەن ھەققىدە ناخشىلار

«يېڭى قاشتېشى»غا مەدھىيە

ئوبۇلھاشىم قاسىم

سەن يارالدىڭ تۇخپىكارلار ئەجرىدىن ئەي «قاشتېشى»،
خۇددى يالقۇن ئۇچقۇنىكەن ھەربىتىڭنىڭ چاقنىشى.
مەنمۇ ئىشىتكەن «قاشتېشى» دەپ، كۆرمىگەن بۇچاقىچە،
ھەق ئىكەن، كەتمەپتۇ ئارتۇق ھەركىشىنىڭ ماختىشى.
ھەر ئۇقۇپ كۆزلەرگە سۈرتتۈم، بەلكى قىلدىم دىلغا جا،
ساڭا يازغان مەدھىيە بۇ قەلب سۆزۈمنىڭ قىستىشى.
سەن قەدىم «كارۋان بۇيۇك»تە ئۈز ئېچىلغان گۈل چېچەك،
يېڭىسارغا يەتتى ھەتتا ھىدلىرىڭنىڭ تارقىشى.
خۇددى ئىلچى ئەتلەسىدەك ھەر بىتىڭ بولغاچ گۈزەل،
زوق-ھوزۇر ئالغاي كىتابىنى ئوقۇغانچە ھەركىشى.
يۇرت-ۋەتەننى كۈيلە تىنماي، سايرا بۇلبۇلدەك ئۇماق،
بولكېيىنمۇ خۇددى شۇنداق پۇشتىمىزنىڭ دىلكىشى.
«قاشتېشى»، سەن قاشتېشىدەك كۆزنى چاقنات نۇر بىلەن،
كۈيلىگەي خۇشتار، كۆپەيگەي ئەل ئىچىگە تارقىشى.

ئىككى شېئىر

ئاۋۇت ساۋۇت

كۆرگۈم كېلۇر

خوتەن سېنىڭ نۇرچاقنىغان جامالىڭنى،
ئەڭگۈ سولماس گۈزەل كۆركەم باھارىڭنى،
بەخت بىلەن قىزچاقلاشقان گۈلزارىڭنى،
مۇھەببەتلىك يۈرۈگۈمدىن كۆرگۈم كېلۇر.

گۈللىرىڭنىڭ ئۇسخىلىرى كۆزچاقنىتار،
ھەرگۈللىرى دىلدا چەكسىز زوق قوزغىتار.
ھەركىم جەننەت ئەندازى دەپ بەك ماختىشار.
ئەشۇ سىزمۇ ئازلىق قىلار دېگۈم كېلۇر.

كېزىپ چىمەن باغلىرىڭنى، مېۋىلەرنى،
ئالما، شاپتۇل، ئانار، ياڭاق، بېيىلەرنى،
شېرىن-شەربەت، ياقۇتكەبى ئۈزۈملەرنى،
خالىغانچە ھۇزۇر قىلىپ يېگۈم كېلۇر.

ئەزىم دەريا يۇرۇڭقاشنىڭ قوچاغىدىن،
ئەشۇ پۈتمەس مەرۋايىتنىڭ بۇلاغىدىن،
پەرھات كەبى ئاشىقانە ھىممەت بىلەن،
قايناملاردىن ھەردەم قاش تاش سۈزگۈم كېلۇر.

سەن ئەزەلدىن شان-شوھرەتلىك داڭلىق ماكان،
ئۆتكەن سەندە نى دانىشمەن چەۋەندازپاۋان،
ئۇلار ماڭغان يولنى داۋام قىلىپ ھامان،
ئەل-ۋەتەنگە ياخشى ئىشلار قىلغۇم كېلۇر.

پاراسەتلىك كەڭ ئەمگەكچى خەلقىڭ بىلەن،
سىرداش بولۇپ ئىشچى-دېھقان، جەڭچىڭ بىلەن.
تا ئەبەدكە تەقدىرداش بوپ بەختىڭ بىلەن،
مېھنەت قىلىپ سېنى گۈللەپ ئۆتكۈم كېلۇر.

يەرمېنىڭ ئانام

جاھانغا كوز ئاچقاندىن بۇيان،
تۇپراق مېنى بېقىپ كەلمەكتە.
ئۆزقوينىدىن بېرىپ ئورۇن قىلۇق،
تېنىمگە كۈچ قېتىپ كەلمەكتە.

يەردىن چىققان ئاشنى يەپ كۈندە،
ئۆتمەكتىمەن ھۇزۇر راھەتتە.
تەمىنلەيدۇ مېنى يەر يەنە،
تۈرلۈك ئىسىل كىيىم-كېچەكتە.

ئانام مېنى تۇققان بولسىمۇ،
ئۆزۈق بېرىپ يېتىشتۈردى يەر.
يەرنىڭ قىلغان ساپ ئەجرى بىلەن،
بولدۇم بۈگۈن ئوت يۈرەك بىر ئەر.

شۇڭلاشقا مەن ئۇزەمنى دائىم،
يەرنىڭ سادىق ئوغلى بىلىمەن.
يەر ئوغلىغا تالىق بۇرچۇمنى،
جاننى تىكىپ ئادا قىلىمەن.

دەيمەن تەكرار دىلدىن يەرمېنىڭ،
ئۆز ئانامدەك سۆيۈملۈك ئانام.
ھايا تىمنىڭ ئىپتىخار-پەخرى،
جان-جىگەر بىر ئۆمۈرلۈك ئانام.

«يېڭى قاشتېشى» ۋە مەن

ھوشۇر ئابدۇللا

ئېخ، «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى ئارتتى،
ھەربىتىڭ قۇرىدا پارلىغان ئۈنچە.
سەن راستىن سۆپ-سۈزۈك، لەيمى قاشتېشى،
سەندىكى خىسلەتلەر ئۆزگىچە شۇنچە.

چاقنايدۇ سېنىڭدە خوتەن يۇرتىنىڭ،
گىلەمدەك ئۆزرۇخسار-نۇرلۇق سىماسى.
ياڭرايدۇ سېنىڭدىن شۇ ئېزىز دىيار —
خەلقىنىڭ نەزمە-كۈي- يۈرەك ساداسى.

ياڭرايدۇ شۇ گۈزەل باغۇ- ئىرەمدە،
بەختلىك قىز-يىگىت سويگۇ ئىزھارى.
ئايان دۇر نىمەتكە تولۇق- باي ئاۋات،
يېزا يۇ- قىشلاقى، شەھىرى، بازارى.

كورىمەن سېنىڭدىن «يېڭى قاشتېشى»،
ئەمگەكچان باتۇر خەلق جاسارىتىنى.
كوردۇمەن ئەتلەسۇ، گىلەم توقۇغان
ھونەر- كەسىپ ماھىرى- ماھارىتىنى.

كوردۈمەن سېنىڭدىن قوياشتەك ئايان،
قېرىنداش يۇرت ئەھلى ئەقلى ھۇشىنى،
قايىلمەن ساڭا چىن، قىلىمەن جارى،
ئىجاتچى، كۆيىچىنىڭ زېھنى كۈچىنى.

مەن ئالدىم سېنىڭدىن كۆپ روھى ئوزۇق،
قىلمىدىم ۋە لېكىن قىلچە قانائەت.

ئوقۇدۇم قايتىلاپ زېرىكمىدىم ھېچ،
باغلىغاچ ساڭا پاك چوڭقۇر مۇھەببەت.

سىزدىمەن ئۆزەمنى شاتلىق ئىلكىدە،
ھەر يېڭى سانىڭنى **قولۇمغا** ئالسام.
ئارزۇيۇم ئىچىدە بىرسى شۇ ساڭا —
دائىملىق كىتابخان، شاگىرت بوپ قالسام.

يېڭىسار

گىلەم ھەققىدە مۇخەممەس

ئابدۇكېرىم مەخسۇت (بۇلبۇل)

قايسى ماھىر قول ساڭا بەردى پەردازنى گىلەم،
سەندىن ئالغانمۇ شەپەق رەڭنى، ئەندازنى گىلەم،
ئەيلىدىم سەندە تاماشا ھۆسنى گۈل يازنى گىلەم،
كى ئانارگۈل خۇلقىدىن سەزدى دىل نازنى گىلەم،
شوھرىتىڭ بىرلە كۆڭۈل قىلدى پەرۋازنى گىلەم.

قايىنىغان مەشرەپتە، تويدا، ئولتۇرۇپ ئۈستۈڭدە مەن،
گۈلھايات مېھرىگە قاندىم، گۈلچىمەن كۆكسۈڭدە مەن،
تەلىيىم- بەختىمنى كۆردۈم جىلۋىدار ھۆسنۈڭدە مەن،
غۇنچىلار قىلسا تەبەسسۇم ئاقىمەن سۆيگۈڭدە مەن،
كۆرگىنىمدەك ئەلچى قىزنىڭ كۆزىدە نازنى گىلەم.

دىلنىشىندا ئەيلىسە ئەمگەكچى ئەلنىڭ سەنئىتى،
سەنئىتىنىڭ ئۆزلىگى، باغى ئىرەم، دىل جەننىتى،
جەننىتىنى كىم ياراتقان ئەھلى خوتەن مېھنىتى،
خەلقارادا ئاشسا ئەل- يۇرت مېھنىتىنىڭ ھۆرمىتى،
مەن نىچۇن قىلماي غۇرۇر كۆكسىدە پەرۋازنى، گىلەم.

لاپ دىمە، كەزدىم دىسەم گەرمەن جاھاننىڭ باغىنى،
ھەر يىپىڭ يەر ئەھلى جاھاننىڭ كۆزىنىڭ ياغىنى،
نە پەرى تاپقاي جامالىڭدىن قۇسۇرنى، داغىنى،
سەزگىنى راستۇر كۆڭۈلنىڭ سەندە باھار چاغىنى،
نەۋباھار ئالغانمۇ سەندىن نۇسخە- ئەندازنى گىلەم؟

ئۆتتى يىللار كارۋىنى قالمىدى ئەجدات ئىزى،
ئۆستى قەبرى ئۈستىدە گۈل بولۇپ توككەن قېنى،
كىم ئىجات قىلغان قاچان، ئېيتقىنا نەدە سىنى؟!
بۇسۇئال بولغاچ جاۋاپسىز قىينىغاي بىلمەك مېنى،
ئاڭلىسام دەيمەن سېنىڭدىن كۆيىنى- ئاۋازنى گىلەم.

يۈرۈگۈم يېرىلغىدەك بولدى چىققاندا سادا،
خۇددى بۇلبۇل گۈل ئىچىدە قىلغىنىدەك شوخ ناۋا،
سەن دېدىڭ: «ئەللىچى-دىيارى سەجدىگاھ، پەخرىم ئانا،
مېنى ئالەمگە تاراتقان ئۇندا ئۆسكەن مەھلىقا،
كۆزلىرىم كوردى شۇدەم سەنئەتتە سەرۋازنى، گىلەم.

ھەريەردە شۇمەھلىقانىڭ يۇرتىغا رىشتى بولۇر،
ھەرگۈلۈم- جىسمىدىكى سۆۋۈماس ئىشقى بولۇر،
ئۈزلۈغۈم- ئەللىچى قىزىنىڭ ئۈزلىگى، ھۇسنى بولۇر،
سەجدىگاھىم — قاشتېشى قوچقى- كۆكسى بولۇر،...»
بۇسۆزۈڭدىن ئاڭلىدىم مەن خۇش ناۋا سازنى گىلەم.

ئويلىدۇم ياتسا ئىجاتكار تېنىنى تۇپراق كۆمۈپ،
سەنئەتى تارىخ بىلەن ياشنايدىكەن چاقناپ كۈلۈپ،
ئارزۇلار كۆزلىسە چېچەكلەپ ھۇسنىگە زەپمۇ تولۇپ،
ئۆلمىگەي مەڭگۈ ئىجاتكار ئەل بىلەن ھەمدەم بولۇپ،
تاپتى «بۇلبۇل» ئەمدى سەندە قىششى يوق يازنى گىلەم.

غۇلجا

نەدە

تۇرسۇن نىياز

توكۇلمەي تەر، بىنا بولغان جاھاندا جەننىتىمىڭ نەدە؟
قۇرۇق ئەپسانىدىن تاپقان كارامەت خىسلىتىڭ نەدە؟
چىقىپ كەتتى ئىمرىشقانلار ساماغا-ئەرشى ئەلاغا،
سېنىڭ يەر شارىدا قالغان سەۋەپچى قىسمىتىڭ نەدە؟

ئىجات-ئەمگەك ئىرۇر ئەسلى ھاياتنىڭ تۆۋرىكى بىلسەڭ،
ئىلىم-ھېكمەتكە ھۆل سالماي تۇرۇشقا قۇدرىتىڭ نەدە؟
ئىچىپ غەپلەت شارابىنى تېخى ناز ئۇيقىدا ياتساڭ،
جاھان «ئەۋزەل»لىرى ئىچرە، ئۇلۇغلۇق ھۆرمىتىڭ نەدە؟
بۈگۈن دەۋرىم-ئاتوم دەۋرى، ئىجات دەۋرى، كۆرەش دەۋرى،
ئۇنىڭ كۆركەم باھارىسىز سۆيۈنگەن زىننىتىڭ نەدە؟
ئىلىم-پەندۇر جەمئىيەتنىڭ سىرىنى يەشكۈچى ئۇستاز،
ئاداقى پەللىگە يەتمەي قازانغان شۆھرىتىڭ نەدە؟
قېنى سەنمۇ بولۇپ شۇڭقار، ئىگىز ئاسماندا پەرۋاز قىل،
بۈگۈنكى ھۆر زاماندەك ئۇچۇشقا پۇرسىتىڭ نەدە؟
بىرەر ئىلھام ساڭا ھەرچاغ مەدەتكار پارتىيە، خەلقىم،
ئۇنىڭدىن ئۆزگىچە غەمخان، يۆلەكچى رىغبىتىڭ نەدە؟

خىسلەتلىك دىيار، قەدىمى دەريا

مەمتىلى سايىت

كۈنلۈن قانچە ياش يېشىدۇ شۇنچە،
مىڭ يىللار شاھىدى قەدىم دەرياسەن.
بوۋاققا سۈت بېرىپ باققان ئانىدەك،
يۇرتقا جان بەخش ئەتكەن ئەزىم دەرياسەن.

تارىخىڭ قانچىلىك شۆھرەتلىك شۇنچە،
قىسسەڭدۇر تارىخنىڭ نەقىش بېزىگى.
گۈزەللىك باغىدا ئىسسىل نۇسقىسەن،
شائىر ئىلھامىنىڭ نەپىس چېچىگى.

سەن كارۋان مەنزىلى- تاۋاپ مەككىسى،
تىكىلگەن باغرىڭغا تىجارلار كۆزى.
قەپقالغان بويۇڭدا ئاپراپسىياپىنىڭ —
تولپىرى چاپچىغان چاغدىكى ئىزى ...

ئەي دەريا، سۆيىمەن ھاياتقا ھەۋەس-
ئويغاتقان قىسسەڭنى- نەزمە- كۈيۈڭنى.

سۆيىمەن جېنىمدەك، جانغا-جان قوشقان-
مۇقامۇ- مەشرىپىڭ، بەزمە-تويۇڭنى.

سۆيىمەن رەڭگا- رەڭ كەشتە نەقىشتەك،
باغلىرىڭ، بوستانىڭ، ئۈزۈمزارىڭنى.
سۆيىمەن مېھرىۋان ئانا باغرىدەك،
پايانسىز ئېكىنزار، ئۈۋمىزارىڭنى.

قەغىزىڭ، گىلىمىڭ، مەشۇت- يىپىكىڭ،
ئەجدادۇ- پۇشتۇمنىڭ كەشپ ئىپتىخارى.
ئىقلىمىڭ بىرجەننەت، ھاۋايىڭ خۇددى
سەن باققان كىيىكنىڭ خۇشبۇي ئىپارى.

سۆيىمەن مەن سېنى دەريا يۈرۈكقاش،
مولچىلىق ئانىسى، زەر، قاشتاش كانى.
سۆيىمەن، كويلەيمەن، سېنى ئەي دىيار،
كۆرەشچان ئوغلۇڭنىڭ ئانا ماكانى.

گۈزەل سانجۇ

تۇرسۇنمەت ھوسۇن

ئانا يۇرتۇم گۈزەل سانجۇ ئەزەلدىن نامى بار جايسەن،
مۇساپىر، ھاجى ساھىپ ھەم يېتىمچىگە پاناجايسەن،
بويىلىدىن ئۆتتى كۆپ كارۋان ئېتىغا ئوت-بوغۇز بەردىڭ،
ئۇزۇنغا ئاش-ئوزۇق بەردىڭ ئىچىشكە قەن-ناۋات چايسەن.

يېپەك يولىغا كەلگەنلەر سېنىڭدىن تاپتى كۈچ-دەرمان،
ئۇلارنىڭ ئالدىغا قويدۇڭ پولو، مانتۇ، توقاچ شىرمان.
كېتىپ ھاردۇق، كېلىپ ماغدۇر يۈزىگە نۇر قونۇپ قايتا،
يۈرۈپ ئەركىن، قىلىپ سودا بىرلىشتى رازىمەن ھەرئان.

بۇ دەم يۇرتۇم سېنىڭ نامىڭ جاھان ئىچرە ئەپسانىدۇر،
مېھماندوست پەزىلىتىڭ شۆھرەت تىللاردا داستاندۇر.
بۈگۈن ھۆسنى جامالىڭدىن ئېلىپ دىلىمغا زوق-ئىلھام،
سېنىڭ ئىشتىقىڭدا كۆيقاتماق يۈرىكىمدىكى ئارماندۇر.

ئەشۇ ئون يەتتە يىل ئىچرە ئېچىلغانتى سېنىڭ بەختىڭ،
يېتىشتى ئىنژېنېر، ئالىم ساۋاتسىز چارۋىچى خەقتىن.
ھالال تەردە ياراتتىڭ كۆپ موجىزە ھەمدە بايلىقنى،
قوشاق توقۇدى، كادىرلار مۇكەممەل كەيدى ئېسىل رەختتىن.

ئاشلىقنىڭ كانى بولدۇڭسەن كومۇلدۇڭ شانۇ-زەپەرگە،
يېزىلدى ھەر يىلى بىر رەت شەرەپ تاختىسىغا-دەپتەرگە،
بېغىڭدا ئۆستى مىۋە، تېغىڭدا ئاۋۇدى چارۋا،
چۈمۈلدى گۈزەل قوينۇڭ ئىپار، مىشكىگە، ئەنبەرگە.

ۋەلېكىن تۆت مەرەز، ئون يىل چىقاردى كۈندە مىڭ غەۋغا،
بۇ غەۋغالار بالاسىدىن بولدى ئېشىمىز ئوغا.
«بازار ئاۋات، باھا مۇقىم» دېدى يالغان كۈلۈپ، ئالداپ،
كادىلمىققا يېلىدى يۇرتنى (قوساق تويمايدىكەن پوغا.)

يوقاپ تېزىن قايتا يازكەلدى، بۇلۇت تارقالدى ئاسمانىدىن،
ئۇلۇغ كومپارتىيە بولغاچ خالاس تاپتىمىز زىمىستانىدىن.
بۇلبۇللار ماكان تاپتى ياشارغان باغۇ-بوستانىدىن،
بەخت، دۆلەت قۇشى قوندى بېشىمىزغا ئەمدى ھەريانىدىن.

بۇ كۈن قويىنۇڭ ئەجەپ ئۇزھەدم مەئىشەتلىك بولۇپ كەتتى،
بۇرۇن نامرات دېگەنلەرنىڭ ئۆيى ۋەجگە تولۇپ كەتتى.
دېخانبايلار مىنىپ دۇلدۇل بازارغا شات كىرىپ كەلسە،
ئېغىر چەنتازىنى كۆرۈپ دۇكانچى قىزكۆلۈپ كەتتى.

باي بولغىن دېگەن پەرمان دېخانغا نۇر-زىيا بولدى،
راسا ئىشلەش ئۈچۈن ھەركىم ئىشغا مەھلىيا بولدى.
روناق تاپماق ئۈچۈن بىزگە دەۋر بەرگەچكە كەڭ ئىمكان،
جەمئى ئەلنىڭ كۈچى بىرلە ئاۋات يېزا بىنا بولدى.

بازاردىغا كىرىپ باقسام ئەجەپ تەملىك كاۋاپ، سامسۇ،
بۇرۇنقى زاغرىغا تەشنا بۈگۈنسا تىما قىتا ئاش مانتۇ.
يەنە چامدامدا تىجارلار قىچقارماقتا خېرىدارنى،
دېدىم شۇچاغ دىلىم يايراپ جاھاننىڭ كەڭلىگىدۇر بۇ.

بۈگۈن كىردۇم ئەجەپ ئاۋات بولۇپتۇ سانجۇ-موغاللا،
ھالال تەردىن بەخت تېپىپ ناۋات چايناپتۇ دېخانلار.
بۇرۇنقى چەت قاقاس چۆلدە بىنا بوپتۇ گۈلىستانلار،
كۆرۈپ بۇنى دېدى قەلبىم يېڭى دەۋرانغا ھەشقاللا.

كولنىڭ ئىچىگە سىرتتىن ئاققۇزۇپ كىرگەن سۇدىن كۆرە، كولنىڭ ئىچىدىن كولاپ چىقارغان بۇلاق سۈيى تېخىمۇ سۈزۈك، تېخىمۇ شىرىنراق بولغاندەك، ئادەمنىڭ ئۆزى تىرىشىپ ئۆگەنگىنى باشقىلاردىن ئۆگەنگىنىدىن ياخشىراق بولىدۇ. ئادەمنىڭ روھى دۇنياسىدا پۈتمەس-تۈگىمەس بىلىم مەنبەئى بار، بۇنى ئەقلىي تەپەككۇر ۋە بەدىئى تەسەۋۋۇر، ئىشقى مۇھەببەت ۋە مەنىۋى زوق-ھوزۇر بىلەن قولغا كەلتۈرۈش مۇمكىن.

— «ئېھيائۇلئۇلۇم غەززالى»دىن

ئۇ خاتا قىلغىنىنى تونۇدى

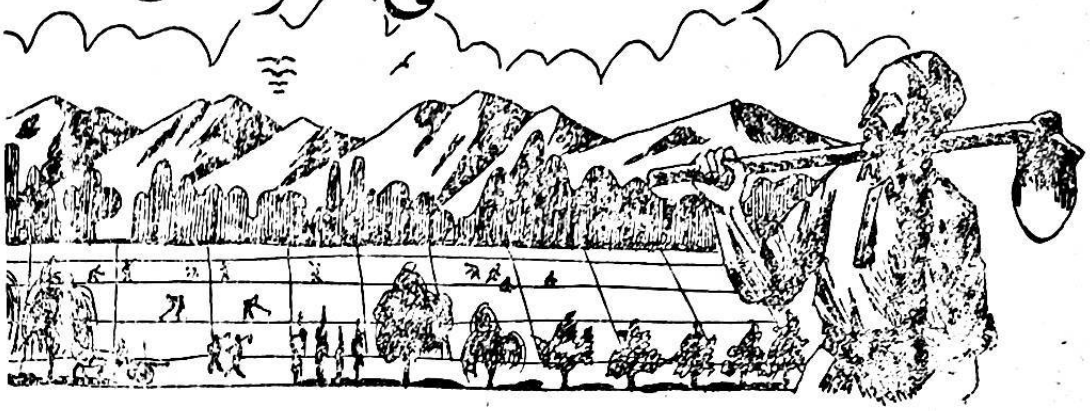

(ھېكايە)

ئابدۇللا غازى

ئاچچىق خىيالغا بەنت بولغان شەرۋانەم ئېرى ھاپىزئاخۇننىڭ نە دەرۋازىنى تاراقشىتىپ ئاچقىنىنى، نە ئۇنىڭ ئۆيگە كىرىپ كەلگىنىنى سەزمىگەن ئىدى.

— ئانا...ئانا! دادام كەلدى.

6 ياشلىق قىزى ئامىنەم ئانىسىنىڭ قولىنى بىرنەچچە قېتىم تارتقاندىن كېيىنلا، ئاندىن ئۇيقۇسى يېشىلگەن ئادەمدەك، خىيال يىپلىرىنى يىغدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئالدىدا سوغۇققا توڭلىغانلىقىدىن تىترەۋاتقان، چارچاپ ھالىقالمىغان ھاپىزنى كورۇپ، ئۆچەي دەپ قالغان قوقاسنى كولۇچغا تارتتى-دە، پاسار-پۇسقاقلارنى مۇرانۇچاققا سېلىپ ئوتنى ئۇلغايتتى.

ھاپىزئاخۇن ئارتۇقچە گەپ-سوزگە تاقۋى يوقتەك، مۇرانۇچاقنىڭ ئوڭ پۇتى تەرەپكە ئوتۇپ، قول-پۇت ۋە مەيدىلىرىنى ئوتقا قاقلاشقا باشلىدى.

ھاپىز بىرئاز ئىسسىغاندىن كېيىن ئىما بىلەن يەيدىغان بىرنەرسە بارمۇ دىگەندەك قىلىپ قازان بېشىغا قارىدى. شەرۋانەم ھاپىزغا تەييارلاپ قويغان بىرقاچا تاماقنى دەستىخانغا قويدى. ئۇ ئىشتاھا بىلەن ئاشقا تۇتۇش قىلدى. شەرۋانەم بىرتۇرلۇك رەنجىش ئىچىدە ھاپىزغا قاراپ يەنە گەپ باشلىدى:

— مۇسۇلمان، — دىدى شەرۋانەم ھاپىزغا تىكىلىپ، — بىز بىر ئۆيگە كىرگىلى 15 يىل بولدى. ھازىر 6 بالىغا ئاتا-ئانا بولۇپ قالدۇق. پارتىيە بىزنى يۆلىگەنسېرى ئۆزىمىزنى تاشلىۋەتتۇق. بىزنىڭ مۇشۇ ئەھۋالدا قىلمىشىمىزغا سىلىنىڭ ئىش تاپىمەن، پۇل تاپىمەن دەپ يۈرۈشۈڭلا سەۋەپ بولدى. لېكىن تاپقان پۇللۇڭلار بىزنىڭ ھالىمىزنى ئوڭشىيالمىدى. تونۇگۈن سىلە يوق، ئامانگۈل مەكتەپتىن يىغلاپ كەلدى. ئۇنى قاسىم ئاخۇننىڭ قىزى باھارگۈل دادالىڭخەنىڭ يۇندىسىنى يالاپجان باقىدۇ... دەپ بىر مۇنچە تىللاپتۇ. مەن بۇنى ئاڭلاپ بەكمۇ ئازاپلاندىم، تالا-تۈزگىمۇ چىقالمىدىم... سىلە ئىزا تارتىشنىمۇ بىلمەيسىلە، ئويلاپ باقسىڭلا بولمامدۇ، كۈنلۈككە ئىشلەپ باي بولغان ئادەم نەدە بار ئىكەن؟ شەرۋانەم سوزلىگەنسېرى چېچىلىشقا باشلىدى.

— خوتۇن، — دىدى ھاپىز تەئەددى بىلەن، — ماڭا ئۇنچىۋالا چۇشەندۇرۇپ كەتمىسەڭمۇ بولىدۇ. مەن بۇنداق تەشۋىقاتلارنى نەچچە

قېتىم ئاڭلىغان. ئەگەر ھەممە ئىش سېنىڭ دېگىنىڭدەك بولىدىغان بولسا كىشىلەر باشقا ئىش قىلماي، دېخانچىلىقلا قىلىغان بولاتتى. سەن كورمەمدىڭمۇ، ئېتىزلىقنى كورمەي لەغمەن، پولو يەۋاتقانلارنى؛ ھەممىنىڭ غوجىسى پۇل. دېخانچىلىقنىڭ ۋاقتى كەلگەندە تېرىپ قويۇپ، قالدى چاغلاردا پۇلغا ئىشلىسەم باشقىلار بىر خامان ئالسا، مەن ئىككى خامان ئالالايمەن!

ھاپىز ئوز سوزىنىڭ شەرۋانەمگە قانداق تەسىر قىلغانلىقىنى بىلەلمەي ھەسىيلىشىپ ئولتۇرمىدى. كۈلۈمسىرىگىنىچە مەغرۇر ھالدا ئويىدىن چىقىپ كەتتى.

× ×

قوياش كومىلونىڭ ئاقپاش چوققىلىرىغا بېشىنى قويۇشقا تېخى ئۇلگۇرمىگەن چاغ ئىدى. شەرۋانەم ئوز ئادىتى بويىچە ھويلا-ئارامنى يىغىشتۇرۇپ بولۇپ، كەچلىك تاماققا تۇتۇش قىلىۋاتاتتى. بىردىنلا دەرۋازا ئالدىدا ئەترەت باشلىقىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى، شەرۋانەم ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرەپ چىققاندا ئەترەت باشلىقى ھاپىزنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى سورىدى.

شەرۋانەم ئېرىنىڭ ئالمىجاننىڭ ئويىگە ئوتتۇن يارغىلى كەتكەنلىكىنى ئېيتتى.

بۇنى ئاڭلىغان ئەترەت باشلىقى ھاپىزنىڭ بۇ ئىشىنى ياقتۇرمىغاندەك بېشىنى لىڭشىتقاندىن كېيىن «بىر نەچچە كۈندىن بېرى پۇتۇن ئەزالار ئوغۇت توشۇۋاتىدۇ. سىلەر تېخى ئىدىرلىمىدىڭلار، يېرىڭلارغا نىمە قويۇپ تېرىيسىلەر، ئالدىڭلاردا تۇرغان نانىمۇ تېپىپ يەلمەيۋاتىسىلەر. مەن سىلەرگە پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويمىسۇن، دەپ ئالاھىدە ئېيتىپ قويغىلى كەلگەن ئىدىم» دېدى.

— نا ھايىتى ياخشى بوپتۇ، — دېدى شەرۋانەم خىجىللىق بىلەن، — بىزگە مۇشۇنچىلىك كويۇنگەنلىرىڭىزگە يۈز مىڭ رەخمەت. ئۇ دايىم «كونلۈككە ئىشلەپ پۇل تېپىپ باشقىلار بىر خامان ئالسا، مەن ئىككى خامان ئالىمەن» دەيدۇ. شۇنچە سوزلىسەممۇ گېپىمگە زادى قولاق سالغىسى يوق. ئەمدى مەنمۇ ئۇنىڭغا نىمە دېيىشىمنى بىلەلمەيۋاتىمەن.

— كونلۈككە ئىشلەپ ئىككى خامان ئالامدىكىنا؟ بىر خاماننى جايىدا ئالالىسىمۇ خېلى ياخشى.

سوھبەت ئۇستىگە ھاپىزمۇ يېتىپ كەلدى. ئۇ قىرىق ياشلار چامىسىدىكى ئىگىز بويلۇق، قاڭشالىق، قارامتۇل كەلگەن ئادەم بولۇپ، ئالدىغا ئېڭىشىپ مېڭىشىدىن ۋاقىتسىز قېرىلىق يەتكەنلىكى سېزىلىپ تۇراتتى.

— ھاپىزئاخۇن نىمىشقا ئوغۇت ئېلىپ چىقمايسىلەر، — دېدى ئەترەت باشلىقى، — بۈگۈنكى ئوغۇتمۇ ئاياغلىشىپ قالدۇ. ئوغۇت بولمىسا يەرنى نىمە بىلەن تېرىيسىلەر؟

— سوغاق بوشىغاندا ئېلىپ چىقىمەن، ئوغۇت قالمىسا، ئەچىقمايمەن. سىلەر مەن بىلەن مۇنچىۋالا ھەپىلەشمىسىلەرمۇ بولىدى. يەرنى ھوكۇمەت شەخسلەرگە بولۇپ بەردى، تېرىسەمدۇ، تېرىمامدۇ، ھەممە ئادەمنىڭ ئوز ئىشى، سىلەرنىڭ ئەمدى «ئۇ قىلما مەن، بۇ قىلما مەن» دېيىشىڭلارنىڭ ھاجىتى قالمىدى...

ھاپىزنىڭ بۇ گېپى ئەترەت باشلىقىغا خېلىلا ئېغىر كەلگەن بولسا كېرەك. ئۇ بىر ئورام تاماكا يوگەپ ئۇنى تۇتاشتۇرغاندىن كېيىن، ھاپىزغا تەمكىنلىك بىلەن يەنە مۇنداق دېدى:

— ھاپىزئاخۇن، ھازىر سىلىدىن باشقىلارنىڭ ئەھۋالى خېلىلا ياخشىلىنىپ قالدى. راستىنى ئېيتسام سىلىگە بەك ئېچىنىمەن. كونىلارنىڭ «دېخانچىلىقتا كوندىن قالساڭ، يىلدىن قالىسەن» دېگەن تەمسىلىسى بار. سىلەر ئېتىز ئىشلىرىنى تاشلاپ قويۇپ، كونلۈككە ئىشلەپ پۇل تاپىمەن، دەپ يۈرگىلى ئۇزۇن بولدى. بۇ ئىشمۇ سىلىگە ھېچ پايدا بەرمىدى. كونلۈككە ئىشلەپ پۇل تاپقان ياخشىمۇ،

ياكى ياخشى ئىشلەپ توغرا يول بىلەن بېيىغان ياخشىمۇ، بۇ ھەممىمىز جىددى ئويلاشقا تېگىشلىك مەسىلە... ئەترەت باشلىقى ھاپىزنىڭ تىتىرەۋاتقانلىغىنى كورۇپ، گېپىنى توختاتتى ۋە كۆيۈمچانلىق بىلەن:

—توڭۇپ كەتكەن ئوخشايسىلەر، ئۆيىگە كىرىپ ياخشى ئارام ئېلىڭلار، — دېدى-دە، خوشلۇشۇپ، ئەترەت تەشكىلىگە قاراپ كەتتى.

× ×

غۇر-غۇر چىققان باھار شامىلى ئېتىز-ئېرىق، دەل-دەرەخلەرنى ئويغاتماقتا ئىدى. قۇياشنىڭ ئىللىق نۇرىدا دالىدىكى قارلار ئېرىپ، تۇپراقلار ھۆپپىدە ئۆرلەشكە باشلىدى. ئېتىزلار يەنە جانلىنىپ كەتتى. ھاپىزمۇ ھەر-دە ئالغان يېرىدە چېقىل ئاپتاپنىڭ سايىسىدە ئانچە-مۇنچە كورۇنۇشكە باشلىدى. ئۇ، گەرچە يەرلىرىگە قىزغىن ئوغۇت توشۇۋاتقاندەك قىلسىمۇ، لېكىن كوز ئالدىدىن كۆنۈلۈككە ئىشلەپ پۇل تېپىش زادىلا كەتمەيتتى. ئۇ پات-پات قانداقتۇ خىياللارنىڭ قايىنىمىغا كىرىپ كېتەتتى.

—ھەي ھاپىز، — دەيتتى ئۇ ئۆز-ئۆزىگە پىچىرلاپ، بۇ قېتىم ئەترەت باشلىغىنىڭ چىشىغا تېگىپ قويۇپ بەك يامان قىلدىڭ. ئەمدى ئۆيىگە كىرسەڭ خوتۇنۇڭ، سىرتقا چىقساڭ ئەترەت باشلىغى «دېخانچىلىق قىل» دەپ قىستىسا، ئۆتكەندە گەپلىشىپ قويغان يېزىمىزلاي تامنى ھايا لىز سوقۇۋېتىدىغان ئىش تېخى... ئاپلا، قاراپ تۇرۇپ بىرەر ئىككى يۈز كويدىن قۇرۇق قالغۇلۇقمۇ ئەمدى؟...

ئويلىغانسېرى ھاپىزنىڭ بېشى قاتاتتى.

—بولدىلا، — دېدى ئۇ بىر ئامال تاپقاندەك يېنىككىنە تېنىپ، — بىرنەچچە كۈنگە چىداپ بولسىمۇ يەرنى تېرىۋالاي، ئۇلارنىڭ ئاغزى ئېتىلسۇن. ئاندىن كېيىن شەھەرگە بېرىپ، ئوممىغا قەدەر ھېلىقى تامنى سالسام كېيىمدە ئىككى يۈز يۈەن يانچۇققا كىرىدۇ. ئۇچاغدا ھاپىز بىرچا لىمىدا ئىككى پاختەكنى سوقۇدۇ-دە، بىر پەسلىدە ئىككى خامان ئالىدۇ.

ئۇ ئۆز خىيالىدىن مەمنۇن بولۇپ، ھەيجىيىپ قويدى.

بۇ پىلانغۇ يامان بولمىدى، — دەيتتى يەنە ئويلىرىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — ئۇ ئازتام ئەمەس، باشقىلار بىلەن شېرىكلەشسەم پۇلنىڭ بىر قىسمى قولدىن كېتىدۇ. يالغۇز ئىشلىسەم ئۆممىغىچە تۈگمەيدۇ. شۇڭلاشقا ئىزدەپ سوراپ بولسىمۇ كىيىنرەك پىشىدىغان ئۆرۈز غىدىن سالاي. ئاندىن ماڭا ئەپلىك پۇرسەت چىقىدۇ....

ھاپىز بۇ خىياللارنى كۆڭلىگە پۈككەندىن كېيىن، شەرۋانەمنى ئالدىرىتىپ ئۆز تېرىلغۇسىغا جىددى كىرىشىپ كەتتى. شەرۋانەممۇ ھاپىزنىڭ ئېتىز ئىشلىرىغا بىردىلگە ئىلىمىدىن رازى ئىدى. ئەترەت باشلىغى، ئەزالارمۇ ئۇ ئەمدى ئۆز يولىنى تېپىۋېتۇ دېيىشەتتى. ھاپىز مۇشۇنداق جىددى تۇتۇش قىلىپ مارتنىڭ 1-كۈنىگە قەدەر 5 مو يەرنىڭ يازغى بۇغدىيىنى ئازغىنە ئوغۇت بىلەن ئىگىزى-ئىگىز، چوڭقۇرى چوڭقۇر پېتىچە، تېرىۋەتتى.

ئەتىسى ئەتىگەندىلىك چاينى ئىچىۋېتىپ:

—ئەمدىغۇ بىرخا پىلىقتىن قۇتۇلدۇرۇپ قويغانتىمەن خوتۇن؟ — دېدى ھاپىز شەرۋانەمگە قاراپ كۈلۈمسىرەپ:

—خا پىلىقتىن قۇتۇلدۇرۇپ قويدىڭىز دېگىچە بىرنەچچە تاغار ئاشنىڭ غېمىنى قىلدۇق دېسەڭلەرچۇ مۇسۇلمان، — دېدى شەرۋانەم.

—ھە، ھە توغرا، سىلە ئېيتقاندەك ئانچە-مۇنچە ئاشنىڭ جايىنى قىلىپ قويدۇق. ئەمدىغۇ ماڭا يېپىشۋالمايدىغانسىلەر، — دېدى ھاپىز گېپىنى يوتكەپ.

—ئاشلىق دېگەن بىر قېتىم تېرىپ قويسىلا بولۇۋېرىدىغان نەرسىمۇ، — دېدى شەرۋانەم تېرىكىپ، — ئۇنى پەرۋىش قىلمىدىغان، يەنە تالىنى ئاچمىدىغان، بالدۇر قوناق، كېۋەز، شال... تېرىدىغان ئىشلارچۇ، ئۇنى كىم قىلىدۇ؟

—خوتۇن بۇ ئىشلاردىن ئۇنچىلىك غەم قىل-

ماڭلار، مەن ئىلىخوغا كېتىۋاتقىنىم يوقتۇ، قېنى ۋاقتى كەلسۇن، شۇچاغدا كۆرۈڭلار، يېغىم-تېرىمدا كېلىپ يارەملەشەم، قالغان چاغلاردا ئېتىز ئىشلىرىغا ئۆزەڭلار، قاراپ قويماسىلە. ئۇچاغدا مەن پۇلدىن، سىلە ئاشلىقتىن خامان ئالساق، ئىككىمىز بىرلا ۋاقىتتا ئىككى خاماننى ئۇسۇيمىز، نەمەسمۇ؟ ئېتىزغا قاراپلا ئولتۇرساق، ئاشلىق دىگەن بىر يىلدا ئارانلا ئىككى قېتىم چىقىدۇ. ئۇنىڭغىچە ئونيگە پۇل كېرەك، كىيىم-كېچەكلىمگە قاراپ بېقىڭلار ئۇستۇڭلاردىن چۇشۇپ قالاي دەپتۇ. مېنىڭكى سىلىنىڭكىدىن بەتتەرەك. بالىلار توغرىسىدا دەپ بولغىلى بولمايدۇ. ئومىغىچە بىرئازپۇلغا ئىشلىسەم ئۇستى-بېشىمىزنى ئوڭشىۋالساق يامان بولماس ؟.

—سىلەدائىم مۇشۇنداق خام خىيال بىلەن مېنىمۇ، ئۆزەڭلىنىمۇ ئالداپ يۈرۈيسىلەر. ئاسماندىكى غازنى كۆرۈپلا قاچىلارغا نان چىلىغان بىلەن بولمايدۇ. يان-بېنىڭلىغا قاراپ بېقىڭلار. خوشنىمىز ئابدىقادىراخۇننى ئالساق بىر نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا ئەھۋالى بىزدىن چوڭ پەرق قىلمايتتى. ھالا بۇ كۇنلەردە، بىز نەدە، ئۇلار نەدە؟ ئۇلار ھەر يىلى بىرەمىڭ يۇەنگە ئۇزۇم ساتىدۇ. ئېغىلىدا قىرىقتا يېقىن ئۇششاق چارۋىسى، بىرخېچىرى، بىرئوكزى، بىرسېغىن كالىسى، ئۇندانلا بىر ئىشىگى بار. يەنە تېخى ھارۋا، تىكىش ماشىنىسى سېتىۋالدى. يېقىندا بالىسىغا ۋېلىسىپىت، رادىيو ئېلىپ بەردى. ھېيت-ئايەم، توي-تۆكۈندە خوتۇن بالىلىرى ئەرتىستەك بىر ئۇزياسىنىشىدۇ. مېنىڭ غۇزكارىم چاغلىق، قىزلىرىڭلار خېلى چوڭۇپ قالدى. ئەل كۇنىنىڭ ئالدىدا ئاشۇ بالىلارنىڭ بولسىمۇ بويىنى قىسىلمىسا دەيمەن... يازكۇنلىرى خوشنىلارنىڭ ھويلىلىرىغا كۈن چۈشمەيدۇ. بوستاندىكى ئۈزۈم، بېغىدىكى مېۋە-چېۋىلىرى كۆزنى قاماشتۇرىدۇ. ھويلىمىزغا قارايدىغان بولساق خۇددى مېچىتكە ئوخشايدۇ.

تومۇزنىڭ ئاپتىۋىدا ئادەم توكۇل توخۇلارمۇ تۇرالمايدۇ. شۇنچە ساقال-سامبۇت بىلەن ئىشىڭلارنى تېپىپ قىلالمىساڭلار، ياخەلقى ئالەمدىن نومۇس قىلىشنى بىلمىساڭلار، بۇ قانداق بولغىنى...

شەرۋانەمنىڭ بۇگەپلىرى ھاپىزغا ناھايىتى ئېغىر كەلگەن ئىدى. ئۇنىڭ سەپرايى ئۆرلەپ، چىرايى بىردىنلا تاتىرىپ كەتتى-دە:

—ئەمسە ئوغۇرلۇق قىلسام بولامتى؟! ھاپىز يەنە بىر نەرسە دىمەكچى بولدىيۇ، كارىنىغا نىمىدۇ تىقىلغاندەك بولۇپ، ئورنىدىن دەس قوپقانچە چىقىپ كەتتى. ئۇ شۇماڭغانچە شەھەرگە بارىدىغان ئاپتوۋۇزغا ئاران ئۇلگۇردى.

شەرۋانەم دەككە يىگەندىن كېيىن، ھاپىزدىن رايى قايتىق يانغاندەك بولدى. ئۇ ياغلىغىنىڭ ئۇچى بىلەن كوز ياشلىرىنى سۇرتتى-دە، يەنە يالغۇز ئولتۇرۇپ ئويلاشقا باشلىدى:

نىمىشقىمۇ بۇ ئادەمگە رىسقىم قوشۇلۇپ قالغان بولغىتتى. مەن خوتۇن كىشى جېنىمدا ئەتىدىن كەچكىچە مۇشۇ ئوينىڭ غېمى بىلەن پۇشتەك مولاق ئىتىپ يۈرۈيمەن، ئۇنىڭ ئەھۋالى يەنە شۇمۇللام ئېيتقان بايەقى. يا مېنىڭ گېپىمنى تىڭشىمىسا يا كادىرلارنىڭ گېپىنى... ئۆزەمنى نىمانەچە قىنايمەن. بالىلارمۇ چوڭۇپ قالدى، ئاچىلىرى ئوكىلىرىغا قارىيالايدۇ. ئېغىرىنى يەر كوتۇرىدۇ، رىسقىنى خۇدايىم بېرىدۇ. نىمە بولسا بولسۇن، ئاجرىشىپ كېتىمەن، ئەتىلا ئاجرىشىپ كېتىمەن... شەرۋانەم ئەندى ئۆزىنى تۇتالمىدى، ئۈن سېلىپ يىغلاشقا باشلىدى. ئۇنىڭ كوڭلىگە تەسكىن بەرگىدەك كىشىمۇ يوق ئىدى. ھاپىز ھازىر نەلەدىدۇ يۈرىدۇ. خوشنىلىرى ئېتىزغا، چوڭ بالىلىرى مەكتەپكە كېتىشكەن ئىدى. پەقەت ھويلىدا ئويناپ يۈرگەن قىزى

ما يمۇنلا توسا تتىن ئانىسىنىڭ يىغا ئاۋا-
زىنى ئاڭلاپ قالدى. ئۇ تا يتۇڭلاپ يۈگۈر-
گەنچە ئۆيىگە كىردى.

— ئانا، ئانا نىمە بولدى، سىنى مۇشۇك
قورقۇتتىمۇ؟ — سەبى قىزنىڭ يۇمران يۈرىكى
بۇ ھالغا چىداپ تۇرالمىدى، ئۆزىنى ئانى-
سىنىڭ قۇچىغىغا ئېتىپ ۋارقىرىدە يىغلاپ تاش-
لىدى. ما يمۇنەنىڭ يىغىسى ئوت ئۇستىگە
ياغ قۇيغانىدەك شەرۋانەمنى تېخىمۇ يىغلات-
تى، خۇددى تەمبۇرنىڭ زىل تارىسىغا قوش
زەخمەك ئۇرۇلغانىدەك ئانا- بالىنىڭ يى-
غىسى قوشۇلۇپ ئەۋجىگە چىقتى. شۇ تاپتا
شەرۋانەمنىڭ قەلبىنى ئېتقۇسىز بىر خاپى-
لىق مۇجۇيتتى. ئۇ، قۇچۇغىدىكى ئۆپكىدەپ
تۇرغان قىزىنى باغرىغا باستى. ئانا
مىھرى گويا ئۇلۇغ سۇدەك دولقۇنلىماقتا
ئىدى. ئۇنىڭ خىيال ئاسمىنىدىكى غۇژمەك-
لىشىپ قالغان بۇلۇتلار ئاستا-ئاستا تار-
قىلىشقا باشلىدى. شەرۋانەمۇ يىغا بىلەن كۆڭۈل-
كوكسىنى بىرئاز بوشاتتى. يۈرىكىگە قولنى
تېلىپ كورۇپ، بالىلىرىنىڭ يېتىم بولۇپ-
لىشىغا چىدىمىدى، شۇڭا ئاجرىشىپ كېتىش
قارارىنى ئۆزگەرتتى. ئۇنىڭدىن 6 بالا بول-
غانىدا ئېرىدىن ئاجراشسا خەلق رەھبەرلىرى-
نى دىيىشى مۇمكىن ئىدى.

— بۇ ۋاقىتتا قەدەرمۇ چىداپ كەلدىم،
قانچە قىيىنچىلىق تارتسام مەيلى،
بالىلارنى بېقىپ، ئېتىز-ئېرىق ئىشلىرىنى
كۈچۈمنىڭ يېتىشىچە قىلغاچ تۇراي، ھا پىز-
مۇ بىركۈنى بولمىسا، بىركۈنى ئۇڭشىلىپ
قالار، — دىگەنلەرنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى ئۇ.

شەرۋانەم سەھەر تۇرۇپلا بالىلارنى كې-
يىندۈرۈپ چاي بېرەتتى. ماللىرىغا قارايت-
تى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئېتىز ئىشلىرىنى چە-
دەللەپ چىڭ تۇتاتتى. تال ئېچىشتىن قوناق،
كېۋەز، تېرىلىپ بولغىچە كۈن بويى ئېتىزدىن
كىرمەي ئىشلىدى. قىسقىسى يازكىرگەندىن
بىرى شەرۋانەمگە بىركۈنمۇ ئاراملىق بول-
مىدى. ئۇنىڭ ئايىغى باسمىغان ئېتىزى،
قولى تەگمىگەن مايسىسى قالمىدى. ئۇ ھەتتا
جاڭگالدىن بىرنەچچە ھارۋا ئوغۇتمۇ ئې-
لىپ چىقتى. شۇنچە ئىشلارنى تۈگەتكىچە
ھا پىزنىڭ ئۆزى توكۇل سايىسىمۇ كورۇن-
مىدى. ئۇنىڭ ئېسىگە ھا پىز چۈشكەن چاغ-
لاردا، پەقەت، ئېغىر بىر «ئۇھ...» تارتىپ
قويا تتى.

بىركۈنى تۈگمەنگە بارغانىدا، كىمدۇ بىر-
سى «ھا پىزئاخۇن كەلدىمۇ؟» دەپ سوراپ
قالدى.

— ياق، تېخى كەلمىدى...

— مەن شەھەرگە بارغانىدا كىنوخانىنىڭ
ئالدىدا ئۇچرىشىپ قالدىم، ئۇماڭا، تام
سېلىپ خېلى پۇلغا ئىشلىدىم، شەھەردە بىر
نەچچە كۈن تۇرۇپ، ئىشلىگەن پۇلنىڭ مەھ-
شىتىنى كورۇپ قايتىمەن، — دىگەنىدەك قى-
لىۋىدى، — دىدى ھېلىقى ئادەم.

بۇسوزنى ئاڭلاپ، شەرۋانەم بېشىدىن بىر
قاپاق سوغۇق سۇقۇيغانىدەك سەسكىنىپ كەت-
تى. ئاچچىغىدا بىرنەرسە دىيىشكە تەمشەل-
دىيۇ، بىرەر ئېغىز يامان سوزلەپ قويۇش-
تىن ئېھتىيات قىلىپ گەپ قىلمىدى. ئەمما
بىرخىل ئاچچىق ھىسيات ئۇنىڭ قەلبىنى
ئۆرتەپ تۈگمەندىن تا ئۆيىگە كەلگىچە
ئازاپلاندى.

× ×

مەخمال ياپيغانىدەك ياپ-يېشىل ئېكىنزار-
لىق بىردىنلا ساغۇچ رەڭ ئېلىشقا باشلىدى.
بىپايان بۇغداي ئېتىزلىرىدا ئۇما ناخشى-
لىرى ياڭراپ، ھەممە كىشى بەس-بەس بى-
لەن يازلىق يىغىم-تېرىمغا چۈشۈپ كەتتى.

ھا پىزمۇ ئومىغا ئۇلگۇرۇپ قايتىپ كەل-
گەن ئىدى. ئۇنىڭ بۇغدىيى تېخى پىشمى-
غاچقا، پۇرسەتنى قولدىن بەرمەي، باشقىلار-
غا قاملىشىپ، پۇلغا ئىشلەشكە كىرىشىپ كەت-
تى. شەرۋانەم ئېگىز ئورنىغا تېرىلمىدىغان
يەرلىرىنىڭ يېنىغا ئوغۇت توشىماقتا ئىدي.

ئوغۇتىمۇ توشۇلۇپ تۆكمەدى. بۇغدايلار
ئېخچە سېرىق تال پېتىچە تۇراتتى. شەر-
ۋانەم كۆزگى بۇغداي ئېتىزلىرىغىمۇ، ياز-
غى بۇغداي ئېتىزلىرىغىمۇ باردى. خۇددى
پۈتى كويگەن توخۇدەك ئېتىز بېشىدا تۇ-
رالماي قالدى. بۇغدايلارغا قاراپ، يۈ-
رىكىنى مۇشۇك تاتىلىغاندەك بولۇپ،
تېنىگە يوق خىياللارنى سۈرەتتى.
شەرۋانەم نېمە قىلارنى بىلمەي ئىچى
تىتىلداپ تۇرغاندا ھايىز باشقىلارنىڭ
ئىشلىرى ئايا قلاشقانلىقتىن قىلغىلى ئىش
تاپالماي ئۇز ئېتىزىغا قايتىپ كەلدى-دە:
— بۇ بۇغدايلار ئېخچە پىشماپتۇ، بۇ-
زادى قانداق گەپ، -دېدى بېشىنى قاشـ-
لاپ.

— نېمىشقا پىشمايدىغانلىقىنى سىلەر
بىلمىسەڭلار كىم بىلىدۇ. ھەممەيلەن بۇرۇن
پىشىدىغان بۇغداي تېرىسا، سىلەر كېيىن
پىشىدىغانلىرىدىن تېرىيسىلەر. ئەمدى قويۇق بۇغ-
دايلار پىشمىسا مەندىن سوراق ئىتەمسىلەر؟
-شەرۋانەمنىڭ يەنە سوزلىگىسى بار ئىدى،
بىراق، جۇدىنى ئورلەپ، سوزلىمىدى. بۇغ-
داينىڭ پىشماسلىغىدىكى سەۋەپ ئۆزىگەئا-
يان بولغاچقا، ھايىز لام-جىم دېيەلمەي
تۇرۇپلا قالدى. باشقىلارنىڭ خامىنى تې-
پىلىپ بولاي دېگەندە ھايىزنىڭ بۇغدىيى
قېتىشىپ كەلدى. يەنە كېچىكتۈرگەن بىلەن
بولمايتتى. شۇڭا، سۈتى تېمىپ تۇرغان
بۇغداينى ئورۇۋېتىشكە توغرا كەلدى،
ئۇلاركېچە-كۈندۈز دېگەندەك تۈتۈش قىلىپ
يىغىم-تېرىمنى ئايا قلاشتۇردى. ھايىزنىڭ
كۆڭلى سۆيۈنگەندەك ھوسۇل ئېلىشقا كوزى
يەتمىگەنلىكتىن، دىخانچىلىقتىن تېخىمۇ رايى
يېنىپ، خوتۇنىنىڭ توسقىنىغا قارىماي، يەنە
ئىش ئىزدەپ شەھەرگە كەتتى. ئېتىز ئىش-
لىرى يەنىلا شەرۋانەمگە قالدى. شەرۋانەم
ئېتىز پەرۋىشىنى ئايا قلاشتۇرۇپ بولغىچە
كۆز كۈنلىرىمۇ كىلىپ قالدي. ئەزالار پىشـ-

قان قوناقلىرىنى ئېلىپ ئورنىنى كۆزگە تې-
رىشقا باشلىغان چاغدا، شەرۋانەمنىڭ قوناق-
لىرى يېرىم مېتىر ئوسە-ئوسمەيلا سوغاق
چۈشۈپ، قوناقلارغا ئۈششۈك تەگدى.
ھاۋا تولىمۇ ئوچۇق بولۇپ، ئاسماندا
بىرتامۇ بولۇت كورۈنمەيتتى. يېقىملىق پە-
دىلەرگە چېلىنغان ناغرا، سۇنايلارنىڭ شا-
دىيانە ئاۋازى يېڭى ئاۋات كەنتىنى زىل-
زىلىگە كەلتۈرۈپ بايرام تۈسىگە كىرگۈز-
گەن ئىدى. شات-خوراملىققا چومگەن ئە-
زالار ئەترەتلەر بويىچە رەتلىك سەپ بولۇپ،
خۇشخۇي كولكە، چاقچاقلىرى بىلەن دادۇي
تەشكىلىگە توپلاندى.
ھايال ئوتمەي يىغىن باشلاندى. دادۇي
پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ سېكرېتارى، پارتى-
يىمىزنىڭ يېزا ئىگىلىكىگە قاراتقان تۇرلۇك
ئىقتىسادىي سىياسەتلىرىنىڭ تولۇق ئەمەل-
لەشتۈرۈلگەنلىكى ئۈچۈن دادۇي، جۇملىدىن
بۇ ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىدە بولغان ئوز-
گىرىش، قولغا كەلتۈرۈلگەن بىرقاتار نەتى-
جىلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ئوتتى. ئاندىن
كېيىن يىغىننىڭ كۈنتەرتىۋى بويىچە ھەر-
بىر ئائىلىنىڭ ھوددە ئالغان يەرىدىن چىق-
قان ئاشلىق سانى، ئاشۇرغان ياكى كەم-
لەتكىنى بويىچە ئىسىملىكلەرنى ئېلان قىلىپ
بەردى.
مەلۇم بولدىكى ھەرئون ئويلۇكنىڭ يەتتە-
سەككىزى مۇكاپاتلىنىدىكەن. مەھسۇلاتنى كە-
مەيتكەنلەرنىڭ ئىسىملىكى ئوقۇلۇۋاتقاندا
ھايىزاخۇن يۈرىكى پوكۇلداپ، بېشىنى يەر-
دىن ئۈستۈن كوتۈرەلمەي ئولتۇردى.
«...ھەي ھايىز، ھەي ھايىز، -دەيتتى ئۇ
خىجىلچىلىق ئىچىدە ئوز-ئوزىگە، -سەن نې-
مىشقىمۇ ئەل-يۇرتنىڭ، ئايالىڭنىڭ نەسىھە-
تىگە كونمىگەن بولغىدىڭ، قېنى ئۇ سېنىڭ
ئالماقچى بولغان ئىككى خامىنىڭ؟ مانا
ئەندى كوپچىلىككىمۇ، ئائىلەڭگىمۇ، كادىر-
لارغىمۇ قارىغۇدەك يۈزۈڭ يوق......»

— ھاپىزئاخۇن، — دەپ ئىملان قىلادى سېكرېتار، — تاپشۇرۇلغان مەسئۇلىيەت ئېتىزى جەمى 11 مو، ئەسلى توختامدىكىدىن كەمەيتكەن ئاشلىغى......

ئۆزىنىڭ ئىسمى ئاتالغاندا چۆچۈپ كەتكەن ھاپىزئاخۇن بېشىنى تېخىمۇ تۆۋەنگە ئەگدى. ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزايى-بەدىنىدىن خىجىللىقنىڭ سوغۇق تەرى چىپىلدىماقتا ئىدى.

ھاپىزئاخۇننىڭ ئىسمى ئىملان قىلىنغاندا، شەرۋانەم بىرەر ئەيىپ ئىش قىلىپ قويغان كىشىدەك ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ يىغلىۋەتتى. ئۇ ئېرىدىگە: «ئىككىمىز ئىككى خامان ئۇسۇماقچى ئەمەسمىدۇق، مەن ئۇسقان خامانىنىڭ ھېساۋى ھەرھالدا قىلىندى. ئەندى سىلە ئۇسقان خامانىنىڭ ھېساۋىنى قىلىپ كورمەيسىزمۇ؟» دېگەندەك قاراپ-قاراپ قوياتتى.

يىغىننىڭ ئاخىرىدا ئەزالار خۇشال-خۇراملىق بىلەن پىكىر بايان قىلىشقا باشلىدى. ئويلىمىغان يەردىن ھاپىزئاخۇن چاچراپ قوپۇپ قىنىچە سەھنىگە قاراپ ماڭدى، بۇ ھالغا شەرۋانەمۇ، يىغىن قاتناشچىلىرىمۇ ھاڭ-تاڭ قېلىشتى.

ھاپىز چىقتىيۇ- بىرھازا گەپ قىلالماي تۇرۇپ قالدى. ئۇنى بىر تەرەپتىن نومۇس ئېغىرچۇرمىسا، بىر تۇرۇپ ئارتۇقچە ھاياجانلىنىشتىن تىلى ئېغىزگە كەلمەيتتى، پۈتۈن زال-جىمجىتلىققا چۆككەن ئىدى.

— كوپچۈلۈك، — دېدى ھاپىز ئاران دېگەندە گېپىنى باشلاپ، — «ئۆزەم قىلغان گۇناغا، نەگە باراي داۋاغا» دېگەندەك، ئەيىپ ئۆزەمدە تۇرۇقلۇق كىمىدىن ئاغرىنىماي، بۇگۈنكى يىغىندا گەرچە مېنى تەنقىتلىمىگەن بولسىمۇ، خۇددىمىك تاياق يېگەندەك پۇچۇلۇنۇپ كەتتىم. ئىشلەپ پۇل تاپىمەن، ئىككى خامان ئۇسسۇمەن دەپ، خوتۇننى قاخشىتىپ، ئۆزەمنى ئالداپ، شەھەردە قاتراپ يۈرگىچە، ھوددىغا ئالغان يېرىمگە ئىشلىگەن بولسام...

ئۇ ئېغىر «ئوھ» تارتقاندىن كېيىن، بىرئاز جىم تۇرۇۋېلىپ يەنە سوزلەشكە باشلىدى، — ئەندى «ئۆتكىنى-كەتكىنى». پۇشايمانىنى ئالغىلى قاچا يوق. مەندىن ئىبرەت ئېلىڭلار، مەن باي بولۇشنىڭ يولىنى خاتا تاللىغان، بۈگۈن كوزۈم ئېچىلدى. ماڭا ئىشىنىڭلار كوپچۈلۈك، مەنمۇ ھەرقايسىڭلار ماڭغان يولدا ماڭىمەن!... قاراپ تۇرۇڭلار، كېلەر يىلى قانداق ئىشلەيمەنكى قېنى!...

ئۇنىڭ كۆزئايالى شەرۋانەمگە چۈشكەندە قىلىۋاتقان گېپىدىن ئېزىپ كەتتى، شۇنداقتىمۇ «مەن ئايالىمغا ھۆزۈرخالىق بىلدۈرىمەن، مەن ناماقۇل خوتۇن» دېگىنىچە سەھنىدىن پەسكە چۈشۈپ كەتتى.

يىغىن قاتناشچىلىرى ھاپىزئاخۇننىڭ باشتا قىلغان سوزلىرىدىن رازى بولۇشقان بولسا، كېيىنكىسىنى ئاڭلاپ پاراقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى.

ھاپىزئاخۇن ئوزىچا يىغا كېلىپ ئولتۇرغاندا گويا يەلكىسىدىن توگمەن تېشىنى ئېلىۋەتكەندەك يەڭگىللىشىپ قالغان ئىدى. ئۇنىڭ ۋاقىتسىز قورۇقلار بىلەن تولغان چىرايىدا ئۈمىت ۋە ئىشەنچ جىلۋە قىلدى.

شەرۋانەم ئېرىدىگە تىكىلىپ قارىۋىدى، ئۇ خۇددى 15 يىلنىڭ ئالدىدا- توي كۈنىدىكى چىرايىغا قايتىپ قالغاندەك يېقىملىق كورۈندى. ئۇ ئېرىگە باقىنىچە: «ئاخىرى ئۇ ماڭىدىغان توغرا يولغا قايتىپ كەلدى، ئۆزىنىڭ خاتا قىلغانلىغىنى چۈشەندى...» دەپ پىچىرلىماقتا ئىدى...

ئەقىللىق توشقان

(مەسەل)

ماخمۇتجان ئىسلام

ئەپچىل قولدا مارجاننى،
يىپەك يىپقا تىزغاندەك؛
مېغىزىنى مەسەلنىڭ،
قۇرغا تىزدىم مارجاندەك.
بىر زاماندا بوۋامدىن،
ئاڭلىغانتىم بۇنى مەن.
تىڭشاپ كورۇڭ دوستلۇرۇم،
سوزلەپ بېرەي شۇنى مەن...

★

ئۆتكەن قەدىم زاماندا،
تەكلىماكان تاماندا؛
بار ئىكەن بىر كەڭ ئورمان،
كەڭ جاھانغا مەڭ ئورمان.
ئورمان بەكمۇ گۈزەلكەن.
سىرىي- تەملىك ھەسەلكەن،
ئورمان ئىكەن ھورماكان.
ياشايدىكەن كۆپ ھايۋان،
چوڭ-كىچىك ۋە قىرى-ياش،
بولغان ئىكەن ئويۇلتاش.
دېمەك، ئۇلار ئىناقكەن،
بىر-بىرىگە ئامراقكەن.
ئىجىل، ھەمكار، شات ئىكەن،
غەم-قايغۇغا يات ئىكەن...

★

ئايلار ئۆتۈپ، يىل ئۆتۈپ،
كوكلەم كېتىپ، ياز ئۆتۈپ.
ئاشۇ گۈزەل ئورمانغا،
ھايۋانلار جەم ماكانغا.
يولۋاس پەيدا بولۇپتۇ،
ئورمان مۇڭغا تولۇپتۇ.

١

قانات يېيىپ شۇم مامات،
بۇزۇلۇپتۇ ھورھايات.
يولۋاس «مەن شاھ-خاقان» دەپ،
خالىغاننى تۇتۇپ يەپ؛
قىلىپتۇ زورلۇق- زومبۇلۇق،
بوپتۇ دىللار قايغۇلۇق.
ئاخىر سەمرىپ- تىمقىلىپ،
پۇت-قوللىرى كىرىلىپ؛
بىر ئۆڭكۈرنى تېپىپتۇ.
بىخارامان يېتىپتۇ،
ئورماندىكى بارچىگە،
مۇنداق بۇيرۇق بېرىپتۇ:
«- مەن- بارچىڭدىن يوغانمەن،
كۈچ-قۇدرەتكە تولغانمەن.
تونۇپ قويۇش ئۆزۈمنى،
شەرت تىز ئاڭلاش سوزۈمنى:
مەن ئۆردامدا ياتىمەن،
ئۇخلاپ- يۇمۇپ كۆزۈمنى.
ھەر كۈن ئۈچ ۋاخ كېلىسەن،
ماڭا تاماق بولىسەن.
كېلىشمىسەڭ ۋاقتىدا،
كورگۈلۈكنى كورىسەن...»
شۇ ئورماندا بار ئىكەن،
ئاپپاققىنا توشقانجان.
بۇ زورلۇققا چىدالماي،
بولۇپتۇ خىيالچان.
توشقان كىچىك بولسىمۇ،
ئەقلى- پەمى چوڭ ئىكەن.
ئۇ ھەممىشە ئويلىنىپ،
ئەل غەمىنى يەيدىكەن؛

«...ياۋۇز نىيەت يولۋاسخان،
زامىن بولدى كوپچانغا.
ئايلاندۇردى بۇ گۇلزار-
ھورماكانىنى زىندانغا.
يوقاتماق يولۋاسنى،
(ئايرىماق جېنىدىن)
قايغۇ-ھەسرەت، شۇم ئەجەل،
كەتمەيدۇ ئەل بېشىدىن...»
شۇنداق نىيەت-خىيالدا،
ئويلاپتۇ ئۇ بىر ئامال.
ئاڭلاپ، دەپتۇ دوستلىرى:
«ئىشقا ئاشۇر بىمالال.»

×

ئەتىسى ئۇ سەھەردە،
يول ئاپتۇ «خان» قېشىغا.
(كەلگۈلۈكنى-ئۆلۈمنى،
ئېلىپ قويۇپ بېشىغا.)
ئالدىرىماي يول يۈرۈپ،
يوللاردا ئۇ گۈل كۆرۈپ؛
ئويناپ-كۈلۈپ چىمەندە،
كۈن قايرىلاي دىگەندە،
يېتىپ بېرىپ ئوردىغا،
كىرىپ يولۋاس ئالدىغا؛
مېيىغىدا بىر كۈلۈپ،
سالام بىجا كەلتۈرۈپ،
دەپتۇ: «ئۇلۇغ پادىشا،
بولدۇق بىزگە باش-پانا.
كەلدىم ساڭا بولۇشقا
ئەتىگەنلىك ئاش-غىزا.»
بەت-بەشىرە يولۋاسخان،
ئورنىدىن چاچراپ قوپۇپ؛
دەپتۇ قەھرۇ-غەزەپتە،
جۇپ كوزىگە قان تولۇپ:
—ئەي يالاڭتۆش، شۇم ئاۋاق؛
بولاي دىدى كۈن نەۋاق؟!
ئۈچە يىلىدىم تارتىشىپ،
ئىچىپ كەتتى بۇ قوساق،
نىمە مۇنچە كەچىقالدىڭ،
تۇيە يىلىدىن ئاچقالدىم؟...
—ئەي قۇدرەتلىك پادىشا،
ياشا، تۇمەن مىڭ ياشا.
غەزەپلەنمە، سەۋرى قىل،
ئەرزىم ئېيتاي سەن تىڭشا؟...
—كەپىنى سوزماي تېز سوزلە، —
دەپتۇ يولۋاس گوكىرەپ.
ئەقلى تىرەن توشقانجان،
يالغان يىغلاپ-ھوكىرەپ؛
دەپتۇ: «شاھىم بىزدە بار،
ئۆزلىرىگە ساداقەت.
كوڭلىمىزدە يوق پەقەت،
غەيرى نىيەت-خىيانەت.
بۈگۈن سەھەر كىچىك مەن،
يۇرتتىن ئېلىپ رازىلىق؛
ماڭغان ئىدۇق بولۇشقا،
ئۆزلىرىگە ناشتىلىق.
كونا قۇدۇق بويىغا،
كەلگەنچاغدا بىز ئامان،
توستى يولنى تۇساتتىن،
باشقىچە بىر يولۋاسخان.
كىچىكچانىنى يەپ كەتتى،
قۇتۇلدۇم مەن مىڭ تەستە.
بۇ يەرگىمۇ كېلەرتۇ،
پات پۇرسەتتە، يا كەچتە...»
بۇ سوز بىلەن يولۋاسنىڭ،
ئوت چاقناپتۇ كوزىدىن.
قاننىڭ ھىدى كېلەركەن،
ھەر بىر ئېغىز سوزىدىن:
—ئەي قورقۇنچاق، شۇم ئاۋاق،
قانداق يولۋاس ئىكەن ئۇ!
كىم چاڭ سالالىسا رىسقىمغا،
يولۇمدىكى ئىكەن ئۇ!
—پادىشايىم، ئېيتتى ئۇ،
سىلىگە بەك كايىدى...
—سوزلە قېنى، ئۇ ئەبلاس،
نىمە دەپ تىل چايىندى؟

—ئۆزلىرىنى دەيدۇئۇ:
—«جىلغئەمەس، جا پادىشا».
قىلچە قورقماي ئۇنىڭدىن،
ئوينا يمىز بىز كەڭ تاشا...»
بۇنى ئاڭلاپ يولۋاسنىڭ،
كوزىدىن ئوت چاقناپتۇ،
غەزەپ بىلەن تولغىنىپ،
ھەر تەرەپكە تاخلاپتۇ.
«دەرھال مېنى باشلاپ بار»،
دەپتۇ قەھرۇ-غەزەپتە،
توشقان باشلاپ مېڭىپتۇ،
كونا قۇدۇق تەرەپكە.
ئۇزۇن ئوتمەي مەنزىلگە،
ئۇلار يېتىپ بېرىپتۇ.
نەرە تارتىپ يولۋاسخان،
يەرنى تاتىلاپ- قېزىپتۇ.
غۇچۇرلىتىپ چىشىنى،
توكلىرىنى سىلكىپتۇ.
ھەريان چېچىپ شالۇنى،
قۇدۇققا كوز تىكىپتۇ.
ئەقىللىق ئاق توشقانجان،
ئىشارەت قىپ قۇدۇقنى،
دەپتۇ: ئەي خان كورسىلە،
ئۇئىپلاسنى- بۇزۇقنى،
بايا بۇزەك قىلغاننى،
يولىمىزنى توسۇپئۇ.
كىردۇۋالدى قۇدۇققا،
ئۆزلىرىنى كورۇپئۇ.
كەپتۇ يولۋاس شۇھامان،
كونا قۇدۇق بېشىغا.
ھەممە كۆچنى يىغىپتۇ،
قانغا سىزدىك چىشىغا.
كونا قۇدۇق ئىچىگە،
قاراپتۇ ئۇ ئېڭىشىپ،
راستلا ئۇندا تۇرغىدەك،
بىرسەت يولۋاس ھىڭگىيىپ،
نىمە قىلسا يولۋاسخان،
شۇنى قىپتۇ ئۇمۇتەك.
دىگەندەك ئۇ گويا كى،
«كەل باشلايلى قېنى جەڭ».
يولۋاس سىلكىپ بېشىنى،
غۇچۇرلىتىپ چىشىنى:
ئېتىلىپتۇ قۇدۇققا،
قۇدۇقتىكى بۇزۇققا.
شۇ ئان سۇغا غەرق بولۇپ،
كوزلىرىگە قۇم تولۇپ.
تىن تارتمايلا ئولۇپتۇ،
بۇنى ھەممە كورۇپتۇ.
بۇغەلىبە ئۇتۇقتىن،
بارچە ھايۋان كۇلۇپتۇ.
ئاق توشقاننىڭ ئەقلىگە،
ئالقىش، رەھمەت ئوقۇپتۇ.
ئورمانلىقتا قۇشلارمۇ،
ناخشا-غەزەل توقۇپتۇ.
ھەممە قايتا-باشقىدىن،
باھار نۇرى كورۇپتۇ.
قۇچىغىدا بەختىنىڭ
ھوزۇرلۇك پەيزى سۇرۇپتۇ.

تونۇش ناخشا

ئامىنە تۇردى

بىر سورۇندا دۇتارنى چالدى بىرسى ناخشىغا،
ئاڭلىۋىدىم بۇرۇنمۇ، چالسا قانداق باشقىغا ؟!

....

«...كىردىم بەيخۇا دالۇغا ئېلىپكېتىمىرلىك سىم ئۈچۈن،
مەن كۈيەرمەن يارىمغا، يارىم كۈيەر كىم ئۈچۈن؟...»
بۇ ناخشىدىن بەزدىمەن، دۇتارچىغا قارىدىم،
—بىرىلىك ماڭا، مەن چالاي-دىدىم پەدە قايرىدىم.
«يار كۈيۈنەر يارىغا، مېھنەتكە، ئىش-كارىغا،
ھەم كۈيۈدۇ كۆڭلىدە ئەلنىڭ ئىشقى بارىغا.
يارىنىڭ قولىدا سازى، جاراڭلايدۇ ئاۋازى،
ھور، بەختىيار بۇ زامان ئۇنىڭ دوستى-ھەمرازى.
قۇرۇق سوزدىن يىراق ئۇ، ئەندى چەكمەس پىراق ئۇ،
مەنمۇ بولغاچ ئىشچان قىز چىن دىلىمدىن ئامراق ئۇ،»
شۇ ناخشىنى ئوقۇدۇم، دۇتارچىنى ئوقۇدۇم،
ئەي كىتاپخان، بۇ شېئىرنى، دەڭا نىچۈن تىزقۇدۇم؟

شېئىرىيەت ھەققىدە

خۇجاۋ:

شېئىر يېزىش شەخسىنىڭ ھەرقانداق تەسىراتلىرىنى ھېچقانداق ئۆيان-بۇيان قىلماستىنلا ئۈزۈپ پېتىچە يېزىۋېرىش دىگەنلىك ئەمەس، ئىجادىيەتتە قانداقلا بولمىسۇن تىپىكلەشتۇرۇش جەريانى بولىدۇ. پىروزىچى تىپىكلەشتۈرۈلگەن پېرسوناژلارنى ۋە ۋەقەلىكلەرنى يازىدۇ، شائىر بولسا تىپىكلەشتۈرۈلگەن ئىدىيەۋى-ھىسياتنى يېزىشى كېرەك.

لېكىن تىپىكلەشتۈرۈش دىگەنلىك چەكسىز دەرىجىدە ئۇستۇرۇۋېتىپ، چىقارغان ئاۋازىنى كىشىلىك ھىسياتىغا ئوخشىمايدىغان بىر نەرسە قىلىپ قويۇش دىگەنلىك بولمايدۇ.

(ياسىن ھاۋازى تەرجىمىسى)

دوختۇرنىڭ كېسىلى نەدىن كەلدى؟

ئەبەيدۇللا ھاشىم

(ھىكايە)

يەر- ئاسمان بوشلۇقى تەرەپكە قاراپ
كۆتۈرۈلمىۋاتامدۇ نىمە، ياق، ئەكسىچە ئاس-
مان بوشلۇغى يەر تەرەپكە پەسلەۋاتىدۇ...
توغرا، ئەنە. سانسىز لىغان يۇلتۇزلار، ئۇنىڭ
كىرپىكلىرى ئارىسىغا قونۇشقا، كوزقارچۇق-
لىرىغا تىگىشكە، ھەتتا نۇر يىڭنىلىرى سان-
چىلىشقا باشلىدى ئەمەسمۇ. يامان بولغىنى
قۇياشنىڭ ناھايىتى- ناھايىتمۇ يېقىنلاپ
قالغىنى! ئېھتىمال ئۇ بىر پارچە چوغ بولۇش-
مۇ مۇمكىن. بولمىسا نىمىشقا مۇنچە بەك
قىزدۇرۇپ بىئارام قىلىدۇ...... مۇمكىن
ئەمەس، ئاسماندا چوغ نىمىش قىلسۇن،
بۇ چوقۇم يىراقتىمۇ ئەمەس، يېقىن-
دىمۇ ئەمەس، دەل ئۇنىڭ بېشى ئۈستىدە
ئېسىلىپ تۇرغان قۇياش. ئەگەر تىزراق
ئامال قىلىپ ئۆزىنى ئەپقاچمايدىغان بول-
سا، ئۇنىڭ تېنى قۇياشقا تېگىپ بېرىدۇ-دە،
كويۇپ تۈگىشىدۇ...
قېرىشقاندەك پۇت- قوللىرىنىڭ ھەركەتكە
كەلمەۋاتقىنىنى. «پۇتۇمنى بىرسى ھەدەپ
پەسكە تارتىپ تۇرۇۋاتقىنى ئازغىنە لگەندەك
قوللۇمنىمۇ تېگىپ قويۇپتۇ -دە»...

مانا، كىمدۇ بىرسى يەنە بىر قېتىم يىڭ-
نە، ياق نەيزە سانجىدى. (ئۇ، «چوقۇم نەيزە
سانجىدى» دەپ ئويلىدى.) «مەيلى، نىمە ئا-
مال، نىمە سانجىسا سانجىمىسۇنمۇ، ناھا-
يىتى كەلسە چىۋىن چاققاندەك چىلىق
ئاغرىتار....»

...ئاپلا ھېلىقى بىر پارچە چوغ، ياق،
قۇياش ناھايىتىمۇ يېقىنلاپ قالدى، ماڭ-
لىيىم قىزىپ، تاڭغا قالىرىم قۇرۇپ كېتىۋاتى-
دۇ، كويۇپ كەتمىسەملا بولاتتى...

...رەخمەت، زەپ راھەت... پىشانەمگە
مۇزدەك لاتا چاپلاپ ئوبدان قىلدى، ئەمدى
كۆيمەسلىكىم مۇمكىن...

رەيھان ھۇشىنى گاھ بىلىپ،
گاھ بىلمەي قالايمىقان خىياللار ئىچىدە
خامۇش ياتقىنىغا ساق 3 سائەت بولدى.
ئۇ سەل-پەل ھۇشىغا كەلگەندە ئاللى-
قاچان تاڭ ئاتقان ئىدى. دەسلەپتە ئۇنىڭغا
كوزىنى ئېچىش ناھايىتى تەس تويۇلدى،
گويا قاپىقىغا مىڭ-مىڭ تاش ئېسىپ قويۇل-
غاندەك، كىرپىكلىرى يارىلىمىدا جۇپلاشتۇ-
رۇپ چاپلىۋېتىلگەندەك مەلۇم بولدى. كېيىن
ئاستا-ئاستا ھېلىقى ئېسىپ قويۇلغان تاش
يوقاپ، بېشى بىر ئاز يەڭگىللىشىپ قالدى. ئۇ
كوزىنى سەل-پەل ئېچىپ ئەتراپقا قارىدى.
قارىدىيۇ، ئۆزىنى كېسەلخانىدا، كېسەل كار-
ۋىتى ئۈستىدە، يەنە كېلىپ بىلىنگەنگە ئاسما
ئوكۇل ئۇرۇلۇۋاتقان، يان-بىلىدە بىر نەچچە
سېستىرالار پايى-پىتەك بولۇشۇپ تۇرغان
ھالەتتە كورۇپ ھەيران قالدى.

ھە، ئەسلىدە، ئاپايىم ئۇنىڭ بىئاراملىق ھېس قىلغىنىنى ھوشسىزلىق، خاموشلۇقتىن پەيدا بولغان ئالامەتلەر ئىكەن-دە.

ئاجايىپ ئىش-ھە، تېخى سەل بۇرۇن (ئۇ شۇنداق ئويلايتتى) ئىككى جىددىي ۋە مۇرەككەپ ئوپېراتسىيىنى تۈگىتىپ، ئۆز ئۆيىگە قايتقان ئەمەسمىدى، ئەمدى نېمىشقا ئۆزى كېسەلخانا كارىۋىتىدا ياتىدۇ، ئۇنىڭ ئۆيى قاچاندىن بېرى كېسەلخانىغا ئايلىنىپ قالدىكىنە؟...

رەيھان بۇ بىر تالاي چىگىش خىياللار ئىچىدە ئۈزمەكتە. ئۇ خاموش ھالەتتە، گاھ ھوشىغا كېلىپ، گاھ ھوشىدىن كېتىپ دىگەندەك ياتاتتى.

ئۇنىڭ مېڭىسىدە تۇساتتىن مۇنداق بىر ئىش قايتا ئەكس ئەتتى:

ئۇچىيى ئالمىشىپ قالغان ھېلىقى دېخاننى ئوپېراتسىيە قىلىش غەلىبىلىك ئاخىرلاشتى،... ئوپېراتسىيە قىلىش ئۆيىدىن قايتىپ چىققاندا رەيھاننىڭ ماڭلىيى بوژ-بوژ تەر بىلەن تولغان ئىدى.

«ئىشتىن چۈشكىلى بەش مىنۇتلا قاپتۇ...» دىدى ئۇ تامدىكى سائەتنىڭ ئىستىرىلكىسىغا «لاپ» قىلىپ قاراپ، ئاندىن ئۈستىدىكى خالاتنىڭ بوغۇچلىرىنى چاپسان يېشىپ، قوللىرىنى سوۋۇنداپ پاكىزە يۇيدى-دە، ھارغىنلىق يەتكىنىگە باقماي ھەر قايسى كېسەللەرنىڭ قېشىغا كىرىپ بىر قۇر كۆزدىن كەچۈردى: يېڭىلا ئوپېراتسىيىدىن چىققان كېسەل «پۇش-پۇش» تىنىپ ئۇخلاۋېتىپتۇ، ئۇ كۈندىكى ئادىتى بويىچە، سېستىرالارغا، ھەر بىر كېسەلگە بېرىلىدىغان دورا، دىققەت قىلىدىغان ئىشلار توغرىسىدا ئېنىق كۆرسەتمىلەر بەردى. ئاندىن، ئىشتىن قايتماققا تەييارلاندى.

—دۇت....دۇت!!!...

—دۇت... دۇت... دۇت!!!

ماڭلىيىدا «+» بەلگىسى بار ماشرەڭ بىر قۇتقۇزۇش ماشىنىسى جىددىي سىگنال بېرىپ، تاشقى كېسەللىكلەر بۆلۈمى ئالدىغا كېلىپ توختىدى. ھايال ئۆتمەي نوسىلكىغا ياتقۇزۇلغان كېسەل دىجۇرنى ئۆيىگە ئېلىپ كىرىلدى. بۇ—تەخمىنەن 25 ياشلار چامىسىدىكى خەنزۇ ئايال بولۇپ، چىرايى ئادەتتىن تاشقىرى تاتىرىپ كەتكەن، چاچلىرى چۇۋۇلغان، قولى بىلەن ھېلى قورسىقىنى، ھېلى كۆكرىكىنى مۇجۇپ، «ئەييا-ئەييا...» دەپ نالە قىلاتتى.

گەرچە، رەيھان ھازىرلا ئىشنى ئۆتكۈزۈپ بەرگەن، ئۆيىگە قايتىشقا تەرەددۇت قىلىۋاتقان بولسىمۇ، دوختۇرلارغا خاس مەسئۇلىيەتچانلىق ئۇنى كېسەلنىڭ يېنىغا ئېلىپ باردى.

كېسەل قىينىلىپ نەپەس ئالاتتى. پۇت-قوللىرىنى تۇتۇپ باققاندا مۇزلاپ كەتكەنلىكى مەلۇم بولدى. ئەھۋالدىن قارىغاندا، تېز قۇتقۇزۇشقا توغرا كېلىدۇ، —دەپ ئويلىغان رەيھان، ئۆزىدىن ئىش ئۆتكۈزۈۋالغان ياش دوختۇر شياۋفاڭغا قارىدى.

شياۋفاڭ—تىببىي ئىنستىتۇتنى پۈتتۈرگەن دوختۇر بولۇپ، ئەمەلىي ئىشلەۋاتقىنىغا كۆپ بولمىغانىدى. شياۋفاڭ كېسەلنى يۆتكەپ كەلگەنلەردىن قىسقىچە ئەھۋال سورىغاندىن كېيىن، رەيھاننى كۆزى بىلەن چاقىرىپ ئىچكىركى ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

—رەيھان ھەدە، —دىدى ئۇ خىجالەت بىلەن، —سىز ئەتىدىن بېرى ناھايىتى چارچىدىڭىز، ئۇ سەل تۇرۇۋالغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلدى، —ئەمما، ئۆزىڭىز بىلىسىز، مېنىڭ تەجرىبەم يوق، ئەھۋالدىن قارىغاندا كېسەلنىڭ ئەھۋالى جىددىيرەك كۆرۈنىدۇ، ناۋادا...

ئۇ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى ئېيتالماي رەيھانغا تەلمۈرۈپ قارىغىنىچە تۇرۇپ قالدى.

نېمە قىلىش كېرەك؟

قائىدە-رەسمىيەت بويىچە بولغاندا، رەيھاننىڭ بىر كۈنلۈك خىزمەت ۋاقتى ئاياقلاشتى. ئىشنى

شياۋفاڭغا ئوتكۇزۇپمۇ بولدى. شۇڭا ئۇ ئويىگە خاتىرجەم كېتەۋەرسىمۇ بولىدۇ، ئەگەر شۇنداق قىلسا... رەيھان شياۋفاڭنىڭ ئوزىگە ئۇمىتلىنىپ قاراۋاتقان كوزىگە كوز تاشلاپ بىر پەس ئويلاپ قالدى...

ئويدە ئۇنىڭ كېلىشىنى تۇت كوزى بىلەن كۇتۇۋاتقان 8 ياشلىق ئوماق قىزى گۇلشەنگە كىم قارايدۇ، يولدىشى قاسىم تېخى بېيجىڭدىكى ئوقۇشتىن كەلمىدى، ئۇ بولغان بولسىغۇ مەيلىتتى...

ياق، مەن بۇ كېسەلنىڭ ھاجىتىدىن، شۇنداقلا شياۋفاڭنىڭمۇ ھاجىتىدىن چىقىشىم كېرەك!

رەيھان شۇنداق قارارغا كەلدى-دە، شياۋفاڭغا ھارغىن كوزلىرىدىن تەبەسسۇم ياغدۇرۇپ قارىدى:

— يۇرۇڭ، ئىككىمىز بىرلىكتە ئۇنىڭ كېسىلىنى تەكشۇرۇپ كورەيلى!

ئۇلار ئىچكەركى ئويدىن چىقىپلا، كېسەلنى جىددى قۇتقۇزۇش بولۇمىگە يوتكەپ چىقىشنى ئورۇنلاشتۇردى، ئاندىن، رەيھان ھازىرلا ئۇچىسىدىن سېلىۋەتكەن خالات ۋە باشقا ئىش كىيىملىرىنى كىيىپ، تەكشۇرۇشكە ماڭدى...

× ×

— ئانا؟... ئانا، كوزۇڭنى ئاچسىڭچۇ!

«مەن ھېلىقى كېسەلنى تەكشۇرۇشكە ئالدىراۋاتسام، گۇلشەن بۇ يەردە ۋاقىراۋاتىدىغۇ؟... بالىنى ياماڭ كوندۇرۇپ قويۇپتىمەندە، ئۇ بۇ يەرگە نەدىن كېلىۋالدىكىنە؟... مەيلى، ئۇ ئاچا-قىردۇۋەرسۇن، مەن دەرھال جىددى قۇتقۇزۇش بولۇمىگە بارمىسام بولمايدۇ، شياۋفاڭنىڭ ئەملى ئىقتىدارى ماڭا مەلۇمغۇ...»

— ئانا!... ئانا، كوزۇڭنى ئاچقىنا!...

رەيھان بۇ قېتىم قىزىنىڭ يىغلامسىرىغان ئاۋازىنى ئېنىق ئاڭلىدى، ئۇ كوزىنى ناھايىتى تەسلىكتە ئاچتى. گۇلشەن ياش يۇقى كوزلىرىنى ئۇنىڭغا تىكىپ قاراپ تۇراتتى.

«...ئۇ نىمىشقا يىغلىغاندۇ، بالىلار ئۇنىڭ قوچىقىنى ئىلىۋالغاندۇ-يە، قوسىقى ئېچىپ قالغان بولمىسۇن يەنە،... ئاپلا، ئەتىگەندىن بېرى ئالدىراشلىق ئۇستىگە ئالدىراشلىق بولۇپ، ئويگىمۇ بارالمىدىم. توغرا، قىزىمنىڭ قوسىقى ئېچىپ كەتكەن گەپ، بولمىسا نىمىشقا يىغلايدۇ؟...» رەيھان ئورنىدىن تۇرۇپ قىزىنىڭ ياشلىرىنى سۇرتمەكچى. ئاندىن ئوماق قىزىدىن ئەپۇ سوراپ، قىلدىن ئىنچىكە سوزۇپ لەغمەن قىلىپ بەرمەكچى بولدى. ئۇ «بالا بىلەنمۇ كارىم بولماپتۇ» دەپ ئوزىنى ئەيىپلىمەكچى-دە، تاماققا تۇتۇش قىلغىلى ئورنىدىن تۇرماقچى بولدى، تۇرماقچى بولدىيۇ، كوزلىرى ئوز-ئوزىدىن يۇمۇلۇپ، ئاستا-ئاستا ئۇيقىغا كەتتى.

رەيھاننىڭ مۇشۇنداق بىر ئوزىنى بىلمەي، بىر بىلمەي ياتقىنىغا 4 سائەتتىن ئاشتى. نوۋەتچى دوختۇر ئۇنىڭ ئۇيقىغا كەتكىنىنى كورۇپ، تومۇرنىڭ سوقۇشى، يۇرەك ھەركىتىنى تەكشۇرگەندىن كېيىن ئەتراپتىكىلەرگە:

— نىرۋا پائالىيىتىنىڭ جىددىيلىشىشى، ئېغىر دەرىجىدە چارچىغانلىقتىن ھوشىدىن كەتكەن، چوڭ خەتەر يوق، — دېدى.

شياۋفاڭ، دوختۇرنىڭ ھوكۇمىدىن كېيىن يېنىككىنە «ئوھ» تارتتى-دە، گۇلشەننىڭ چاچلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ:

— گۇلشەن، ئاناڭ بەك ھېرىپ كەتكەنلىكتىن، ئۇخلىتىپ قويدۇق، سەل تۇرۇپ ئويغىنىدۇ، — دېدى. (بۇ ھەم راست، ھەم بالىنى پەپىلەش ئۇچۇن ئېيتىلغان سوز، ئەلۋەتتە.)

شياۋفاڭ ھەدە، ئانام ئاخشام ئويگە بارمىدى، مەن قورقتۇم، قوسىقىم ئېچىپ يىغلىدىم، — گۇلشەن بالىلارچە چۇچۇك تىلى بىلەن سوزىنى داۋام قىلدى، — ئېيتىڭا، نىمىشقا ئىشتىن چۇشۇپلا ئويگە قايتمىدى ھە؟ ماڭا لەغمەن ئېتىپ بەرمەكچىدى تېخى،...

ئۇ ئانىسى ياتقان كارۋات تەرەپكە قاراپ قويدى. شياۋفاڭ گۇلشەننى قۇچىقىغا ئولتارغۇزۇۋېلىپ، ئۇنىڭ ماڭلىيىغا سويۇپ قويۇپ قىسقىلا جاۋاپ بەردى:

— ئاناڭنىڭ ئۆيگە قايتىپ ساڭا تاتلىق تاماق ياساپ بەرگۈسى بار ئىدى، ئەمما...

شياۋفاڭ گۇاڭشەنگە ھەممە ئىشلارنى ئېيتىپ بېرىشنى ھاجەتسىز دەپ بىلدىمۇ، ياكى 8 ياشلىق بالا گەپلىرىمنى چۈشەنمەيدۇ دەپ ئويلىدىمۇ، ئىشقىلىپ گېپىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋەتتى-دە، رەيھانغا قارىغىنىچە ئالدىنقى ئاخشامدىكى ئىشلارنى كۆڭۈل خاتىرىسىدىن بىر-بىرلەپ ۋاراقلاشقا باشلىدى...

x x

رەيھان كېسەلنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ كۆرگەندىن كېيىن، تىڭشىغۇچ بىلەن يۈرەك ھەركىتىنى بىر پەس تىڭشىدى-دە، شياۋفاڭغا:

— تومۇرلار ھەركىتى ناھايىتى ئاجىز، «ئالامىن دوبىرئەن»نى ئاسما قىلىپ تومۇرغا تامغۇزايلى، — دېدى. ئاندىن كېسەلنىڭ قولىغىدىن قان ئېلىپ ئانالىز بولۇمىگە ماڭغۇزدى. بۇ ئارىدا كېسەلنىڭ ئەھۋالى بارغانسېرى ئاجىزلاپ تېمپېراتۇرىسى 35 گىرادۇسقا چۈشۈپ قالدى.

كىسلاروت پۈركۈتۈلۈپ، 250 گىرام قان سېلىنغاندىن كېيىنمۇ ئالاھىدە ئۆزگىرىش كۆرۈلمىدى.

شياۋفاڭ رەيھاننىڭ چىرايىغا قارىسا، رەيھان كېسەلنىڭ چىرايىغا قارىماقتا ئىدى. كېسەلنى قۇتقۇزۇشتىن باشقا خىيال ئۇنىڭ كاللىسىغا كىرمەيتتى. جىددىي قۇتقۇزۇش بولۇمى شۇنچىلىك تىمتاس ۋە تىنچىق مەلۇم بولاتتىكى، ئۇنىڭ پىشانىسىدىن مونچاق-مونچاق تەر قويۇلماقتا ئىدى.

بىر پەستىن كېيىن ئانالىز بولۇمىنىڭ خۇلاسىسى كەلدى. ئۇنىڭدا: «پانكىرىياتىن خىزمىتىنىڭ يۇقىرىلاپ 500 دىن ئېشىپ كەتكەنلىكى» دوكلات قىلىنغان ئىدى.

رەيھان ئانالىز قەغىزىگە تىكىلگىنىچە تۇرۇپ قالدى. ئۇ كېسەلدىكى ئالامەتلەر ۋە ئانالىز خۇلاسىسىغا قاراپ، ئاشقازان ئاستى بېزى ۋوسپالىنىشى بولسا كېرەك، دەپ گۇمان قىلدى. «ئەگەر شۇنداق بولۇپ قالسا، — دەپ ئويلايتتى ئۇ ئىچىدە، — ئوپېراتسىيە قىلماقتىن باشقا چارە يوق، ئەمما بۇ خىل كېسەل بىلەن ئاغرىغۇچىلارنىڭ ئوندىن توققۇزى ساقىيالمايدۇ، بۇ ھالدا ئوپېراتسىيەدىن ساق چىقىشى ناتايىن...»

رەيھان كېسەلنىڭ ئائىلە-تاۋابىئاتلىرىدىن، ئۇنىڭ تويلاشقىنىغا ئارانلا 20 كۈن بولغانلىقىنى، يالغۇز بىر بالا ئىكەنلىكىنى، ئەر-خوتۇنىڭمۇ قەۋەتلا ئامراق ئىكەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدى. ئۇ بىھۇش ياتقان كېسەلگە قارىدى.

تاشقى كېسەللەر بولۇمىنىڭ مۇدىرى جاۋ دوختۇر چاقىرتىپ كېلىندى. ئۇ رەيھاننىڭ كېسەل ھەققىدىكى تونۇشتۇرۇشى ۋە قانداق بىر تەرەپ قىلىش توغرىسىدىكى پىكرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، كېسەل تەرەپنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن قىسقىچە پاراڭلاشتى.

دوختۇرلارنىڭ چۈشەندۈرۈشىدىن كېيىن كېسەلنىڭ يولدىشى تۆكۈلۈشكە تەييار تۇرغان كۆزياشلىرىنى تەستە توختۇتۇپ:

— ئارماندا قالماسلىق ئۈچۈن ئەڭ ئاخىرقى چارە - ئوپېراتسىيە قىلىشقا قوشۇلىمەن، — دېدى-دە ئوپېراتسىيە قەغىزىگە قول قويدى.

رەيھان كېسەلنى ئوپېراتسىيە ئۆيىگە يۆتكەشنى بۇيرىدى. ئاندىن قولىنى يۇيۇپ ئوپېراتسىيىگە تەييارلانغاندا، سىرتتىن ئۇنىڭ قۇلىغىغا:

— مەن قوشۇلمايمەن! ئوپېراتسىيە دېگەن بىر ئادەمنىڭ ھايات-ماماتى بىلەن باغلىق ئىش، ئەشۇ ئۇيغۇر ئايال بۇنداق مۇرەككەپ ئوپېراتسىيىنى قىلالامدۇ؟ ...، — دېگەن ئاۋاز كىرىپ قالدى. شۇ ئاۋاز بىلەن تەڭ رەيھاننىڭ ئوپېراتسىيە پىچىقىغا سوزۇلغان قولى گويا توك سىمىغا تېگىپ كەتكەندەك

«لاسىندا» پەسكە ساڭگىلاپ چۈشتى...
جاۋ دوختۇرنىڭ قولى رەيھاننىڭ يەلكىسىگە يېنىككىنە تەككەندە سائەت 12 دىن ئاشقان ئىدى. ئۇ گويا ئۇيقۇسىدىن چۆچۈپ ئويغانغاندەك، بېشىنى يەردىن كۆتەردى. جاۋ دوختۇر ئۇنىڭغا مېھرىۋانلىق بىلەن تىكىلىپ تۇراتتى.

— قېنى باشلاڭ، — دېدى جاۋ دوختۇر، — مەن سىزگە ياردەمچى بولىمەن.

— كېسەلنىڭ ئائىلىسى تەرەپ...

— بولدى، تېز بولۇڭ. بىز ئاق خالاتلىق جەڭچىلەر ئۆز ئەمەلىيىتىمىز، تېخنىكا ئىقتىدارىمىز ئارقىلىق، ھەم كېسەللەرنى ھەم ئائىلە-تەۋەلىرىنى خاتىرجەم ۋە رازى قىلالايمىز.

رەيھان جاۋ جۇرېننىڭ ئىلھامبەخش سۆزىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن دەرھال ئوپېراتسىيە ئۈستەلى ئالدىغا مەزمۇت قەدەم تاشلاپ كەلدى.

رەيھان، شياۋفاڭ ھەم ياردەمچى سېستىرانىڭ ماسلىشىشى بىلەن نازۇك قوللىرىنى چاققان ھەركەتلەندۈرۈپ، كېسەلنىڭ قورساق قىسمىنى ئاچتى. مەلۇم بولدىكى، كېسەل ئەڭ خەتەرلىك باسقۇچقا كىرگەن. ئۇنىڭ ئاشقازان ئاستى بېزى سېسىپ تېشىلگەن، قان يېرىلىك ئارىلاش زەرداپسۇ قورساق بوشلۇقىغا چۈشكەن ئىدى.

رەيھان ئويلىمىغان يەردىن يەنە بىر ئىشقا دۇچ كەلدى: ئۇ بولسىمۇ ئۈچەي ئېغىزىدا ئۆسمە بارلىقى ئىدى. ئۆسمىنى كېسىپ ئېلىۋېتىش، 2 مىڭ CC زەرداپسۇنى شۈمۈرتۈپ چىقىرىپ تاشلاش، ئاشقازان ۋە قورساقنى يۇيۇپ تازىلاش ھەم يامىماش، كەينىدىن ئاققۇزۇش نەيچىلىرىنى بېكىتىش... قاتارلىق بىر يۈرۈش مۇرەككەپ ئىشلار تامام بولغاندا سائەت 5 كە يېقىنلاشقان بولۇپ، رەيھاننىڭ ھېرىپ ھالى قالمىغان ئىدى.

كېسەل ساق-سالامەت ئوپېراتسىيە ئۆيىدىن ئېلىپ چىقىلدى، ئۇ قولىنى يۇغاندىن كېيىن، كېسەلنىڭ قان بېسىمىنى يۇقىرى كۆتىرىش، بەدەندىكى زەھەرلىنىش ئالامەتلىرىنى يەڭگىللىتىش، مىكروپقا قارشى كۈچنى ئاشۇرۇش رولىغا ئىگە ھارمونلۇق دورىلارنى ۋاقتىدا قان سېلىش ئىشلىرىنى كېسەل خاتىرىسىگە تەپسىلىي يازدى-دە، بۇ بىر مەيدان جەڭنى تامام قىلدى.

پەقەت شۇچاغدىلا قورسىقىنىڭ ناھايىتىمۇ ئاچقانلىقىنى، ئاشقازىنىنىڭ «دۇمباق چېلىۋاتقىنى»نى (رەيھان تەسادىپىي يادىغا كېلىپ قالغان بۇ سۆزدىن سىزىقىغا كۈلۈپ قويدى) ئويلىدى.

تۇساتتىن قىزى يادىغا كەلگەن رەيھاننىڭ بىرتاقلاپلا ئۆيىگە بارغۇسى، قۇچىقىغا ئېلىپ ئەركىلەتكۈسى كېلىپ كەتتى. چۈنكى بالا دېگەن يۈرەكنىڭ پارچىسى-دە.

دوختۇرخانىنىڭ كىچىك ماشىنىسى رەيھاننى ئۆيىگە يەتكۈزۈپ قويغاندا، ئۇيقۇسىدىكى خورازلار ئاللىقاچان بوغۇق ئاۋازلىرى بىلەن سوزۇپ- سوزۇپ قىچقىرىشقا باشلىغان ئىدى...

x x

— ھەدە، ئانام ئويغانمايدىغۇ، ئېيتىڭا، ئۇ تېزراق ئويغانسۇن...

گۈلشەننىڭ ساددىلىق بىلەن ئېيتقان سۆزىدىن ئېسىنى يىققان سېستىرا، رەيھاننىڭ كارۋىتى ئالدىغا كېلىپ، ئەديالنى خىپچىپ قويغاندىن كېيىن، ئاسما ئوكۇل قاچىسىغا يەنە بىر بوتۇلكا گلىيۇكوزا ئىلىقلاپ، ئاندىن گۈلشەننى قۇچىقىغا ئېلىپ دېدى:

— ئوبدان قىز، پاراڭ سالما، ئاناڭ ئەمدىلا ئۇخلىغىلى ياتتى ئەمەسمۇ، بىر ئاز ئۇخلىۋالسۇن.

گۈلشەن ئانىسىغا تەلمۈرۈپ بىر پەس قاراپ تۇرغاندىن كېيىن شياۋفاڭدىن سورىدى:

— ھەدە، ئانام ئۆيگە بىر دېمىلا يىقىلىپ چۈشتى، ئاغزىدىن ماغزاپ كەلدى، مەن چىقىراپ يىغ-

لمسا مەۇ كوزىنى ئاچمىدى، نىمىشقا شۇنداق
قىلدۇ-ھە؟
—ئانا ڭ تۇنۇگۇن كېچە بەكمۇ چارچاپ كەت-
تى. ھاردۇق يەتكەن گەپ. ھېلىمۇ ياخشى سې-
نىڭ ئويغىنىپ يىغلىغىنىڭ، بولمىسا خوشنىلار
ئانا ڭنىڭ ئەھۋالىدىن قانداق خەۋەر تاپا-
لايتتى. ئۇ گۇلشەن ئاران ئاڭلىغىدەك قىلىپ
سوزلىدى، ئاندىن ئۇنى قۇچىقىغا ئېلىپ ماڭ-
لمىيىغا سويۇپ قويدى.
رەيھاننىڭ ئاغزىدىن كوۋۇك كېلىپ، چىشلىرى
كىرىشىپ قالغىنىنى يادىغا كەلتۇرگەن گۇلشەن
قانداقتۇ ۋەھىملىك ھالدا، ئانىسىغا قورقۇپ-
قىنا يەنە بىر قارىۋالدى-دە، شياۋفاڭنىڭ قۇ-
چىقىغا بەكراق چاپلاشتى. ئۇ نىمىشقا شۇنداق
بولغىنىنى بىلمەيتتى، ئەمما كېچىدىكى ئىشلار
گويا قورقۇنۇچلۇق چۇشتەك كوز ئالدىغا كې-
لىۋالغاچقا، ئويلىماي دىمەۋيەدىدىن كەت-
كىلى ئۇنىمايۋاتاتتى.

x x

—گۇلشەن،... گۇلشەن؟!
ئوز ئىختىيارىغا بويسۇنمايۋاتقان پۇتلى-
رىنى ئاران-ئاراندا يوتكەپ ھويلىغا كىرگەن
رەيھان، داق سۇپىدا تۇگۇلۇپ ياتقان گۇل-
شەننى چاقىرغاچ، ئۇنىڭ چاڭ باسقان مەڭزىد-
ىكى ياش ئىزلىرىنى، قولىداچىلىك تۇتۇپ
ياتقان غاجىلانغان قاتتىق ناننى كوروپ،
يۇگۇروپ دىگىدەك قىزىنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇ-
نى قۇچىقىغا ئالدى.
نىمىشقىدۇ تامچىلاپ چۇشكەن ئىككى تامچە
ياش گۇلشەننىڭ مەڭزىگە تامغاندىلا، ئاندىن
ئۇئۇيقۇلۇق كوزلىرىنى غۇۋا ئېچىپ، ئانىسىنى
كوردى.
ئۇ پەقەت شۇچاغدىلا مەڭدىگەن ھالدا:
—ئانا، قوسىقىم ئېچىپ كەتتى،
نان قاتتىقكەن يىگىلى بولمىدى،—دەپ
گودۇڭشىغىنىچە ئىسەدەپ، ئۇلۇغ- كىچىك
تىندى.

—ئۇماق قىزىم، خاپا بولما، مانا، ئانال...
ساڭا ھازىرلا ئاش ئىتىپ بېرىدۇ. نىمە يىگۇ...
بار قىزىم؟
—لەغمەن، لەغمەن ئىتىپ بەرگىن.
—ماقۇل قىزىم، ماقۇل، مەن ساڭا ھازىر...
لەغمەن سېلىپ بېرەي.
رەيھان قىزىنى ئاۋايلاپقىنا كورپە ئۇستى...
گە ياتقۇزۇپ قويۇپلا، بېشىنى روسلىدى. ئەم...
ما بېشى «پىر-ر يىدە» قىلىپ ئايلىنىپ، كوزى...
گە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى. ئۇ، سۇپىنىڭ يان تە...
رىپىدىكى تامغا يولىنىۋېلىشنى غىل-پال خى...
يال ىدىن ئوتكۇزدىيۇ، ئوزىنى توختىتالماي...
لە يىلىگىنىچە سۇپىنىڭ لىۋىدىكە «گوپ» قىلى...
يىقىلدى ۋە دومىلىغىنىچە سۇپىدىن يەرگ...
چۇشۇپ كەتتى.
رەيھاننىڭ ئاغزىدىن بوۋۇلداپ ماغزاپ...
كەلدى، چىشلىرى بىر-بىرىگە كىرىشى...
كەتتى.
ئالدىقاچان ئورنىدىن تۇرۇپ كەتكەن گۇل...
شەن ئانىسىنىڭ بۇئەلپازىدىن قورقۇپ كە...
كەچكە، چىقىراپ يىغلىغىنىچە تالاغا چىقتى.
گۇلشەننىڭ ئەنسىزچىقىراپ يىغلىغان ئا...
ۋازى سەھەر ئاسمىنىدا ياڭراپ، بوئەتراپنى...
بىر ئالدى. گۇلشەن ئولتۇرۇشلۇق قورۇدىك...
خەنزۇ خولۇم-خوشنىلار يىغا ئاۋازىدىن ئو...
غىنىپ كەتتى.
ئالدى بىلەن، رەيھانلارنىڭ يان خوشنى...
پىشقەدەم كادىر لاۋجوكىرىپ، ئەھۋالنى كو...
گەندىن كېيىن، باشقىلارنى چاقىردى.
لاۋجو رەيھاننى سۇپىغا ئالدى...
ئۇنىڭ چىكىلىرىنى بىر پەس ئۇۋۇلىدى، ئاغز...
ۋا يىنا قىيۇتامغۇزدى، ئىش كورگەن تەجرىبىلى...
راق بىرسى رەيھاننىڭ كالپۇك ۋە قولا قلىر...
نى چىمداپ، بۇرۇن ئاستى پەلمىگە ت...
ىغىنى پاتۇرغاندىن كېيىن، خېلى ئۇزا...
«خارت» قىلىپ تىنىق يورۇشتى ۋە كوكورۇ...
تارتىشىپ كەتكەن پۇت- قوللىرى بوشاشق...
باشلىدى.

كىمدۇ بىرسى چاقىرىپ كەلگەن شوپىر لاۋ-ياك ئەھۋالىنىڭ جىددىيلىكىنى كورگەندىن كېيىن، كىچىك ماشىنىسىنى ھەيدەپ كەلدى-دە، رەيھاننى قول-قولاچە كوتىرىپ ماشىنىغا سېلىپ، دوختۇرخانىنىڭ تېز كورۇش بولۇمىگە يوتكەپ كەلدى...

× ×

رەيھان ھوشىغا كېلىپ كوزىنى ئاچتى، بۇچاغدا كۈن تىكلەنگەن بولۇپ، ئىچكى كېسەللەر بولۇمىنىڭ دوختۇرى ۋە باشقا بىر نەچچە كىشىلەر ئۇنىڭ كارۋىتى يېنىدا ئولتۇراتتى. رەيھاننىڭ كوزىنى ئاچقىنىنى كورۇشۇپ، تەرەپ-تەرەپتىن:

— رەيھان دوختۇر، ئوزىڭىزنى قانداقراق ھېس قىلىۋاتىسىز؟

— خېلى ياخشى بولۇپ قالغاندەك تۇرامسىز؟، — دەپ ھال سوراشتى.

— خېلى ئوبدان بولۇپ قالغاندەك تۇرىمەن، — دەپ جاۋاپ بەردى رەيھان ئۇلارنىڭ سوئاللىرىغا، ئاندىن يان تەرەپتە قاراپ تۇرغان ئوز بولۇم دوختۇرىغا قاراپ سورىدى:

— ھېلىقى، ئوپراتسىيەدىن چىققان خەنزۇ يولداشنىڭ ئەھۋالىدا ئوزگىرىش يوقتۇ؟

— ئوزگىرىش يوق، ئوزگىرىش يوق، ئاھايىتى تېچ ئۇخلاۋاتىدۇ. ئەنە، بۇياقتا ئۇنىڭ يولدىشى، ئاۋۇسى ئانىسى، بۇلار سىزدىن ئەپۇ سورىغىلى كەلدى، — دېدى كۈلۈمسىرەپ.

— يولداش، بىزنى كەچۈرۈڭ، كېچە بىز سىزنى بىر ئاز رەنجىتىپ قويدۇق. بىز سىزنىڭ مۇئۇنچىۋالا مۇرەككەپ ئوپراتسىيەنى مۇۋاپپەقىيەتلىك قىلالايدىغانلىقىڭىزغا ئىشەنمەپتۇق، بىز تېخى...

ئۇلار — ئانا-بالا ئىككىسى خىجىللىق بىلەن رەيھاننىڭ ئالدىغا كەلدى.

— ئەسلىدە، — دېدى جاۋجۇرېن، — بۇلار سىزنىڭ ئوپراتسىيە ماھارىتىڭىزدىن گۇمانلىنىپ، سىزنىڭ ئوپراتسىيە قىلىشىڭىزغا رازى بولمىدى، خىزمەت ئىشلەشكە توغرا كەلدى، سىز تاڭغا يېقىن تېز كورۇش بولۇمىگە ھوشسىز ھالدا يوتكەپ كېلىنگەندە، ئوزمەي ئىشلەشنىڭ ئۈستىگە روھى جەھەتتە ئازار يەپ كېسەل بولغىنىڭىزنى ئاڭلاپ، ئوزلىرىنىڭ ئېيتىپ قويغان بىرنەچچە ئېغىز سوزلىرىگە ناھايىتى خىجىل بولدى. مانا ئەندى سىزدىن ئەپۇ سوراپ كېلىشىپتۇ.

رەيھاننىڭ كېسەلى بىردىنلا يەڭگىللەپ قالغاندەك بولۇپ، قەلبىنى ئېيتقۇسىز بىر خوشاللىق چۇلغىۋالدى.

— دوختۇرلارمۇ كېسەل بولامدۇ، — دېدى ئۇ ھېلىقى ئىككەيلەنگە قاراپ، — مەن پارتىيە رەھبەرلىكىدە، ئازسانلىق مىللەتلەر ئارىسىدىن يېتىشىپ چىققان ئادەتتىكى دوختۇر، كېسەللەر ۋە كېسەل ئىگىلىرىنى گەپ بىلەن ئەمەس، مۇھىمى ئەمەلىي ئەقتىدار ۋە داۋالاش ئۇنۇمى ئارقىلىق قايىل قىلىش بىز ئاق خالاتلىق جەڭچىلەرنىڭ بورچىمىز...

— بولدى، سوزلىمەڭ رەيھان دوختۇر، — دېدى ھېلىقى ئوپىراتسىيە قىلىنغان ئايالنىڭ يولدىشى رەيھاننى سوزلەشتىن توسۇپ، — بىز كوپ ھاللاردا ئەمەلىي نەتىجىگە قارىماي، ماھىيەتتىن بۇرۇن ھادىسىنى كورىمىز، سىزنىڭ ئوزمەي ئىشلەش، تېخنىكا سەۋىيىسىنى ئۈستۈرۈپ، خەلق ئۈچۈن كېسەللەرنىڭ ئازاۋىنى يەڭگىللىتىش ئۈچۈن تەر توكۈشتەك روھىڭىز — بىزگە ئورنەك، رەھمەت سىزگە!

رەيھاننىڭ كوزلىرى ياشتىن نەملەشتى، لەۋلىرىگە كۈلكە ئولاشتى.

پىروزا بىلەن يېزىلغان شېئىرلار

جىبران خەلىل جىبران (لىۋان يازغۇچىسى)

ناخشا

مېنىڭ چوڭقۇر قەلبىمدىن چىققان ناخشىلار، سۆزدىن توقۇلغان كىيىملەر بىلەن ھېچقاچان كىيىنىشنى خالىمايدۇ. ناخشا مېنىڭ قەلبىمنىڭ ئەڭ چوڭقۇر يېرىدە ياشايدۇ ۋە سىيا بىلەن قەغەزگە تۆكۈلۈشنى خالىمايدۇ. ئۇ، مېنىڭ تۇيغۇلىرىمنى ئەينەكتەك پاقىراپ تۇرغان پەردە بىلەن ئوراپ ئالغانلىقىدىن، ھېچقاچان مېنىڭ تىلىمدىن شولىگەي بولۇپ ئاقمايدۇ.

مەن ئېغىزىمنىڭ زەربىسىدىن قورقۇپ تۇرغىنىمدا، قانداق قىلىپ نەپەس چىقىرالايمەن؟ ناخشا مېنىڭ قەلبىمگە سىڭىپ كەتكەن چاغدا ئۇنى كىمگىمۇ ئېيتالايمەن ۋە مەن ئۇنى ئاڭلايدىغان قۇلاقلارنىڭ قوپاللىقىدىن قورقىمەنمۇ؟

ئەگەر سەن مېنىڭ كۆزۈمگە سەپسېلىپ قارىساڭ، ئۇ يەردە سەن ئۇنىڭ سايىسىنىڭ ئەكسىنى كۆرىسەن؛ ئەگەر سەن مېنىڭ بارماقلىرىمنىڭ ئۇچىغا قولۇڭنى تەككۈزسەڭ، سەن ئۇنىڭ تىترەپ تۇرغانلىقىنى تۇيىسەن.

قولۇمنىڭ ھەركەتلىنىپ كېتىشى ئۇنى يۇلتۇزلارنىڭ پاقىراشلىرى كۆلدە كۆرۈنگەندەك كۆرسىتىدۇ، ئۇنى مېنىڭ كۆز ياشلىرىم خۇددى تومۇزكۈنلىرىدە ئىسسىقتا ئەندىشىدە قالغان قىزىلگۈلنى يوشۇرۇنغان شەبنەم تامچىسى ئېچىلدۇرغاندەك ئاچىدۇ.

بۇجانغا ئارام بېرىپ چوقانلارنى باسىدىغان ناخشا؛ ئۇنى جۇشىدە تەكرارلايدۇ. لېكىن ئويغىدا يوشۇرىدۇ.

ھەي ئىنسانلار، بۇمۇھەببەت ناخشىسىغۇ! بۇ ناخشىنى قانداق ئىسھاق (1) ئېيتالايد[...] ھەتتا قايسى داۋۇتنىڭ ئاۋازى ئۇنى باسالا[...]دۇ؟

ئۇ، جەسمىنىڭ خۇشپۇراقلىق گۈلىدۇر، قا[...]داق لەۋئۇنى قىزىل قىلالايدۇ؟ ئۇ قىزلارنىڭ[...] قىممەتلىك سىرلىرىدۇر، قانداق تارىلا[...] ئۇنى پاش قىلالايدۇ؟

كىم بۇلبۇل ئاۋازىنى دولقۇن ئاۋازل[...]رى بىلەن بىر-بىرسىگە قوشالايدۇ؟ كى[...] بوۋاقنىڭ نەپەسىنى كۈچلۈك بورانلار بىلە[...] باغلاپ قويالايدۇ؟

قايسى بىر ئولەرجان خۇددا ناخشىسىن[...] ئېيتالايدۇ؟

دولقۇنلار ناخشىسى

مەن ۋە قىرغاق-ئاشىق- مەشۇقمىز؛ بىزل[...] ئىشقىۋازلىق يېقىنلاشتۇرىدۇ، ھاۋا ئايرى[...]دۇ. مەن ئۇنىڭ ھاۋارەڭ شەپەقلىرى ئوچۇ[...] كۆمۈچ كوۋۇكلىرىم بىلەن ئۇنىڭ ئالتۇ[...] قۇملىرىنى ئارىلاشتۇرۇش ئۇچۇن ۋە ئۇنىڭ[...] يۈرىكىدىكى ئىسسىقىنى ئوزەمنىڭ نېمە[...] بىلەن سوۋۇتقىلى كېلىمەن.

---

(1) ئىسھاق ماسۇلېتىسى (ئەلما ئۇسىلى[...] مەشھۇر ناخشىچى ۋە ھارۇن ئەررەشىد دەۋ[...] رىنىڭ مۇزىكانتى (786_809_ يىللار)

چەتئەل ئەدەبىياتىدىن

تاڭ سەھەردە مەن دوستۇمنىڭ قولىغىغا
مۇھەببەت ۋەسىيەتلىرىمنى ئاستا پىچىرلاپ
ئېيتىپ بېرىمەن ۋە ئۇ مېنى كۆكسىگە قىسىپ
قۇچاقلايدۇ. كەچقۇرۇنلىرى مەن ئۇنىڭغا
ئىشقى دۇئالىرىمنى ئوقۇيمەن، ئۇ مېنى
قۇچاغلاپ سويىدۇ.

مەن تەرسا، ئەندىشچانمەن، مېنىڭ يا-
رىم بولسا سەۋر- تاقەت، ئىتتىپاق ۋە
چىداملىق بىلەن دوست.

تاشقىن بولغاندا ئۆزەمنىڭ يارىمنى قۇ-
چاغلايمەن، ئۇنىڭدىن كېيىن سۇ قايتقاندا
مەن ئۇنىڭ ئايىغىغا ئۆزەمنى تاشلايمەن.

دېڭىز قىزلىرى دېڭىزنىڭ تېگىدىن چىقىپ
يۇلتۇزلارغا تاماشا قىلىپ، ھاڭ تاشلار-
ئۈستىدە ئولتۇرغانلىرىدا، ئۇلارنىڭ ئوپ-
چورىسىدە بىر نەچچە قېتىم ئۇسۇلغا چۈش-
كەن ئىدىم، مەن نەچچە-نەچچە قېتىم ئاشىق-
لارنىڭ مۇھەببەت توغرىسىدا شىكايەت قىلى-
غانلىرىنى ئاڭلىغان ۋە ئۇلارنىڭ گۈزەل-
لىك توغرىسىدىكى ئاھ-زارلىرىغا يارديم
بەرگەن ئىدىم. مەن ھاڭ تاشلار بىلەن
نەچچە- نەچچە قېتىم سوھبەت قىلدىم-
لېكىن ئۇلار كىكەچ ئىدى ۋە ئۇلار بىلەن
كۆلۈمسىرەپ ئوينىشتىم،- لېكىن ئۇلار كۈل-
مىدى. مەن تەنلەرنى قانچىلىغان پالاكەت-
لەردىن قۇتقۇزدۇم، ئۇلارنى تىرىك ئېلىپ
كەلدىم. قانچىلىغان مەرۋايىتلارنى دېڭىز
چوڭقۇرلىقىدىن ئېلىپ چىقىپ، ئۇلارنى گۈ-
زەللىك ئىگىلىرىگە ھەدىيە قىلدىم. مەن
ئۆگدەك شەپىلىرى بارلىق ھاياتىنى ئوراپ
ئالغان جىمجىتلىق كېچىلەردە ناخشا ئېيت-
تىم، ئۇلۇق- كىچىك تىنىپ سەگەك بولدۇم
ماڭا ئىنتايىن ئېغىر! ئۇيقۇسىزلىق مېنى
ھالسىزلاندۇردى.

لېكىن مەن ئىشقى-مۇھەببەتكە بېرىلگەنمەن.
مۇھەببەتنىڭ ماھىيىتى — سەگەك بولۇشتۇر.

مېنىڭ ھاياتىم ئەنە شۇنداق، شۇنىڭ
ئۈچۈن ئەگەر تىرىك بولسام، شۇنداق قىلىمەن.

يامغۇر ناخشىسى

بىز-خۇدا يۇقۇرىدىن تاشلايدىغان
كۈمۈچ يىپلاردىن؛ بىزنى تەبىئەت ئېلىپ-
لىپ، ۋادىلارنى بىزەندۈردى.

بىز ئاستارتىنىڭ (1) تاجىسىدىن توكۈل-
گەن مەرۋايىتلار، بىزنى تاڭ قىزى ئوغۇرلىۋې-
لىپ، ئېتىزلارغا توكتى.

مەن، يىغلىسام تۆپىلىكلەر كۈلىدۇ؛
مەن تۆۋەنگە قاراپ چۈشسەم- گۈللەر ياشىرىپ
ئۇسۇشكە باشلايدۇ.

بۇلۇت ۋە دالا ئاشىق-مەشۇقتۇر، مەن
بولسام ئۇلارنىڭ ئارىلىقىدىكى
- خەيرىخالىق خەۋەرچىسى. مەن توكۈ-
لۈپ بىرىنىڭ تەشنالىقىنى قاندۇرۇپ، ئىككىن-
چىسىنى غەم-قايغۇدىن ساقلاپ قالىمەن.

گۈلدۈرمامىنىڭ ئاۋازى بىلەن چاقما-
نىڭ قېلىچى مېنىڭ كېلىشىمدىن دېرەك بېرى-
دۇ، ئاسماندىكى راۋاق مېنىڭ سەپىرىمنىڭ
تامام بولغىنى توغرىسىدا خەۋەر بېرىدۇ. بۇ
يەردىكى ھايات غەزەپلىك ئانىنىڭ ئايىغىدا
ئەنە شۇنداق باشلىنىپ، يۇۋاش ئۆلۈم قولىدا
شۇنداق توگەيدۇ.

مەن دېڭىز قەلبىدىن كۆتىرىلىپ، ئېغىر
قانا تلىرىمدا كېتىپ بارىمەن. چىرايلىق باغ-
لارنى كۆرگىنىمدە، پەسكە شۇڭغۇپ، گۈللەر-
نىڭ ئېغىزلىرىدىن سۆيۈپ، دەرەخلەرنىڭ
شاخلىرىنى قۇچاغلايمەن.

جىمجىتلىقتا ئۆزەمنىڭ نازۇك بارماق-
لىرىم بىلەن خرۇستاللىق دەرىزىلەرنى چې-
كىمەن، بۇ چېكىشلەر بولسا ناخشىلاردىن
ئىبارەتتۇر، بۇنى ھۇشيار يۈرەكلەر سېزىدۇ.

ھاۋانىڭ جەزىرىسى مېنى قايتىدىن تۇغ-
دۇردى، مەن بولسام ھاۋا جەزىرىسىنى يوقىتىمەن؛

(1) ئاستارتا — قەدىمقى فىنىكىا ھوسۇل
خۇداسىنىڭ يۇنانچە نامى، ئاغىلىق ۋە
مۇھەببەت.

مەن — دېڭىز ئارامى، مەن — ئاسمان يېشى، مەن — دالا كۆلكىسى. شۇنداق قىلىپ مۇھەببەت — دېڭىز ئارامى، ئاسماندا تۇرۇپ ئويلاش — يېشى، دالىدىن تۇرۇپ كۈلۈمسىرىشىدۇ.

گۈزەللىك ناخشىسى

مەن — مۇھەببەت يولىنى كۆرسەتكۈچى، مەن — جان ئۈچۈن مەي، مەن — يۈرەك ئۈچۈن ئوزۇق.

مەن — ئوزىنىڭ يۈرىكىنى ياشلىق قەلبىگە ئاچقۇچى قىزىل گۈلمەن؛ مېنى قىزلار قولىغا ئېلىپ سۆيۈپ، كۆكرىكىگە تاقايدۇ.

مەن — بەختلىكلەر ئۆيى، مەن — خوشاللىقلار مەنبەئى. مەن — تېچلىقنىڭ باشلىنىشى.

مەن — قىزلارنىڭ لەۋلىرىدىكى نازۇك كۈلۈمسىرەش؛ مېنى ياش يىگىتلەر كۆرۈپ، ئۆزلىرىنىڭ دەرتلىرىنى ئۇنتۇيدۇ. ئۇنىڭ ھاياتى تاتلىق تۇيغۇلارنىڭ چىمەنزارلىقىغا ئايلىنىپ كېتىدۇ.

مەن — شائىرلارنىڭ ئىلھامچىسى. مەن — رەسساملارنىڭ رەھبىرى ۋە مۇزىكانتلارنىڭ ئۇستازى.

مەن — بوۋاقلارنىڭ كۆزىدىكى قاراش؛ ئۇنى نازۇك ئانا كۆرۈپ، تىزلىنىپ تۇرۇپ، شۈكرى قىلىپ، خۇداغا دۇئا قىلىدۇ.

مەن — ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدا ھاۋا قىياپىتىگە كىرىپ ئۇنى قۇل قىلدىم؛ مەن — سۇلايماننىڭ ئىشقىغا چۈشۈپ، ئۇنى دانىشمەن ۋە شائىر قىلدىم.

مەن — يېلېناغا كۈلۈپ، تروينى ۋەيران قىلدىم؛ مەن — كېوپاتىرغا تاج كىيگۈزدۈم ۋە نىل ۋادىسىنى خوشاللىققا پىلىدى.

مەن — خۇددى تەقدىردەك: بۈگۈن قۇرىمەن ۋە ئەتىلىككە ۋەيران قىلىمەن.

مەن — خۇددى خۇدادەك، خالىسام تىرىلدۈرىمەن، خالىسام ئۆلتۈرىمەن.

مەن — گۈلنە پىشىنىڭ پۇرىقىدىنمۇ نازۇكرەك، مەن — بورانىدىنمۇ كۈچلۈكرەك.

مەن — ھەقىقەتەن، ھەي ئىنسانلار! مەن — ھەقىقەتەن! ئەگەر سىلەر بىلسەڭلار بۇمۇ ياخشىراق.

مۇھەببەت ھاياتى

باھار

تۇر ئورنىڭدىن مەشۇغىم، جۆر تۆپىلىكلەر ئارا مېڭىپ باقايلى؛ قارلار ئاللىقاچان ئېرىپ، ھايات ۋادىلار، قىرلار ئۇيقىدىن تۇرۇپ ئويغانماقتا. جۆر مېنىڭ بىلەن بىللە، يىراق ئېتىزلاردىكى باھار ئىزلىرىنى كۆرەيلى، جۆر، تۆپىلىكلەر چوققىسىغا چىقىپ، ئەتراپتىكى يېشىل ۋادىلارنىڭ تىترىمەشلىرىنى كۆرەيلى.

مانا ئەتىياز تېگى قاراڭغۇ قىشلاردا كېيىنگەن كىيىملىرىنى تاشلىۋەتتى؛ بۇنىڭغا شاپتۇل ۋە ئالما ياغاچلىرى خۇددى ئەرگە تېگىدىغان قىز تەغدىر كېچىسى① ياسانغاندەك ياساندى. ئۈزۈم ياغاچلىرىمۇ ئويغاندى، ئۇنىڭ شاخلىرى خۇددى ئاشىق-مەشۇق قۇچاقلاشقاندەك بىر-بىرسىگە يۆمەشتى. سۇلار خوشاللىق ناخشىلىرىنى تەكرارلاپ، تاشلار ئارىسىدىن ئىرغىشىپ شاقىراپ ئۆتتى؛ خۇددى دېڭىز كوۋرۇكلىرىدەك تەبىئەت يۈرىگىدىن چىققان گۈللەر كۆرۈندى.

جۆر، نارگىس گۈلىنىڭ ئۈستىدە قالغان يامغۇر سۇلىرىنى ئىچىپ كۆڭلىمىزنى قۇشلارنىڭ خوشال-خورام ئېيتقان ناخشىلىرى بىلەن ئاچايلى، خۇشبۇي سالقىن شامالدىن نەپەس ئېلىشقا چاپسانراق بارايلى.

---

① تەغدىر كېچىسى (قۇدرەت تىلەك كېچە) — روزى ئېيى كېچىسى. بۇ كېچىدە ئاللاتائالا تەرىپىدىن قۇرئان چۈشكەن دېيىشىدۇ.

كۆلنەپشە يوشۇرۇنغان ھاك تاش يېنىغا
ئولتۇرۇپ، مۇھەببەت سويگۈسى بىلەن پە-
كىر ئالماشتۇرايلى.

ياز.

قىممەتلىكىم، جۇرئىتىمىزغا بىللە بارايلى،
ئۇما كۆنلىرى باشلاندى، تېرىلغۇ ئۇزها يا-
تىنى ئاياقلاشتۇردى. ئۇكۆنىنىڭ تەبىئەتكە
بولغان مۇھەببەت ئىسسىغى بىلەن پىشىپ
تەييار بولدى. بىزنىڭ مۇھەببەت مېۋىلە-
رىمىزنى قۇشلار چوقىلاپ كەتكىچە ياكى چۇ-
ملىلەر جەممىيتى بىزنىڭ يېرىمىزنى بېسىپ
ئالغۇچە، بىزئۇلاردىن ئەۋەل يىتىۋالايلى.
بېرى كەلگىن، مۇھەببەت بىزنىڭ يۈرىكى-
مىزگە چاچقانسا داقەت ئۇرۇغىدىن بەخت
دانچىلىرىنى تېرىپ ئالغانىدەك بىزمۇ يەر-
نىڭ مېۋىلىرىنى يىغىپ ئالايلى، ھايات
بىزنىڭ ھەممە تۈيغۇلىرىمىزنى تولغۇزغانى-
دەك، بىزمۇ تەبىئەتنىڭ بايلىقى بىلەن ئام-
بارلارنى تولغۇزايلى.
جۇر قىممەتلىكىم، كوكاتلارنى يېيىپ، بې-
شىمىزنىڭ ئاستىغا نازۇك سامان باغلىرى-
نى قويۇپ، ئاسمانغا پۈركىنىپ، ۋادىلاردا
كوللەرنىڭ كەچكى سوھبەتلىرىنى ئاڭلاپ،
كۆندۈزكى مېھنەتتىن دەم ئېلىپ ياتايلى.

كۈز.

جۇرمەشۇغىم، ئۈزۈملەكلەرگە بېرىپ، قەلب،
ئەسىرلەرنىڭ ئەقىل-پاراستىنى يوشۇرغانى-
دەك، بىزمۇ ئۈزۈمنى سىقىپ شىرنىسىنى قا-
چىغا يوشۇرايلى؛ قۇرۇق مېۋىلەرنى يىغىپ،
بۇمېۋىلەرنىڭ شىرنىلىرىنى ئاجرىتىپ، ئوت-
مۇش تارىخلىرىنى ئەسكە چۈشۈرەيلى.
جۇر، ئويگە قايتايلى! دەرەخلەرنىڭ يو-
پۇرماقلىرى سارغايدى؛ شامال خۇددى ياز
بىلەن خوشلىشىپ، غەم-قايغۇدىن ئولگەن
گۈللەرنى ئۇرايدىغاندەك، ئۇلارنى ئۇچۇرۇپ
كەتمەكتە. جۇر كېتەيلى، قۇشلار باغلاردا جەسمۇق
گۈلنى يالغۇز قالدۇرۇپ، باغنىڭ خوشاللى-
قىنى ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ، قىرغاقلار-
غا ئۇچۇپ كەتتى؛ ئاخىرقى كوز ياشلىرى
يەرئۈستىگە چۈشمەكتە.
جۇر قايتايلى! سۇلار ئېقىشىنى توختاتتى.
بۇلارنىڭ خوشاللىق ياشلىرى قۇردى، قىر-
لارچىرايلىق كيىملىرىنى تاشلىدى، جۇرمە-
شۇغىم، تەبىئەتنى ئۇيقۇ قىزىقتۇرۇۋاتىدۇ
ۋە ئۇكوكۈل ئاچىدىغان تەسىرلىك نىخاۋىند①
ناخشىسى بىلەن خوشلاشماقتا.

قىش.

يېقىنراق كەلگىن ئومۇرلۇك دوستۇم،
قېشىمغا يېقىن كەل، قارلارنىڭ نەپەس
ئېلىشلىرى بىزنى بىر-بىرىمىزدىن ئايرى-
ۋېتىشكە يول قويما. بۇئوچاقنىڭ ئالدىدا،
مېنىڭ يېنىمدا ئولتۇرغىن.
ئوچاق-قىشنىڭ يېقىملىق مېۋىسى.
ماڭا ئەسىرلەر ھەققىدە سۆزلەپ بەرگىن.
مېنىڭ قۇلاقلىرىم بوران ئاۋازلىرىنى ۋە
تەبىئەتنىڭ تۇۋلاشلىرىنى ئاڭلاپ چارچىدى.
ئىشىك ھەم دەرىزىلەرنى ياخشى ياپقىن.
تەبىئەتنىڭ غەزەپلىك مەنزىرىسى مېنىڭكۆڭ-
لۈمنى ئاغرىتىدۇ؛ قارئاستىدا قالغان يې-
زىلار گويا قارتېگىدە ئولتۇرغان تۇل ئا-
يالدەك كورۈنىپ، يۈرىكىمنىڭ قېنىنى ئا-
زايتماقتا... چىراققا ياغ قۇي، ئومۇرلۇك
دوستۇم، بولمىسا ئۆكۈپ ئوتمەي ئۆچىدۇ.
تۈن سېنىڭ يۈزۈڭگە نېمە سىزغانلىقىنى
كورۇشۇم ئۈچۈن، ئۇنى مېنىڭ يېنىمغا يې-
قىنراق قوي، قەدەھكە مەي قۇي... ئۇنى ئە-
چىپ ئۆزۈم يىققان كۈنلەرنى ئەسلەشەيلى.
يېقىنراق كەل، ماڭا يېقىنراق كەلگىن،
جېنىم مەشۇغىم، ئوت ئۆچۈپ قالدى. ئۇنى
ھازىر كۈللەر كومۈۋېتىدۇ... قۇچاقلا مېنى:
چىراق ئۆچەپ قاراڭغۇلۇق ئۇنىڭ ئۈستىدە-

① نىخاۋەند-ئىراندىكى بىر شەھەر بولۇپ،
ھازىرقى زامان ئەرەپ مۇزىكىسىنىڭ كۈي-
دىن بىرىنىڭ نامى بىلەن ئاتىلىدۇ.

(ئاخىرى -بەتتە)

ۋاكجۇجۇن

بىرچەپار توخۇبولۇپ، ئۇنىڭ ئىسمى كەندىرچا ئىدى. كەندىرچا بىر توخۇم تۇغدى. بۇ قىزدىلىشقىنە ئاپپاق توخۇم بولۇپ، خۇددى قاشتېشىدا ياسىغاندەك قانچە چىرايلىق دېسە شۇنچە چىرايلىق ئىدى.

بۇ، كەندىرچا نىڭ تۇنجى تۇخۇمى بولغاچقا، ئۇنىڭ كۆڭلى يايراپ كەتتىكى، خۇشاللانغانلىقىدىن ئۇنىڭ يۈزى خۇددى تاجىسىدەك قىپ-قىزىرىپ كەتكەن ئىدى.

كەندىرچا ھايانلانغان ھالدا كارۋىتىدىن تاخلاپ يەرگە چۈشۈپلا ئۆيىدىن تالاغا يۈگۈردى. ئۇ، كىشىلەرنى ئىلدامراق خەۋەرلەندۈرۈپ، كىشىلەرنىڭ مۇبارەك-ئاپىرىنلىرىنى بالدۇرراق ئاڭلىغۇسى كەلدى. ئۇ، ئىككى قەدەم ئالا-ئالمايلا ئىككىلەنگەن ھالدا توختاپ قالدى. ئاۋال باشقىلارغا ئېيتايمۇ ياكى ئاۋال ئۆزەم قانغۇدەك كۆرۈۋالايمۇ؟ - بىر قارارغا كېلەلمىدى.

كەندىرچا بىر پۇتى بوسۇغىنىڭ ئىچىدە، بىر پۇتى بوسۇغىنىڭ تېشىدا تۇرغان ھالدا بېشىنى ساڭگىلىتىپ قىلىپ ھېلى ئۇيان، ھېلى بۇيان قارايتتى، قارىغانسېرى مەسلىكى كېلەتتى، قارىغانسېرى پەخىرلىنەتتى. توخۇم گويا كى بىر سېرىق تۇك چۈچەدەك، ئۇ نەگە كۆزلىرىنى توختاتماي چىمچىقلاتقاندەك كۆرۈنەتتى. كەندىرچا ئۆزەم تېخى قانغۇدەك كۆرمىگەن تۇرسام، نېمىگە ئالدىرايتتىم؟ شۇنى دېمەمدىغان! دەپ ئويلىدى.

شۇنىڭ بىلەن ئۇ، يەنە كارۋىتىغا سەكرەپ چىقىپ، توخۇمنى زوقلىنىپ بىرنى سويدى. ئاپلا! توخۇم يۇمىلىنىپ كېتىپ، كارۋاتتىن چۈشۈپ كەتكىلى تاس قالدى. بۇنىڭدىن قاتتىق چۆچىگەن كەندىرچا، شارت قىلىپ، قانىتى بىلەن توخۇمنى توسۇۋالدى ۋە توخۇمنى ئاۋايلاپ كارۋىتىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئەكىلىپ قويۇپ، كۈلۈپ تۇرۇپ:

— كەپىسىز شۇمتەك، قورقىنىمدىن يۈرۈكۈم تاستىن قېپىدىن چىقىپ كەتكەتتى! — دېدى تىرىككەندەك قىلىپ.

كەندىرچا ۋاقتىنى بەك ئۇزۇن سوزۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى-دە، قانات قاققان پېتى ئۆيىدىن يۈگۈرەپ چىقىپ، ئۈنلۈك ئاۋازدا تاقاخلىدى:

مەن بىر يوغان توخۇم تۇغدۇم،
تاق-تاق تاخاق، تاق-تاق تاخاق.
كۆرۈڭلار كوچىلىك ئىلدام كېلىپ،
تاق-تاق تاخاق، تاق-تاق تاخاق.

پۈتكۈل يېزا ئاسمىنىدا كەندىرچانىڭ ھايا جانلىق ناخشا سا داسى يا ڭرايتتى.

ئۇنىڭ ئۇستى-بېشىدىكى گۈللۈك كىيىملىرى، ئۇنىڭ ئاۋازى بىلەن تەڭ بىللە بىلمەس ھالدا مىدىرلايتتى. ئۇنىڭ بىرجۈپ پاقىراپ تۇرغان باجىگىرى ئۇرما نلىقتىكى قۇملۇقتىن سىرلىق تەۋدىش چىقىراتتى.

ياز تېخى يېتىپ كەلمىگەن بولسىمۇ، چىمقى چېچىشتىكى ئاپتاپ جاھاننى قىزىتىۋەتكەن ئىدى. كۈن گويا ئوت پۈركىگەندەك، تېرەكنىڭ كەك ھەم پاخلان يۇپۇرماقلىرىنى سولاشتۇرۇپ قويغان ئىدى. بىرشامال چىقمىش بىلەنلا، تېرەكلەردە گويا مىڭلىغان، ئونمىڭلىغان ياپ-يېشىل قول ياغلىقى پولاڭلىمىدى.

كەندىرچانىڭ يۈرىكى بىردىنلا جىغىدە قىلدى «ۋايىيەي، بۇ شامال توخۇمنى ئۇچۇرىتىپ كارۋاتتىن چۈشۈرۈۋەتمىسۇن يەنە!» بۇ خىيال ئۇنى دەرھال ئەنسىزلەندۈردى.

ئۇ، ئۇز ناخشىسىنىڭ بىرەر كىمگە ئاڭلانـ
غان-ئاڭلانمىغانلىقىنى قارىماي، بۇرۇلۇپلا
بويىنىنى تۈپ-تۈز سوزۇپ، قۇيرۇغىنى پەس
تۇتۇپ، ئۆيىگە قاراپ كۈچىنىڭ بىرىچە يۈـ
گۈردى.

كەندىرچا ئىشىكتىن كىرىپلا، ھاڭۋېقىپ
قالدى.

كارۋاتتا ھېچنىمە يوق ئىدى، ئۇنىڭ
جان-جىگىرى بولغان تۇخۇم كۆرۈنمەيتتى.

كەندىرچا چېگىلەپ يۈرۈپ ئۆي ئىچىـ
دىن ئىزدىگىلى تۇردى. ئۆينىڭ بۇلۇڭىدا،
بىر قارا كېزىنەكگە ئۇنىڭ كوزىگە ئۇشتۇمتۇتلا
لىپپىدە چېلىقىپ قالدى. كەندىرچا ئەمدىلا
ئاپتاپلىقتىن كىرگەچكە، ئۇنىمىنى پەرق ئېـ
تەلمەي كوزلىرىنى قىسىپ سىنچىكلەپ سەپـ
سالدى، قارىسا پۈتۈن ئەزايىنى كېۋلەك
تۈك باشقان ناھايىتى سەت بىر پىندەك ئىكەن.
ئۇنىڭ كىچىككىنە بېشىدا يۇمىلاقىنە بىرجۈپ
قۇلىغى دىڭ تۇرغىدەك، ئۇچلۇق تومشۇغىنىڭ
ئىككى تەرىپىدە بىرنەچچە تال ئۇزۇن بۇرۇتـ
لىرى تۇرغىدەك. كەندىرچا يەنە ئۇنىڭ پەلـ
لىگىدە سۆرۈلۈپ تۇرغان بىر تال ئۇزۇنغىنا
تۈكسىز سىيدام قۇيرۇغىنى كورۈپ قالدى.

كەندىرچا گەپ سوراي دەپ ئېغىز ئېچىـ
شىغا، ھېلىقى پىندەكنىڭ:

—ئەقىللىق كەندىرچا ھەدە، سىزنىڭ،
سىزنىڭ بۇ گۈللۈك كىيىمىڭىز ھەقىقەتەن
تۈزنىڭ يېپېكىسىدىنمۇ گۈزەل، سىزنىڭ
ناخشىڭىز بۇلبۇلنىڭ ناخشىسىدىنمۇ
يېقىملىق ۋە تەسىرلىك....... —دېگىنىنى
ئاڭلىدى.

كەندىرچا گۇمانلانغان ھالدا:

—سەن، سەن كىم بولىسەن؟ —دەپ سورـ
دى.

—مېنى دەمسىز؟ مەن ساچقانغۇ......

—ساچقان؟ ئاڭلىغان ئىدىم.
سەن، ئەشۇ، ئاتايەن ئوغۇرلۇق
قىلىدىغان ساچقانمۇ؟

ساچقان گەپ يورغىلىتىپ:

—ھەي سىز ئاڭقىرالماپسىز. مە...
ئوغۇرلۇق قىلىشنى ياخشى كورىدىغان سا...
قان ئەمەس. مەن بەكمۇ ئېھتىياتچان. مە...
تالا-تۈزگە ئانچە چىقمايمەن. كۈن بو...
ئۆيۈمدە ئولتۇرۇپ بۇرۇتۇمنى تالاپ ئوزە...
نى تەكشۈرىمەن. ئوزەمدە كەمچىلىك-خاتا...
لىق ئۇچراتسام، بۇرۇتۇمنى يۇلىمەن. ب...
كەمچىلىك ئۇچراتسام بىر تال يۇلىمە...
كى ھەرقانچە ئاغرىسىمۇ قورقمايمەن. شۇ...
داق قىلىپ كېزىنەر ئوتتى، ئايلار ئوتتى...
بۇرۇتلىرىممۇ يولۇنۇپ تۈگەي دەپ قالدى...
باشقىلار مېنى ھەركۈنى بۇرۇتىنى سانا...
دىكەن دەپ قارىغاچقا، مېنى «سانىغاق...
دەپ ئاتىشىدۇ —دىدى.

كەندىر چا كوڭلىدە ئۇنىڭ چىرايى...
بەت-بەشەرە كېرۈمسىز بولغان بىلەن ئۇزى...
خېلى ئالىيجاناپ مەرىپەتلىك ئىكەن، دەپ...
ئويلىدى-دە، ئىختىيارسىز ھالدا ئۇنى ھورمەت...
لىدى. ئۇ:

—مەن بايا بىر تۇخۇم تۇققان ئىدىم...
يوقاپ كەتتى، سىلە كورلىمۇ؟ دەپ سوردى...

«سانىغاق» ئىنتايىن ھەيران بولغا...
دەك قىلىپ:

—تۇخۇم؟ سىز باياتتىن ناخشا...
ئېيىتىپ كىشىلەرنى كورۈڭلا...
دەۋاتاتتىڭىز؟ مەن سىزنىڭ ناخشىڭىزنى...
ئاڭلاپ بىرىنچى بولۇپ كەلدىم. بۇقانداق...
بولغىنى، تۇخۇمىڭىز ئويىڭىزلى چىقىپ كەت...
كەنمىدۇ-يا؟

—ئۇ قانداق يۈرەلەيدۇ؟ ئۇنىڭ پا...
چىغى يوققۇ!

—نىمە دەۋاتىسىز، سىز چىقىپ كەتكەن...
پۇرسەتتە پاچاق چىقارغان بولۇشى مۇمكىن...
كەندىر چا گۇمانسىراپ:

—شۇنچە تېز پاچاق چىقىرامۇ؟ —دەپ...

سوردى.

ـ شۇنى دېمەمسىز، مېنىڭ تۇققان تو-خۇملىرىمنىڭ هەممىسى دەرهال پۇت-پاچاق چىقىرىدۇ، قاراپ تۇرسام بىر-بىرلەپ توت پۇتىنىڭ هەممىسىنى كوزنى يۇمۇپ ئاچقىچە چىقىرىپ بولىدۇ. ئىشەنمەمسىز؟

كەندىرچا ئۇنىڭ توخۇم توغدىغان تۇغمايدىغانلىغىنى بىلمەيتتى. ئۇنىڭ ئوزى توخۇم تۇغمەن دىگەندىكىن توخۇم تۇغىدىغاندۇ دەپ ئويلاپ، ئىختىيارسىزهالدا ئاچقانىنىڭ گېپىنى ياقىلاپ:

ـ هە شۇنداق ئىكەن-دە!- دىدى.

ـ هە، بۇ كەندىرچا هەدەم راستىن ئەقىللىق ئىكەن، تېز بىرىپ ئىزدەڭ، جانجىگىرىڭىز ئۇستەڭگە چۇشۇپ كەتسە بۇلۇقۇپ ئولۇپ قالىدۇ، ئېھتىيات قىلىڭ، مەنمۇ ئىزدىشىپ بەرسەم بولاتتى. بىراق خوشنام تاۋا مۇشۇك كېپىمىنى تىكىپ بەرگىن دەۋاتىدۇ. بۇ تاۋا مۇشۇك-زە، هەقىقەتەن هورۇن، ئۇنىڭغا نىمە چارى بار؟ مەن ئۇنىڭ كوتى هاللاڭ قالغان ئىشتاننى كېيىپ يۇرگىنىنى كورۇپ تورۇپ كارىم بولمىسا بولمايدۇ. ئۇنىڭ جۇل-جۇل بولۇپ كەتكەن كېيىملىرى نىمە دىگەن مەدىنىيەتسىز! قاراڭا، گېپىمنى تۇگەتەلمەي ۋاقتىڭىزنى ئالدىم. شاپ بىرىپ ئىزدەڭ، مەن كەتتىم.

كەندىرچا خەير-خوش دېيىشكىمۇ ئۇلگىرەلمىدى. «سانغاق» خۇددى يەرگە كىرىپ كەتكەندەك غىپپىدە كۆلا يوقاپ كەتتى.

كەندىرچانىڭ كوپ ئويلىنىپ ئولتۇرۇشقا مەيلى يوق ئىدى. ئۇ ئويىدىن چىقىپ تەشۋىشلىك هالدا ئاۋازىنى سوزۇپ:

تاق-تاق تاقاق، تاق-تاق تاقاق،
قايسىڭلا پاچاقلىغ توخۇم كوردىڭلار؟
تاق-تاق تاقاق، تاق-تاق تاقاق،
قايسىڭلا پاچاقلىغ توخۇم كوردۇڭلار؟

دەپ توۋلىدى ۋە توۋلىغاچ دوڭگە چىققان ئىدى، يىراقتا ئاچا ئاغلاپ كېلىۋاتقان بىر ئودەكنى كوردى. ئۇ كەندىرچانىڭ قەدىناس دوستى بولۇپ، دۇغىلاقىمىنە بولغاچقا، ئۇنى «بودەك» دەپ قىچىقىرىشاتتى. ئۇ، قەدەملىرىنى تېزلىتىش ئۇچۇن قانا تلىرىنى هەدەپ يەلپۇيتتى. ئۇنىڭ ئاپپاق پەيلىرىدىكى سۇ ئۇنچىلىرى خۇددى مەرۋايىتتەك قۇمسال تو پىغا توكۇلۇپ تۇراتتى. ئۇ، بوم ئاۋازى بىلەن:

ـ مۇبارەك بولسۇن-هە، مۇبارەك بولسۇن-هە! -دەپ ۋاتىلدايتتى.

كەندىرچا ئۇنىڭ ئالدىغا بىرىپ يىغلامسىراپ:

ـ سىڭىز ئاچا، بولدى مۇبارەكلىمەي قويۇڭ، توخۇمۇم پاچاق چىقىرىپ قېچىپ كەتتى- دىدى.

بودەك قەدىمىنى توختىتالماي كەندىرچاغا دوقۇرۇپ بەردى ۋە چۇچىغان هالدا بوينىنى ئىگىز سوزۇپ تۇرۇپ قايتۇرۇپ سورىدى:

ـ ئاپلا، سەن، توخۇم پاچاق چىقىرىپتۇ دىدىڭمۇ؟

ـ هەئە، پاچاق چىقىرىپتىكەن، قېچىپ كېتىپتۇ!

بودەك بىر پەس ئويىغا چومگەن هالدا سوزلىدى:

ـ هەي كەندىرچا، ئوتكەن قېتىم كوپچىلىك باش قوشقان چىغىمىزدا، ساڭا بىرەر ئىشقا بولۇقتا نداپىگە ئىشلەتمەيدۇ، ئاغزىڭغا كەلگەننى سوزلەۋېرىدۇ دەپ تەنقىت بەرگەن ئىدۇق، سەن يەنە نىمىشقا......

ـ ئاللىقاچان تۇزەتتىمغۇ، سەن كىشىگە دائىم كونا نەزىرىڭ بىلەن قارايدىكەنسەن.

ـ ياكى بولمىسا سەن هەرگىز توخۇم تۇغمۇدۇڭ.

كەندىرچا ئوزىنى ئاقلاپ ئالدىراپ-تەنەپ:

—تۇققان ئىدىم، تۇققان ئىدىم، ھەش-پەش دېگىچە قېچىپ كېتىپتۇ، ئىز- دېرىكىمۇ يوق—دېدى.

بودەكىنىڭ تۇمشۇغى ئاچچىغى دەستىدىن ياپىلاقلىشىپ كەتتى، ئۇ:

—خۇددى مېنىڭ تۇخۇمۇم پاچاق چىقار-مىغانغا ئوخشاش، ئىشقىلىپ سېنىڭ تۇخۇمۇڭمۇ پاچاق چىقارمايدۇ!—دېدى-دە، گېپىنى تۈ-گىتىپ ئارقىسىغىمۇ قارىماي كېتىپ قالدى.

كەندىرچا ئۇدەكىنىڭ ئىنغا ئۇلاپ كېتىۋاتقى-نىغا كەينىدىن قاراپ تۇرۇپ كۈلدە: «ئۇنىڭ ئا-چا بولغىنى نېمىسى، يارىدەم بەرمەكتە يوق، تېخى مېنى تىللاۋاتىدۇ» دەپ ئويلىدى.

كەندىرچا ئويلانغانسېرى شۇنچە ئەلەم-لىك ھېس قىلدى، ئۇنىڭ كۆزىدىن ئىختىيار-سىز ياش چىقىپ كەتتى-دە، مەڭزىلىرىنى ھۆل قىل-ىۋەتتى. ئۇ تاقاقلىغاچ نىشانسىز ماڭدى:

«تاق-تاق تاخاق، تاق-تاق تاخاق،

قايسىڭلار پاچاقلىق تۇخۇم كۆردۈڭلار؟»

ئۇنىڭ ئاۋازى باغسا قلايدىغان سېرىق ئىت-ئاق پاچاق سېرىقنى چۆچىتىۋەتتى، ئۇ گۈۋشىنىۋېتىپ كەندىرچاغا قاراپ كەلدى. ئۇ-لار كونا خوشنا ئىدى. لېكىن كەندىرچانىڭ ئۇ-نىڭغا خوشى يوق ئىدى، ھەتتا ئۇنىڭدىن بىزار ئىدى. بۇنىڭ سەۋەبى ئاق پاچاق سېرىقنىڭ ئاۋازى قوپال بولغانلىقىدىنلا ئەمەس ئىدى؛ كېچىلىرى بولسا قاۋاپ كەندىرچانىي ھەمىشە چۈشىدىن چۆچۈتۈپ ئويغىتىۋاتاتتى. كەندىر-چانىڭ نەزىرىدە ئاق پاچاق سېرىقنىڭ مىجە-زىمۇ ناھايىتى قوپال، كىشىنى تەنقىتلىگەندە ئازراقمۇ يۈز- خاتىرە قىلمايتتى. بىر قانچە كۈننىڭ ئالدىدا، ئۇنىڭ ئېتىزلىقتىن بىر قا-نچە تال بوغداي تەرگىنىنى ئاق پاچاق سېرىق كۆرۈپ قېلىپ، قاۋاپ-تالاپ ئۇنى قوغلاپ يۈ-رۈپ قەستەن تەكلىمكەتە قالدۇرغانلىقىنى ئۆمۈر بويى ئۇنتۇمايتتى. يەنە، ئاق پاچاق سېرىق چاقچاق قىلىشمۇ چېكىدىن بەك ئاشۇراتتى.

ئۆتكەن بىر قېتىمدا، ئۇ كەندىرچاغا داپشىپ، ئۇنى قورقىتىپ جان- پانلىرىنى چىقىرىۋەت-كەن. كەندىرچا جېنىنىڭ بېرىچە ۋاتىلىقشىپ، قاناتلىرىنى پالاقلىتىپ، پۈتۈن ئالەمنى چاڭ-توزاڭ قىلىۋەتكەن، تاكى ئۇ، ئۇچۇپ ئۆگزىگە چى-قىۋالغاندا، ئاق پاچاق سېرىق ئاندىن يا-نغان ئىدى.

ئاق پاچاق سېرىق كەندىرچانىڭ دومسى-يىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ ئالدىغا بې-رىپ:

كەندىرچا ئۇكام، نېمەڭ يوقاپ كەتتى؟—دەپ سورىدى.

باشقا چاغلار بولغان بولسا، كەندىرچا ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويمايتتى. ھازىر ئۇ بارلىق ئاداۋىتىنى ئۇنتۇدى. ئۇ بوقۇلداپ يىغلاپ:

—تۇخۇمۇم، تۇنجى تۇخۇمۇم، پاچاق چى-قىرىدىغان، قېچىپ كەتتى—دېدى.

ئاق پاچاق سېرىق ئاقكۈكۈللۈك بىلل كۈلۈپ:

—چاقچاق قىلمىغان نەن؟—دېدى.

—نېمە دەۋاتىسىز، راستقۇ!—دېدى كەن-دىرچا تىت-تىت بولۇپ يەرنى تېپىچەكلەپ.

ئاق پاچاق سېرىق بۇ ئىشتا بىر ئازسىز-بارلىغىنى ھېس قىلىپ، ئەستايىدىللىق بىلەن:

—ئۇنىڭ پاچاق چىقارغانلىغىنى كۆر-گەنمىدىڭ؟—دېدى.

—كۆرگەن بولسام ئۇنى قاچۇرۇپ قوياتتىممۇ! «سانىغاق» دەيدىغان بىرسى ماڭا ئۆز لەۋزى بىلەن ئېيتقان ئىدى، ئۇنىڭ تۇققان تۇخۇملىرىنىڭ ھەممىسى پاچاق چىقىرىدىكەن، بەلكى مېنىڭكىدىن ئىككىسى پاچىغى زىيادە ئىكەن.

—ھەي سېنى، ساچقاننىڭ گېپىگىمۇ ئىشە-نگىلى بولامدۇ! ئۇ، ئۇچىغا چىققان بۇزۇقۇ!

—ياق، ئۇ ھېمىشە ئوغرىلىق قىلىدىغان چاشقانلاردىن ئەمەس، بوسانىغاق، ئوقۇمۇش-لۇق، مەلۇماتلىق ئىكەن. ئۆزىنىڭ كەمچىلىكى-

نى سەزگەن ھامان بىر تال بورىتىنى يۇلىۋاتىدىكەن. بۇنداق ساچقانمۇ يا لاغان سۆزلەرمۇ؟

ـ ھەي كەندىرچا، ھەي كەندىرچا، سەن راست ئېلىشىپ قاپسەن. ساچقاننىڭ بىر قانچە ئېغىز يالغان سۆزلىرى......

ـ ئېلىشىپ قالغىنىم يوق ـ دېدى كەندىرچا رەنجىگەن ھالدا، ـ ئۆزەم توققان تۇخۇم ھەش-پەش دېگىچە كۆزدىن يىتىپ قالىپ كەتكەن تۇرسا، قېچىپ كەتمەي ئۇچۇپ كەتكەنمىدۇ؟

ئاق پاچاق سېرىغىنىڭ كەندىرچاغا راسا ۋاقىراپ بىر تەنبىھ بەرگۈسى كەلدى لېكىن، كەندىرچانىڭ مەغزىدىكى ياش ئۇنچىلىرىغا قاراپ ئاچچىغى ھاي بېرىپ:

ـ تولا راقى ساچقان ئوغرىلاپ يىگەن ۋالدىكىن دەيمەن ـ دېدى.

ئەمما كەندىرچا ئىشەنمەيتتى. ئۇ:

ـ ئىلگىرى سىلەرمىنى ئۆزىمنىڭ مەسلاتى يوق دەپ تەنقىتلەيتتىڭلار. ئەمدى تىزىتىۋالدىم، ئۇزۇل-كېسىل تۈزىتىۋالدىم. كىمنىڭ سۆزى يىگىلمۇق بولسا شۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلايمەن. «ساڭغاق» نىڭ بېشى مېنىڭ تۇخۇمۇمچىلىكمۇ بولمىسا، ئۇنىڭ ئاغزى تېخىمۇ كىچىك تۇرسا، تۇخۇم ئاغزىغا قانداق پاتىدۇ؟ ـ دېدى.

ـ گېپىمگە قۇلاق سالغىن ـ دېدى ئاق پاچاق سېرىغىنىڭ ئۆرلىگەن سەپرايىنى بېسىپ تۇرۇپ ـ جەنۇپ تەرەپلەردە بىر خىل قىزىل چىملەبار، ئۇ، دەھشەتلىك تېمىسا قىلىمۇ يەۋېتىدۇكى، سۆڭەكلىرىنىلا قالدۇ......

كەندىرچا كۆڭلىدە: بولدى، بىلەلمىگەنلىكىنى ئالدىمدا كۆز قىلمايلا قوي، دەپ ئويلاپ:

ـ بۇجاي جەنۇبىي رايون ئەمەس ـ دەپ ياندى.

ـ مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم......

ـ سېنىڭ كەلە-كەلمەس گېپىڭنى ئاڭلىمايمەن، تۇخۇمۇمنى تېزرەك تېپىپ كەلمىسەڭ، ئۇ تېخىمۇ يىراققا كېتىپ قالىدۇ ـ كەندىرچا شۇنداق دەپلا ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ كەتتى.

ئاق پاچاق سېرىق زادىلا تاقەت قىلالماي تۇرالمىدى ـ دە، يىراقلاپ كەتكەن كەندىرچاغا قاراپ:

ـ گاڭلاڭ! كېلەر قېتىم تۇخۇم تۇغساڭ يەنە يىتىپ كېتىدۇ! ـ دەپ ۋاقىردى.

ئاق پاچاق سېرىق تىت-تىت بولۇپ يىراققا قاراپ كېتىۋاتقان كەندىرچاغا قاراپ تۇرۇپ، يۈرىكى بىردىنلا ئېرىگەندەك بولدى. ئۇ كۆڭلىدە: كەندىرچانىڭ ساچقاننىڭ گېپىگە ئاسانلا ئىشىنىپ كېتىشى دەرۋەقە توغرا ئەمەس، لېكىن مېنىڭ ئۇنىڭغا قاراپ تىركىشىمۇ نائەپ ئىش بولدى. ئۇنىڭ قاتتىق ئىچى پۇشقان تۇرسا، يەنە مۇنداق تىل-ئاھانەت ئاڭلىسا، ئۇنىڭغا يەنە قانچىلىك ئىچ پۇشۇقى بولغاندۇ دەپ ئويلىدى.

ئاق پاچاق سېرىق بۇلارنى ئويلاپ خىجىل بولۇپ، بېشىنى ساڭگىلاتتى ـ دە، بودەك بىلەن مەسلىھەتلىشىش قارارىغا كەلدى.

بودەكنىڭ كۆڭلى بەكمۇ تۈزۈك ئىدى، ئۇ ئاق پاچاق سېرىقنىڭ دېگەنلىرىنى ئاڭلاپ، ئۆزىنىڭ ئەشۇنداق خاتالىق ئۆتكۈزگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلدى.

ئۇلار كەندىرچانىڭ قېشىغا بېرىش قارارىغا كەلدى. لېكىن كەنت ۋە كەنتنىڭ سىرتىدىن بىر قانچە قېتىم ئىزدىگەن بولسىمۇ، كەندىرچانىڭ قارىسىنىمۇ تاپالمىدى.

ئۇ تەتەك قىزىپ كەتكەن ئاپتاپتا تەرلەپ چىلىق-چىلىق بولۇپ كەتكەن بولسىمۇ، ئىككىلەن دېمىنىمۇ ئالماي يەنە كەندىرچانىڭ ئۆيىگە بېرىپ بىر قۇر تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغاندىن كېيىن، ئىخلاس بىلەن مۇزاكىرە قىلىشتى.

ئەتىسى چۈشتىن كېيىن كەندىرچا يەنە بىر تۇخۇم تۇغدى. بۇ تۇخۇمنى باشقىلار كۆرسە، دەسلەپكىسى بىلەن ئوخشاش ئىكەن، دېگەن ھېسقا كېلىشى ئېھتىمال ئىدى. لېكىن كەندىرچا ئۇلارنى ناھايىتى ئىنىق پەرق ئەتەلەيتتى.

بۇ بىرسى ئاقراق، ئۇچچىمۇ ئۇچلۇغراق ئىدى. كەندىرچا ھوكۇم قىلدىكى، كەلگۈسىدە چۈجە چىقارسام، بۇراسا چىرايلىق بىر كەندىرچا چۈجە بولاتتى. تۇنۇگۇنىسىچۇ، ئۇمۇبادا پۇت چىقىرىپ قېچىپ كەتمىگەن بولسا، جەزمەن بىرتەنتەك چا چۈجە خوراز بولۇپ چىقاتتى.

كەندىرچا خىيال سۈرۈپ، ئىختىيارسىز ئۇلۇق-كىچىك تىندى. بۇچاغدا «سانىغاق» يەنە شىپىپىدەكلا كىرىپ كەلدى-دە، گەپ باشلىدى:

—كەندىرچا ھەدە، سىز يەنە تۇخۇم تۇغۇۋاتامسىز؟ شۇنداق دەگا، مۇشۇنداق بولىدىغانلىغىنى بىلەتتىم. شۇڭا مەنزە مۇبارەكلەيمەن، دەپ ئۈزلۈگىمدىن كەلدىم.

كەندىرچا ناھايىتى خۇشال بولدى ۋە:

—رەخمەت سىزگە، ئولتۇرۇڭ،—دەپ مەرھەمەت قىلدى. «سانىغاق» تۇخۇمىنىڭ قېشىدا ئولتۇردى. ئاچكوزلىكتىن ئۇنىڭ ئىككى كېچىككىنە قاراكوز قارچۇغىسى يىلتىلدايتتى.

—ياھە، سىز ھەقىقەتەن ئامەتلىك ئىكەنسىز، بۇ تۇخۇمىڭىز ئالدىنقىسىدىكىدىنمۇ چوڭ بوپتۇ!، دىدى.

—بۇ تۇخۇم چوڭلىغىغۇ چوڭ ئەمەس، بىراق ئۈزۈنچاقراق،—دىدى كەندىرچا ۋە ئۇشتۇمتۇتلا بىرنەمىنى ئېسىگە ئالغاندەك بولۇپ ئالدىراپ—مېنىڭ تونۇگۇنكى تۇخۇمۇمنى كورمىگەن تۇرسىڭىز، قايسىسىنىڭ چوڭلىغىنى قانداق بىلدىڭىز؟

«سانىغاق» گەپتە كەتكۈزۈپ قويغانلىغىنى بىلدى ۋە كوزىنى يۇمچۇكلىتىۋىتىپ ھىجىيىپ تۇرۇپ:

—ئىككىنچىسى ھامان بىرىنچىسىدىن چوڭراق بولۇشقا تىگىشلىكلىگىنى ئويلىدۇم-دە، دىدى.

—كەندىرچا كوڭلىدە: ئۇ دىگىنىمۇ توغرا دەپ ئويلىدى.

«سانىغاق»تاشقىرىغا ئوغرىلىقچە بىر كوز سىلىپ:

—كەندىرچا ھەدە، چاپسان سىرتقا چىقىپ كىشىلەرگە خەۋەر قىلىڭ، ئۇلار سىزنى كېلىپ مۇبارەكلىسۇن. سىزنىڭ مۇڭلۇق سادالىرىڭىز چوقۇم توپ-توپ مېھمانلارنى جەلپ قىلىدۇ،—دىدى.

كەندىرچا كارۋاتتىكى تۇخۇمىغا مېھرىۋانلىق بىلەن قاراپ قويۇپ:

—بۈگۈن مەن بۇنىڭدىن بىر قەدەممۇ نېرى كەتمەيمەن — دىدى. «سانىغاق» دەرھال ئۇنىڭ گېپىگە ئۇلاپ:

—شۇنداق، شۇنداق، نېرى كېتىشكە بولمايدۇ، ئۇ، يەنە پاچاق چىقىرىپ قېچىپ يوقاپ كەتسە تېخىمۇ ئەلەم بولىدۇ—دىدى ۋە ئۇشتۇمتۇت ئۇز بېشىغا پاق بىرنى ئۇرۇپ ھەسرەتلەنگەندەك بولۇپ—ۋاي تەۋۋا، قاراڭ ماڭا، ئىشىكتىن كىرىپلا مۇشۇنداق ئادەمنى خۇشال قىلىدىغان چوڭ تۇخۇمنى كورۇپ، خوشاللانغانلىغىمدىن ئۇز خۇددۇمنى يوقۇتۇپ، مۇبارەكلەش بىلەنلا بولۇپ كېتىپ، بىر چوڭ ئىشنى ئىسىمدىن چىقىرىپ قويغىلى تاس قاپتىمەن. ئەمدى بۇرۇتۇمدىن 3 تال بۇرۇتنى يۇلۇشقا تېگىشلىك بولۇپ قالدى!—دىدى.

«سانىغاق» گەپ قىلغاچ راستىنلا بۇرۇتنى كوچەپ يۇلۇشقا باشلىۋىدى ئاغرىق دەستىدىن ئۇنىڭ كوزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتتى.

ئاق كوڭۇل كەندىرچا ئالدىراپ تىنەپ:

—بەك ئاغرىيدۇ، بولدى يۇلماڭ، زادى قانداق ئىشتى- ئۇ؟ دىدى.

—ھەي، مەن ھەقىقەتەن ئولسەممۇ ھەقلىق، باياتىن يولدا كېلىۋاتقىنىمدا پاچىغى بار تۇخۇمدىن بىرنى كوردۇم ئۇ دىلك-دىلك سەكرەپ ......

—ئۇ، مېنىڭ تۇخۇمۇم بولمىغىدى يەنە؟ قەيەردە ئۇچراتتىڭىز؟ — دەپ كەندىرچا كارۋىتىدىن سەكرەپ چۈشتى:

—مۇشۇ ئۆيەڭىزنىڭ كەينىدىلا ئۇچراتتىم، بىراق، ھازىر شاپتۇللۇق باققا كىرىپ كېتىپ بولغاندۇ، ئېھتىمال. ھېلىقى چوڭ سېرىق ئىت يەۋەتمىسۇن يەنە، ھەي سىزنىڭ ئۇ جان-جىگەرىڭىز شۇنچىۋالا كىچىك تۇرسا، ئۇنى ھاپ قىلىپلا يۇتىۋىتالايدۇ.

كەندىرچا جان-جىگىرىنىڭ ئورمانلىققا كىرىپ كەتكەنلىگىنى ئاڭلاپ، سىرتقا قاراپ بەدەر چاپتى. ئىشىك تۈۋىگە بارغاندا، كەينىگە بۇرۇلۇپ «سانىغاق»غا:

—سىز ھەرگىز نېرى كېتىپ قالماڭ-ھە! —دەپ جىكىلىدى. «سانىغاق» نەپسى ئالدىرىغان ھالدا: —مەن بارلىق بۇرۇتۇم بىلەن كاپالەتلىك قىلاي!-دېدى.

كەندىرچانىڭ كوڭلى تىندى. ئۇ، دىكىلداپ يورغىلىغان پېتى ئۆينىڭ كەينىگە چىقىپ قارىسا، دەرۋەقە يىراقتا بىر قىزىلىش ئاق توخۇم ئېغىنا قىلاپ شاپتۇللۇققا قاراپ كېتىۋاتقىنىنى كوردى ۋە ئاۋاز قويۇپ «توختا!» دەپ ۋاقىردى.

لېكىن پاچاقلىق توخۇم خۇددى قولىغى يوقتەك ئاڭلىماي تېخىمۇ ئىلدام يۈگۈرەۋەردى.

كەندىرچا ۋاقىراشنى توختۇتۇپ، قاناتلىرىنى قېقىپ، ئۇچقاندەك تېزلىكتە قوغلىدى.

پاچاقلىق توخۇم شاپتۇللۇققا كىرىپ كەتتى، كەندىرچامۇ قوغلىغان پېتى شاپتۇللۇققا كىردى، لېكىن كوزيۇمۇپ ئاچقۇچىلىك ئارىلىقتا، پاچاقلىق توخۇم ئوت-چوپ ئارىسىغا شۇڭغۇپلا كوزدىن غايىپ بولدى. كەندىرچا بېرىپ ئىزدىمەكچى بولغان پەيتتە، بىر توپ چوڭ دەرەخنىڭ كەينىدىن ئاق پاچاق سېرىق:

—نەگە قاچاتتىڭ!— دەپ ۋاقىراپ، ھاپ دەپ ئېتىلدى-دە، ئوت-چوپلەر ئارىسىدىن بىر نەرسىنى چىشلەپ ئېلىپ، كەندىرچانىڭ ئالدىغا سىلكىپ تاشلىدى، كەندىرچا قورقۇپ كوزلىرىنى يۇمۇۋېلىپ:

—ۋايجان، چىشلەپ ئولتۇرۇۋېتىپسەن، ئەمدى مەندىن قۇتۇلالمايسەن!—دەپ ۋاقىرىدى، ئۇ كوزىنى ئېچىپ ئېگىشىپ قاراپلا، قورققىنىدىن ئاغزى ھاڭ قالدى. پاچاقلىق توخۇم كورۇنمەيتتى، يەردە بىر ساچقاننىڭ ئولىكى، ئۇنىڭ يېنىدا پارە-پارە بولۇپ كەتكەن توخۇم شاكىلى تۇراتتى.

ئەسلىدە، ئاق پاچاق سېرىق بىر ساچقاننىڭ توخۇم شاكىلىنى بېشىغا كىيىپ كەندىرچانىڭ ئويىنىڭ كەينىدە چوكۇلەپ يۇرگەنلىگىنى كورۇپ، ساچقاننىڭ بۇ كەندىرچانى دامىغا چۇشۇرۇش ئۇچۇن قىلغان كوزبويامچىلىقى ئىكەنلىگىنى پەملىۋېلىپ، ئەگىشىپ كېلىپ مۇشۇ جايغا موكۇپ تۇرغان ئىكەن.

كەندىرچا روكۇلداپ:

—بۇ ھېلىقى قۇيرىقىغا تۇك ئۇنمىگەن «سانىغاق» ئەمەس ئىكەن، ئۇئالجاناپ «سانىغاق» بولسا ئويۇمنى ساقلاۋاتىدۇ،—دېدى.

ئاق پاچاق سېرىق كەندىرچانى تارتىپ:

—ئىلدام ماڭ، ئويۇڭدىكى يەنە بىر توخۇمىڭمۇ پاچاق چىقىپ قالدى—دېدى.

كەندىرچا ئانچە ئىشەنمىگەن ھالدا ئاق پاچاق سېرىقنىڭ كەينىدىن ئويىگە قاراپ يۇگۇردى.

ئويىگە بېرىپ قارىغىنىدا، بۇدەكمۇ شۇ يەردە بار ئىكەن. ئۇ بوينىنى ئۇزۇن سوزۇپ تامنىڭ ئۇتەرىپىگە قاراۋاتىدىكەن، بۇدەك:

—ئىلدام، ئىلدام كېلىپ قاراڭلار!— دەپ پىچىرلىدى.

كەندىرچا تامنىڭ تۆشىگىدىن ئۇ تەرەپكە سەپسېلىپ قاراپلا، چوچۇپ تىلىنى چىقارغان پېتى قېتىپلا قالدى.

ئوزىنى «سانىغاق» دەپ كوز-كوز قىلغان ساچقان، كەندىرچا تۇققان ئىككىنچى توخۇمنى توت پۇتلاپ قۇچاقلاپ يەردە ئوڭدايا تاتتى، باشقا بىر چوڭ ساچقان ئۇنىڭ سىيدام قۇيرۇغىدىن تارتىپ ئىشىككە قاراپ كوچەپ سورىۋاتاتتى.

«سالىغاق» چىشلىرىنى ھەدىگىسا يىتقان ھالدا ئاۋازىنى پەسلەپ:

—غەيرەت قىل، غەيرەت قىل!—دەپ يەلبىرىۋاتاتتى.

ھېلىقى چوكساچقان ھاسىراپ-ھومۇدەپ:

—بەك ئېغىرغۇ، سىزدىيەلمىدىم!—دەيتتى.

«سېيدام قۇيرۇق» چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ:

—نان قېپى! يېيىشكە كەلگەندە بىكمىڭ قالتىسقۇ، سېسىق مەكىيان كەندىرچا قايتىپ كېلىپ كوزۇڭنى چوقۇۋېلىشتىن پەخەس بول!—دەيتتى.

ئالدىنقى قېتىمدا، «سېيدام قۇيرۇق» تۇخۇمنى مۇشۇنداق ئوغرىلاپ كەتكەن ئىدى. بۇگۈن «سېيدام قۇيرۇق» تۇخۇم شاكىلىنى بېشىغا كىيىۋېلىپ كەندىرچانى ئازدۇرۇش ئۈچۈن بىر ساچقاننى ئەۋەتكەنلىكتىن، بىرلا ساچقان قېلىپ سورەشكە كۈچ كەپقالغان.

تامنىڭ بۇ تەرىپىدە تۇرغان ئاق پاچاق سېرىق پەس ئاۋاز بىلەن كەندىرچاغا:

—ئەمدى ئايدىڭ بولدىمۇ، سەن مەرىپەتلىك دېگەن ساچقان ئەنەشۇ—دەپ پىچىرلىدى. كەندىرچا غەزەپلىنىپ:

—مەن بېرىپ ئۇلارنى چوقۇپ ئۇلتۇرۇۋېتىمەن!—دېدى.

ئاق پاچاق سېرىق ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپ:

—قاراملىق قىلساڭ بولمايدۇ—دېدى-دە، كەندىرچانىڭ قۇلىقىغا كۇسۇلداپ بىرقانچە ئېغىز گەپ قىلدى. كەندىرچا كەينى-كەينىدىن بېشىنى ئىڭىتتى. ئاق پاچاق سېرىق يەنە بودەكنىڭ قۇلىقىغىمۇ تۆۋەن ئاۋاز بىلەن بىرقانچە ئېغىز گەپ قىلدى. بودەكمۇ كەينى-كەينىدىن بېشىنى لىڭشىتتى.

ئۇچەيلەن شەپە قىلماي ئىشىكتىن چىقىپ، راسا بىرۋاقىرىۋېتىپ، ئاندىن كەندىرچا بىلەن بودەك شارت قىلىپ كەندىرچانىڭ ئۇيىگە بېسىپ كىردى.

ئىككى ساچقان «چىر-چىر» چىقىرىشىپ، قورققىنىدىن ئالاقزادە بولۇپ كەتتى، «سېيدام قۇيرۇق» تۇخۇمنى ئالماقچان تاشلىۋەتكەن ئىدى. ئۇ، ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپلا، تامنىڭ بۇلۇڭىغا قاراپ شۇڭغىدى، ئەسلىدە ھېلىقى بۇلۇڭدا كىچىككىنە بىر كامار بولغان بولۇپ، ئۇ ئۇنى ئالماقچان كۆرۈپ قويغان، ئۇز ھەمراسىغىمۇ ئەيتمىغان قېچىش يولى ئىكەن. لېكىن بودەك ئاق پاچاق سېرىقنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بويىچە يوغان قۇيرۇقى بىلەن ئۇ كامانى ئېتىۋالغانلىقىنى ئويلاپمۇ باقمىغان ئىدى. كەندىرچا ھېلىقى چوكساچقانغا يەنجە قويىۋاتقان پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ «سېيدام قۇيرۇق» ئالدىراپ-تېنەپ بۇرۇلۇپلا سىرتقا قاراپ قاچتى، قارىغۇدەك بولسا بىر چوك سېرىق ئىتتىنىڭ تۈكلەش كالىسى ئىشىكنى توساپ تۇرغىدەك. ئۇنىڭ ئۇتكۈر مەرگەن چىشلىرى پاقىراپ كىشىنى ئەيمەندۈرۈۋەتتى.

«سېيدام قۇيرۇق» بىچارىلىق قىيا پەتتە:

—ھورمەتلىك ئاق پاچاق سېرىق، دانىشمەنلەرنىڭ «ئىتنىڭ ساچقان تۇتۇشى، مۇناسىۋەتسىز ئىشقا چېپىلغانلىغى» دېيىلگەن بىر ئېغىز سوزى بار، بىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدا ئەزەلدىن ئۆچ-ئاداۋەت بولمىغان، مېنى قويىۋەتسىڭىزچۇ—دېدى.

ئاق پاچاق سېرىق سوغۇققىنا كۈلۈپ قويۇپ:

—دانىشمەنلەرنىڭ: يامانغا رەھىم قىلغانلىق—جىنايەت! دېگەن بىر سوزىمۇ ئېسىمدە بار—دېدى.

بۇ، ۋاقىتتا، غەزەپ-نەپرىتى تولۇپ تاشقان كەندىرچا ئېتىلىپ كېلىپ:

—ئەمدى سېنىڭ شىرىن سوزلىرىڭگە گول بولمايمەن، دېدى. بودەك ئاۋازىنى قويۇپ بېرىپ:

—توغرا، توغرا، كەندىرچا، سەن ئۇنىڭ-

(ئاخىرى 82-بەتتە)

ئاممىنىڭ ساداسى

ياخشى يېزىلغان شېئىر

(«ئارخىلوگ خاتىرىسى» ناملىق سېكلىنى ئوقۇغاندىن كېيىن)

ئابلىز توختى، مەتقاسىم ئەكرەم

بىزگە مەلۇم، شېئىر ئىجادىيىتى مۇرەككەپ ۋە نازۇك ئىجادىيەت. ئۇنىڭ مۇرەككەپلىكى — مۇرەككەپ تۇرمۇش تەسىراتلىرىنى ساغلام رەۋىشتە ئۇتكۇر تىل سەنئىتى ۋاسىتىسى ئارقىلىق ئىپادىلەپ، ئىجابىي پىكىر يۇرگۇزۇشتە ئىپادىلەنسە، ئۇنىڭ نازۇكلىقى — ئىچكى تۇيغۇنى كىتابخانلارنىڭ قەلبىگە ماھىرلىق بىلەن يەتكۇزۇپ، ئۇلارنىڭ روھىي دۇنياسىدا تېگىشلىك ھاياجان پەيدا قىلىشتا ئىپادىلىنىدۇ. شۇنداق ئىكەن، بىز ئەسەرلەرنىڭ ئىجادىلىغىغا ھوكۇم قىلىشتا ئالدى بىلەن شۇ ئەسەرنىڭ تۇرمۇش پاكىتلىرىنى رىيالىزىملىق روھتا تۇرۇپ، يۇكسەك بەدىي يوللار ئارقىلىق ئۇزىدە يىغىنچاقلاپ كورسىتىپ، ئەدەبىي چىنلىقنى نامايەن قىلالىغان-قىلالمىغانلىقىغا؛ كىتابخانلار قەلبىگە يېڭى پىكىر ئارقىلىق ئەدەبىي زوق بېغىشلىغان-بېغىشلىيالمىغانلىقىغا؛ مۇئەييەن بەدىي ئۇلگە كورسىتىپ بېرەلىگەن-بېرەلمىگەنلىكىگە قاراشقا توغرا كېلىدۇ. مۇشۇ بىرقاتار ئامىللارنى ئوزىچىگە ئالغان ئەسەرلەر جەزمەن كوپ قېتىم پىششىقلىنىش، كوپ قېتىم ئوزگەرتىشتىن ئىبارەت ئىجادىيەت يولىنى بېسىپ ئوتۇپ، ئاندىن ئايرىمچە پارلىنىپ تۇرىدىغان ئىجادىي ئەسەر بولۇش لاياقىتىنى يارىتالايدۇ.

بىز يۇقارقى نۇقتىلار بويىچە قارايدىغان بولساق، «يېڭى قاشتېشى» ژورنىلىنىڭ 1981-يىل 3-سانىغا بېسىلغان يولداش مەتقاسىم مەتنىيازنىڭ «ئارخىلوگ خاتىرىسى» ناملىق سېكلىسى بۇژورنالدا ئېلان قىلىنغان باشقا ياخشى ئەسەرلەرگە ئوخشاش مەيلى مەزمۇن يېقىمدىن بولسۇن، مەيلى بەدىي يېقىمدىن بولسۇن بىرقەدەر مۇۋەپپەقىيەتلىك چىققان ئىجادىي ئەسەردۇر.

ئاپتور بۇشېئىردا «ئارخىلوگ» ئۇچراتقان بىرقاتار بۇيۇملار ئىچىدىن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەنئەنىۋى، تاماق پۇشۇرۇش ۋاسىتىسى بولغان تونۇرنى، يۇرتىمىزنىڭ ئىپتىخارى بولغان پىلە غوزىكىنى، گىلەم توقۇيدىغان پەنجىنى، پارچىلىنىپ كەتكەن قەدىمقى گىلەم نۇسقىسىنى، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ بۇرۇنقى يېزىقى چۇشۇرۇلگەن قارۇشتى پۇتۇكلەردىن ئىبارەت

ۋەكىللىك خاراكتېرى بولغان نەرسىلەرنى تاللىۋېلىپ، ئەشۇخىل ماددى بۇيۇم ۋەرىياللىق-لار ئاساسىدا ناھايىتى يېراق ئۆتمۈش تارىخقا تەپەككۇر يۈرگۈزۈپچىقىدۇ. ماۋۇ مىسرالارغا قاراپ باقايلى:

زەڭسالىدىم، ئوخشايدۇ ھويلامدىكىگە،
قېلىپى بىرئىكەن قىلچە يوق پەرقى.
كۆرمىڭ يىل مۇقەددەم ياسىغان ئۇنى،
كومۇلگەن ماكانىنىڭ ئېقىللىق خەلقى...

بۇيەردە ئاپتور شېرئىجادىيىتىنىڭ مۇھىم تەلىۋى بولغان تەپەككۇر ۋاستىسى ئار-قىلىق ئۆزھەسسىياتىنى قاناتلاندۇرۇپ، يىغىنچاقلاش سەنئىتىنى ئىشقا سېلىپ، ناھايىتى مۇ-قەددەم يىللاردىكى تۇرمۇش ھادىسىلىرىنى ھازىرقى تۇرمۇش رىيالىلىقىغا باغلايدۇ. ئەگەر شېرنىڭ بەدىئى مۇۋەپپەقىيىتىنى كۆرسىتىشكە توغرا كەلسە، ئالدى بىلەن مۇشۇتەرەپنى كۆر-سىتىش مۇمكىن.

يولداش مەتنىيازنىڭ بۇشېرىدىكى مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈرەلىشىنى ئۇنىڭ ئەمىلىيەتكە بىۋاستە قاتنىشىشتىن ئىبارەت ئاساسىي شەرتلەردىنمۇ ئايرىپ قارىغىلى بول-مايدۇ. ئۇ مۇشكۇل يول ئۈستىدە تۆگىدىن ئىبارەت بۇھايۋاننىڭ چىداملىق، يۇۋاش، كۈچلۈك كەلگەن تەبىئىتى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزىدۇ. ئۇنىڭ ئىنسانىيەتكە پايدا يەتكۈزۈشتىن باش-قا، زىيىنى يوقلىقىنى، ھامان چۆل-جەزىرىلەردە يۈرۈپمۇ داتلانمايدىغانلىقىنى — تۇرمۇشتىكى بىرخىل ھېكمەتكە تەقلىت قىلىدۇ. ئاندىن خارابىلىق بىرپىچە بىردىن-بىر گىميا بولغان يول-غۇننىڭ تەبىئىتىنى ۋە ئۇنىڭ خىسلىتىنى ھېس قىلىدۇ. ئۇنىڭ گۈزەل ئىمران شەھرىنىڭ ئەس-لى قىياپىتىگە شاھىد بولۇپ، ھېلىمۇ ياشىرىپ، شۇگۈزەللىكنى ساقلاپ تۇرۇۋاتقانلىقىغا تەھسىن ئېيتىدۇ.

ئاپتور پىلەغوزىگى، پەنجەگىلەم نۇسقىسى قاتارلىقلارنى يازغاندا، ئاتا-بوۋىلىرىمىز-نىڭ ھۈنەر-سەنئەتتە كامال تېپىپ، دۇنيانى جەلپ ئەتكەن مەشھۇر شەجەرىسىنى تولۇپ-تاش-قان مۇھەببەت بىلەن تىلغا ئېلىپ:

/...تېھراندىن مەلىكە، چاكىنەندىن خانىش،
سۇنغانىغۇ بىپەككە ئاتبېشى ئالتۇن.
قايسى بىر خانزادە كۆرۈپ ھەتتا چۈش،
شۇئىپەك رەخلەرگە بولمىغان مەپتۇن؟

جەننەتكە ئەندىزە يۇرتۇم كىلىمىلىك،
ھۆنەرلەر ئانىسى ئەخ نىيا-خوتەن.
بۇسىپىلىك شوھرىتىلىك، بۇسىپىلىك شانلىك،
شاتلانغىن، ئەيخەلقىم، پەخىرلەن ۋەتەن!...

دەپ يازغان بولسا، قارۇشتى يېزىغى ھەققىدىكى ھېسسىياتىنى بايان قىلىشقا ئۇتكەندە، ئاپتور ئۇخىل غۇرۇرىنى تېخىمۇ ئەمەلىي، تېخىمۇ يۇكسەك ئورۇنغا كوتىرىدۇ... ئاخىرىدا ئاپتور شۇزامانلاردا بەرپا بولغان مەدەنىي ناما يەندىلەرنىڭ سەۋىيىسى ۋە نەپىسلىكىگە، خەلقنىڭ تۇرمۇش مەئىشىتىگە قايتىدىن پىكىر يۇرگۇزۇپ، ئۇنى قاباھەتلىك «4 كىشىلىك گۇرۇھ» دەۋرىدە ناپۇت بولغان تۇرلۇك تۇرمۇش ھالەتلىرىگە سېلىشتۇرۇپ ئىچىنىدۇ. بۇيەرگە كەلگەندە ئاپتور جانلاندۇرۇش ئۇسۇلىدىن پايدىلىنىپ، ئەژداتلارنىڭ تىلىدىن ئۇزىگە سوئال تاشلىتىپ، خىجىللىق ھېسسىياتىنى بەرگەندىن كېيىن، بىردىنلا خىجىللىق ئۇستىدىن جانلىنىپ، «مېھرىۋان ئانا يەر» تېمىسىغا كوچۇپ، ئۇزىنىڭ بۇندىن كېيىنكى ئىرادە ۋە ئارزۇسىنى مۇنداق بىلدۇرىدۇ:

...بىز قوشقان توپاقنى ياغاچ بوقۇسىغا، بولمىسا ئېيتقىنچۇ، نېمىدۇر سەۋەپ ؟!
سەن تېخى سالامسەن كالىغا جاپا ؟ ئاپەتلەر دەم ئۇزدى، بۇددەمەك ئىمكان،
شۇنچىمۇ نىشانى بىز باسقان يولنىڭ، بولمىسا قولمۇقنى كوكە تكۇچ يامغۇر.
قېنى ئۇ نۇرچاچقان ئەنئەنە-شەرەپ؟! قاباھەت بوراننى توسقۇچى ئورمان،
ئى نەۋەرە، دەۋرىڭگە يوقمۇ ئىھسانىڭ، جۇدرىنى يەڭگۇچى ھايات بەخش نۇر.

«ئارخىلوگ خاتىرىسى»نىڭ بىر قەدەر مۇۋەپپەقىيەتلىك چىقىشى، موھىمى ئاپتورنىڭ شېئىرى ھېسسىياتىنىڭ رېئاللىق ئاساسىدا بارلىققا كەلگەنلىكى، ئۇنىڭ ئۇستىگە كورۇش، سېزىش، تەپەككۇر ۋە تەسەۋۇر قىلىش، رېئاللىققا باغلاش ئارقىلىق تۇرمۇش قانۇنىيىتى ۋە تارىخ ھەقىقىتىنى بەدىئى يول بىلەن يورۇتۇپ بېرىشنىڭ تەلەپ-ئولچەملىرىنى ئىجادىيەت داۋامىدا سەممىي ئىجرا قىلىنغانلىقى بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

بىز بۇنىڭدىن كېيىن يولداش مەتقاسىم مەتنىيازنىڭ خۇددى ئوزئىجادىيىتى ئوچۇن جان بېغىشلىغان ئارخىلوگلارغا ئوخشاش، ئىجات قايناملىرىنى قېزىپ ئۇنىڭدىن تېخىمۇ يېڭى، تېخىمۇ ئېسىل ئۇنچىلەرنى تېپىپ، ئەۋلاتلىرىمىزغا تەقدىم قىلىشىنى: «يېڭى قاشتېشى» ژورنىلىدا مۇشۇنداق ئەسەرلەرنىڭ يەنىمۇكوپ ئېلان قىلىنىشىنى ئۇمىت قىلىمىز.

كىلاسسىك ئەدەبىياتتىن

ئەخمەتشا قارىقاشىنىڭ ھايات ئىزى ۋە ئۇنىڭ يېقىندىن تېپىلغان ئەسىرى «مۆۋىلەر مۇنازىرىسى»

جاماﺋەتچىلىكنىڭ سۆيۈپ ئوقۇشىغا سازاۋەر بولغان مەشھۇر ساتىرىك شېئىر «ئات قىسسىسى» (بەزى ۋارىيانتلاردا «نەزەر مۇپتىغا خەت» ياكى «ئات ھەققىدە مۇخەممەس» دەپمۇ ئاتىلىدۇ)نىڭ ئاپتورى قارىقاشلىق ئەخمەتشانىڭ باشقا ئىجادىي مىراسلىرى ۋە ھايات ئىزى توغرۇلۇق ھازىرغىچە بىرەر مۇكەممەلراق مەلۇمات يوق ئىدى.

يېقىندا، مەرىپەتپەرۋەر كىشىلەر، ئەخمەتشا ھاياتى بىلەن قىزىقىدىغان ئىزدەنگۈچىلەرنىڭ يىپ ئۇچى بېرىشى، جۈملىدىن ئەخمەتشانىڭ پەنەۋرىسى (4- ئەۋلادى) ئابدىقادىر ئاخۇننىڭ سۆزلەپ بېرىشىگە ئاساسەن، بۇ ئائىلىدىكى بۇرۇن ئۆتكەنلەرنىڭ تۇغۇلۇش- قازا قىلىش يىللىرىنى سۈرۈشتۈرۈش جەريانىدا، ئىشەنچلىك تەپسىلاتقا ئىگە بولدۇق.

شائىر ئەخمەتشا 1750- يىللىرى قارىقاش ناھىيىسىدىكى قاپاقلا يېزىسى، ھالالىلى (ھويلا ئالدى) مەھەللىسىدىكى بىر ئوقۇمۇشلۇق دىنىي موتىۋەر ئائىلىسىدە تۇغۇلۇپ، تەخمىنەن 1828- يىللىرى ۋاپات ئەتكەن.

ئەخمەتشانىڭ دادىسى مۇبارەكشا قاپاقلا يېزىسىدىكى مەدرىسىنىڭ مۇدەررىسى بولغان. شۇ چاغلاردا دەرسلىك قىلىپ ئوقۇتىلىۋاتقان بەزى بىر كىتابلار، جۈملىدىن ناۋايى، مەشرەپ، سوپى ئاللايار، خوجى ھاپىز... قاتارلىق-

خوتەندە ئۆتكەن كىشىلەر

لارنىڭ رېتىملىق، خۇش ئاھاڭ شېئىرلىرى ـ كىچىك ئەخمەتشانىڭ گۆدەك قەلبىدە شېئىرى ھېسسىياتىنىڭ، ئەدەبىي ھەۋەسنىڭ بىخ ئۇرۇپ چىقىشىغا سەۋەب بولغان.

ئەخمەتشا دەسلەپقى بىلىمنى ئۆز يېزىسىدا، دادىسىدىن ئالدى، ئۇ 17 ياشلارغا كىرگەندە قەشقەردىكى ئالى بىلىم يۇرتى «خانلىق مەدرىسە»گە بېرىپ ئوقۇيدۇ. ئەخمەتشا كىچىكىدىنلا زېرەك، خۇشچاقچاق ئىدى. ئۇ، چاقچاققا ئۇستا بولۇپ، ھەرگىزمۇ بىراۋلارغا گەپتە ئۇتتۇرۇپ قويمايتتى.

ھەر قايسى جايلاردىن يىغىلغان بىلىم تەشنالىرى، قەشقەردىكى قەلەم ئىگىلىرى ئەخمەتشا ئىجادىيىتىنىڭ ۋايىغا يېتىشىدە بەلگىلىك رول ئوينىدى. ئۇ، شائىرلاردا تارىختىن بۇيان مۇدابولۇپ كېلىۋاتقان بىر خىل ـ بىر ئىزدىكى ئىشقى مۇھەببەت، قەسىدىچىلىكتەك يېزىش ئۇسلۇبىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ، دەۋرنىڭ يىرگىنىشلىك، قالاق تەرىپىگە خەنجەر ئۇرۇۋدىغان ساتىرا (ھەزىل) ژانىرىنى ئۆزىنىڭ ئىجادىيەتشەكلى قىلىپ تاللىۋالدى.

ئابدىقادىر اخۇننىڭ (ئەخمەتشانىڭ ھازىر ھايات بولغان 4-ئەۋلادى) ئېيتىشىچە، دادىسى ئابدۇغۇپۇر ئاخۇنۇم، كىچىك ۋاقتىدا دادىسى سەيداخۇنۇمدىن ئەخمەتشا ھەققىدە بەزى بىر پاراڭلارنى ئاڭلىغان ئىكەن. بىر كۈنى ئابدۇغۇپۇر ئاخۇنۇم، ئائىلىسىدىكىلەرگە «ئات قىسسىسى»نى ئوقۇپ بەرگەندىن كېيىن، «بۇ مېنىڭ دادام ئەخمەتشانىڭ توقۇغان نەزمىسى» دېگەن، ئارقىدىنلا ئۇنىڭ قىزىقارلىق خۇسۇسىيەتلىرى، نەزەر مۇپتى بىلەن يېزىشقان خېتى ۋە ئۇنىڭ ھېكايىسىنى ئېيتىپ بەرگەن.

ئەخمەتشا «خانلىق مەدرىسە»دىكى ئوقۇشىنى تاماملاپ كەلگەندىن كېيىن، قارىقاشتىكى چوڭ مەدرىسە ـ «گوزەر» مەدرىسىسىگە مۇدەررىس ئاخۇن قىلىپ تەيىنلىنىدۇ.

ساۋاقدىشى نەزەرنىڭ ئاقسۇدا «مۇپتى» بولغانلىقىدىن خەۋەر تاپقان ئەخمەتشادا ئاقسۇنىڭ ياخشى ئېتىدىن مىنىش ئىستىكى پەيدا بولۇپ، ئۇنىڭغا پۇل ئەۋەتىدۇ. «ئات قىسسىسى»دا سۆزلەنگەندەك نۇخسانلار بىلەن تولغان ئات يېتىپ كەلگەندە، شائىرنىڭ ئۆتكۈر ھەجۋىي قەلىمى بۇ ئاتنىڭ سۈرىتىنى ماھىرلىق بىلەن سىزىپ چىقىدۇ، ئەمەلىيەتتە، زامانىسىدىكى خىيانەتكارلىق، ۋاپاسىزلىق،... قاتارلىق تەرەپلەر رەھىمسىز تۈردە ئېچىپ تاشلىنىدۇ... بۇ ھەقتىكى رىۋايەتلەر خېلى كۆپ.

يېقىندا بىز مۇناسىۋەتلىك كىشىلەرنىڭ ئىزدىنىشى ئارقىسىدا، شائىرنىڭ يېڭى تېپىلغان «مېۋىلەر مۇنازىرىسى» دېگەن يەنە بىر پارچە ژىرىك ساتىرىك ئەسىرىنى جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرۈش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولالىدۇق.

«مېۋىلەر مۇنازىرىسى»ـ خوتەن قەغىزىگە بەد خەت كاتىپ تەرىپىدىن كۆچۈرۈلگەن قوليازما. باش ۋە ئاخىرى يوق، جەمئىي 22 بەتلىك (كەڭلىكى 12سانتىمېتىر، ئۇزۇنلىقى

18 سانتىمېتىر) ئاسرالمىغان دەپتەر. ئەسەردە ئۆزمە قاتارلىق 13خىل مۇڭنىڭ ئۆزئارا قىلىشقان سوھبەت، مۇنازىرىسى ئارقىلىق، بىر تەرەپتىن، ھەر قايسى مۇڭلەردە بولـدىغان ئۆزىگە خاس سىرتقى كۆرىنىش (شەكىل)، ئالاھىدىلىك، ئەلـگە يـەتكۈزىدىغان پايدا-مەنپەئەت ياكى زەرەر تەسۋىرلەنسە؛ يەنە بىر تەرەپتىن مۇڭلەرنىڭ تىلى ئارقىلىق ئىجتىمائى جەمئىيەتتىكى تۇرمۇش، ئادەت كۈچى ۋە ئادەملەردىكى يارىمـاس خۇي-مىجەز، تەكەببۇرلۇق، مەن-مەنچىلىك... قاتارلىقلار يۇمۇرلۇق-تىل بىلەن قامچىلانغان.

ئەسەرنىڭ يەرلىك پۇرىقى ئىنتايىن كۈچلۈك بولۇپ، ھەرمىسرادىن يەرلىك شىۋەلەرنى ئۇچرىتىش مۇمكىن. (تەييارلاشتا مانا مۇشۇ تەرەپلىرىنى ساقلاپ قېلىشقا تىرىشتۇق).

شۇنىمۇ قەيت قىلىشقا توغرا كېلىدۇكى، بۇ قوليازما نۇسخىسى تەخمىنەن 50يىللار بۇرۇن كۆچۈرۈلگەندەك تۇرىدۇ. باش-ئاخىرى تولۇق بولمىغىنى ئۈچۈن، قوغۇن توغرىسىدا يېزىلـغان بىرمىسرادا، قارىغاشتىن چىقىدىغان «پېژگان» ناملىق قوغۇن تىلغا ئېلىنىپ ئۆتۈلگەنىدىن باشقا ئاپتورنىڭ ھاياتى، ئىجادى پائالىيىتى توغرىسىدا ۋە كىم تەرىپىدىن كۆچۈ-رۈلـگەن، قاچان يېـزىلـغان ... دېگـەندەك مەسـىلـىلەرگە جاۋاپ تېـپىلمايدۇ.

كىلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتى، جۈملىدىن ئەخمەتشا ئىجادىيىتى تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللانغۇچى يولداشلار بىزنىڭ بۇكەمچىل جايىمىزنى بۇندىن كېيىنكى ئىزلىنىش قەدەمـلىرىدە تولۇقلاپ كېتىدۇ، كىتاپخانلار بىزنىڭ ئۆزۈرىمىزنى قوبۇل قىلىدۇ، دەپ ئىشىنىمىز.

• ئاخىرىدا شائىر ئەخمەتشانىڭ تەرجىمھالى بىلەن تەمىن ئەتكەن ئابدىقادىراخۇن، جاپپار رەھىم يولداشلارغا مىننەتدارلىق بىلدۈرىمىز.

تەھرىر بولۇم

مۇڭلەر مۇنازىرىسى[1]

ئەخمەتشا قارىغاش

...ئەردىلەركى ياز، كۆپ زامان بۇرۇن،
مۇڭلەر باغدا تۈزۈشتى سورۇن.
«كىم بەك ئەتىۋا، تۆھپىسى تولا؟...»
بولدىلار شۇنداغ پاراڭ-غۇلغۇلا.

ئۇسۇل قىزىدى-ئولتاردى-تۇردى،
ھەممـە ماختىنىپ لابىنى ئۇردى.
باشقا تىزىلدى ئاقارىپ ئۈجمە،
ئۇسۇزباشلادى تىڭشادى ھەمـە.

① ماۋزۇنى تەھرىر بولۇم قويغان.

ئۇجمە ماختاندى ئۇردى كوپ لاپنى،
غازاڭى «راس» دەپ چالدىلاردا پنى:

«پىشارمەن ئەۋال خوش قىلىپ ئەلنى،
ياپراغىم ئەتلەس، باغلاشۇر بەلنى.

شوھرىتىم تولا رومى، ھىندىستان،
ئىراقى-ئىران، بەلخى، تۈركىستان.

يۈرسام چۈشماسمەن تۈگمىدىن بىردەم،
شاھزادە، خانىش بولغايلار ھەمدەم.

پۈدۈشۈپ يەرلەر پۈلكەتمەس ماڭا،
بۈنداغ ئەپزەللىك قەيەردە باڭا؟...»

ئۈرۈك سورۈنغا چۈشتى شاپاشلاپ،
غازاڭ، شاخنى يۈدۈپ-ھاپاشلاپ:

ئۈنېيدى①:«باغدامەن دۈرمەن خۇبان②.
بىر يۈزۈم سېرىغ، بىر يۈزۈم تابان③.

چېچەكىم زىننەت نۇرۇز چاغىغا،
ھىدىم خوشنۇد④ ھەم ئەلدىماغىغا.

غورامنى سالىپ ئېتەشۈر يوبدان،
ئېيغىن مىنىڭدەك بارمىدۇر ئوبدان؟

سەبرى قىلغانغا يېمىشىم ھالۋا.
بەسلەشۇر ماڭا ئەقىلسىز كالۋا!...»

ئالما دەرغەزەپ، قىزاردى يۈزى،
دۈمۈلاپ كەلدى مەيدانغا ئۆزى:

—ئەي ئۈرۈك،—دىدى،—مەندۈرمەن ئالما،
سېنىڭ باشىڭغا ئاتار تاش-چالما.

ئادەملەر سېنى باققا قويماسە!
تىشى⑤ قاممىسە، يەنىسە تويماسە.

مېنى ياخشىلار ئولتارۇر يىلداپ،⑥
ئوينا شۇر بىرى-بىرىگە تاشلاپ.

ئارزۇ ماڭا بۇ ئەھلى جاھان،
تۇتۇشار مېنى سوۋغا قىز-جۇۋان.

يوقتۇرۇر مەندەك ئەھلى ھورمەتلىك،
يەڭگاندە تامى لېزىز-لەززەتلىك.

يىسا ھەركىم بۇ لەززەتىم بىلە،
يېيرلۇر ئاغزى شەربەتىم بىلە...»

ئالما بۇجەڭنى تامام ئەيلادى،
شاش شاپتۇلا «خەپ!» دىدى— قايىنادى.

تۇرالمادى ئۇ دېمى قىلىپ،
ئۇرۇش باشلادى شۇئان ئىلىپ.

دىدى شاپتۇلا: «ئاچچىغ ئالماسەن،
سەت نەشقىلىق ⑦ بىلە تېخى سوزلارسەن.

«ئالما» دەپ ئاتىلىق بار ئۆزۈڭ بىلە⑧
سېنى كىم ئالسۇن بۇ سوزۈڭ بىلە؟

ئۆزۈڭنى نىچۈن ئەھل ⑨ ئىتاسەن؟
ئاشول سۇپەتكە تەمىل ئىتاسەن؟

مەن تۇرۇپ سېنى كىم يەيمەن دەيدۇر؟
مەن بەھەم⑩ بولغاچ، ئان⑪ سېنى يەيدۇر.

سېنى كىم يىسا ئاغزىدۇر ئاچىغ،
سوغى ئەفزۇن⑫ بوپ تىڭگادۇر ئاغرىغ.

ئۆزۈڭ ئوتكۇرمە ئەي ئاچچىغ ئالما،
سېنى يەڭگانلار ساپ⑬ كىچىك بالا.

سەن ئاچىغ ئۈچۈن سوزلارنىڭ مۇنداغ،
ئېنىڭجا زاسى يىسا ھەم شۇنداغ.

بولدى ھەددىدىن زىيادە سوزۈڭ،
ئەمدى سوزلامە قارادۇر يۈزۈڭ...

ئېيتتى ئۈيەنا: مەندۇرمەن ئەئلا،
لەززەتىمنىڭ يوق ھىساۋى ئەسلا.

① ئېيدى—ئېيتتى. ② خۇبان—قىزىل رەڭلىك. ③ تابان—يۈمۈلاق (تولۇن) ④ خوشنۇد—شات، رازى. ⑤ تىشى—چىشى ⑥ يىلداپ— ھىدلاپ، پۇراپ. ⑦ نەشقىلىق—ناخشاك. ⑧ بۇمىسرادا «ئالما» سوزىنى» پۇلغا ئالما» مەنىسدە ئىشلىتىپ، سوزئويۇنى قىلغان. ⑨ ئەھلى — (ئادەم) قاتارىغا تىزىسەن مەنىسدە ⑩ بەھەم— (بىھەم) بىللە ئەمەس، بولمىغاچ. ⑪ ئان—ئاندىن كېيىن، ⑫ سوغى ئەفزۇن— سوغىقى ئېشىپ. ⑬ ساپ—ھەممىسى.

شۇ ئامۇ دەلەر ئارا ھورمەتلەنەك،
لېز دەزەدۇرمەن تامى لەززەتلەنەك،

يەنە ھەركىم بۇلەززەتنى بىلەن،
يىر دىلۇر ئاغزى شەربەتنى بىلەن.

مېنى يەر بولسە كىمنىڭ ئەمكانى،
ھوزور ئالۇرلار- ئەسلا يوق سانى،

يوق مېنى يەماي ھېچكىم قارارى،
توق بولسۇن گەرچە يەتمەس ئامالى،

مېنىڭ بارلىغىم ئەلنى شادقىلۇر.
بىر قېتىم يېگان دايىم يادقىلۇر،

يەنە ھەر ياخشى مەگەر تۇشىدە①،
تا ئۆلسى قوپۇپ تۇتادۇر رۇزە...»

قىلدى شاپتۇلۇ ئۆرۈشنى ئەدەم·②
ئالما غە شۇنداغ يەتتىلەر ئەلەم.

شاپتۇلۇ بىلەن قىلما ققە مەيدان③،
ياڭاق ئاچچىغلاپ كەلدى شۇزامان:

«سەن كوھى جاھان④، سوزۇك ئانچىنان،⑤
يۈز-كوزۈڭنى تۈك بېسىپتۇر ھايۋان!.

يەنە ھەركىم بەش-ئالتى شاپتۇلۇ،
ئاغزى بەتتامدۇر يېگاندەك ئاغۇ⑥...»

شۇ يەڭلىغ ماجرا توكتىلەر ياڭاق،
ئۆز تەئرىپىگە ئاچتىلار تاماق⑦.

ئېيىدى ئۆشۇنداغ: «مەندۇرمەن دىلدار،
قىزۇ- ئوغلانلار مېنىلا ئويىنار.

توھپە ئەيلەشۇر چەت-يىراق يەرگە،
غېمىم يوق ئۆرسا ھەرقانداق يەرگە...»

ئاچچىغلاپ ياڭاقھالى قالمادى.

ئانار دىن كەتتى ھۇش، تۇرالمادى،

دەمدىن سوڭ⑧ ھۇشىغا كېلىپ شۇلسائەت.
ماجراقىلغانى قىلىپ تىز سۆرئەت،

ياڭاق بىلە ئۇباشلادىلەر جەڭ.
ياڭاقھالىنى ئەيلادىلەر تەڭ:

«ياڭاق- يالغاچ، تىرەڭنى سويۇپ،
ئاپتاپقا قاقلار، تاغارغە قويۇپ.

سېنىڭدىن مەگەر بىر تاغار بولسە،
ھۇشۇقچە تاشكارھەم چاقار بولسە.

يىر دىلۇرسەن ھەرئۇرسىلەر «جاق-جاق»
چاقادۇر سېنى دۇمبالاپ «ۋاق-ۋاق»

ھەركىم چىرايى بولسەگەر قىزىل،
كورگانلار ماڭا قىلادۇ تەھسىل⑨.

قىزىللىغىمدۇر زىننەتى باغى،
لالەباغرىدا ئەشكىنىڭ⑩ داغى.

ياخشى ۋەسپىمنى⑪ تېخى قىلدىم كەم.
ئەيىپ، ئۆزۈڭنى ئوتكۈرمە بۇدەم!...»

ماجرانى تامام ئەيلادى ئانار.
تەرىپىمنى شۇنداغ سوزلادى بېسيار.

نۆبەت چىلاننىڭ، ئەيدى: «ھەي تەلبە،
لابىڭداقىلاي دەمەنا غەلبە؟

قىلادۇر ھەركىم سېنى پار- پارە
ئاچاڭ ئۆرۈلبە ھالىڭ ناچارە...»

چىلان ئەشۇنداغ ئۆرۈشنى باشلاپ،
قىلدى ۋەسپىنى ئوترا غا تاشلاپ،

«ئاتىمدۇر چىلان، ئۆزەم بىر ساھاپ.⑫
ھەمە ئاغرىقنىڭ داۋاسى-ئەسباپ.⑬

① تۇشىدە— چۈشىدە. ② ئەدەم— تامام. ئاخىرلاشتۇرۇش. ③ مەيدان— مۇنازىرە. ④ كوھى جاھان— تاغنى ماكان ئەتكۈچى. ⑤ سوزۇك ئانچىنان— گېپىڭ شۇنچە كوپ. ⑥ ئاغۇ— زەھەر. ⑦ تاماق— (تامغاق)— ئېغىز، ⑧ سوڭ— كېيىن، ئارقىدىن. ⑨ تەھسىل— تەمسىل، ئوخشۇتۇش ⑩ ئەشك— ھەسرەت يېشى. ⑪ ۋەسپ— تەۋسىپ. ⑫ ساھاپ— سەھەدسالامەتلىك. ⑬ ئەسباپ- (قورال)— كېرەكلىك مەنىسىدە.

يىغار ھەركىشى مېنى «دارى» دەپ،
ئاغرىقنىڭ شىپا سەھەد يارى دەپ»

ئىشتىپ① چۈن بىيە چىلان سۆزىنى،
مەيدانغە ئۆردى شۇئان ئۆزىنى.

ئۆكاھ يۇمۇلاپ، گاھى يۆگارىپ،
چىلان يۈزىگە نەچچە تۆكارىپ،

دېدى: «بىي ھايا، سوقا شەرمەندە،
ماجرا قىلغا لى نېمە ھەد سەندە؟

سا ئاكىم قويدى سۆز لىمەكلىكنى،
قىلدۇڭغۇ تالاي بىشەدە پلىكنى!

نەشقىڭنى ئېيتىپ بىزگە سۆزلارسەن،
ئۆزۈڭگە يۈزمىڭ ئەلەم كۆزلارسەن.

بارچە مۇدلەر ئارامەن ئەئلەم، ②
ياخشى ۋەپەمنى بولدى، مەن دىمەم③...»

ئىشتىپ نەشپۈتە بۇمەغلۇبەنى،
يۆگارىپ كەلدى ئۆرغالى ئەنى.④

دېدىكىم: «ئاتىم — نەشپۈت غەيرەتلىك،
يەگالى لېزىز، شىرىن شەربەتلىك.

يەسا ھەركىم بۇلەززەتىم بىلە،
يېرىلۇر ئاغزى شەرۋەتىم بىلە.

چۈن يەتتى ماڭا شاھلىقتا نوبەت.
ئۆزگىدە بارمۇ، ئېيت، مەندەك ھۆرمەت؟

بولسە ھەركىشى ئەقىللىق، دانىش،
زورۇر دىيەت قىلۇرسا قىلاپ يا زۇ-قىش...»

نەشپۈتە سۆزنى ئەيلادى ئاخىر،
جىنەستە بولدى مەيداندا ھازىر.

ئۆھەمھەمكا يە باشلادى دەرھال،
ماجرا ئەيلادى يا پراغى تال-تال.

ئېيدى جىنەستە: «نەشپۈتە نادان،
دېگان سۆزلارىڭ ھەممەسى يالغان!

"مەن نەشپۈتە" دەپ پاراك ئەتتىڭ كوپ.
ھەربىر سۆزۈڭدىن باتىللىق⑤ توكۈپ.

كورۇشتۇڭ مېنىڭ مېۋەمنى كىچىك.
بويۇمنى پاكار، ئۆزەمنى ۋېجىك.

قېنى قا يىسىڭدىن قالادۇر ۋەسپىم،
قىلمادى ئەجەپ يۈزلارىڭ "چىم-چىم"....»

قاغۇن⑥غا ئاڭلاندىق يەتتىلەر خەبەر،
ماجرا قىلماققە ئاتلاندى سەھەر.

بولدى جىنەستە شۇمىنىڭ سۆزىنى،
پارە-پار قىلدى قاغۇن ئۆزىنى.

چۈشتى سۆرئەتتە قاغۇن شۇل زامان،
قىزىدى ماجرا ئەجەپ بىر مەيدان.

قاغۇن ئېيدىكى: «ئەي جىنەستە شۇم،
شۇملۇغۇڭ ئالەم ئەھلىغە مەئلۇم.

ئەي ھارامزادە، بىھايا، ئاتىڭىز،
مېنى يوق دەپ نە لاپىنى ئاتىڭىز.

ماڭا بىر باقىن جىنەستە ئەقرەب⑦.
ئاغرىدۇ كىمكى قويسە ئېنى يەپ.

ئەي-ئەي پاراكچى، ئالا يۇمۇلاق،
ساڭا ئوخشە كوپ ئېغىلدا مايىق.

تاتىلىڭنى يىغ، ئاۋايلا ئۆزۈڭ،
ئۆزۈڭگە چۈشلۈق بولسۇن گەپ-سۆزۈڭ...»

قاغۇن ئاشۇنداغ ماجرا قىلۇردى.
جىملە⑧ دىن ئۆزىن ئەفزۇن⑨ بىلۇردى.

ئېيدى ئۈيەنە: «مەندۇرمەن نىمەت،
مېنى كىم يەسا تاپۇرلەر راھەت.

① ئىشتىپ: — ئاڭلاپ. ② ئەئلەم — (ئەلەم) — دىنى جەھەتتىكى كاتتا مەنسەپ نامى.
③ دىمەم — دىمەيمەن. ④ ئەنى — ئۇنى. ⑤ باتىللىق — ئىناۋەتسىز يوق ئوتمەس سۆز. ⑨ قاغۇن —
قوغۇن. ⑦ ئەقرەب — چايان. ⑧ جىملە — ھەممە، بارچە، جىمى. ⑨ ئەفزۇن — زىيادە، ئارتۇق.

بىر ئاتىم مېنىڭ «قارىقاش يېزگان»①،
تەم- لەززىتىمدە ئەسلا يوق نۇقسان.

بىرسى «ئاقىنا بات»②، بىرسى «كوك
نا بات»③،
قەيسىنى يېسا شىكەر- نا بات.

بىر ئاتىم يەنا بىل «بېشەك شىرىن»④،
لەززىتىم ئالەم ئەھلىغە تەيىن.

بىرسۇ پاتىمدۇر «تۇرلىغى چاغدا»⑤،
«چاغدا» دەك مېۋە بارمىدۇر باغدا؟

يەيدۇرۇر ئىستاپ «چۈرۈك» دەپ تىشلىق⑥،
«چاغدا» نى يىغىپ قىلاشۇر قىشلىق.

خەلقنىڭ ياخشىسى مېنى تېرۇرلار،
پەشقا نېمىنى يەر تىشى قېرىلار.

مېنى تېرىغان بولادۇر پازىل⑦،
تاكىلا⑧ جەننەتكە بولغۇسى داخىل⑨.

تۇققان كىملورمىز تابۇز⑩ بىلە بىز،
قانار ئۇسسالىق ئېنى يېسەڭىز.

تابۇز-چوقۇر، لىك⑪ ئىچىدۇر گۇلنار،⑫
ئېنىڭ شەربەتى گۇشتىدىن بىسيار.⑬

ئۇسسۇغان يېسالەرنى راھەتدۇر،
شەربەتىن ئىچسا بەك ھالاۋەتدۇر.

كەلتۇر ئالدىڭغە پارە قىل بىرنى،
چىقار ئېنىڭدىن بىر قازان شىرنى.

بارمۇ ئالەمدە مەن كەبى مەھبۇب،⑭
قانچە دەي پۇتماس⑮ بۇسۇپاتىم كوپ...»

قاغۇننىڭ مۇنچە سوزىنى ئاڭلاپ،
چۈشتى مەيدانغە ئۈزۈم ساڭگىلاپ.

ئۈزۈم ئېيدىكى: «ئەي قاغۇن قالتاق،⑯
سېنى كىم يېسا ئاغزىدۇر شالتاق.⑰

بەزى مۇشت بىلە باشىڭنى يارۇر،
كوتىرەپ بەزەن يەرگە راس سالۇر.

تاقاپ⑱ بىر قىلۇر مەينەت تۇرۇقۇك،
بولغايدۇ ئۇينى شاپاق، ئۇرۇغۇك.

باش بۇرنۇڭ چىقسە، پېشاك ئىت يەيدۇ،
بۇسۇپاتىڭنى كىممۇ بىلمەيدۇ؟

ئەلتىرەك سويۇپ قىلاشۇرلار قاق،
قوساقىڭ يارۇر ھەم مۇزاي، توپاق.

پىشقانىڭ تۇرماسلەر سا پاقىدە،
خاملارىڭ قالۇر مال ئاياغىدە...»

ئۈزۈم شۇيەگلىغ قىلدى كوپ ئۇرۇش،
ئېيدى تەئرىپلەپ ئۆزىنى، خۇرۇش⑲:

«مەندۇرمەن مېۋەئارا ئارزۇلۇق،
خۇش يېماككامەن- ھەمەدىن تاتلۇق.⑳

نازىنىن دۇرمەن چىمەن ئىچىندە،
مەن كەبى بىرسى بارمۇ ئالەمدە؟

ئول شىرنە مەندىن بولۇپدۇر پەيدا،
شىرنەھالۋاغە ھەمەدۇر شەيدا.

قىلاي سوزۇمنى بۇيەردە تامام،
قىلمىسۇن يانا ئەيىپ خاسۇ-ئام...»㉑

---

① «قارىقاش يېزگان»— قارىقاشتىن چىقىدىغان يېزگان قوغۇنى. ②③④⑤— قوغۇنلارنىڭ ئىسمى. ⑥ تىشلىق— چىشى باركىشلەر مەنىسىدە. ⑦ پازىل— ھورمەتلىك. ⑧ تاكىلا— قىيامەت، مەھشەر كۇنى. ⑨ داخىل— ئىرىشمەك. يەتمەك. ⑩ تابۇز— تاۋۇز. ⑪ لىك— لېكىن. ⑫ گۇلنار— قىزىل رەڭلىك. ⑬ بىسيار— زىيادە، ئارتۇق. ⑭ مەھبۇب— يېقىن، سويۇملۇك. ⑮ پۇتماس— (پۇتمەس)- تۇگۇمەس. ⑯ قالتاق— قاداغ، بەزلەش. ⑰ شالتاق— پاسكىنا. ⑱ تاقاپ— تارقاپ، چېچىلىپ. ⑲ خۇرۇش— (خىمىر تۇرۇش)— گەپ يورغىلىتىش، غەۋغا كوتىرىش مەنىسىدە. ⑳ تاتلىق— تاتلىق. ㉑ خاسۇ-ئام— جاماەت.

بۇ ھەمكا يەنى ئۆمشتىپ، شول زامان،
خورما كەلدىلەر قىلىغالى مەيدان.

خورما ئېيىدىكى: «ئەي ئۈزۈم شۈك① بول،
خوجاڭمەن تۇرۇپ تىڭماس سائا يول.

نەشقىلىق بىلە كوپ ماجرا قىلاسەن،
ھەددىن ئېشىپ يۈزۈڭ قارا قىلاسەن.

كۆمەدۆر قىشتا بېشىڭ تۇپراقغە،
گەردەنلار دىگەدىن ئاسار قازناقغە.

قىلادۇر ئۈزۈم، سۇيۇگدە چىغىر②،
چىغىر ئىچكانىڭ گۇناھى ئېغىر...»

شۇ بوخوسۇستا گەپ بولدى ئەفزۇن③،
خورما بولدىلار جىملەدىن فۇزۇن④.

ئېيدى ئۈزۈم ئانا: «مەنلا شاھدۇرمەن،
ھەمە بارچىغە ھەم پاناھدۇرمەن.

سورداك ئەسلىم بېھىش باغدۇر،
ھورمەتىم ئەنبىيا⑤ زامانىدۇر.

مەندۇرمەن مىۋەلەر ئارا ناياب⑥،
مېنى يەر ھەمە خالايىق، ئەلقاب⑦.

مېنى يىغقانلار تاپتىلار ئىززەت،
ئاغرىقلارىمسا تاپتى ھەم سەھەد⑧.

قېنى، ئېيتمىشقىن، شۇنداغ تۇرۇغلۇق،
كىمگا ئاشادۇر شاھلىق، ئۇلۇغلۇق؟...»

ئاخىر خورما ئىلىغ بۇسوزى ئۆتتى،
ھەمە مىۋە بۇسوزگا چىم پۈتتى⑨.

بولدى خورما باش— جىملىگەسۇلتان،
ئۈزگىسى بولدى تۇتقۇچى پەرمان.

شاھ خورما تورگە چىقىپ ئولتۇردى،
سوزگە كىرمىگان بولسە ئولتۇردى.

بارچە ھوكمىدە تىزدىلدى سەپ-سەپ،
ھەر قايسىغە بۇيرىدى مەنسەپ:

ئۈزۈمنى قىلدى ئۆزدىگەۋىزىر،
نەشپۈتسا يالاندى بامەسلىھەت ئەمىر⑩.

ھوكمى سۇلتان، كىبېھى ئىشىك ئاغە⑪،
بولدى شاپتولا جىملىغە دورغە⑫.

ئالىمغە تەگدى مەنسەبى قازى⑬،
شولۋەقىت بولدى ئانار ھەم مۇپتى⑭.

قاغۇن-تاۋۇزنى مىراپ⑮ ئەيلادى،
جىملە تەشنانى سىراپ⑯ ئەيلادى.

يەنە ئۇرۇكنى قىلدى قازناقچى⑰،
ئۇجمە ھەم بولدى شاھقە ياندا قچى⑱.

قىلدى چىلاننى بۇندا باكاۋۇل⑲،
ياڭاقنى دەرۋازىغە ياساۋۇل⑳.

پىتنىخورئەردى پاكار جىنەستە،
تەگمىدى خىزمەت قالدىلار پەستە....

①شۈك— جىم. (توختا) ②چىغىر— ھاراق، مەيزاپ. ③ئەفزۇن— ئۈزۈن- تولا. ④فۇزۇن— ئىسىل. ⑤ئەنبىيا— پەيغەمبەر. ⑥ناياب— كوركەم، زىبا. ⑦ئەلقاب— توت ئەلقابىچە ئارىيار. ⑧سەھەد— ساقلىق، سالامەتلىك. ⑨چىم پۈتتى— راست دەپ ئىشەندى. ⑩ئەمىر— لەشكىرى قوماندان. ⑪ئىشىك ئاغە— دەرۋازىۋەن، پوست ⑫ دورغە— ئالۋان يىققۇچى، يۈكۈر-يېتىم ئىشلىرىنى بېجىرگۈچى. ⑬قازى— دىنىي مۇئەسسەلەردە دەۋا ئىشلىرىنى بىرتەرەپ قىلىدىغان شەرىئەت ھوكۈمچىسى. ⑭مۇپتى— نازارەت قىلغۇچى. ⑮مىراپ— سۇ ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى. ⑯سىراپ— قانىماق، قاندۇرماق. ⑰قازناقچى— ئامبار، خەزىنە باشقۇرغۇچى. ⑱ياندا قچى— مەسلىھەتچى، ھەمكارلاشقۇچى. ⑲باكاۋۇل— تاماق ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى. ⑳ياساۋۇل— كۆزەتچى، ساقچى.

نەشرگە تەييارلىغۇچىلار : ئابدىقادىر مۇھەممەت، روزى سايىت

خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىن

(چۆچەك)

بۇرۇندىنمۇ بۇرۇندا، يا بولەك جايدا، ياكى مۇشۇ ئورۇندا، تەكلىماكاننىڭ بېشىدا، ھېلىم ئاتام① نىڭ قېشىدا، ئىلچىنىڭ سەلتېشىدا بىر مەھەللە بولۇپتىكەن. بۇ مەھەللىنىڭ قوينى باغ، مېۋىلىرى ياغ، سۈيى ئاتلىق، ئادەملىرى بولسا گاھىسى پىيادە، گاھىسى ئاتلىق ئىكەن.

شۇ ئادەملەر ئارىسىدا داۋۇت ئاخۇن ئىسىملىك 80 ياشقا كىرگەن بىر ئىگەرچى ئۇستام بولۇپ، ئۇ، ھۈنەردە كامالەتكە يەتكەن، داڭقى نە-نەلەرگە كەتكەن كىشى ئىكەن. ئۇنىڭ ئىككى خوتۇنى بولۇپ، چوڭ خوتۇنىدىن توققۇز، كىچىك خوتۇنىدىن بىر ئوغۇل پەرزەندىسى بار ئىكەن.

ئىگەرچى بوۋاي 10 ئوغلىغا تەككۈزبىلەن، خوتۇنلىرىغا بولسا كەككۈزبىلەن قاراپ، بالىلىرىنى غەشلىككە، خوتۇنلىرىنى كۈندەشلىككە قويماي تىرىكچىلىك قىلىدىكەن. شۇغىنىسى چوڭ خوتۇنىدىن بولغان توققۇز ئوغلى ھورۇن، تىرىككەك، يەڭگىلى ئامراق، ئىش دېسە بېشى ئاغرىيدىغان زىرىككەك؛ كىچىك خوتۇنىدىن بولغان كەنجى ئوغۇل زېرەك ھەم ئىشچان، كۆڭلى توز، ئۇچۇق يۈز بولۇپ ئۆسكەن ئىكەن. شۇڭا، بوۋاي 10 ئوغلىغا ئۆز ھۈنىرىنى تەڭ ئۆگىتىپ، ھالال ياشاپ، باياشات تۇرمۇش كەچۈرۈشنى تەۋسىيە قىلغان بولسىمۇ، 9 چوڭ ئوغلى ئىگەرچىلىك ھۈنىرىگە بوش قىزىقىدىكەن، ھېلى قىلغان ئىشىدىن ھېلى ئېزىقىدىكەن. باشقىلارنىڭ ياخشى كۈن كۆرگىنىگە چىدىماي كۆز قىزارتىدىكەن، تەييار تاپ مۇجەز بىلەن باشقىلارنىڭ ھالال رىسقىغا قول ئۇزارتىدىكەن.

ئەمما كىچىك ئوغۇل دادىسىنىڭ كەسپىگە ۋارىس، ھۈنەرگە-ھالاللىققا ھېرىس ئىكەن. شۇنداق بولغاچقا دادىسى بۇ بالىغا بەكمۇ ئامراق ئىكەن.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ھەپتىلەر كېتىپتۇ. داۋۇت ئاخۇن ئىگەرچى قېرىپتۇ، ئۆمۈر ئېتى ھېرىپتۇ...

بوۋاي ئۆلگەن كۈنىنىڭ ئەتىسى چوڭ خوتۇن بىلەن ئۇنىڭ توققۇز بالىسى ئۆي-بىساتلىرىنى پوكمىنىغا بېسىپ، كىچىك خوتۇن بىلەن كەنجى ئوغلىنى ھەر تەرەپتىن قىسىپ، خارلاپتۇ، كۆپ ئۆتمەي بولەك ئۆيگە يېرىپ بىر كالەككە پالاپتۇ.

چوڭ خوتۇن ۋە توققۇز ئوغۇل ئۇكچە قالغاندىن كېيىن، ئىش قىلماي يېتىپ يەپ، يەر-زېمىنلىرىنى ئالغىنىغا سېتىپ يەپ يىلغا قالماي ئۆزى ئاق يەردە، پەللىكى داق يەردە قاپتۇ.

كىچىك ئوغۇل ئاتىسىدىن ئىخلاس بىلەن ئۆگەنگەن ئىگەرچىلىك ھۈنىرىگە تايىنىپ جان بېقىپتۇ، 9 ھورۇن ھەپتىسىگە ئاران بىردانە ئىگەر

---

① ھېلىم ئاتام-جاي ئىسمى.

ياسا، ئۇ، يالغۇز ئۇزى 9ئمگەر ياساپتۇ،
شۇڭا ئىش كۈندىن-كۈنگە ئېقىش تېپىپ، تۇر-
مۇشى تەدرىجى ياخشىلىنىپتۇ. كىچىك ئوغۇل-
نىڭ 9ئىگىرى بازاردىن ئېتىشىپ قالماپتۇ،
ئەمما چوڭ ئوغۇللارنىڭ قول ئۇچىدىلا ياسىغان
بىر تالدىن ئىگەرىنى ھېچكىم ئالماپتۇ. بۇنىڭ-
غا چىدىمىغان 9ھۇرۇن بارىيامانلىقنى ئىنس-
سىدىن كورۇپ، نىمە قىلىشى ھەققىدە يوشۇرۇن مەس-
لىھەت قىلىشىپتۇ. خۇدايىمدىن ئۇزلىرىگە ئامەت،
ئىنىسىگە پالاكەت تىلىشىپتۇ، ئاخىرى بولماي،
يامان غەرەز بىلەن چىشلىرىنى بولۇشۇپتۇ.
ئەتە بازار دىگەن كۈنى تۈن نىسپى بىلەن
ئىنىسى ياتقان ھويلىغا ئوغرىلىقچە كىرىپتۇ.
تام تۈۋىگە قاتار تىزىپ قويۇلغان بىر-بىر-
سىدىن چىرايلىق 9ئىگەرنى بىر يەرگە يىغىپ
ئوتقا يېقىپتۇ. «ئەمدى بىز ئىگىرىمىزنى
ساتالايمىز» دەپ ئويلاپ خوشلۇقتىن شۇلگەي-
لىرى ئېقىپتۇ.

ئەتىسى، ئىنىسى قارىغىدەك بولسا ئىگەر-
لىرى يوقمىش. «بۇنى قىلغان چوقۇم ئاكىلىرىم»
دەپ گۇمانلانغان بولسىمۇ، لىۋىنى چىشلەپ
گەپ-سوز قىلماپتۇ. ئويىدىن بىر تاغار ئاچقىپ
كۈل ئىچىدىن كومۇرلەرنى خىللاپتۇ. ئۇنى
تاغارغا قاچىلاپ، ئىشەككە ئارتىپ، ئۈستىدىن
ئاغامچا بىلەن چىڭ تارتىپ، بازارغا راۋان
بولۇپتۇ.

شۇ شەھەردە پۇلدىسە ئىملەكلەيدىغان، بىر پۇلنى «ئانام»، يەنە بىر پۇلنى
«دادام» دەيدىغان ئاچكوز بىر باي بارئىكەن.
كەنجى ئوغۇل ئەشۇ باينىڭ ئىشىك ئال-
دىغا كەپتۇ، ئاۋازىنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ
«كورسە كومۇر، كورمىسە ئالتۇن. ئەرزان ساتىمەن- نەخسا تىمەن، پۇلغا ئامراقلار بۇنى
دەرھال سېتىۋالسۇن!...» دەپ توۋلاپتۇ.

— كەم ئەقىل، ئاچكوز باي بۇگەپنى ئاڭلاپ،
ئويىدىن. سىرتقا چىققۇچە نەچچە يىقىلىپ-قو-
پۇپ، «سۇبھانىللا» نى تالاي قېتىم ئوقۇپ،

كەنجى ئوغۇلنىڭ يېنىغا كەپتۇ-دە، ئاستا پە-
چىرلاپ سوراپتۇ:

— تاغىرىڭىزدىكى نىمە؟ بالا:

— دىدىمغۇ، كورسە كومۇر، كورمىسە
ئالتۇن، بۇ تاغارغا قاچىلانغىنى ئەسلى ئۇو-
تۇن، ھازىر كومۇردەك كورىنىدۇ، ئەل ئۇيى-
قۇغا كەتكەندە ئاغزىنى ئاچسىڭىز بۇ كومۇر
ئالتۇنغا ئايلىنىدۇ. ئالايدىسەڭ ساڭا مىڭ
تىللاغا ساتىمەن، بولمىسا ئىشىگىمنى ھەيدەپ
قايتىمەن، — دەپتۇ.

بۇگەپ كالتە پەم باينى قىزىقتۇرۇپ-
تۇ. «ئالتۇن» دىگەن گەپ ئەقلىدىن يەنىمۇ
ئېزىقتۇرۇپتۇ. «باشقا بىركىم ئېلىۋالمىغىدى»
دەپ ئەنسىرەپ تۇت تامغا ئېقىپتۇ، ئاندىن
كەنجى ئوغۇلنى ئەزىزلەپ دولىسىغا قېقىپتۇ.
ھەرقانچە يېخسىق، ئاچكوز بولسىمۇ بىر تاغار
«ئالتۇن» نىڭ ئالدىدا مىڭ تىللا ھېچنىمە كو-
رۇنمەپتۇ، شۇڭا باھاسىنى تالاشماي
دىگىنىگە ئېلىپتۇ، كومۇرباينى
قىلىپتۇ. مىڭ تىللانى كەنجى ئوغۇل
يانچۇغىغا سېلىپتۇ. ئۇ مال بازىرى-
دىن يازام ئىككى قېچىر سېتىۋاپتۇ. ئاش-
لىق بازىرىدىن ئىككى تاغار بۇغداي، گوش
بازىرىدىن يېرىم سان گوش ئاپتۇ. سو-
دىلىغى تۈگىگەندىن كېيىن ناخشىسىنى دولقۇ
قويۇرۇپ مەھەللىسىگە قايتىپتۇ.

چوڭ خوتۇندىن بولغان توققۇز ئوغۇل
قارىغىدەك بولسا، ئىنىسى ئىككى قېچىرغا
مال يۈكلەپ، ناخشىسىنى بولۇشقا ئوقۇپ كې-
لىۋاتقىدەك. بۇ ھالدىن گاڭگىرىغان پېتى
بىر-بىرىگە كوز قىسىپتۇ. ھەيرانلىقىنى مىلقە
تەسلىكتە بېسىپتۇ. ئارىدىن بىرسى، ئارقى-
دىن ھەممىسى چىقىپ يولنى توساپتۇ، يال-
غاندىن ئەھۋال سوراپتۇ ۋە «بۇنچە نەر-
سىنى نەدىن تاپتىڭ؟» دەپ قىستاپتۇ.

كەنجە ئوغۇل بولغان ئەھۋالنى؛ قىلى-
غان ئامالنى، تاپقان پۇل-مالنى ئاكىلى-
رىغا جايى-جايى بىلەن سوزلەپ بېرىپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئۇلارنىڭ قوسىقىغا جىن
كىرىپتۇ. ئۇلار ئۆيىگە چىقىپ بىرھەپتىدىن
بۇيان ياسىغان توققۇز ئىگەرنى يىغىپ ئوت
قويۇپتۇ. كۆيۈپ لاخشى بولغاندا ئۈستىگە
بىرنەچچە ماتال سۇ قۇيۇپتۇ. چوغ-كۆمۈر-
گە ئايلىنىپتۇ، كۆمۈر-تاغارغا جايلىنىپتۇ.
توققۇز ھورۇن بازارغا قاراپ يولغا چىقىپ-
تۇ. ئۇلار بازارنى چۆگىلەپ، ۋاقىراپ-جا-
قىراپ ھالىدىن كېتىپتۇ، بىرچاغدا قەدىمى
ھېلىقى، كۆمۈرنى "ئالتۇن" دەپ سېتىۋالغان
كەم ئېقىل، ئاچكۆز باينىڭ دەرۋازىسى ئال-
دىغا يېتىپتۇ.

بۇچاغدا باي ئالدانغىنىدىن غەمگە
چۆكۈپ، مىڭ تەللانىڭ دەردىگە تىنماي ياش
تۆكۈپ، پۇتى كۆيگەن توخۇدەك پىقىراپ،
پېچاق تەككەن توپاقتەك باقىراپ يۈرگەن ئى-
كەن. «كورسە كۆمۈر، كورمىسە ئالتۇن، ئەر-
زان ساتىمەن، نەخ ساتىمەن» دەپ ۋاقى-
راشقان ئاۋازنى ئاڭلىغان باي ئۆيىدىن يۈگ-
رەپ چىقىپ، بۇلارنى ئۇرۇپ-سورەپ قازىنىڭ
ئالدىغا ئاپىرىپتۇ. قازى ئەھۋالنى ئۇقۇپ
توققۇز ئوغۇلنى 40 تىن دەررە ئۇرغۇزۇپتۇ.
ئاندىن يانچۇقلىرىنى ئوڭ-تەتۈر قىلىپ بار-
يوقىنى بايغا تاپشۇرتۇپتۇ. ھەتتا مىنىپ بار-
غان ئېشەكلىرىنىمۇ ئېلىۋاپتۇ.

تاياق دەستىدىن ئۈستىخانلىرى ئۇز-
نىڭ ئەمەستەك، مال بىساتىدىن ئايرىلغاننىڭ
ئىچ پۇشۇغىدا مەس-ئەلەستەك بولۇپ قالغان توق-
قۇز ئوغۇل دەرت-ئەلەمگە پايلىماي، قىلمىۋات-
قان ئىشىنىڭ ئالدى-كەينىنىمۇ ئويلىماي مە-
ھەللىسىگە چىقىپتۇ. كەنجە ئوغۇلنىڭ ئۆيى-
گە كىرىپ، ئۇنى ئىزدەپ ئۇۋيان-بۇيانغا
يېقىپتۇ. ئۇنى تاپالماي جىلە بولغىنىدىن
كەنجى ئوغۇلنىڭ ئىنتىقامىنى ئانىسىدىن
ئاپتۇپ-بىچارىنىڭ كېلىنى غىققىدە سىقىپتۇ.
... بىرچاغدا، كەنجى ئوغۇل توگمەندىن قاي-
تىپ كېلىپ ئۆيگە كىرگۈدەك بولسا ئانىسى ئۆ-
لۈك ياتقۇدەك. ئوغۇلنىڭ كۆزلىرىدىن تاراملاپ
ياش توكۈلۈپتۇ. بۇ ئىشنى ئاكىلىرىنىڭ قىل-
غىنىنى بىلىپ، چىشلىرى گەز-گەز بولۇپ مۇش-
لىرى تۈگۈلۈپتۇ. لېكىن «قازاغا رىزا، با-
لاغا سەۋرى» قىلىپ ئاچچىغىدىن يېنىپتۇ.
بىرھازا ئويلىغاندىن كېيىن، ئەپچىل بىرچا-
رە ئويلاپ تېپىپتۇ...

ئەتىسى ئەتىگەندە مەرھۇمنىڭ ئۈستى-
ۋېشىنى يەڭگۈشلەپ بىر ئۈرۈچ پاختىنى يا-
غاچقا پەلكۈشلەپ، پەلكۈشنى ئۇسىمغا مى-
لەپ، ئانىسىغا كېلىشتۈرۈپ پەدازقىپتۇ. ئان-
دىن كېيىن قېچىرغا ئاۋايلاپ مىندۈرۈپ، يې-
قىلىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن قولتۇغىنى ئىككى
ئاچىغا ئىلدۇرۇپ، سەھرا تەرەپكە قاراپ يول-
غا چىقىپتۇ.

بۇسەھرادا ناھايىتى پىخسىق، گەپ-
لىرى سېسىق، كۆزلىرى قىسىق، ئاچچىغى يا-
مان بىرباي ئاتلىق مولاقيەرگە خامان يا-
ساپ بۇلە يېيىپ تۇرىدىكەن. كەنجە ئوغۇل
ئانىسىنى مىندۈرگەن قېچىرنى باينىڭ خا-
مىنىغا ھەيدەپ قويۇپتۇ. ئۆزى بولسا سەل يې-
راقتىكى بىركالتە تامنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ
تاماشىنىكە ئولتۇرۇپتۇ. قېچىر چەشلەنگەن
بۇغداينى كۆمۈلدۈتۈپ يېگىلى تۇرۇپتۇ. پىخ-
سىق باي بۇھالنى كۆرۈپ ئەرۋايى قىرىق گەز
ئۆرلەپ، ئاغزىنى بۇزۇپ تىللاشلىغىنىچە يۈ-
گۈرۈپتۇ ۋە قولىدىكى تومۇر ئارابىلەن قېچىر
ئۈستىدىكى مەرھۇمنى بىرنەچچىنى ئۇرۇپتۇ.
مەرھۇم يەرگە يىقىلىپ چۈشۈپتۇ.

شۇچاغدا كەنجى ئوغۇل كالتە تامنىڭ
ئارقىسىدىن تامېلىمنى يۇلىگەن پېتى يۈگرەپ
چىقىپ، ئانىسىنىڭ مەگزىگە مەگزىنى يېقىپ
"ۋاي ئانام" دەپ يىغلاشقا باشلاپتۇ.

باي نېمە قىلارىنى بىلەلمەي ھاڭۋېقىپ
تۇرۇپ قاپتۇ، كەنجە ئوغۇل "ئانامنى تۆلە"
دەپ باينىڭ ياقىسىدىن ئاپتۇ. خۇن داۋاسى
قىلىمەن دەپ قازىغا قېشىغا سورەپ بولۇشچە
داۋرالك ساپتۇ.

باي كەنجە ئوغۇلغا بىرھازا يالۋۇرۇپ

تۇ. ئاندىن ئىككىسى سۆزلىشىپ: باينى قازىنىڭ قېشىغا سۆرىمەيدىغان، كەنجە ئوغۇلمۇ بۇ ئىشنى بىر كىمگە دېمەيدىغان، باي 20 تاغار بۇغداي، 20 ئىشەك، 2 مىڭ تىللا نەق پۇل بېرىدىغان، جەسەتنى كەنجە ئوغۇل ئاستىلا ئاپىرىپ كۆمۈدىغانغا كېلىشىپتۇ.

ئەتىسى، توققۇز ئوغۇل قارىغىدەك بولسا كەنجە ئوغۇلنىڭ ھويلىسى ئاش بىلەن ئىشەككە، ئانجۇغى پۇل-پىچەككە تولۇپ كەتكەنمىش. ئۇلار كەنجە ئوغۇلنىڭ ھويلىسىغا كەپتۇ «ئەسسالام ئېينىم، بۇنچە مال-دۇنيانى نەدىن تاپتىڭ؟» دەپتۇ.

كەنجى ئوغۇل چاندۇرماي كۆرۈشۈپتۇ ۋە مۇنداق دەپتۇ:

— كېچىدىن ئۆيگە ئوغرى كىرىپتىكەن، ئانام رەھمەتنى تۈيۈپ قېلىپ جەڭلىشىپتۇ، ئاياللىقىغا باقماي ئېلىشىپتۇ-بەللىشىپتۇ. ئوغرى ئانامنىڭ گېلىدىن بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ. تۈگمەندىن كەلسەم بىچارە ئانام ئۆلۈك پېتى يېتىپتۇ. ئانامنى خېچىرغا ئارتىپ ئاغامچا بىلەن چىگىپ، مەھكەم تارتىپ بازارغا باردىم. «ئانا گۆشى ئالامدۇ؟» دەپ ۋاقىردىم. نەق پۇلى بارلار تىللاغا، پۇلى يوقلار ئىشەك ۋە ئاش-تاغارغا تالىشىپ سېتىۋالدى. بۇ مال-دۇنيا «ئانا گۆشى» ساتقان پۇلغا كەلگەن.

توققۇز ئوغۇل بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئىشىنىپتۇ. ئاخماقلىقىدىن يالغاننى راست دەپ چۈشىنىپتۇ. توققۇزى بىر مەسلىھەت قىلىشا-قىلىشا يالا ئۆيىگە بېرىپ ئانىسىنى بوغۇپ ئۆلتۈرۈشۈپتۇ.

كەنجە ئوغۇلنىڭ ئېيتقىنى بويىچە ئانىسىنىڭ ئۆلۈكىنى ئىشەككە تېڭىپ، سەھەرلەپ مېڭىپ بازارغا بېرىپ «ئانا گۆشى ساتىمىز» دەپ ۋاقىراپ-جاقىراپتۇ. ئۈنلىرى پۈتۈپتۇ، دەرمانى كېتىپتۇ، ۋاقىت كەچ پېشىندىن ئۆتۈپتۇ. ئەمما ھېچكىم «ئانا گۆشى» سېتىۋالماپتۇ، ئەكسىچە، بۇلارنى «ساراڭ» ئىكەن دەپ چوڭ-كىچىك، ئۇلۇغ-ئۇششاق ھەممىسى مەسخىرە قىلىپتۇ. چالما-كېسەك ئېتىپ، لاي چېچىپ بازاردىن قوغلىۋېتىپتۇ.

توققۇز ئوغۇل دەردىنى ئىچىگە سىغدۇرالماي غالجىرلىشىپتۇ. كەچتە مەلىسىگە كېلىپلا ئىنىسىنى تۇتۇپ تاغارغا سولاپ، ئىشەككە ئارتىپ دەرياغا تاشلىۋەتمەك ئۈچۈن سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ.

ماڭا-ماڭا بىر يەرگە بارغاندا، ماغدۇرى قۇرۇپ راسا ھارغاندا، ئىشەكنى ئوتلاققا قويۇۋېتىپ، ئۆزلىرى سەل يىراقتىكى ئېرىق بويىغا بېرىپ قاتتىق-قۇرۇق نانلىرىنى ئېرىقتىكى لاي سۇغا چىلاپ يېگىلى تۇرۇپتۇ.

كەنجە ئوغۇل تاغارنىڭ ئىچىدە ياتالماي، ياقوپالماي قىينىلىپ، تەقدىرگە تېۋىنىپ ياتقۇدەك بولسا، يېقىنلا بىر يەردىن قويلارنىڭ مەرەشكەن، ئىككى ئادەمنىڭ گەپلەشكەن ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. ھايال ئۆتمەي بۇ ئاۋازلار ئىشەكنىڭ يېنىدا پەيدا بوپتۇ.

— كىمنىڭ ئىشىكىدۇ بۇ، ئۈستىدە يۈكمۇ بار ئىكەن، — دەپتۇ بىرسى.

— خۇدانىڭ بەرگىنى شۇ-دە، ھەيدە ئىشەكنى، — دەپتۇ يەنە بىرسى.

بۇلارنىڭ سۆز-پاراڭلىرىدىن تاغار ئىچىدىكى كەنجە ئوغۇل شۇنى پەھىم ئېتىپتۇكى، بۇ ئىككى ئادەمنىڭ بىرسى باي، يەنە بىرسى قويچى-مالاي ئىكەن. كەنجە ئوغۇل بىر پەس ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن كاللىسىغا بىر ئەقىل كەپتۇ، پۇرسەتنىڭ بارىدا بىر دەمبەس قىلىپ باقماقچى بولۇپ يۆتۈلۈپ «ئەھە-ئەھە...» دەپتۇ.

يۆتەل ئاۋازىدىن چۆچىگەن باي:

— كىمسەن؟ تاغارنىڭ ئىچىدە نېمە قىلىپ يۈرىسەن؟ دەپ توۋلاپتۇ.

كەنجە ئوغۇل «كىم بولاتتىم، ھاكىم بولىمەن دەپ مەنسەپتىن قېچىپ تاغارغا كىرىۋالغان ئادەممەن!...» دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان باي: «شۈكرى، ئۇزاق-

ئتمن بىرى مەنسەپ تاما قىلىپ ئاللاغا قىلغان
يىغا-زارەم ئىشقا ئاشمىدىغان چاغ كەپتۇ...»
دەپتۇ-دە، تاغارنى ئىشەكتىن چۈشۈرۈپتۇ،
كەنجى ئوغۇلنى تاغاردىن چىقىرىپتۇ.

—سوزلە،-دەپتۇ باي،-كىم سېنى ھاكىم
بول دەپ قىستىدى؟ تاغارغا كىم سولىدى؟
قانداق قىلىپ ھاكىم بولغۇلۇق؟

كەنجە ئوغۇل:

—تونۈگۈن ئۆيدە ئولتاسام بىر توپ ياساۋۇل-
لار كېلىپ، «سىزنى شەھەرنىڭ ھاكىمى قىل-
ماقچى، مەيگە چىقىڭ» دەپ كەپتۇ، مەن
«تېچقىنا تىرىكچىلىكىمنى قىلاي، مەنسەپ تۇ-
تۇشنى بىلمەيمەن» دەپ بىر كۈن يالۋۇردۇم.
ئۇلار «پادىشانىڭ بۇيرۇغى» دەپ زادى
ئۇنىمىدى، ئاخىرى تاغارغا سولاپ ئېلىپ ماڭ-
دى. ياساۋۇللار مۈشۈيېقىندا ئارام ئېلىۋاتى-
دۇ،-دەپتۇ.

باي-نا ھايىتى مەنسەپپەرەس، تاما خور
ئادەم ئىكەن، ئۇنىڭ ئۇزاقتىن بىرى
بىرەر مەنسەپنىڭ چوققىسىغا مىنگۈسى بولىمۇ
ھېچ يولىنى قىلالماي يۈرۈپتىكەن. كەنجە
ئوغۇلنىڭ سوزى ئۇنىڭ مەنسەپ تاماسىنى-
ئارزۇ تەقەززاسىنى ھەسسىلەپ ئاشۇرۇپتۇ.
شۇڭا:

—ئەي ئەخمەق، مانا، ئالدىڭدا تۇرغان
ئىككى يۈز قوي، ئەنە مالچى، مەن ھاكىم بولۇش-
قا رازى، ئىككىمىز مالنى مەنسەپكە، مەنسەپ-
نى مالغا تېگىشەيلى، بولامدۇ؟-دەپتۇ.

كەنجە ئوغۇل بىلەن مالچى ھېلىقى باينى ئەپ-
لەپ، ئۇنى تاغارغا كەپلەپ، ئاغزىنى چىگىپ،
ئىشەككە بۆرۈنقىدەك ئارتىپ قويۇپ، مالنى
ھەيدەپ يولغا راۋان بوپتۇ.

قويچى مالاي— مەنسەپپەرەس، ئاچ-
كوز بايدىن قۇتۇلغىنىغا،
كەنجى ئوغۇل 200 قويلۇق بولغىنىغا خوش
بولۇپ، خوشلۇشۇپ ئايرىلىپتۇ.

ئەتىسى توققۇز ئوغۇل ئورنىدىن ۋاقچى
تۇرۇپ، كەنجى ئوغۇلدىن قۇتۇلدۇق دەپ
ھەيدىسىگە ئۇرۇپ تالاغا چىققىدەك بولسا
ئەتراپنى بىر پاداقويلىق ئاپتۇ. كەنجى
ئوغۇلنى يەنىلا ھايات ھالىتىدە كورۇپ،
«ئاللا-توۋا» دەپ داتسا پتۇ.

—ئولمىدىڭمۇ، بۇقويلارنى نەدىن ھەي-
دەپ كەلدىڭ؟،-دەپ سوراپتۇ ئاكىلىرى.

—ياق، ئولمىدىم،-دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ
كەنجى ئوغۇل،— بۇقويلارنى سىلەر مېنى
تاشلىۋەتكەن دەريانىڭ تېگىدىكى يايلاق-
تىن ھەيدەپ كەلدىم.

—ئاران مۇشۇ قويلا بارمىكەن، ياكى...
ئاكىلىرىنىڭ ئاچكوزلىكى، بەدنىيەتلىكى-
دىن تۇيغان كەنجى ئوغۇل كوڭلىگە بىر پى-
لاننى پۈكۈپ، چاندۇرماي مۇنداق دەپتۇ:

—ۋاي ئاكىلىرىم، ئۇيەردە پادا-پادا
قويلار، قوتان-قوتان ئۇيلار ئىشقىلىپ ھەم-
مە نىمە بارئىكەن، مەن ئۇزەمگە چۇشلۇق ھەي-
دەپ كەلدىم. قالغانلىرى «بىزنىمۇ يۇرۇق
ئالەمگە ھەيدىگەچ كەت» دەپ مەرىشىپ، ھو-
كىرىشىپ قالدى...

—جېنىم ئۇكام،-دەپتۇ ئۇلار،— بىزگە
شۇيەرنى كورسىتىپ قويغان بولساڭ، سېنىڭ
سايەڭدە بىزمۇ مال-چارۋىلىق بوپقالغان
بولساق؟...

—ماقۇل،— دەپتۇ كەنجى ئوغۇل،—يۇرۇڭ-
لار، مەن سىلەرگە قويبار يەرنى كورسىتىپ قو-
ياي.

توققۇز ئوغۇل كەنجى ئوغۇلغا ئەگىشىپ
يولغا چىقىپتۇ. بىرچاغدا دەريانىڭ چوڭ-
قۇر يېرىگە بېرىپ، ئىگىزدىن تۇۋەنگە بېقىپ-
تۇ. ئۇلار كورۇپتىكى، سۇنىڭ ئاستىدا بىر
تالاي قوي-قوزىلار مەرىشىپ تۇرغىدەك. بۇ
ئەسلى كەنجى ئوغۇل ھەيدەپ كەلگەن قوي-
لارنىڭ سۇدىكى سايىسى ئىكەن.

—ئەنە،-دەپتۇ كەنجى ئوغۇل،—قويلار مۇ-
شۇ يەردە.

توققۇز ئوغۇل بىر-بىرسىدىن قىزغىنىپ،
بۇرۇنراق سۇغا چۇشۇپ كوپرەك قوي ھەيدەپ

چىقىشىنىڭ غېمىدە ئارقا-ئارقىدىن دەرياغا سەكرەپتۇ-دە، سۇغا غەرق بولۇپ ئۆلۈپتۇ.

كەنجى ئوغۇل خاتىرجەم ھالدا مەلىكىگە قايتىپ كېلىپ، دادىسىنىڭ ئىگەرچىلىك ھۈنىرىنى يېڭىۋاشتىن قولغا ئېلىپ، ئۆي-ئوچاقلىق بولۇپ، بالا-چاقا تېرىپ ئۆز تىرىكچىلىكىنى قىلىپتۇ. «ھەركىم قىلسا ئۆزىگە قىلار»، «كىشىگە كولىغان ئورىغا ئۆزى چۈشۈپتۇ» دېگەن سۆز ئەنە شۇ زاماندىن قالغان ئىكەن.

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، خوتەن دەرياسىنىڭ ئايىغىدىكى «ئىگەرچى» دېگەن كەنت كەنجى ئوغۇلنىڭ ئۇرۇق-ئەۋلادى ئاۋۇپ كەتكەن جاي بولۇپ، ئىگەرچىلىك ھۈنىرى بۇ يۇرتنىڭ نامى بولۇپ ئۆزلىشىپ قالغانمىش.

رەتلىگۈچى: خېلىل ئېلى

(بېشى 57-بەتتە)

دىن غالىپ چىقىدۇ... مانا بىزنىڭ كۆزلىرىمىزمۇ يىللارنىڭ مەيى بىلەن خوشلاشتى، ماڭا ئۈگدەپ ئۇيقۇ باسقان قاراشلىرىڭ بىلەن بىر قارا... بىزنى ئۇيقۇ قۇچىقىغا ئېلىشتىن ئاۋالراق مېنى قۇچاقلا، مېنى سۆيۈپ قوي. چۈنكى قار سېنىڭ سۆيۈشىڭدىن باشقا ھەممىنى يەڭدى... ئاھ، قىممەتلىك يارىم، بۇ دۇنيادا ئۇيقۇ نېمە دېگەن چوڭقۇر، ئاھ، تاڭ نېمە دېگەن يىراق...

«ئەرەپ پروزىسى»دىن نەشرگە تەييارلىغان.

جاپپار ئەمەت

(بېشى 65-بەتتە)

غا ئۆزەڭنى ئوبدان تونۇتۇپ قوي!— دەپ ۋاتىلدىدى.

ھەش-پەش دېگىچە، «سېيدام قۇيرۇق»نىڭ توت پاچىقى رۇس قالدى-دە، جېنىدىن جۇدا بولدى.

كەندىرچا ئۆزىنىڭ ھېلىقى جانىجان تۇخۇمىنى يەردىن قۇچىقىغا ئېلىپ، توپىسىنى ئېھتىياتچانلىق بىلەن سۈرتىۋېتىپ:

—«سېيدام قۇيرۇق»نى ئۆلتۈرۈۋەتتىم، بەك ئوبدان بولدى، ئەمدى سېنى قاچۇرۇۋېتىدىغان پاچاق چىقمايدۇ!— دېدى.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان ئاق پاچاق سېرىقنىڭ چىرايىدىكى خۇشاللىق ئالامەتلىرى يوقالدى، ئۇ جىددىي تۇردە:

—ھەي كەندىرچا ئۇكام، بۇزۇق ساچقانلارنىڭ ھەممىسى تېخى پۈتۈنلەي يوقىتىلغىنى يوق، يەنىلا ھوشيارلىقنى ئۇستۇرۇش لازىم—دە!— دېدى.

بودەكمۇ ناھايىتى ئىخلاس بىلەن:

—توغرا، توغرا، ئەمدى ساۋاق قوبۇل قىلمىساق، راستلا ئۇچچىغا چىققان ھاماقەت بولۇپ قالىمەن!— دېدى.

كەندىرچا بۇلارنى ئاڭلاپ، كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، ئۇزۇنغىچە چوڭقۇر خىيال سۈرۈپ كەتتى.

(1978-يىللىق «خەلق ئەدەبىياتى»نىڭ 6-سانىدىن ئېلىندى)

يۈەن جىژگۇاڭ تەرجىمىسى

غايىپ ئىنكا

(چۆچەك)

بار ئىكەن-يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەن-توق ئىكەن، قەدىمقى زاماندا چىن-ماچىن شەھىرىدە بىر پادىشا ئۆتۈپتىكەن. بۇ پادىشانىڭ ئۈچ ئوغلى بولۇپ، ئۆسۈپ يىگىت بولۇپ ۋايىغا يېتىپتۇ. ئۆيلەپ قوياي دېسە ئوغۇللىرىنىڭ كۆڭلىگە دادىسى تاللىغان قىزلار زادى ياقماپتۇ. پادىشا ئوغۇللىرىنىڭ ئىختىيارىغا قويسا ئوغۇللىرى ئۆزلىرىگە لايىق تېپىشالماپتۇ. پادىشا ئاخىرى شەيخۇل ئىسلام جانابلىرىنىڭ «ئىنكا غايىپ» دېگەن پەتىۋاسىغا رىئايە قىلماق بوپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئوغۇللىرىنى راۋاق ئۈستىگە ئېلىپ چىقىپ ھەر بىرىنىڭ قولىغا ئوقيا تۇتقۇزۇپ:

— قېنى ئوغۇللىرىم! سىلەر ئوقنى كۆڭلۈڭلار تارتقان تەرەپكە ئېتىڭلار، كىمنىڭ ئوقى كىمگە چۈشسە، شۇنىڭ قىزىنى ئېلىپ بېرىمەن، دەپتۇ.

چوڭ ئوغلى ئوقنى ئۈلۈشكۈن كېچە ئۆزىنى ئۆيىدە راسا مېھمان قىلغان زەرگەر كوچىسىدىكى چوڭ سەرراپنىڭ ئۆگزىسىگە قارىتىپ ئېتىپتۇ، ئوتتۇرانچى ئوغلى بىر ھازا تۇرۇپ كېتىپتۇ. دادىسى ھەدەپ قىستاۋەرگەندىن كېيىن، ئاۋغان كوچىسىدىكى بىر سودىگەرنىڭ چىرايلىق بالخانىسى تەرەپكە تەۋەككۈل قىلىپ ئېتىپتۇ. كىچىك ئوغلى بولسا كۆزىنى يۇمۇپ تۇرۇپ، ئوقنى ئاسمانغا قارىتىپ ئېتىپتۇ. كۆزىنى ئېچىپ قارىسا ئاسمانغا ئۆرلەپ كېتىۋاتقان ئوق بىردىنلا ئوردا شەھىرىنىڭ شىمال تەرىپىگە بۇرۇلۇپ كۆزدىن غايىپ بوپتۇ. پادىشا ھەم ئوردا ئەھلى ياقىلىرىنى چىشلىشىپ «سۇبھانەللا» دەپ قاپتۇ. پادىشا ئوغلىغا ئۆزى تەسەللى بەرگەندەك قىلىپ:

— كۆزۈڭنى يۇمماي تۇرۇپ يەنە بىر ئات! دەپ بۇيرۇپتۇ. كىچىك ئوغلى:

— ئاتا، ئۆزلىرى «ئىنكا غايىپ» دېگەن ئىدىلە. ئاتقان ئوقۇم غايىپ بولدى، ئەندى مەن ئۇنى تاپمىسام بولماس؟ دەپتۇ.

پادىشا ئوغلىنىڭ سۆزىنى ئورۇنلۇق دەپ بىلىپ، ئوقنى ئىزدەشكە ئىجازەت بېرىپتۇ.

پادىشانىڭ بۇ كىچىك ئوغلى شەھەرلەرنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، يۇرت-مەھەللىلەرنى ئارىلاپ، چوڭ دەريانى بويلاپ ئۇزۇن يول يۈرۈپتۇ، يول يۈرسىمۇ مول يۈرۈپتۇ. مىنگەن ئېتى ھالىدىن كېتىپ يىقىلغاندا بىر تاغ باغرىغا كېلىپ قاپتۇ. قارىسا بىر كۆكۈش توشقان ئوقنى غاجىلاپ ئويناپ ئولتۇرغىدەك، يىگىت توشقانغا قاراپ ماڭغان ئىكەن، توشقان ئوقنى چىشلىگەن پېتى قېچىپتۇ. يىگىت ھەيران بولغان ھالدا توشقاننىڭ كەينىدىن قوغلاپتۇ، توشقان يىگىتنىڭ ئالدىدا يۈگرەپ بېرىپ تاغدىكى بىر كامارغا كىرىپ كېتىپتۇ. يىگىت ھېلىقى كامارغا ئېگىلىشىپ قارىغاندەك بوپتۇ-يۇ، قانداقلارچە ئۇنىڭ ئىچىگە كىرىپ قالغىنىنى تۇيماي قېلىپتۇ. ھېچقانداق بىر يېرى ھېچيەرگىمۇ تاقاشماپتۇ. ئۇ ئالدىغا قاراپ خېلى ماڭغاندىن كېيىن، ئويلىمىغان يەردىن ئاجايىپ يوپ-يورۇق، گۈزەل، كاتتا باققا كىرىپ قاپتۇ. باغنىڭ ئىچىدىكى ئېرىقلاردا سۈپ-سۈزۈك كۆمۈش سۇلار شىقىراپ ئېقىپ تۇرغان، تۈمەن خىل گۈللەر خۇش پۇراق تارقىتىپ تۇرغان، مېۋە-چېۋىلەر شاخلىرىنى كۆتىرەلمەي مەي باغلاپ پىشىۋاتقان، ھەر خىل رەڭدىكى قۇشلار، بۇلبۇللار خۇش ئاۋازدا سايرىشىۋاتقان ئىكەن. يىگىت ھەيران قېلىپ، ئەتراپقا قاراپ-

تۇ. ھېچكىم يوقمىش. بەك ئۇسساپ كەتكەنلىكـ
تىن، سۇ ئىچمەكچى بولۇپ ئېرىقتىقا قولىنى سالـ
غان ئىكەن، سۇغا قولى يەتمەپتۇ، تىزلىنىپ ئولـ
تۇرۇپ، سۇغا ئېڭىشىپ ئىچمەكچى بولغان ئىكەن
ھەرقانچە قىلىپمۇ يەنە سۇ ئىچەلمەپتۇ. يىگىت
ئورنىدىن تۇرۇپ، مەي باغلاپ پىشقان ئالمىـ
لارغا قول سۇنغان ئىكەن، ئىلگىرى يەرگە تەگكەي
دەپ قالغان ئالمىلارمۇ لىككىدە ئېگىز كەكوـ
تىرىلىۋاپتۇ-دە، قولى يەتمەپتۇ. ھەتتا بۇلـ
بۇللارمۇ خۇش ئاۋازىدا سايرىمايدىغان بوپـ
تۇ. يىگىت باغ يوللىرىنى ئارىلاپ قىنا ماڭغان
ئىكەن، بىر ھەشەمەتلىك ئالتۇن دەرۋازىدىن
ئۆتكەندىن كېيىن، ئالدىنقى باغدىنمۇ ھەيۋەتـ
لىك ھەم گۈزەل بىر باققا دۇچ كېلىپتۇ. گۈللۈكنىڭ
ئوتتۇرىسىدا خىلمۇ-خىل نۇرلار بىلەن تاۋلىنىپ
تۇرغان، ئالتۇن، مەرۋايىت، قاشتېشى، گوـ
ھەرلەر بىلەن بېزەلگەن بىر راۋاقنى كورۇپتۇ.
يىگىت يېقىن بېرىپ شۇنداق قارىشى بىلەنلا
تۇرغان يېرىدە قېتىپلا تۇرۇپ قاپتۇ. كوزلىرىـ
نى قايتا- قايتا ئوگىلاپتۇ، چۈنكى راۋاق ئوتـ
تۇرىسىدا شۇنداق بىر گۈزەل قىز يېتىپتۇكى ئۇ، نۇر
ھەم رەڭدىن يارالغاندەكلا ئىكەن. قاپ- قارا
سۇمبۇل چاچلىرى ئۇنىڭ ئەۋرىشىم بويلىرىغا
يوگەشكەن، يۇمران لەۋلىرى ئەمدىلا ئېچىلىۋاتقان
قىزىل ئەتىرگۈلدىن زادىلا پەرقى يوق ئىكەن. يىگىتـ
نىڭ كوزى ئىككىنچى قېتىم قىزنىڭ بىر كوتىرىلىپـ
بىر پەسىيىپ تۇرۇۋاتقان سېھىرلىق كوكسىگە
چۈشۈشى بىلەنلا ھوشىدىن كېتىپ يىقىلىپ چۈـ
شۈشكە ئاران- ئاران قاپتۇ. قىزغا ئۈچىنچى قېـ
تىم شۇنداق نەزەر سالغۇدەك بولسا، ئوزى ئاتـ
قان ئوق قىزنىڭ يۇمران قولىدا تۇرغانلىقىنى
كورۇپتۇ. يىگىت بۇنىڭغا ھەيران بوپتۇ. بۇ ئاـ
رىدا قىز ئويغىنىپ:

—سىز كىم بولىسىز؟— دەپ سوراپتۇ. يىـ
گىت ئەھۋالىنى بايان قىپتۇ. قىز يىگىتنىڭ سوـ
زىنى ئاڭلاپ:

—سىز ئوقنى نىمە ئۈچۈن كوزىڭىزنى
يۇمۇپلا ئاسمانغا ئاتقان ئىدىڭىز؟— دەپ سوـ
راپتۇ.

—چۈنكى،— دەپتۇ يىگىت،— مەن لايىق
مەسىلىسىدە كوڭلۇمنى زادىلا توختىتىپ ئالالـ
مىغان ئىدىم. شۇڭا ئوقنى تەۋەككەل دەپ، كوـ
زۇمنى يۇمۇپ ئاسمانغا قويۇۋەتكەن.

قىز كۈلۈمسىرەپ ئوقنى يىگىتكە بېرىپتۇ.
يىگىت بولسا كوزلىرىنى قىزنىڭ نۇر يېغىپ
تۇرغان ئوتلۇق كوزلىرىدىن زادى ئۈزەلمەپـ
تۇ. قىز بىر چاۋاك چالغان ئىكەن، بىر- بىرىدىن
گۈزەل قىزلار ناز- نىمەتلەرنى كوتىرىشىپ،
كىرىپتۇ. قىز قولىدىكى ئۈزۈكنى ئېلىپ يىگىتـ
نىڭ بارمىقىغا سېلىپ قويۇپتۇ. يىگىت ئومرىدە
ھېچقاچان كورۇپ باقمىغان داغدۇغىلىق شىرىن
زىياپەتكە مۇيەسسەر بوپتۇ. يىگىت زومرەت قەـ
دەھلەردىكى قىزىل شەپەقتەك تاۋلىنىپ تۇرـ
غان مەيلەرگە ھەۋەس بىلەن بېقىپتۇ. لېكىن
«بۇنى ئىچسەم، بەلكى يەنە ئاغزىمغا چىقماسلىـ
غى مۇمكىن» دەپ ئويلىنىپ قاپتۇ. قىز غىزاغا
تەكلىپ قىپتۇ. يىگىت سۇ ئىچەلمىگەن، ئالما
ئۈزەلمىگەن ئەھۋالىنى قىزغا بايان ئېتىپتۇ.
قىز كۈلۈپ:

—سىز ئەسلىدە بۇ جاينىڭ ئادىمى بولـ
مىغانلىقىڭىز ئۈچۈن سۇلار سىزنى ئىچكۈزـ
مىگەن، ئالمىلار سىزنى ئۈزگۈزمىگەن، بۇلـ
بۇللارمۇ سايراپ بەرمىگەن، مانا ئەمدى
قولىڭىزغا ئۈزۈك سېلىپ قويدۇم، ئەمدى
سىز بىزگە رەسمى مېھمان،— دەپتۇ.

يىگىت بىلەن قىز چۈشتىن تارتىپ كۈن
پاتقىچە، ئاخشامدىن تارتىپ تاڭ ئاتقۇچە
زىياپەتتە ئولتۇرۇپ، نەغمە- ناۋا ئاڭلاپ،
شېرىن سوھبەتلەرنى قىلىشىپتۇ. يىگىت سوز
ئارىسىدا ئوقنىڭ قانداق قىلىپ قىزنىڭ
قولىغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى سوراپتۇ.
قىز:

—مېنىڭ ئاتام دىۋە، ئانام بولسا ئىران
شاھلىقىنىڭ قىزى، مەن ئاتام بىلەن ئاناـ
منىڭ بىردىن- بىر پەرزەندى. سىز ئوقنى

ئاتقان كۈنى مەن قىزلار بىلەن كۈنلۈن تېغىدىكى چوڭ ئانامنىڭ ئوردىسىدىن قايتىپ كېلىۋاتاتتىم، قارىسام ئوق دەل مېنىڭ ئالدىمغىچە ئۆرلەپ چىقتى. سىزنى كۆردۈم، كۆڭلۈم سۆيۈندى. شۇنىڭ بىلەن ئوقنى بۇ ئوردىغا ئېلىپ كېلىپ، سىزنى كۈتكەن ئىدىم، — دەپتۇ.

— ئاتا — ئانىڭىز قەيەردە؟ — دەپ سوراپتۇ يىگىت.

— سىز مېنى قوغلاپ كەلگەن تاغنىڭ ئۇ تەرىپىدە، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ قىز. بۇنىڭكى ئاشۇق-مەشۇق كۆڭۈللەرنىڭ قانداق ئۆتكەنلىكىنى بىلەلمەپتۇ، شېرىن سۆزلىرى تۈگىمەپتۇ، بىر-بىرىگە بولغان مېھرى-مۇھەببىتى خۇددى قاينار بۇلاققا ئوخشاش ئۇرغۇپ كۆچۈيۈپتۇ، بىر كۈنى يىگىت مەلىكىگە:

— ئەي مەلىكەم! مەن يۇرتۇمدىن چىققىنىمغا يېرىم يىل بولاي دەپ قاپتۇ، ئەزىز ئاتام، مېھرىبان ئانامنىڭ ھالى نېمىچۈك، بىر كۆرۈپ كېلەي، دەپتۇ. قىز بۇنىڭغا ماقۇل بوپتۇ، لېكىن:

— مەن ھازىرچە ئايال جەمەتلىرىڭىزگىلا مۇشۇ بويىچە كۆرۈنۈش قىلىمەن، باشقىلىرىغا مايمۇن سۈرىتىمدە كۆرۈنىمەن، — دەپتۇ. يىگىت:

— تويىدىمۇ مايمۇن سۈرىتىدە بولامسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ياق، — دەپتۇ قىز، — ئۇ چاغدا ئاتا — ئانامنىڭ رازىلىقىنى ئالساق ئۇنداق قىلىش ھاجەتسىز. يىگىت، قىزنىڭ شەرتىگە كۆنۈپتۇ.

ئىككىسى يولغا چىقىپتۇ. تاڭ سەھەردىلا چىنماچىن ئوردا شەھىرىنىڭ دەرۋازىسىغا يېتىپ كەپتۇ، پادىشاھنىڭ كەنجى ئوغلىنى بىلمىدىغانلار يىگىتنىڭ بۇ ھالدا سەپەردىن يېنىشىغا ھەيران قاپتۇ. ئايغاقچىلار دەررۇ پادىشاغا خەۋەر قىپتۇ، پادىشا ھەم ئوردا ئەھلى يەنە بىر قېتىم «سۇبھانئاللا» دەپ يا-

قىلىرىنى چىشلەپ كۆزلىرىنى پاقىرتىشىپ قاراپ قاپتۇ.

پادىشا ئوغلىنى ئايرىم چاقىرتىپ:

— ئوغلۇم ساق-سالامەت كەپسەن. مۇبارەك بولسۇن! لېكىن سەن ئالدىغان خوتۇن قېنى؟ كۆرۈنمەيدىغۇ؟ — دەپتۇ.

— ئالدىغان خوتۇنۇم ھېلىقى مايمۇن، ئاتا، — دەپتۇ يىگىت.

پادىشاھنىڭ كۆزلىرى چانىغىدىن چىقىپ كېتىشكە تاس قاپتۇ. شۇ چاغدا يىگىت:

— ئۇلۇغ ئاتا، بۇنىڭغا ئانام بىر نېمە دېسۇن، — دەپتۇ. پادىشاھ ئايالىنى چاقىرتقان ئىكەن، ئايالى:

— شاھى ھەزرەتلىرى سۈيۈنچە بېرىڭ!، سۈيۈنچە بېرىڭ! — دەپ كىرىپتۇ، پادىشا ھەيران بولۇپ:

— نېمىگە سۈيۈنچە؟ — دەپ سوراپتۇ.

— پادىشاھ ھەزرەتلىرى، — دەپتۇ ئايالى — ئوغلىڭىزنىڭ ئېلىپ كەلگىنى مايمۇن سۈرىتىدىكى پەرىزات ئىكەن. ماڭا كۆرۈنۈش قىلدى.

پادىشاھ بۇنى ئاڭلاپ دەرھال بولغۇسى كېلىنىنى كۆرمەكچى بولغان ئىكەن، ئايالى قىزنىڭ شەرتىنى ئېيتىپ، سەۋرى قىلىپ تۇرۇشنى ئۆتۈنۈپتۇ. پادىشاھ ماقۇل بولۇپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي يۇرت ئىچىدە «پادىشاھنىڭ ئوغلى گۈل خۇشتۇمۇر پەرىزاتقا ئۆيلىنىدىغان بولۇپتۇ» دېگەن خەۋەر پۇر كېتىپتۇ، چوڭ مەنسەپدارلارنىڭ ئاياللىرى، قىزچاقلىرى پەرىزاتنى كۆرۈش ئۈچۈن توپ-توپ بولۇشۇپ، ئەڭ ئېسىل دۇنيالىرىنى سوغا قىلىپ، مۇبارەكلەپ كېلىشكە باشلاپتۇ. لېكىن قىز پەقەت يىگىتنىڭ ئايال جەمەتلىرىگىلا كۆرۈنۈش قىلىپ، باشقىلارغا مايمۇن سۈرىتىدە كۆرۈنىدىكەن. نەتىجىدە، كەلگەنلەرنىڭ بەزىلىرى مايمۇننىڭ ئەسلى پەرىزات ئىكەنلىكىگە ئىشەنسە، بەزىلىرى شەك كەلتۈرۈپتۇ. يىگىتنىڭ ئانىسى بۇنى ئاڭ-

لاپ بەكخاپا بوپتۇ، بىر ئامال قىلىپ مەش-
ۇر پەرىزات كېلىنىنى دوس-دۈشمەنگە بىر
كۆرسىتىپ، ئۆزىنى بىر تونۇتۇپ قويغۇسى
كەپتىكەن، ھەرقانچە قىلسىمۇ قىز بۇنىڭغا
زادى كونماپتۇ، يىگىتمۇ ئانىسىدىن شەرت-
نى بۇزمالىقنى شۇنچە يالۋۇرۇپ سوراپتۇ.
ئانا ئاغزىدا «ما قۇل» دەپ قويغان بولسىمۇ،
لېكىن كۆڭلىدە: «قېنى، ئەپلىك بىر پەيت
كەلسۇنچۇ، نېمە قىلىشىمنى ئۆزەم بىلىمەن»
دەپ ئويلاپ يۈرۈپتۇ.

بىركۈنى پەرىزات ئۆزىنىڭ مايمۇن نى-
قاۋىنى سىرتتىكى ئۆيگە سېلىپ قويۇپ ئىچ-
كەركى ئۆيدە يۇيۇنۇۋاتقان ئىكەن، پۇرسەت-
نى غەنىمەت بىلگەن ئانا قىزنىڭ نىقاۋىنى
ئۇچاقتا گۈكىرەپ كۆيۈۋاتقان ئوتقا تاشلى-
ۋېتىپتۇ. بۇچاغدا ھېلىقى نىقاپتىن چىققان
ئىس-تۈتەك ئالەمنى قاپ-قاراڭغۇچىلىققا تۇش-
قۇزۇپتۇ.

پەرىزات قىز ئىچكىركى ئۆيدىن يۈگىرەپ
چىقىپ قارىغۇدەك بولسا نىقاۋى ئاللىقاچان
بىرسىقىم كۈلگە ئايلىنىپ بولغان ئىكەن.

— ئاھ، — دەپتۇ پەرىزات، — يامان قىلدىڭلا
ئانىكا، مېنىڭ مايمۇن سۈرەتلىك نىقاۋىمنىڭ
ئىس-تۈتەكلىرى ئاتا-ئانامنىڭ دىمىغىغا
يېتىپ بارغان ھامان، ئۇلار مېنى ئىزلەپ كې-
لىدۇ. كۆردىڭىزمۇ، ئەنە ئۇلارنىڭ غاقىراپ
ئۇچۇۋاتقان ئاۋازى قۇلىقىمغا ئاڭلىنىۋا-
تىدۇ. ئۇلار بۇ يەرگە كەلسە ئۇ قۇشماسىچلىق
تۈپەيلىدىن ھەر قايسىلىرىغا خېيىم-خەتەر
يەتكۈزۈپ سېلىشى مۇمكىن، شۇڭا مەن ئاتا-
ئانىلىرىمنىڭ ئالدىغا تېزراق باراي. بالىلى-
رىغا ئېيتىپ قويالا، ئۇنىڭ ماڭا بولغان
مۇھەببىتى راست بولسا ئارقامدىن ئىزلەپ
بارغاي، خەير...

پەرىزات قىز شۇنداق دەپتۇ-دە، بىر يۇ-
مۇلىنىپ كۆك كەپتەرنىڭ سۈرىتىگە كىرىپتۇ،
ئاندىن ئۆينىڭ تۈڭلۈكىدىن «كۇر» قىلىپلا
ئۇچۇپ چىقىپ كۆزدىن غايىپ بولۇپتۇ.

يىگىت دەم ئۆتمەيلا پەيدا بولۇپ ئۆيگە
كىرىپ قارىسا پەرىزات كۆرۈنمەپتۇ. ئۇ ئانى-
سىنىڭ قېشىغا كىرىپ «پەرىزات قېنى؟» دەپ
سوراپتىكەن، ئانىسى كالامۋاشلىرىغا ئۆرۈپ
يىغلىغان پېتى ئەھۋالنى سۆزلەپ بېرىپتۇ.

يىگىت ئايرىلىش ئازاۋىدىن بىر ئاھ ئۇر-
غان ئىكەن، ئۇنىڭ ئاھى يەتتە قات ئاسما-
نى، يەتتە قات زېمىننى تىترىتىپتۇ. يىگىت شۇن-
دىن باشلاپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قاپتۇ.

ئاستا-ئاستا ئالەم سۈزۈلۈپتۇ. چىن
ماچىن ئوردىسى ماتەمدار بوپتۇ. يىگىتنىڭ
ئانىسى چاچلىرىنى يۇلۇپ، باشلىرىغا توپا
چېچىپ، نالە-پەرياد كۆتۈرۈپتۇ. ئىتەكلىرى
ياشقا تولۇپ، كۆزلىرى بەسىر بولۇشقا باش-
لاپتۇ. لېكىن گۈلخوشتومۇرنىڭ ھالى ھەر-
گىزمۇ ياخشىلانماپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە، كۈز كېچىسىنىڭ بىر
ئايدىڭ ئاخشىمىدا، يىگىت تۇساتتىن قىزنىڭ
يىغا ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك بوپتۇ-دە، ئىخ-
تىيارسىز ئاۋاز كەلگەن تەرەپكە مېڭىۋېرىپ-
تۇ. شۇنداق قىلىپ ئوردىدىن چىقىپ، قەلئە-
دىن ئۆچىقىپ دەريا بويلاپ كېتىۋېرىپتۇ. دەر-
يا ئارقىسىدا قاپتۇ. پايانسىز قۇملۇق ئى-
چىگە كىرىپ قاپتۇ. گۈل خوشتومۇر ئۇسسۇز-
لۇقتا ھالسىزلىنىشقا باشلاپتۇ. قارىغىدەك
بولسا بىر دۆڭنىڭ ئارقىسىدىن ئىس كۆتۈرۈ-
لۈپتۇ، شۇنىڭغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئىشىگىمۇ
يوق ۋەيرانە، سۈرلۈك بىر ئۆينىڭ ئالدىغا
كېلىپ توختاپتۇ. ئۆينىڭ ئىچىدىن پىشانى-
سىدا پەقەتلا بىر كۆزى بولغان ئالامەت
قورقۇنۇچلۇق بىر بەتبەشىرى چىقىپ، گۈلخوش-
تومۇرگە:

— ياخشى يىگىت! ئۆز ئايىغىڭ بىلەن
كەپسەن، مەرھەمەت قىلىپ ئىچكىرى كىرگىن، -
دەپتۇ. يىگىت ھېلىقى بىر كۆزلۈكنىڭ ئار-
قىسىدىن ئۆيگە كىرىپ قارىسا، ئۆينىڭ ئوت-
تۇرىسىغا گۈلخان يېقىلغان بولۇپ، بىر تە-
رىپىدە ئادەمنىڭ باش سۆڭەكلىرى دۆۋىلى-

نىپ تۇرغىدەك.

— نېمىگە چەكچىيىپ كەتتىڭ قورۇق مۇردا، — دەپتۇ ھېلىقى بىركوزلۇك، — سېنى بېقىپ سەرگەردانلىشكە توغرا كېلىدۇ، مە، سۇ ئىچكىن!

بىركوزلۇك بىركومزەك سۇنى ئۇنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. ئۇزى بىركىيىمكىنى سويۇشقا باشلاپتۇ. سويۇپ بولۇپ ھەممىسىنى دىگۇدەك ئىككى تاللىق زىخقا سانچىپ چوغنىڭ ئۈستىگە قويۇپتۇ. گوشنى پىشۇرغاندىن كېيىن، يىگىتكە بىر پارچە بېرىپ، قالغىنىنى ئۇزى يەپ بوپتۇ. سوڭەكلىرىنى ئېلىپ قازاناققا كىرىپ كېتىپتۇ. قازاناقتىن كىشىلەرنىڭ نالە-زارى ئاڭلىنىپتۇ. بىركوزلۇك قازاناقتىن يېنىپ چىققاندىن كېيىن:

— سېنىڭ ئونجىنىڭنىڭ بىرسى قالغاندا بۇيەرگە كەپسەن، قازاناققا ئەكىرىپ قويسام ئولۇپ قېلىشىڭ تۇرغان گەپ، بۇگۇنچە مۇشۇيەردە تۇرۇپ تۇر! — دەپتۇ گۇلخوشتومۇرگە.

بىركوزلۇك يانپاشلاپ يېتىپ ئۇيقىغا كىتىپتۇ. گۇلخوشتومۇر بۇيەكچەشىمدىن قۇتۇلۇشنىڭ چارىسىنى ئويلاپتۇ. كوزى ئىختىيارسىز توم، ئىككى تاللىق زىخقا چۇشۇپتۇ-دە، زىخنى ئاستاغىنە ئوتنىڭ ئارىسىغا تىقىپ قويۇپتۇ، زىخ قىپ-قىزىل بولغاندا زىخنىڭ بىر تېلىنى كوزىگە، يەنە بىر تېلىنى يۇرىگىگە چەنلەپ تۇرۇپ، باركۇچى بىلەن بىرباسقان ئىكەن، زىخنىڭ تاللىرى ئاپپاق ئىسچىقىرىپ بىر كوزلۇكنىڭ تېنىگە كىرىپ كېتىپتۇ. شۇنداقتىمۇ يەكچەشمە ئورنىدىن مۇدىرەپ تۇرۇپ كېتىپ، زىخنى ئوزىدىن سۇغۇرۇپ تاشلاپتۇ-دە، ئالدىغا قوللىرىنى سوزۇپ، بىرنەچچە قەدەم مېڭىپ، گۇلخانغا چۇشۇپ، يۇمۇلۇنۇپ، جان تالىشىپتۇ. گۇلخوشتومۇر قازاناقنىڭ ئىشىگىنى بۇزۇپ، ئىچىدىكىلەرگە:

— چاققان چىقىڭلار! بىركوزلۇك ئولۇش ئالدىدا. دەپتۇ. قازاناقنىڭ ئىچىدىن ئونچە ئادەم ئېتىلىپ چىقىپ بىركوزلۇكنىسى گۇلخان ئىچىدىن سىرتقا چىققىلى قويماي كويدۇرۇپ ئولتۇرۇپتۇ.

— خۇدا مۇرادىڭنى بەرسۇن ياخشى يىگىت، — دەپتۇ ئۇلار، — ئەگەر سەن كەلمىگەن بولساڭ بۇكاساپەت بىزنى يەپ كېتەتتى.

بىركوزلۇكنىڭ سېمىز قويلىرىنى ئولتۇرۇپ يەپ، سىز ئىچىپ كىشىلەرگە تېخىمۇ جان كىرىپتۇ. قۇتۇلغان كىشىلەر:

— ياخشى يىگىت، خۇدانىڭ قۇدرىتى بىلەن بىزگە سېنى ھەزرىتى شاھى مەردان ئەۋەتتى. ئەمدى بىز سېنىڭ قۇللۇڭ بولىمىز. سەن نەگە بارساڭ شۇيەرگە بارىمىز، نېمىنى بۇيرۇساڭ شۇنى بەجا كەلتۇرگەيمىز! — دەپتۇ.

گۇلخوشتومۇر ئۇلارغا تەشەككۇر ئېيتىپ خوشلىشىپ يولغا چىقىپتۇ. نۇرغۇن يول يۇرۇپ بىرچاتقاللىققا كىرىپ كېتىپتۇ. چاتقاللىقنىڭ ئىچىدە كېتىۋاتسا بىركىيىكنىڭ ياتقىنىنى كورۇپتۇ. يېقىنلاپ كەلسە ئۇكىيىك زادى مىدىرلىماپتۇ. گۇلخوشتومۇر يېقىن بېرىپ قارىسا، ئۇ باسما قاقا چۇشۇپ قالغان كىيىك ئىكەن. يىگىت كىيىكنى باسما قاتتىن ئاجرىتىپ، پۇتىنىڭ زەخمىلىرىنى ئوزىنىڭ كوينىكىنىڭ يېڭى بىلەن تېڭىپ قويۇپتۇ. شۇچاغدا كىيىك توساتتىن زۇۋانغا كىرىپ ئادەمدەك سوزلەشكە باشلاپتۇ:

— ئەي مېھرىۋان كىشى، سەن ئوزەڭنىڭ ئاچنە پەسەڭدىن كېچىپ مېنى قويۇۋەتكەننىڭ ئۇستىگە يەنە باسما قاتتىن ئاجرىتىپ زەخمىلىرىمنى تېڭىپ قويدىڭ، مەن خۇددى ھەزرىتى سۇلايماننى كورگەندەك بولدۇم. ئېيتقىن سەن زادى قانداق ئادەم، بۇ ئادەم ئاياغ يەتمەيدىغان جاڭگالدا نېمە قىلىپ يۇرىسەن؟...

يىگىت كىيىكنىڭ زۇۋانغا كەلگەنلىكىدىن ھەيران بولۇپتۇ، ئاندىن:

— مەن ئادەتتىكى ئادەم نەسلىدىن، يار ھەجرى بىلەن يۈرىكىم زەخىملەنگەن كىشى. ئاشۇ يارىمنىڭ ۋىسالىنى ئىزلەپ يۈرۈپتىمەن، — دەپ ھەممە كەچمىشلىرىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ.

كېيىك يىگىتنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن:

— سەن ئىزلىگەن پەرىزات مۇشۇ چاتقاللىقنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى تاغدا، لېكىن پەرىزات ھازىر يەتتە قات تىلسىمان بىلەن نەزەربەند قىلىنغلىق. سەن ئاشۇ تاققا بارالىساڭمۇ تىلسىماتقا كۈچۈڭ يەتمەيدۇ، يارىڭنىمۇ كۆرەلمەيسەن، — دەپتۇ.

كېيىكنىڭ مۇنچىۋالا سىرلاردىن خەۋەردار ئىكەنلىكىدىن تېخىمۇ ھەيران بولغان يىگىت، ئۇنىڭغا:

— ئەي كېيىك، ياردىمىڭدىن خەۋەر بەرگىنىڭ ئۈچۈن يۈزمىڭ رەخمەت، شۇنى بىلىپ قويغىنىكى، بىزدە «جاندىن كەچمىگۈنچە جانانغا يەتكىلى بولمايدۇ» دىگەن بىر سۆز بار. مەن ئۇ تىلسىملىق تاققا بارىمەن، تىلسىمنى ئاچالىسام تېخى ياخشى، ناۋادا ئاچالماي، شۇ يولدا قازا قىلسام ئۇكۈنۈشۈم يوق، چۈنكى مەن يار ئۈچۈن بار-يوقۇمنى ئاتاپ قويغانمەن، ھېچبولمىسا يارىم بار تاغنىڭ توپا-تاشلىرىنى باغاشلاپ كۆز يۇمالىسامۇ ئۇ زەمىنى بەختلىك ھېس قىلىمەن!»— دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ.

— بارىڭلا يىگىت، — دەپتۇ كېيىك، — ئىقىدە دىمەك جان دىمەكتۇر، بۇنداق ئىقىمدە ئازبىر قىسىم ئىنسانلارغىلا نىسىپ بولىدۇ. خۇدا مۇرادىڭنى بەرگەي. مەن ئەشۇ سەن ۋىسالىغا يەتمەكچى بولغان پەرىزاتنىڭ كېنىزىكى بولىمەن، شۇ قېتىم پەرىزاتنىڭ ھايۇنلىباسى كويدۇرۇلگەن چاغدا، ئۇنىڭ ئاتا-ئانىلىرى دەرغەزەپتە قىزىنى ئىزلەپ بارغانتى. ئاتا-بالا يول ئۈستىدە ئۇچراشتى. ماكانىمىز بولغان تاققا قايتىپ كېلىپلا ئۇنى يەتتە قات تىلسىمغا نەزەربەنت قىلدى. ئىگەم بەنتكە چۈشۈشتىن سەل بۇرۇن مېنى سېنىڭ ئالدىڭغا يولغا سالغان، مانا، ئۇنىڭ ساڭا ئىبەرگەن سوغىسى،...

كېيىك بىر يۇمۇلاق ئۇنۇپلا گۈزەل قىز سىياقىغا كېلىپتۇ ۋە يېنىدىن بىر دانە ھاسا ئېلىپ يىگىتكە تەڭلەپتۇ.

— بۇ ھاسا، — دەپتۇ قىز سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — سۇلايمان پەيغەمبەر شاھلىق قىلىۋاتقاندا ئىشلەتكەن ھاسا. بۇ ھاسىنىڭ خاسىيىتى بىلەن ھەرقانچە قاتتىق تىلسىملانغان تاغ بولسىمۇ ئېچىۋەتكىلى بولىدۇ. پەرىزات: «سەن ماچىن شەھىرىدىكى مەھبۇبەمنى تاپ ۋە ئۇنىڭ ماڭا بولغان ئەقىدە-ئىخلاسىنى ئوبدان سىناپ كۆرگەندىن كېيىن، مېنىڭ بېشىمغا چۈشكەن سەۋدالارنى بايان قىلغىن. ئۇ مۇشۇ ھاسا بىلەن تاققا ئۈچ قېتىم قاتتىق ئۇرسۇن، شۇ چاغدا تاغ چوكۇشكە باشلايدۇ. تەختى-بەختىدىن ئەندىشە قىلغان ئاتام ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ كەچۈرۈم سورايدۇ، قالغىنىنى ئۆزى بىلىپ بىر تەرەپ قىلسۇن...» دىگەن.

كېنىزەك سۇلايمان پەيغەمبەرنىڭ ھاسىسىنى يىگىتكە بېرىپ كۆزدىن غايىپ بولۇپتۇ. يىگىت ئىنتايىن خۇرسەندە بولۇپ، ھاسىنى چىڭ تۇتقىنىچە يولغا ئاتلىنىپتۇ. نەچچە كېچە-كۈندۈز يول يۈرۈپتۇ، قانچە مەنزىللەرنى ئارقىسىدا قالدۇرۇپتۇ. يول ئۈستىدە ئېيىق، يولۋاس، شىر، بۆرى... دىگەندەك خىلمۇ-خىل ياۋايى ھايۋانلار ئۇچرىغان بولسىمۇ، ھېلىقى ھاسىنىڭ خاسىيىتى تۈپەيلىدىن خىرىس قىلماق ئۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە ماڭغانلىرى توختاپ، توختىغانلىرى بېشىنى پەسكە ئىگىپ ياكى يەرگە سوزۇلۇپ يېتىپ خۇددى سۇلايمان پەيغەمبەرگە قىلغان ئىززەت-ھۆرمىتىنىڭ ھەممىسىنى يىگىتكە بەجاھ كەلتۈرۈشۇپتۇ.

ئۇزاق يول ماڭغاندىن كېيىن گۈل.

خوشتۇمۇر ھېلىقى دىۋىلەر ماكانى، تىلسىملىق تاققا يېتىپ كېلىپتۇ. ئۇ بۇ ھەيۋەت ۋە سۈرلۈك تاغ ئالدىدا ھەرگىز تەمتىرىمەي تۇرۇپ قالماپتۇ. ئالدى بىلەن بۇ تاغنىڭ ھەر بىر تاش، ھەر بىر چىمدىم تۇپرىقىنى يۈز-كۆزلىرىگە سۈرتۈپتۇ، ئاندىن ھەر بىر گۈل، ھەر بىر تال گىياسىنى پۇراپ-ھىدلاپتۇ. خۇددى يارى پەرىزاتنى كۆرگەندەك، ئۇنى بوسە قىلىپ كۈچ-مادار تاپقاندەك بوپتۇ.

ئاندىن كىچىك سۈرەتلىك كېنىزەك بەرگەن ھاسىنى قولىغا ئېلىپ، سۇلايمان پەيغەمبەرنىڭ مۇبارەكناملىرىنى زىكىر قىلىپ تۇرۇپ، ھاسا بىلەن تاققا بىر ئۇرغان ئىكەن، تاغ گۈلدۈرلىگەن ئاۋاز چىقىرىپ، يەر-جاھاننى زىلزىلىگە سېلىپ، تەرەپ-تەرەپتىن چاك كېتىپ، ئاستا-ئاستا يەرگە چۆكۈشكە باشلاپتۇ. شۇ چاغدا تۇساتتىن ئارقا تەرەپتىن:

— ھەي ھۆرمەتلىك يىگىت! — دېگەن غەلىتى، يىغلامسىرىغان ئاۋاز ئاڭلانغاندەك بوپتۇ. يىگىت كەينىگە بۇرۇلۇپ قارىسا، ئالامەت يوغان بەدھەيۋەت دىۋىلەردىن بىرسى ئالدىدا، قالغان يەتمىش ئالتىسى ئۇنىڭ كەينىدە يىگىتكە سەجدە قىلىپ، يەر سۆيۈپ ياتقۇدەك.

— ھەي سۇلايمان پەيغەمبىرىمىزنىڭ نايىبى! ئالدىڭدا گۇناكارمىز، كەچۈرگەيسەن! — دەپتۇ. ھەممىنىڭ ئالدىدا سەجدە قىلىپ تۇرغىنى.

— نېمە ھاجىتىڭ بار، دېيىشكە تىلىمىز بارمايدۇ، قېنى ئېيت! بىز ھەر قانداق خىزمىتىڭگە تەييارمىز! ئۆتۈنىمىزكى، ماكانىمىزنى ۋەيران قىلمىساڭ!...

يىگىت قاتتىق ئاۋازدا:

— تىلسىمنى بىكار قىلىپ پەرىزات بىلەن مېنى دىدار كۆرۈشتۈرگەيسەن، بولمىسا بۇ تاغنى يەر قەھرىگە چۆكتۈرىۋېتىمەن! — دەپتۇ.

— ھەي يىگىت — دەپتۇ ھېلىقى دىۋە — مەرھەمەت، مۇرادىڭغا يەتكىن. دىۋىلەردىن يەتمىش ئالتىسى ئىككى قاتار بولۇپ، سەجدە قىلىپ تۇرۇپتۇ. ئالدىنقى قاتاردا تۇرغان دىۋە يىگىتكە يانداشىپ مېڭىپتۇ.

يوللار ئېچىلىپ بىردەمدىلا ھېلىقى سېھىرلىك باققا كىرىپ قاپتۇ.

پەرىزات قىز كېنىزەكلىرى بىلەن باغ يولىدا گۈلخوشتۇمۇرنى كۈتۈپ تۇرغان ئىكەن، ھەر ئىككىسى دىدار كۆرۈشۈپ، خۇشاللىق خۇن جىگەرلىرىدىن جۇش ئۇرۇپ، چەكسىز ھۆزۈرلىنىپتۇ. ئارقىدىن كاتتا زىياپەت باشلىنىپتۇ. دىۋىلەر پايى-پىيادە بولۇشۇپ، ھۆرمەت ۋە تەكەللۇپلارنى زىيادە قىلىشىپ، يىگىتنىڭ نەزىرىدىن ئۆتۈشكە جان-دىلى بىلەن ئۇرۇنۇپتۇ. زىياپەت ئاخىرلاشقاندا يىگىت ئۆزىنىڭ پەرىزات بىلەن ئۆي-ئوچاقلىق بولۇشنى خالايدىغانلىقىنى، بۇ ئىشقا رۇخسەت تىلەيدىغانلىقىنى ئىزھار قىلىپتۇ. دىۋىلەر ئۆز ئارا مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن، يىگىتكە رازىلىق بىلدۈرۈپتۇ-دە، ئۆزلىرىنىڭ رەسمىيىتى بويىچە نەچچە كېچە-كۈندۈز توي قىلىپ پەرىزات بىلەن يىگىتنىڭ باشلىرىنى چېتىپ قويۇپتۇ. زىياپەتلەر، شېرىن سۆھبەتلەر، ئەقىل ھەيران قالغۇدەك كۆڭۈل ئېچىشلارنىڭ تەنتەنە ھۆزۈرىدىن نەچچە كۈنلەرنىڭ كېچىگە، نەچچە كېچىلەرنىڭ كۈندۈزگە ئالماشقىنىنى گۈل خوشتۇمۇر سەزمەي قاپتۇ.

ئارىدىن بىر ئاي ئۆتتى دېگەندە، گۈلخوشتۇمۇر قايتماقچى بوپتۇ. خوشلۇشۇش ئالدىدا قېيىنئاتا-قېيىنئانىسى ئۇلارغا ئۆزلىرىنىڭ خاسىيەتلىك ئەنگۈشتەر ئۈزۈكىنى تەقدىم ئېتىپتۇ. ئۇ ئۈزۈك كىمدە بولسا دىلى تارتقىنى ئالدىدا ھازىر بولىدىكەن، مۇھتاجلىقتىن خالاس بولىدىكەن. گۈلخوشتۇمۇر پەرىزاتنىڭ ئىلتىماسى بويىچە، كىچىك قىز بەرگەن سۇلايماننىڭ ھاسىسىنى دىۋىلەرگە قايتۇرۇپ بېرىپتۇ.

دىۋىلەر كاتتا سوغا-سالاملارنى تۇتۇپ، ئەسىل تەختىراۋانغا ئولتۇرغۇزۇپ بۇ ئىككىسىنى يولغا سېلىپتۇ. قىز، يىگىتنى گۈل خوشتۇمۇرگە:

— قولۇمنى چىڭ تۇتۇپ، كۆ-زىڭىزنى مەھكەم يۇمۇڭ، — دەپتۇ.
بىرچاغدا ئۇلخوشتۇمۇر كۆزىنى ئېچىپ قارىسا، ئۆزىنى چىنماچىن ئوردا شەھىرىنىڭ ھەشە-مەتلىك دەرۋازىسى ئالدىدا كۆرۈپتۇ. ئىككىسى ئوردىغا كىرگەن ئىكەن، ھېچ يەردىن ئىز-دې-رىكىنى تاپالمىغان يىگىتنىڭ مانا ئەمدى نۇر بىلەن يۇغۇرۇلغاندەك، ئاجايىپ ساھىپ-جامال بىر قىز بىلەن كىرىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ئوردا ئەھلىنىڭ بىر قىسمى ئۇزۇن تون-لىرىنىڭ پەشلىرىگە پۇتلىشىپ يىقىلىپتۇ، نەچچىسىنىڭ ئاغزى ئېچىلغانچە يۇمۇلماپتۇ، نەچچىسىنىڭ ئىچىنى ھەسەت زەھىرى ئۆرتەپتۇ، پادىشا بەكمۇ خوشال بولۇپ ئوزئوغلىنىڭ تو-يىنى باشلاشقا پەرمان چۈشۈرۈپتۇ. قىرىق كېچە-قىرىق كۈندۈز داغدۇغىلىق توي بولۇپ، يىگىت-قىزلار مۇراد-مەقسەتلىرىگە يېتىپتۇ، پادىشا بولسا چوڭ ئارزۇسىغا قېنىپتۇ. ئەمما، ئەنە شۇ چاغدىن باشلاپ چىنماچىندا «ئاشىق بولماق ئاسان ئەمەس، شىرىن جاندىن كەچ-مىگۈنچە» دىگەن غەزەل پەيدا بولغان دېيـ-شىدۇ.

— نەشرگە تەييارلىغۇچى: نۇرى كېرەم

شېئىرلار ۋە رۇبائىيلار

داۋۇت مەتنىياز (ئوقۇغۇچى)

ئالتۇن دىدىم بىلىمنى

«ئالتۇن ياتىدۇ سايدا،
تونۇمىسا نىمپايدا...»
شۇ تەمسىلنى كوردۇمەن،
كىتاۋىمدا — بىرجايدا.

بوۋام ئېيتقان بۇسوزنى،
تەھلىل قىلىپ كوردۇمەن.
قىسقا، چوڭقۇر مەنالىق،
بۇسوزگە زېپ كويىدۇمەن.

«ئالتۇن» دىدىم بىلىمنى،
سۇندۇم ئاڭا قولۇمنى.
شۇئالتۇننىڭ كۈچىدا،
گۈللەر بولدۇم ئېلىمنى.

رۇبائىيلار

چوڭ بولدۇڭ ۋەتەنىدە، كىچىك تۇغۇلۇپ،
توھپە قوش، قالمىغىن «قەرز»گە بوغۇلۇپ.
«ئالماقنىڭ بەرمىگى بار» بۇھەقىقەت،
ھەقىقەت ئالدىدا قالما تۇتۇلۇپ.

×

غادىيىپ يۈرۈشنى قاتتىق نومۇس بىل،
ئۆزەڭگە سەممى بولۇشنى يار قىل.
سەتىنگمۇسېتىدۇر ھاكاۋۇر ئىنسان،
بىھ تىلەكتىن ھەزەر قىل، بول كىچىك پىئىل.

بارمېنىڭ نىگاردىم «ئىلىم-پەن» ئاتالمىق،
ئۇنىڭكى لەززىتى ھەسەلدىن تاتلىق.
باشقا بىر ياردىم يوق، كېرەكمۇ ئەمەس،
ئۇباركى يارماڭا ئالەمچە شاتلىق.

×

تەرتوكۇپ ياشىغىن، بولما چىڭگىلەك،
ھەزەر قىل بولۇشتىن تەييارغا شىرىك.
ئەجرىڭدە ياشاشنى خالىمىساڭ گەر،
ئولگىنىڭ ياخشىراق بولغاندىن تىرىك.

مۇھەممەت ئىمىن

ئاداشقان ئېقىن

تاغ باغرىدىكى سايلىقتىن يېڭى بىر بۇلاق يەر ئۈستىگە ئوخچۇپ چىقتى.

سۈپ-سۈزۈك بۇلاق سۈيى كىچىككىنە ئېقىن ياساپ، دۇنياغا يېڭىدىن كۆز ئاچقان بوۋاقتەك ھەرياندا قىزىقىش بىلەن قاراپ، شات ناخشىسىنى ياڭراتقىنىچە شىلدىرلاپ ئېقىشقا باشلىدى.

—قاياققا كېتىۋاتىسەن؟ —دەپ سورىدى قالغاچ ئۇسسۇزلىغىنى قاندۇرۇپ بولغاندىن كېيىن مەمنۇنىيەت بىلەن تومشۇقلىرىنى ئېتىۋېتىپ، —بېرىپ دەرياغا قوشۇلىسەنمۇ دەيمەن، شۇنداقمۇ؟

«راست، قاياققا بارسام بولار؟» ئېقىن ئويلىنىپ قالدى: «دەريا دېگىنى نېمىسى؟ سوراپ باقايچۇ...»

—قالغاچ ئاچا، دەريا دېگەن قانداق نېمە ئۇ؟

—دەريامۇ؟ —دېدى قالغاچ پەيلىرىنى تۈزەشتۈرۈۋېتىپ، —ساڭا ئوخشاش نەچچە مىڭلىغان كىچىك ئېقىنلارنىڭ قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان زور ئېقىن. ئۇ، شۇنداق ھەيۋەت بىلەن شاقىراپ ئاقىدىكى، ئاۋازى يىراق-يىراقلارغا ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ! ئۇنىڭغا قوشۇلىدىغان بولساڭ، ئاي ياھاي...

—ئۇنىڭغا قوشۇلسام كۆپچىلىككە ئازدۇر-كۆپتۇر پايدا يەتكۈزەلەيمەنمۇ؟ —دەپ سورىدى ئېقىن قىزىقىپ.

—پايدا يەتكۈزمەمدىغان! دېدى قالغاچ ئىشەنچ بىلەن، —زىرائەتلەرنى سۇغۇرىسەن، تۈگمەن چۆرۈيسەن، ئېلېكتىر ئىستانسىلىرىنى ماڭغۇزىسەن...... ئىشقىلىپ، شۇنداق كۆپ ياخشى ئىشلارنى قىلالايسەنكى، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى بىر-بىرلەپ دەپ بېرىشكە ئاجىزلىق قىلىمەن...

ئۇنداق بولسا بېرىپ دەرياغا قوشۇلاي، —دېدى ئېقىن خۇشال بولۇپ، —خەير-خوش، قالغاچ ئاچا! ئامان قېلىڭ!

—ئاق يول بولسۇن، شوخ ئېقىن! ئالدىڭغا قاراپ ئېقىۋەرسەڭ، دەرياغا قوشۇلىسەن!

ئېقىن سۈرئىتىنى تېزلىتىپ ئالغا قاراپ كېتىۋاتقاندا پاتمىچۇققا ئۇچراپ قالدى.

—نەگە ماڭدىڭ، ئېقىن ئاكا؟ —دېدى ئۇ سۈنى شىمىلدىتىپ ئىچىۋېتىپ، —بىزنىڭ قۇملۇققا بارغىن، ئۇ شۇنداق ئوبدان ماكانكى..

—ئۇ يەرگە بارسام نېمە ئىش قىلالايمەن؟

—نېمە ئىش قىلاتتىڭ؟ ھەممىنى ھەيران قالدۇرىسەن، داڭ چىقىرىسەن. بىزنىڭ ئۇ يەرگە ئەزەلدىن سۇ ئەۋلادى بېرىپ باققان ئەمەس، ئەگەر سەن بارالىساڭ، سۇ جەمەتىنىڭ تۇنجى پالۋانى بولىسەن!

—قۇرۇق نامىڭ نېمىكېرەك؟ كۆپچىلىككە پايدام تەگسە ئاندىن، ...

—تېگىدۇ، تېگىدۇ! —ئالدىراپ قالغان پاتمىچۇق ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەپ كەتتى، —مەسىلەن ئالايلۇق، بىز پاتمىچۇقلار سۇ يېگىدىن بەھۇزۇر بەھرىمەن بولىمىز، يانتاق، يۇلغۇنلار تەشنالىقىغا قاندۇ، يەنە

تېخى...

— بولدى، بولدى! — دېدى ئېقىن تاقىتى تاق بولۇپ. — ئۇزۇن يولۇمغا كېتەۋەرەي، ئۇ يەرگە بارسام يەتكۈزىدىغان پايدام تايىنلىقتەك قىلىدۇ!

— توختاپ تۇرغىن، ئېقىن ئاكا! گېپىم تۈگىمىدى تېخى، — دەپ ۋاقىرىدى پاتىمچۇق ئالغا قاراپ ئۇخچۇپ ئېقىشقا باشلىغان ئېقىننىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرەپ كېلىۋېتىپ، — دەرياغا قوشۇلساڭ تۈگەشكىنىڭ شۇ! ناھايەت ئۇنىڭ بىر تامچىسىمۇ بولالمايسەن، پۈتۈنلەي ئۆزەڭنى يوقىتىسەن-دە، كېيىنچە پۇشايماننى ئېلىشقا قاچىمۇ تاپالمايسەن!...

ئېقىن پاتىمچۇقنىڭ سۆزلىرىگە پەرۋا قىلماي دەريا تەرەپكە قاراپ ئېقىۋەردى. ئاقا-ئاقا، ئاخىرى ھەيۋەتلىك ئۇركەشلەپ ئېقىۋاتقان دەريا بويىغا كېلىپ، ئۇنىڭغا قوشۇلاي دەپ تۇرۇشىغا، قاياقتىندۇر بىر چاپاقا سەكرەپ چىقتى.

— ئالدىرىما، توختاپ تۇر! — دېدى ئۇ ئېقىننىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ، — قاراپ تۇرۇپ ئۆزەڭنىڭ سۈپ-سۈزۈك قاشتېشىدەك پاكىز تېنىڭنى ئەشۇ لايقا، مەينەت سۇغا تاشلاپ بۇلغىماقچىمۇ؟! ھەي، شۇنداقمۇ ھاماقەتلىك بولامدۇ؟ ئويلاپ باققىن، ئاندىن بىر ئىش قىلغان تۈزۈك، ئۇكا!

ئېقىن دەرياغا ئىنچىكىلەپ سەپ سېلىپ، دەريا سۈيىنىڭ ھەقىقەتەن ئۇماچتەك لاي-لاتقىلىق ئىكەنلىكىنى بايقىدى. ئۇ، كۆڭلى ئېلىشقاندەك بولدى-دە ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالدى. ئېقىندىكى بۇ ئۆزگىرىشنى سەزگەن چاپاقا دەرھال سۆزقۇتىسىنىڭ ئېغىزىنى ئېچىۋەتتى:

— قانداق، يالغان ئېيتمىغانىدىمەن؟ بۇنداق دەرياغا قوشۇلۇپ، لاي-لاتقا ئىچىدە بوروختۇم بولۇپ ئۆزەڭنى زايا قىلغىچە بىزنىڭ ساسلىققا بېرىپ تاماشا قىل! بىزنىڭ ئۇيەردىگەن ئەپار-ئەمبەر پۇراپ تۇرىدۇ، قومۇشلارنىڭ لەرزان شىلدىرلاشلىرىغا جۆر بولۇپ ناخشا باشلايدىغان پاششا كۆمۈتلارنىڭ يېقىملىق ئاۋازىنى ئاڭلايدىغان بولساڭ، ۋاي-ۋۇي، كۆڭلۈڭ شۇنداق ياييراپ...

— قېنى باشلاپ بارغىن، كۆرۈپ باقسام باقاي، — دېدى ئېقىن پەرىشان بولۇپ.

ئېقىن چاپاقىنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ ھەش-پەش دېگىچە كەڭرى كەتكەن ساسلىق بويىغا يېتىپ كېلىپ. ئەتراپقا تۈزۈك بىر قاراشقىمۇ ئۈلگۈرمەستىنلا دىمىقىغا شۇنداق بىر سېسىق پۇراق ئۇرۇلدىكى بىردىنلا كۆڭلى ئاينىپ، نەپىسى قىسىلىپ، قۇسۇۋەتكىلى تاس قالدى. ئۇ، چاپاقىنىڭ ۋاقىراش-جاقىراشلىرىغىمۇ قارىماي شارتتىدە ئارقىسىغا بۇرۇلدى-دە، ئۇدۇل دەرياغا قاراپ ماڭدى. يېرىم يولغا بارا-بارمايلا پاتىمچۇق ھاسىراپ-ھۆمىدىگەن پېتى يېتىپ كەلدى.

— مانا ھەممىنى ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆردۈڭ! — دېدى پاتىمچۇق يىلىنىپ، — يەنىلا بىزنىڭ قۇملۇقتىن ئوبدان جاي يوق، ھېچبولمىسا ئۇ يەرگە بىر قېتىم بېرىپ، كۆرۈپ باققان بولساڭمىغۇ، ماڭغان يولۇمغا رازى بولغان بولاتتىم!

ئېقىن پاتىمچۇقنىڭ سۆزلىرىدىن تەسىرلىنىپ، بىر پەس ئويلىنىۋالدى-دە، ئاۋال بېرىپ كۆرۈپ بېقىپ، ئاندىن بىر نېمە دېيىش قارارىغا كەلدى.

— ماقۇل، بارسامۇ باراي، لېكىن ئالداپ قويساڭزە...

— نېمىدېگەن گەپ؟ — دېدى پاتىمچۇق ئۆكۈنگەن ھالدا، — ئېقىن ئاكىنى ئالداشقا جېنىم ئۇنامدۇ؟

ئېقىن يەنە بىر قېتىم يولىنى ئۆزگەرتىپ پاتىمچۇقنىڭ ئارقىسىدىن قۇملۇققا قاراپ يول ئالدى.

ئۇزاققا بارمايلا ئۇلار بىر تۈپ قېرى

توغراققا ئۇچراپ قالدى.

— قۇملۇققا كېتىۋاتامەن، نېمە؟ — دېدى قېرى توغراق ھەيران بولۇپ، — ئۇيەرگە بارساڭ بىردەمدىلا سىڭىپ تۈگەيسەن. دە، ھېچكىمگە قىلچىلىك نەپ بېرەلمەيسەن. بۇزۇقلارنىڭ ئالدام-خالتىسىغا چۈشۈپ كەتمەي، دەرياغا قوشۇلۇپ ئاققىنىڭدىلا، ئاندىن مەڭگۈلۈك ھاياتقا ئېرىشىپ، يەريۈزىدىن غايىپ بولۇپ كەتمەيسەن. بولمىسا ...

— ئۇنىڭ گېپىگە قۇلاق سالما، ئېقىن ئاكا — دېدى پاتمىچۇق ئالدىراپ. — تىنەپ، ئۆزەڭنى ئۇپاسكىنا دەرياغا قوشۇۋېتىش ئالتۇننى لايغا تاشلىۋەتكەنگە باراۋەر! سەن كىم، ئۇ، كىم؟ توغراق سېنى شۆھرەت قازىنىپ كېتەمدىكىن دەپ ئىچى تارلىق قىلىۋاتىدۇ!

«ھە، گەپ نەسلىدە مىنداق ئىكەن-دە!» ئېقىن توغراققا قاراپ ئاغزىنى پۈرۈشتۈرۈپ قويۇپ، پاتمىچۇقنىڭ ئارقىسىدىن كېتىۋەردى.

— ھەي، قۇرۇقماختاش قانچىلارنى خاراپ قىلدى-ھە! — دېدى قېرى توغراق ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ، — مانا، بېشىدىن ئىسسىق-سوغۇق ئۆتمىگەن بىچارە ئېقىنمۇ ماختاشنىڭ بىھۇدە قۇربانى بولۇپ ئۆلۈمگە قاراپ كېتىۋاتىدۇ!..

پاتمىچۇققا ئەگەشكەن ئېقىن قۇملۇققا يېتىپ كېلىپ، ئەتراپقا تۈزۈك قاراپ بېقىشقا ئۈلگۈرە-ئۈلگۈرمەيلا، چوغدەك ئاپتاپ پىتا تونۇردەك قىزىپ كەتكەن قۇملۇققا سىڭىپ كەتتى.

ئېگىز تاغ بىلەن پاكار تاغ

1

ئاق بۇلۇتلارغا تاقىشىپ چوقچىيىپ تۇرغان ھەيۋەتلىك ئېگىز تاغ جىلغىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى كۆرۈمسىز پاكار تاغنى زاڭلىق قىلىشقا باشلىدى:

— ھەي، بىچارىيەي، نېمانچە پاكار بولۇپ قالغان بولغىيدىڭ؟ سەندە يا بىرچىراي بولمىسا، يا بىر ئىسكەت! مۇشۇ تۇرقۇڭ بىلەن دۇنيادا مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشۇڭنىڭ زادى قانچىلىك ئەھمىيىتى باركىن-تاڭ؟! ئەگەر مەن سېنىڭ ئورنىڭدا بولۇپ قالسامچۇ، نومۇستىن ئۆزەمنى ئالىقاچان جىلغىغا تاشلىۋالغان بولاتتىم!

پاكار تاغ لەۋىنى چىڭ چىشلەپ ئۈنچىقماي تۇرىۋەردى

— ھە، زۇۋان سۈرمەيسەنغۇ! — دېدى ئېگىز تاغ سوغۇق كۈلگىنىچە سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — ئاكاڭغا قارىغىنا، يازكۈنلىرى ئالتۇن قۇياش تاڭ سەھەردە ئورنىدىن تۇرۇپ چوققامغا شەپەقتىن تاج كەيگۈزىدۇ. قىش ئايلىرى ئاپپاق قار ئۈستۈمگە ماموق تون ياپىدۇ. كېچىلىرى ئاي يۇلتۇزلارمۇ كۈمۈش نۇرىنى سېپىپ، مەندىن كۆزىنى ئۈزەلمەيدۇ. توپ-توپ بۇلۇتلارنىڭ ئەپچورەمدىن كېتەلمەي ئايلىنىپ يۈرۈشلىرىنى دېمەمسەن تېخى! ساڭچۇ، ھېچكىممۇ نەزەر سېلىپ قويمايدۇ، گەپىڭنى راستىنى ئېيتقاندىمۇ، بىر نەزەر سېلىپ قويغىچىلىك دەسمايەڭ بولمىغاندىكىن كىمدىن ئاغرىنالايتتىڭ؟ ھەممىنى ئۆزەڭدىن كۆر، ھاياتىڭ پەگادا ئۆتكىنى ئۆتكەن! مېنىڭچە، نام-شۆھرەتسىز ئۆتكەن ھاياتتىن ... ھەي، بولدىلا، دۇنيا يۈزىنى كۆرۈپ باقماي، پۈتۈن ئۆمرىنى بىر بۇلۇڭدا ئۆتكۈزگەن سەندەك نادانغا بۇنداق چوڭقۇر مەنىلىك گەپلەرنى قىلىشىمنىڭ ھاجىتى يوق!...

پاكار تاغ يەنىلا پىسەن قىلماي تۇرىۋەردى. ئېگىز تاغ بارغانسېرى ھەددىدىن ئېشىۋەردى...

مەلۇم بىر كۈنى، بىرگۈمۈلۈگىيە ئەترىتى كېلىپ، بۇ ئېگىزكى تاغنى تەپسىلى تەكشۈرۈپ

چىققاندىن كېيىن پاكار تاغ ئۈستىگە قىزىل بايراقچىلارنى قاداپ قويۇپ كېتىپ قالدى.

ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي پاكار تاغ باغرىغا شۇنداق ھەيۋەتلىك بىر قوشۇن كېلىپ ئورۇنلاشتىكى، ئەتراپ بىردىنلا قاينام-تاشقىنلىققا چۆمدى. پاكار تاغنىڭ پۈتمەس-تۈگىمەس بايلىقى كۆيلەنگەن خۇشال ناخشا ساداسى پەلەكنى چاك كەلتۈرۈپ ياڭرىغىلى تۇردى. كېيىنچە كۆز يېغىنى يەڭگۈدەك پاقىراپ تۇرغان ساپ-سېرىق ئالتۇن پاكار تاغ قوينىدىن قېزىپ چىقىرىلدى...

— قانداق گەپ بۇ؟ — دېدى ئاغزىنى ئاچقان پېتى داڭقېتىپ قالغان ئېگىز تاغ بىر ھازادىن كېيىن ئاران ھوشىنى تېپىپ، ئالتۇن دېگەن مېنىڭ باغرىمدىن چىقماي، ھېچكىم كۆز قىرىنى سېلىپ قويمايدىغان پاكار تاغ قوينىدىن چىققىنى نېمىسى؟! نە قەدەر ئەجەبلىنەرلىك ئىش-ھە!...

— بۇنىڭ ھېچقانداق ئەجەبلىنىپ كەتكۈچىلىكى يوق! — دېدى بېشىدىن كۆپ ئىسسىق-سوغۇق ئۆتكەن بىر تۈپ قېرى قارىغاي ئېگىز تاغقا قاراپ مەنىلىك قىلىپ، — گەپ سولەتتە ئەمەس، قوساقتىكى ئۇماچتا.

1982-يىل 6-ئاي بېيجىڭ

ئىككى شېئىر

ئەرشىدىن تاتلىق

قارىقاش

قارىقاش يۇرتىدا كوردۇم قارىقاش...
لەيلىدەك يا غىلىغى گويا كى ئوتقاش.
يۈزلىرى نۇرانە قۇياشنىڭ ئەكسى،
يىلاندەك تولغۇنار بەللىرىدە چاچ.
چۈش چېغى ئېتىزدا ئوتا يىتتى كېۋەز،
شۇنچىلىك ئەپچىل ۋەشۇنچە ئالدىراش.
قىزىقىپ قارىدىم چىۋەرلىكىگە،
تەپ-تەكشى ئوتا يىتتى قويماستىن ئاداش.
يېگىتلىك غۇرۇرۇم قىستىغاچ ئۇرغۇپ،
دېدىم مەن ئۇ قىزغا:
— سالام قەلەم قاش؟!...
— يول بولسۇن! — دېدى ئۇ:
سەپەر قا يا قا ؟!...
مەن دېدىم: ئىككىمىز بولسا قچۇ سىرداش!...
— قەلبىمدە بىر سى بار سىزگە ئورۇن يوق!...
مەنزىلىدىن قالماڭ مۇھتەرەم يولداش!...
جۈپ كۆزلەر ئۇچراشتى خىجالەت بىلەن،
ئىز بولۇپ قالدى شۇمەنىلىك قاراش!...

ئۈژمە

ئۈژمىنى تەرىپلىدى قانچە قەلەمكەش،
مەنمۇ بۇ دەم قەلەممنى قىلما قچى تەڭكەش،
تارىختىن بىرى يار بىزگە بۇ ئۈژمە،
ئىلچى — ئۇدۇن تەۋەللۇت ئەتكەن شۇ ئۈژمە.
ئاق، قارا ھەم چېقىر ئۈژمە، شاتۇتىسى،
ئەزەلدىنلا بولۇپكەلدى ئەل ئۈزۈمى.
«سېرىقتال» داچىقاردى ئۇدەرت- ئەلەمدىن،
يوقسۇللىنى يېنىكلەتتى قايغۇ-غەمدىن.

قوۋزىغىدىن قىلدى سەيلون قەغەز ئىجات①،
ئوي-پىكىرلەر يوقىلىشتىن تاپتى نىجات.
يوپۇرمىقى پىلىلەرگە بولغاچ ئوزۇق،
خان قىزى ئېلىپ كەتتى بۇندىن ئۇرۇق②.
شايى، ئەتلەس مەنبەسى يىپەك قۇرتى،
سېنىڭ بىلەن داڭقى چىقاردى يىپەك يۇرتى.
ياغىچىڭدىن فارابى قالۇن ياسىدى③،
سەن بىلەن مۇقام ئۆلمەي ئۆزۈن ياشىدى!

راۋاپ بىلەن تەمبۇر، ئۇد، غىجەك-دۇتار،
سېنىڭدىن تۆرەلدى ھەم ساتار-خوشتار...
شېخىڭ بولدى داپلارغا چىرايلىق گەردىش،
جانلاندى سەھنىدە، سەنئەتتە ھەرئىش.
ئەي ئىجادات، ئەمگەكنىڭ بۈيۈك مەھسۇلى.
باھادىر خەلقىمنىڭ ئۆلمەس سىمۋولى،
ياشاردى ۋۇجۇدۇم مەۋگىنى تېپىپ،
چىقتىم مەن ھۆرمەتتە نەزمىگە قېتىپ.

1982-يىل، خوتەن، قارىقاش.

①مىلادى 320-يىللىرى بولان (ھازىرقى پىچانغا توغرا كېلىدۇ) لىق سەيلون (ئۇيغۇر) ئۈژمە قوۋزىغىدىن تۇنجى قەغەزنى ياسىغان. ② رىۋايەتتە، يۇتەن شاھىغا ھەدىيە قىلىنغان خان قىزى، چىچىنىڭ ئارىسىغا پىلە قۇرتى ۋە ئۈژمىنى يوشۇرۇپ چاڭئەنگە ئېلىپ كەتكەن دېيىلىدۇ. ③ئۇلۇغ ئالىم ئەبۇنەسىر فارابى دەسلەپتە ئىجادات قىلغان قالۇننىڭ گەۋدىسىنى ئۈژمە ياغىچىدىن ياسىغان.

ئۇسۇل

سىدىق كېرىم

ئويىندى سەھنىدە بىر قىز پىقىراپ ھەريان ئۇسۇل،
كى قانات يايغان تاۋۇستەك بەرق ئۇرۇپ سەيلان ئۇسۇل
ئۈركىلىپ ئۇ، چۆرگىلەپ ئۇ ئەگىلىپ ئوڭ-سول تامان،
ئوينىتىپ بوستان چىچىنى يايرىدى، لەرزان ئۇسۇل.
ئالدى بىر سەھنىنى گۈلدەك يېيىلىپ نازى بىلەن،
ئەۋرىشىم تەننىڭ سىماسى شوخ نەپىس مەردان ئۇسۇل.
ھەركىتى چاققان كىنىكتەك، جىلۋىسى ئاندىن گۈزەل،
مەھلىيا قىلدى يۈرەكنى ئەيلىدى خەندان ئۇسۇل.
ئۆزگىچە خاسلىق نامايەن كۆركىدە، مەناسىدا،
يىپ-يېڭى ئۇسۇلچىلىقنىڭ جەۋھىرى جەۋلان ئۇسۇل.
كىشىكىم موجىزىدەرلەر زوقلىنىپ كۆرگەن ھامان،
چىن ھۇزۇر-داۋا يۈرەككە، تەنگە كۈچ-دەرمان ئۇسۇل.
ماختىدىم مەنمۇ كۆرۈپ، مىڭ ئاپىرىن دىلدار ساڭا،
بارچە سەپ مەيداندا ياراپ ئوينىغىن ھەرئان ئۇسۇل.
بەر ھۇزۇر-روھى ئوزۇق ئەھلى جاماەتكە داۋام،
كەڭ قۇچاق ئاچتى سائادەت، يار ساڭا دەۋران ئۇسۇل.

قىسقا خەۋەرلەر

△ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى ياسىن خۇدابەردى، «تارىم» ژۇرنىلىدىن مەھەممەت تۇرسۇن باھاۋۇدۇن، «شىنجاڭ سەنئىتى» ژۇرنىلىدىن تاش مامۇت قاتارلىق يولداشلار تۇرمۇش ئۆگىنىش، ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى قارمىقىدا نەشىر قىلىنىۋاتقان ژۇرناللارنىڭ تارقىلىش ئەھۋالىنى تەكشۈرۈش، ۋىلايىتىمىزنىڭ نوۋەتتىكى ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمىتىنىڭ كېتىپ بېرىش ئەھۋالىنى ئىگىلەش ئۈچۈن، 1982-يىلى 8-ئاينىڭ بېشىدا ۋىلايىتىمىزگە كېلىپ، ۋىلايەتلىك پارتكوم تەشۋىقات بولۇمىنىڭ مۇئاۋىن بۇجاڭى باكىر ئىسمايىلنىڭ ھەمراھلىقىدا جايلارنى زىيارەت قىلدى.

«يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىنىڭ مەسئۇل تەھرىرلىرى، تەھرىر ھەيئىتىنىڭ بىر قىسىم ئەزالىرى ۋە ئاپتورلار بىلەن ئايرىم-ئايرىم ھالدا سۆھبەت ئۆتكۈزۈپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ ژۇرنالچىلىق خىزمىتى ۋە ئىجادىيەت ئەھۋالى ھەققىدىكى پىكىرلىرىنى ئاڭلىدى.

△ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ مۇئاۋىن نازىرى رابىيە مەھەممەت 1982-يىلى 5-ئاينىڭ 29-كۈنىدىن 6-ئاينىڭ 9-كۈنىگىچە ۋىلايىتىمىزنىڭ ھەرقايسى ناھىيىلىرىنى كوزدىن كوچۈرۈپ، يېزا مەدەنىيەت خىزمىتىنىڭ قانات يېيىش ئەھۋالىنى تەكشۈردى ۋە مۇھىم يوليورۇق بەردى.

△«شىنجاڭ داشۆ ئىلمىي ژۇرنىلى»نىڭ مەسئۇل تەھرىرى خالىق ساقى ۋە بېيجىڭ كىنو ستۇدىيىسىنىڭ كومپوزىتورى ئابدۇللا ساقى (يەنپى) قاتارلىق ئاكا-ئۇكا ئىككىيلەن ئايرىم-ئايرىم ھالدا ئامىللى، خەنزۇ كادىرلارغا ئۆز كەچمىشلىرى ھەققىدە دوكلات بېرىپ، كەڭ كادىرلارنى بىر قېتىم مىللىي ئىتتىپاقلىق تەربىيىسىگە ئىگە قىلدى.

△ۋىلايەتلىك پارتكوم ۋە مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ باشقۇرۇشىدا 1982-يىلى 8-ئاينىڭ 2-كۈنىدىن 8-كۈنىگىچە ۋىلايىتىمىز بويىچە تۇنجى قېتىملىق يېزا مەدەنىيەت خىزمىتى يىغىنى ئېچىلدى.

يىغىنغا ۋىلايەتلىك پارتكوم سېكرېتارى چىن شۇشېڭ، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى نۇر مەھەممەت خۇداۋەردى، ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ مۇئاۋىن سېكرېتارى ئابدىرىشىت ئاۋۇت،

مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى ئاتىكە قۇربان قاتارلىقلارمۇ قاتنىشىپ، مۇھىم سۆز قىلدى.

يىغىنغا قاتناشقان يولداشلار مەركىزىي كومىتېتنىڭ يېزا مەدەنىيەت خىزمىتى توغرىسىدىكى مۇھىم ھۆججىتى، يوليورۇقلىرى، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت-مائارىپ باشقارمىسىنىڭ يېزا مەدەنىيەت خىزمىتى ھەققىدىكى دوكلاتىنى ئۆز ئورۇنلىرىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا زىچ بىرلەشتۈرگەن ھالدا ئەستايىدىل ئۆگەندى. ئۇلار تەجرىبە-ساۋاقلارنى ئالماشتۇردى. تونۇشىنى ئۆستۈرۈپ، بۇندىن كېيىنكى يېزا مەدەنىيەت خىزمىتىنى زور قەدەم بىلەن ئالغا ئىلگىرىلىتىشنىڭ كونكرېت پىلان، تەدبىرلىرىنى تۈزۈپ چىقتى.

يىغىندا يەنە يېزا مەدەنىيەت خىزمىتىنى قانات يايدۇرۇشتا كۆرۈنەرلىك نەتىجە ياراتقان 20 ئىلغار ئورۇن، 36 نەپەر شەخس تەقدىرلەندى ۋە مۇكاپاتلاندى. ئاخىرىدا ئاپتونوم رايوندا ئېچىلىدىغان يېزا مەدەنىيەت خىزمىتى ئىلغارلىرى يىغىنىغا قاتنىشىدىغان ۋەكىللەرنى سايلاپ چىقتى.

△ مەركىزىي مىللەتلەر نەشرىياتى ئۇيغۇر بۆلۈمىدىن يولداش ياسىن ھاۋازى خوتەندە بولغان مەزگىلىدە ژۇرنال تەھرىر بۆلۈمىنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن سۆھبەت يىغىنىغا قاتنىشىپ، ئاپتورلار بىلەن ئەدەبىي ئىجادىيەت ۋە نەشرىياتچىلىق ئىشلىرىغا دائىر مەسىلىلەر توغرىسىدا پىكىر ئالماشتۇردى. ئاممىنىڭ مىللەتلەر نەشرىياتى نەشر قىلىۋاتقان كىتابلارغا بولغان ئىنكاسىنى، تەلەپلىرىنى ئاڭلىدى.

مۇشتەرى بولۇڭلار

«يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى-خوتەن ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت-مائارىپ باشقارمىسى تەرىپىدىن نەشر قىلىنىۋاتقان، ئۇيغۇر كونا يېزىقىدا چىقىدىغان پەسىللىك ئەدەبىي ژۇرنال. بۇ ژۇرنالدا ئەدەبىياتىمىزنىڭ ھەممە ژانىرلىرىغا مۇۋاپىق ئورۇن بېرىلگەندىن باشقا، كىلاسسىك ئەدەبىيات نەمۇنىلىرى، خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى، تارىخى يادىكارلىقلارمۇ تونۇشتۇرۇلۇپ كەلمەكتە. ژۇرنال سەھىپىسى مەزمۇنغا بىرقەدەر باي، ئەسەرلەرنىڭ شەكلى خىلمۇ-خىل ھەم قىزىقارلىق.

«يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى ئامما بىلەن يۈزكۆرۈشكىنىگە 4 يىلدىن ئاشتى. كېلەر يىلىمۇ داۋاملىق نەشر قىلىنىدۇ ۋە ئاپتونوم رايونى بويىچە ھەرقايسى پوچتا تارماقلىرى ئارقىلىق مۇشتەرى قوبۇل قىلىنىدۇ. ژۇرنالنىڭ باھاسى 30 فوڭ، يىللىق ئابونە ھەققى 1 يۈەن يىگىرمە فوڭ. كەڭ كىتابخانلارنىڭ بۇ يىللىق 4-سانىغا ھەم 1983-يىللىق سانلىرىغا ئۆز ۋاقتىدا مۇشتەرى بولۇشىنى قارشى ئالىمىز.

خوتەن مەمۇرى مەھكىمە مەدەنىيەت-مائارىپ باشقارمىسى.

«يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى.

新玉文艺（维吾尔文季刊）

1982-يىل 3-سان (ئومۇمىي 13-سان) 4-يىل نەشرى.

تۈزگۈچى: «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر ھەيئىتى.
ئادرېسى: خوتەن مەمۇرى مەھكىمە مەدەنىيەت-مائارىپ باشقارمىسى.
«خوتەن گېزىتى» باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى.
خوتەن ۋىلايەتلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ.
ئاپتونوم رايونى بويىچە ھەرقايسى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ.

ژۇرنالنىڭ ۋاكالەت نومۇرى 26-58 باھاسى 30 فوڭ